

odiseea marțiană

maeștrii anticipației clasice

Odiseea Marţiană

maeştrii anticipaţiei clasice

ANTOLOGIE ALCĂTUITA ŞI COMENTATĂ DE ION HOBANA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI 1975
EDITURA MINERVA BUCUREŞTI

Disputa în legătură cu geneza şi natura anticipaţiei (sau fantasticului-şiiinţific, sau science fiction-*ului) e departe de a se fi încheiat odată cu acceptarea cvasigenerală a existenţei şi importanţei specifice a acestui fenomen complex şi plurivalent. Cu aproape zece ani în urmă, semnalam tendinţa de a extinde limitele lui temporale mult dincolo de aşezarea lor firească, referindu-ne la invocarea unei poveşti egiptene din secolul al III-lea î.e.n. Şi a unui pasaj din* Vechiul Testament (*22)*[1]*. Iritat de astfel de procedee, C.M. Kornbluth, unul dintre cei mai incisivi autori americani de* science fiction, *declara într-o conferinţă ţinută la Universitatea din Chicago:" Câţiva dintre cercetătorii amatori ai* science fiction-*ului se comportă ca nişte veritabili Hitleri pentru a-şi mări domeniul. Dacă descoperă, să zicem, într-o satiră din secolul al XVI-lea nu ştiu ce element vag speculativ, ei îl privesc ca pe o minoritate persecutată şi terorizată, cer un Anschluss şi anexează satira la* science fiction" *(26). E amuzant să constatăm că, peste exact patru pagini, Kornbluth se comportă aidoma celor incriminaţi, anexând însă nu o satiră anonimă, ci înseşi* Călătoriile lui Gulliver…

Partizanii mai noi ai formulei integratoare au depăşit stadiul acumulărilor parţiale. Pentru Pierre Versins, „Science fiction-*ul a existat întotdeauna", fiind nu" o formă de expresie", ci „o stare de spirit"(43). Jacques van Herp îl consideră şi el „la fel de vechi ca însăşi literatură", subliniind că „nu există ca gen literar distinct" (21). Împărtăşind această din urmă opinie, Henri*

---

[1] Pentru a uşura lectura, am indicat sursele doar în bibliografia de la sfârşitul volumului, operând trimiterile cu ajutorul unor cifre (între paranteze) corespunzând numerotării surselor.

Baudin este însă adeptul unei restrângeri severe a sferei fenomenului: „Science fiction-*ul a luat fiinţă cu mai puţin de cincizeci de ani în urmă”(6). El este deci de acord cu Kingsley Amis care, făcând o paralelă între* science fiction *şi jaz, scria: „Aceste două modalităţi artistice prezintă, de altfel, asemănări marcante. Amândouă şi-au făcut apariţia, ca entităţi independente, cam în a doua sau a treia decadă a secolului nostru...” (3). Şi mai aproape de noi situează originea „ficţiunii ştiinţifice”R.M. Albères: 1947 în Statele Unite, 1950 în Franţa, lăsând de-o parte „lista tradiţională a precursorilor”(1). Între aceste atitudini extreme, o puzderie de ipotetice pietre de hotar, aşezate cu dezinvoltură sau sugerate cu prudenţă. Am amintit paradoxala aventură a lui C.M. Kornbluth. De altfel, utopiile, din a căror mare familie face parte şi* Călătoriile lui Gulliver, *au prilejuit nenumărate confuzii, datorită exagerării rolului germenilor de previziune ştiinţifică pe care îi conţin. Istoricul american* en-titre *al anticipaţiei, Sam Moskowitz, susţine că: „Multe dintre aşa-numitele utopii... sunt, din punct de vedere tehnic, opere de* science fiction”, *Cyrano de Bergerac apărându-i, în această optică, drept „cel mai mare scriitor de* science fiction *al secolului său!” (35). Cyrano este şi campionul unor cercetători francezi, care îi atribuie chiar paternitatea fenomenului (45), sau a „primului roman veritabil de* science fiction” *(11). Acelaşi rol îl joacă, pentru Brian Aldiss, celebrul* Frankenstein *al lui Mary W. Shelley (cf. 41). Iar Jean Gattégno (19) şi Lino Aldani (2) se înscriu pe orbita unor opinii tradiţionale, socotindu-l drept întemeietor al „genului”pe H. G. Wells...*

Nu vom continua acest joc al referinţelor şi citatelor; el ameninţă să devină obositor, chiar dacă l-am socotit obligatoriu înainte de a propune cititorului un alt punct de vedere despre geneza anticipaţiei. În concepţia noastră, fenomenul de care ne ocupăm n-a apărut, nu putea să apară decât în anumite condiţii întrunite abia în secolul al XIX-lea. Este vorba, în primul rând, despre puternica dezvoltare a capitalismului şi înflorirea consecutivă a ştiinţei şi tehnicii, care generează impulsul necesar şi publicul receptiv la reflectarea implicaţiilor pasionante ale acestui proces. Rămâne să stabilim când şi cine anume a reuşit să cristalizeze tendinţele exprimate şi în opere anterioare, să organizeze elementele ştiinţifico-fantastice în

structuri coerente, să formuleze cu limpezime intenţii încă ne lămurite.

Referindu-se la abordarea de către Jules Verne a unor „probleme care se ridicau în faţa ştiinţei timpului său: navigaţia aeriană dirijată, cucerirea polului, enigma lumii subterane, zborul dincolo de limitele gravitaţiei terestre”, Kiril Andreev consideră că „introducerea lor în domeniul literaturii reprezintă o inovaţie îndrăzneaţă”(4). Criteriul tematic este însă, nu o dată, înşelător. Navigaţia aeriană dirijată îl preocupa în mod explicit şi pe Louis-Sébastien Mercier, care îi dedica un capitol al utopiei sale Anul 2440 (ediţia din 1786). Cucerirea polului şi enigma lumii subterane constituie și ele subiectul unor lucrări mult mai vechi; le găsim cuplate în Relatarea unei Călătorii de la polul arctic la polul antarctic prin centrul Pământului, publicată de un anonim în 1721. În sfârşit, zborul dincolo de limitele gravitaţiei terestre este un loc comun al literaturii conjecturale, începând, dacă vreţi, cu Istoria adevărată a lui Lucian din Samosata. Prevăzând parcă această ripostă, Kiril Andreev elogiază extraordinara documentaţie ştiinţifică a lui Jules Verne, ca o manifestare a tendinţei realiste „care-l distingea de tot ceea ce fusese creat de înaintaşii săi în genul romanului fantastic”. O disociere binevenită, chiar dacă prioritatea nu-i aparţine, nici în acest caz, marelui scriitor francez. Rămânând la temele propuse de Andreev, constatăm că ideea navigaţiei aeriene dirijate apare pentru prima oară, în „Călătoriile extraordinare”, în Cinci săptămâni în balon (1863). Ciudat, Jules Verne se arată sceptic, declarând prin intermediul eroului său, doctorul Fergusson: „Nu cred că s-ar putea ajunge să se conducă baloanele. Trebuie căutat altceva. De pildă, dacă un balon nu poate fi dirijat, măcar să fie menţinut în curenţii atmosferici prielnici”. Un artificiu ingenios, folosit însă cu cincisprezece ani mai devreme de Edgar Allan Poe în Mellonta Tauta şi argumentat mai precis: „… posibilitatea zborului în toate direcţiile prin simpla coborâre sau înălţare până la atingerea unui curent favorabil…” Iar într-o povestire şi mai veche, publicată în numărul din 13 aprilie 1844 al ziarului The New York Sun, scriitorul american imaginează o soluţie de principiu net superioară, utilizând o documentaţie ştiinţifică impresionantă, după cum vom vedea imediat.

Edgar Allan Poe

ŞTIRI SENZAŢIONALE PRIN EXPRESS, VIA NORFOLK!

ATLANTICUL STRĂBĂTUT ÎN TREI ZILE STRĂLUCITUL SUCCES AL APARATULUI DE ZBURAT, CONSTRUIT DE DOMNUL MONCK MASON[2]. SOSIREA ÎN INSULA SULLIVAN, LÂNGĂ CHARLESTON, S.C.[3], A DOMNILOR MASON, ROBERT HOLLAND[4], HENSON[5], HARRISON AINSWORTH[6] ŞI ALŢI PATRU, CU BALONUL DIRIJAT „VICTORIA”, DUPĂ O TRAVERSARE DE ŞAPTEZECI ŞI CINCI DE ORE DE LA UN ŢĂRM LA ALTUL! AMĂNUNTE COMPLETE ASUPRA CĂLĂTORIEI!!!

Marea problemă a fost în sfârşit dezlegată! Aerul, ca şi pământul şi oceanul, a fost şi el cucerit de ştiinţă şi va ajunge pentru omenire o cale obişnuită şi larg deschisă tuturor. În clipa de faţă, un balon a trecut peste Atlantic! Şi aceasta fără greutate, fără primejdie prea mare în aparenţă, cu o maşină pe deplin controlată şi în răstimpul neînchipuit de scurt de şaptezeci şi cinci de ore de la un ţărm la altul. Mulţumită străduinţelor unui corespondent din Charleston, S.C., suntem în măsură să prezentăm cei dintâi publicului o dare de seamă amănunţită a acestei călătorii mai mult decât prodigioase, care a început de sâmbătă 6 curent, ora 11 a.m., şi a ţinut până marţi 9 curent, ora 2 p.m., şi la care au luat parte: sir Everard Bringhurst, domnul Osborne, nepotul lordului Bentinck, domnul Monck Mason şi domnul Robert Holland, binecunoscuţii aeronauţi, domnul Harrison Ainsworth, autorul romanului *Jack Sheppard*[7] şi al altora, domnul Henson, constructorul maşinii de zburat, care de curând a înregistrat un eşec, precum şi doi

---

[2] Cunoscut aeronaut englez al vremii.
[3] South Carolina (Carolina de Sud).
[4] Cunoscut aeronaut englez al vremii.
[5] Cunoscut aeronaut englez al vremii.
[6] William Harrison Ainsworth (1805—1882), scriitor englez de mâna a doua ; a publicat numeroase romane istorice şi de aventuri, care s-au bucurat de oarecare popularitate.

marinari din Woolwich – opt persoane în totul. Amănuntele date mai jos pot fi considerate ca autentice şi exacte din toate punctele de vedere, deoarece, în afară de o mică excepţie, au fost copiate vorbă cu vorbă din jurnalul ţinut de domnii Monck Mason şi Harrison Ainsworth, cărora corespondentul nostru le-a rămas de asemenea îndatorat pentru bunăvoinţa cu care i-au procurat mai multe informaţii verbale, privitoare la balonul însuşi, la construcţia lui şi la alte lucruri interesante. Singurele modificări aduse manuscrisului primit au fost făcute în scopul de a pune darea de seamă scrisă în pripă de către corespondentul nostru, domnul Forsyth, într-o formă definitivă şi mai pe înţelesul tuturor.

BALONUL

De curând, două insuccese categorice – acela al domnului Henson şi acela al lui sir George Cayley – au slăbit cu mult interesul publicului în ceea ce priveşte navigaţia aeriană. Proiectul domnului Henson (proiect care la început a fost considerat chiar şi de către oamenii de ştiinţă ca fiind realizabil) era întemeiat pe principiul unui plan înclinat, pornind de la o înălţime anumită cu ajutorul unei forţe dinafară, exercitată şi continuată prin rotirea unor palete propulsoare, semănând ca formă şi ca număr cu aripile unei mori de vânt. Dar în toate experienţele făcute cu modelele la „Adelaide Gallery”, s-a găsit că mişcarea acestor palete nu numai că nu făcea să înainteze maşina, dar chiar o împiedica să zboare. Singura forţă propulsoare care a luat naştere a fost impulsul dobândit din coborârea pe un plan înclinat, şi acest impuls împingea maşina mult mai departe atunci când paletele erau nemişcate decât atunci când erau în funcţiune, fapt care dovedeşte cu prisosinţă inutilitatea lor. Şi în lipsa forţei propulsoare, care este şi forţa de sustentaţie, întregul aparat trebuia să coboare. Faptul acesta l-a îndemnat pe sir George Cayley să se mărginească numai la un propulsor pe care să-l adapteze la un aparat având prin el însuşi o forţă de sustentaţie, adică la un balon. Totuşi, ideea lui sir George Cayley nu era nouă sau originală decât în ce priveşte aplicaţia ei practică. El a prezentat la Institutul Politehnic un

---

[7] Roman despre viaţa lumii interlope londoneze, publicat în 1839.

model de invenţie proprie. Principiul sau puterea propulsoare era aici de asemenea aplicată la suprafeţe decupate sau palete puse în mişcare. Aceste paiete, patru la număr, s-a văzut însă că nu erau în stare să mi te balonul sau să ajute la forţa lui ascendentă. Întregul proiect a dat astfel greş.

Atunci, domnul Monck Mason[8] (a cărui călătorie de la Dover la Weilburg în balonul „Nassau” a stârnit o atât de mare senzaţie în 1837) s-a gândit să întrebuinţeze principiul şurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer, punând, cu drept cuvânt, nereuşita proiectului domnului Henson, cât şi a celui prezentat de sir George Cayley, în seama discontinuităţii paletelor separate. El a făcut cea dintâi experienţă publică la „Willis’s Rooms”, dar mai târziu şi-a mutat modelul la „Adelaide Gallery”.

Ca şi balonul lui George Cayley, aparatul domnului Monck Mason era tot un elipsoid. Lungimea lui era de treisprezece picioare şi şase ţoli, iar înălţimea de şase picioare şi opt ţoli. Conţinea cam trei sute douăzeci de picioare cubice de gaz, care, dacă era hidrogen pur, putea susţine douăzeci şi unu de pfunzi îndată după ce s-a procedat la umflare şi mai înainte de a se altera gazul sau de a se pierde. Greutatea întregii maşini şi a aparatului era de şaptesprezece pfunzi; rămânea deci liberă o capacitate de susţinere de aproape patru pfunzi. Sub partea centrală a balonului era un cadru de lemn uşor cam de nouă picioare lungime, legat de balon cu un fileu, aşa cum se obişnuieşte. De acest cadru era atârnat un coş de răchită sau o nacelă.

Şurubul constă dintr-un ax alcătuit dintr-un tub gol de alamă de optsprezece ţoli lungime, prin care, pe o semispirală înclinată la cincisprezece grade, trec mai multe sârme de oţel, aşezate radial, lungi de două picioare şi ieşind astfel în afară cu câte un picior în fiecare parte. Aceste sârme radiale sunt legate între ele la capetele din afară prin două benzi de sârmă turtită, totul alcătuind în felul acesta cadrul şurubului, care e completat cu un înveliş de mătase impregnată cu ulei, tăiată în clini şi întinsă în aşa fel ca să prezinte o suprafaţă aproape uniformă. La fiecare capăt al axului său, şurubul acesta e susţinut de suporţi din tuburi goale de alamă, ce coboară din cerc. În partea de jos

---

[8] În această călătorie, efectuată de fapt în 1836, Monck Mason şi Robert Holland fuseseră însoţitorii lui Charles Greene.

a acestor tuburi sunt găuri în care se învârtesc pivoţii axului. De la capătul axului, care e mai apropiat de nacelă, porneşte o săgeată de oţel, făcând legătura între şurub şi pinionul unei piese de la un mecanism cu resort, instalat în nacelă. Prin remontarea acestui resort, şurubul e învârtit cu o mare viteză, transmiţând o mişcare de înaintare întregului aparat. Cu ajutorul cârmei, aparatul putea fi îndreptat cu uşurinţă în orice direcţie. Resortul era foarte puternic faţă de dimensiunile lui, fiind în stare să ridice patruzeci şi cinci de pfunzi, adică era montat pe un tambur cu diametrul de patru ţoli, după prima rotaţie, şi crescând treptat pe măsură ce era învârtit. Cântărea în total opt pfunzi şi şase uncii. Cârma era o construcţie uşoară de trestie acoperită cu mătase, având oarecum forma unei rachete, şi aproximativ trei picioare lungime şi unul lăţime. Greutatea era cam de două uncii: Putea să stea vertical sau să fie întoarsă în sus sau în jos, la dreapta sau la stânga, şi în felul acesta dădea putinţa aeronautului să mute rezistenţa aerului care se producea într-o poziţie înclinată, trecându-l în partea în care voia să acţioneze: astfel dirija balonul în direcţia opusă.

Modelul acesta (pe care din lipsă de timp am fost nevoit să-l descriu în chip sumar) a fost experimentat la „Adelaide Gallery”, unde a atins o viteză de cinci mile pe oră; cu toate că, lucru de neînţeles, a stârnit prea puţin interes în comparaţie cu aparatul anterior – atât de complicat – al domnului Henson, lumea fiind deprinsă să dispreţuiască orice lucru ce-i pare prea simplu. Se socotea îndeobşte că pentru a înfăptui marele deziderat al navigaţiei aeriene ar trebui să se folosească într-un mod foarte complicat cine ştie ce principii de dinamică, de o profunzime puţin obişnuită.

Cu toate acestea, domnul Mason a fost atât de încântat de ultimul succes al invenţiei sale, încât s-a hotărât să construiască îndată, dacă-i va fi cu putinţă, un balon de o destul de mare capacitate, pentru a lămuri problema printr-o călătorie de oarecare durată – scopul iniţial fiind să treacă peste Canalul Mânecii, aşa cum făcuse mai înainte cu balonul „Nassau”. Pentru a-şi duce la bun sfârşit planurile, el a cerut şi a obţinut patronajul lui sir Everard Bringhurst și al domnului Osborne, persoane bine cunoscute pentru cunoştinţele lor ştiinţifice şi mai ales pentru interesul pe care l-au arătat progreselor aerostaticii. La cererea domnului Osborne, proiectul a fost ţinut cât se poate

de secret faţă de public, singurele persoane cărora le-a fost încredinţat fiind cele angajate îndată pentru realizarea aparatului, care a fost construit (sub supravegherea domnului Mason, a domnului Holland, a lui sir Everard Bringhurst şi a domnului Osborne) la reşedinţa acestuia din urmă, în apropiere de Penstruthal, în Ţara Galilor. Domnului Henson, care era însoţit de prietenul său, domnul Ainsworth, i s-a îngăduit să vadă balonul sâmbăta trecută, când cei doi au făcut ultimele pregătiri ca să ia şi dânşii parte la aventură. Nu suntem informaţi din ce pricină au fost angajaţi şi cei doi marinari, dar în decurs de o zi, două, vom fi în măsură să dăm cititorilor noştri cele mai mici amănunte cu privire la călătoria aceasta nemaiauzită.

Balonul este confecţionat din mătase şi lăcuit cu cauciuc lichid. Dimensiunile lui sunt uriaşe, conţinând mai mult decât 40.000 de picioare cubice de gaz; deoarece în locul hidrogenului, care e mai costisitor şi mai greu de mânuit, s-a folosit gazul aerian, forţa de sustentaţie a aparatului, atunci când e complet umflat şi îndată după ce a fost umflat, nu e mai mare de 2.500 de pfunzi. Gazul aerian nu numai că e mai ieftin, dar e şi uşor de procurat şi de folosit. Întrebuinţarea lui la nevoile navigaţiei aeriene se datoreşte domnului Charles Greene. Până la descoperirea lui, procedeul umflării balonului nu numai că era din cale-afară de scump, dar mai era şi nesigur. Adesea au fost pierdute două şi chiar trei zile în încercări neizbutite de a procura o cantitate îndestulătoare de hidrogen pentru a umple un balon. Aceasta din pricină că gazul, prin extrema lui subtilitate şi prin afinitatea lui cu atmosfera înconjurătoare, are tendinţa de a ieşi prin pereţii aerostatului. Într-un balon destul de bine construit ca să reţină conţinutul de gaz aerian nealterat, atât în privinţa calităţii, cât şi a cantităţii, timp de şase luni, o cantitate egală de hidrogen nu se poate conserva în aceeaşi stare de puritate nici şase săptămâni.

Forţa de sustentaţie fiind evaluată la 2.500 de pfunzi şi greutatea aeronauţilor ridicându-se abia la 1.200, rămânea o diferenţă de 1.300 pfunzi, din care 1.200 reprezintă lestul, pus în saci de felurite mărimi şi având pe fiecare din ei însemnată greutatea corespunzătoare şi frânghiile, barometrele, telescoapele, lăzile cu provizii pentru două săptămâni, butoaiele cu apă, hainele, valizele şi alte lucruri trebuincioase, printre

care un ibric de cafea care fierbe în var nestins, pentru a înlocui focul, dacă s-ar fi găsit cu cale să se ia această măsură de prevedere. Toate acestea, cu excepţia lestului şi a unor mărunţişuri, erau agăţate de inelul balonului, sus, deasupra capului. Nacela e cu mult mai mică şi mai uşoară faţă de cea agăţată de model. E formată dintr-un coş uşor de răchită şi e uimitor de rezistentă pentru un lucru aparent atât de gingaş. Cadrul ei are o adâncime de aproximativ patru picioare. Cârma e de asemeni mult mai mare decât aceea a modelului. Şurubul elicei e cu mult mai mic. Balonul mai este prevăzut şi cu o gheară de pisică şi o ghidropă, aceasta din urmă fiind de cea mai mare însemnătate. Câteva cuvinte ca desluşire, vor fi necesare pentru cititorii noştri care nu sunt la curent cu amănuntele aerostaticii.

De îndată ce balonul părăseşte pământul, el este influenţat de anumite împrejurări care tind să creeze o diferenţă în greutatea lui, sporind sau scăzând forţa sa ascensională. De pildă, se poate întâmpla ca pe învelitoarea de mătase a balonului să se depună o cantitate de rouă care să atingă o greutate de câteva sute de pfunzi. În cazul acesta trebuie aruncat lest, pentru ca nu cumva aparatul să coboare. După ce lestul a fost azvârlit şi razele calde ale soarelui au uscat roua şi au mărit totodată forţa de expansiune a gazului în învelitoare, întregul aparat se va înălţa din nou cu mare iuţeală. Pentru a încetini această ascensiune, singurul mijloc este (sau mai bine zis era, până când domnul Greene a inventat ghidropă) să se evacueze gazul printr-o supapă; dar orice pierdere de gaz înseamnă o pierdere proporţională de forţă ascensională; aşadar, cu această metodă, într-un răstimp destul de scurt, balonul cel mai bine construit îşi va consuma neapărat toată forţa ascensională şi va coborî la pământ. Acesta era marele obstacol la călătoriile de durată.

Ghidropa înlătura piedicile în felul cel mai simplu cu putinţă. Este vorba de o simplă frânghie foarte lungă, care e lăsată să atârne din nacelă, ceea ce are drept urmare că împiedică balonul să-şi schimbe în mod sensibil nivelul. Dacă, de pildă, s-ar depune umezeală pe mătase, şi, prin urmare, aparatul ar începe să coboare, nu va fi nevoie să se arunce lest pentru a face faţă creşterii în greutate, fiindcă ea este remediată sau compensată într-o măsură corespunzătoare prin lăsarea la

pământ a capătului de frânghie atât cât este nevoie. Dacă, pe de altă parte, unele împrejurări ar pricinui o neprevăzută pierdere de greutate, urmată de o înălţare, această pierdere este imediat compensată de greutatea sporită a frânghiei ridicate de la pământ. În felul acesta, balonul nu poate nici să coboare, nici să se înalţe decât în limite foarte restrânse şi mijloacele sale, atât în ce priveşte gazul, cât şi lestul, rămân, oarecum, neştirbite. Când se trece peste o întindere de apă, e nevoie să se folosească butoiaşe de aramă sau de lemn, pline cu un lest lichid mai uşor decât apa. Plutind pe apă, ele fac acelaşi serviciu ca şi frânghia pe pământ. Un alt folos însemnat adus de ghidropă este acela de a indica direcţia balonului. Frânghia se târăşte fie pe sol, fie în mare, pe când balonul e liber; prin urmare, de câte ori e în mişcare, balonul o ia înainte. Comparând deci, cu ajutorul unei busole, poziţiile relative ale celor două obiecte, se va găsi întotdeauna direcţia. Tot astfel, unghiul format de frânghie cu axul vertical al aparatului indică viteza. Când nu există niciun unghi, cu alte cuvinte când frânghia atârnă vertical, întregul aparat stă pe loc, dar cu cât unghiul este mai mare, cu alte cuvinte, cu cât balonul merge înaintea capătului de frânghie, cu atât e mai mare viteza; şi invers.

Deoarece scopul iniţial a fost de a trece Canalul Mânecii şi de a coborî cât se va putea mai aproape de Paris, călătorii au avut grijă să-şi facă rost de paşapoarte directe pentru toate ţările continentului, arătând felul expediţiei, ca şi în cazul călătoriei cu balonul „Nassau”, şi dând aeronauţilor dreptul de a fi scutiţi de toate formalităţile birocratice. Întâmplări neprevăzute au făcut totuşi ca aceste paşapoarte să fie de prisos.

Umflarea balonului a început pe îndelete în zori de zi, sâmbătă, la ora 6 dimineaţa, într-o curte vastă, la Weal-Vor House, reşedinţa domnului Osborne, la depărtare de o milă de Penstruthal, în nordul Ţării Galilor; şi la unsprezece şi şapte minute, fiind gata de plecare, i s-a dat drumul. S-a ridicat încet, dar sigur, luând direcţia sudului, nefolosindu-se în prima jumătate de oră nici elicea, nici cârma. Şi acum să trecem la jurnal, aşa cum a fost transcris de domnul Forsyth după manuscrisele domnilor Monck Mason şi Ainsworth. Jurnalul în sine, aşa cum ne e înfăţişat, e scris de mâna domnului Mason, dar în fiece zi domnul Ainsworth adăuga câte un post-scriptum;

domnia-sa pregăteşte şi va da în curând publicităţii o dare de seamă mai amănunţită şi, fără îndoială, de un interes şi mai arzător asupra călătoriei.

JURNALUL

Sâmbătă, 6 aprilie. Toate pregătirile care ne dădeau mult de lucru au luat sfârşit peste noapte. Am început umflarea balonului azi-dimineaţă, în zori, dar din pricina unei neguri dese care împovăra cutele învelitorii de mătase şi o făcea greu de mânuit, nu am putut porni până aproape de ora 11. Abia atunci am tăiat frânghiile şi plini de avânt, ne-am înălţat încet, dar fără întrerupere, mânaţi de o uşoară briză de la nord, care ne purta spre Canalul Bristol. Am găsit că forţa ascensională întrece aşteptările noastre; şi atunci când ne-am ridicat mai sus şi trecând peste stânci am ieşit în bătaia razelor de soare, ascensiunea noastră se făcu din ce în ce mai rapidă. Aş fi dorit totuşi să nu pierd gazul încă de la începutul aventurii noastre, astfel că am luat hotărârea ca deocamdată să ne continuăm ascensiunea. Curând după aceea începurăm să tragem ghidropa. Dar am mers tot atât de repede mai departe chiar după ce o strânsesem în întregime. Balonul avea o stabilitate puţin obişnuită şi o înfăţişare măreaţă. Cam după zece minute de la plecare, barometrul indica o altitudine de 15.000 de picioare. Vremea era deosebit de frumoasă, şi priveliştea ţinutului ce se desfăşura sub ochii noştri – unul dintre cele mai romantice din toate punctele de vedere – era mai ales acum minunată. Un mare număr de prăpăstii adânci arătau ca nişte lacuri din pricina aburilor deşi în care erau învăluite, iar înspre sud-est, piscurile ascuţite şi stâncile grămădite într-un vălmăşag de nestrăbătut te duceau cu gândul la cetăţile uriaşe din basmele orientale. Ne apropiam cu iuţeală de munţii de la miazăzi, dar înălţimea la care ne aflam era mai mult decât îndestulătoare ca să putem trece peste ei fără nicio grijă. În câteva clipe am plutit maiestuos pe deasupra lor, şi domnul Ainsworth, precum şi marinarii au rămas uimiţi văzând cât păreau de mărunţi munţii priviţi din nacelă. Marea înălţime la care pluteşte un balon reduce inegalităţile de sub el la un nivel aproape uniform. La ora unsprezece şi jumătate, îndepărtându-ne tot înspre sud, am zărit pentru întâia oară Canalul Bristol. Şi după cincisprezece minute, linia brizanţilor de pe coastă s-a ivit

sub noi pe neaşteptate şi ne-am avântat deasupra mării. Am luat hotărârea să dăm drumul la gaz, atât cât era nevoie pentru a lăsa frânghia de reglaj cu geamandurile prinse de ea până la suprafaţa apei. Zis şi făcut; încetul cu încetul am început să coborâm. După vreo douăzeci de minute, s-a cufundat prima geamandură, şi nu mult după ce cea de-a doua a atins apa, am rămas la o înălţime neschimbată.

Eram dornici cu toţii să încercăm eficacitatea cârmei şi a şurubului-elice, şi le-am pus îndată în funcţiune, în scopul de a ne îndrepta mai mult spre răsărit, în direcţia Parisului.

Cu ajutorul cârmei am făcut fără zăbavă schimbarea de care era nevoie, şi înaintarea noastră a fost adusă aproape în unghi drept cu aceea a direcţiei vântului; am pus apoi în mişcare resortul şurubului-elice şi ne-am bucurat văzând că ne împingea uşor încotro doream noi. Am strigat atunci din toată inima de nouă ori: Ura!” şi am zvârlit în mare o sticlă ce conţinea o bucată de pergament cu o scurtă dare de seamă a principiului invenţiei. De-abia sfârşisem cu manifestaţiile de bucurie, că se întâmplă un accident neprevăzut, care ne-a descurajat destul de mult. Varga de oţel care lega propulsorul de resort a sărit deodată de la locul ei tocmai în fundul nacelei (pricina a fost o aplecare a nacelei în urma mişcării făcute de unul dintre marinarii pe care îi luasem cu noi) şi într-o clipă axul a rămas suspendat şi se legăna fără să mai fie în contact cu pivotul axei elicei. În timp ce ne străduiam să punem mâna pe el, atenţia noastră fiind astfel cu totul absorbită, ne-am pomenit năpustiţi de un curent năprasnic de vânt dinspre est, care ne împingea, cu o putere mereu crescândă, spre Atlantic. În curând ne-am trezit purtaţi peste mare cu o viteză care desigur nu era mai mică de cincizeci-şaizeci de mile pe oră, astfel că am atins Capul Clear[9], cam la patruzeci de mile spre nord, mai înainte de a fi putut să fixăm axul şi să chibzuim ce e de făcut. În clipa aceea domnul Ainsworth a venit cu o propunere nemaipomenită, care, după părerea mea, nu era nici necugetată, nici fantastică, şi pe care domnul Holland a susţinut-o fără şovăire. Iată: trebuia să profităm de puternica furtună care ne mâna, şi în loc să ne întoarcem spre Paris, să încercăm să ajungem la coasta Americii de Nord. După câteva clipe de gândire, mi-am dat şi eu, din tot sufletul, încuviinţarea

[9] Situat la extremitatea de sud-vest a Irlandei.

la această propunere îndrăzneaţă, care (ciudat lucru) n-a întâmpinat împotrivire decât din partea celor doi marinari. Dar fiind în majoritate, n-am ţinut seama de spaima lor şi ne-am văzut cu hotărâre de drum. Ne îndreptam spre vest; dar cum plutirea butoaielor era o piedică materială la înaintarea noastră şi cum eram – şi pentru înălţare şi pentru coborâre – destul de stăpâni pe balon, am zvârlit măi întâi cincizeci de pfunzi din lest, şi apoi, cu ajutorul unui cabestan, am ridicat niţel frânghia, atât cât s-o scoatem afară din apă. Am simţit îndată efectul acestei manevre printr-o viteză puternic sporită. Şi cum vântul se întărise, zburam cu o iuţeală aproape de necrezut; ghidropa flutura în urma nacelei ca o dâră lăsată în apă de trecerea unei corăbii. E de prisos să mai spun că în scurtă vreme coasta a dispărut din faţa ochilor noştri. Am trecut peste nenumărate vase de tot felul. Unele dintre ele încercau să ţină piept vântului, cele mai multe manevrau cu anevoinţă. Am dezlănţuit pe bordul lor cel mai mare entuziasm, un entuziasm pe care l-am împărtăşit din plin şi noi şi mai ales cei doi oameni care, acum sub influenţa unui păhărel de rachiu de ienupăr, păreau gata să-şi spulbere în vânt toate grijile şi toate temerile. O mare parte din aceste corăbii au tras salve de tun pentru semnalizare; şi toţi ne salutau cu urale răsunătoare – pe care le auzeam uimitor de clar – şi fluturându-şi beretele şi batistele. Am mers astfel toată ziua fără incidente însemnate şi când umbrele nopţii ne-au învăluit, am făcut o evaluare aproximativă a distanţei străbătute. Ea nu putea fi mai mică de cinci sute de mile şi era probabil cu mult mai mare. Propulsorul era ţinut mereu în funcţie şi ne ajuta în mod vădit la înaintare. După asfinţitul soarelui, vântul sufla şi mai tare, prefăcându-se într-un adevărat uragan. Din pricina fosforescenţei sale, puteam zări cu uşurinţă oceanul de sub noi. Vântul bătu toată noaptea dinspre răsărit dându-ne cele mai luminoase prevestiri de izbândă. Suferearn destul de rău de frig, iar umezeala atmosferei era cât se poate de neplăcută. Dar aveam loc destul în nacelă ca să ne culcăm şi, cu ajutorul mantalelor şi al câtorva pături, am scos-o cu bine la capăt.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). Aceste ultime nouă ore au fost fără doar şi poate cele mai minunate din viaţa mea. Nu-mi pot închipui nimic mai înălţător decât primejdia stranie și noutatea unei asemenea aventuri. Deie domnul să izbutim! Nu

doresc succesul ca să-mi salvez neînsemnata mea persoană, ei spre folosul cunoştinţelor omeneşti şi pentru măreţia izbânzii. Şi în toate astea e atât de neîndoios că isprava asta e totuşi cu putinţă, încât singurul lucru de neînţeles ar fi cum de au şovăit oamenii să facă mai demult încercarea. E de-ajuns un vânt puternic, la fel cu cel care ne duce acum, şi o rafală care să împingă balonul timp de patru-cinci zile (furtunile acestea ţin uneori şi mai mult), şi călătorul va fi purtat cu uşurinţă, în acest răstimp, de la o coastă la alta. Pentru asemenea furtună, nemărginitul Atlantic nu e decât un biet lac. În clipa de faţă mă tulbură mai mult decât orice adânca tăcere ce domneşte pe mare, cu toată frământarea ei acolo jos. Apele nu dau glas către ceruri. Neţărmuritul şi învăpăiatul ocean se zvârcoleşte în chinuri fără să scoată un geamăt. Talazuri cât munţii de înalte te duc cu gândul la nişte demoni fără de număr, care s-ar zbuciuma, uriaşi şi muţi, într-o neputincioasă agonie. Într-o noapte, aşa cum este noaptea asta pentru mine, un om trăieşte cu adevărat; trăieşte cât un veac întreg de viaţă obişnuită. Şi n-aş da farmecul acesta care mă încântă pentru întreg veacul acela de viaţă obişnuită.

Duminică, 7 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineaţa aceasta, pe la 10, nu mai rămăsese din furtună decât o briză de opt-nouă noduri (socotită la suprafaţa oceanului, pentru nave) care pe noi ne mână pare-se cu treizeci de mile pe oră sau mai mult. S-a mutat totuşi foarte simţitor mai spre nord. Şi acum, la asfinţit, ne urmăm drumul spre vest, mai ales cu ajutorul propulsorului şi al cârmei, care răspund minunat de bine menirii lor. Sunt de părere că încercarea noastră a izbutit pe deplin, şi a zbura cu uşurinţă în orice direcţie (dar nu chiar înfruntând o furtună) nu mi se mai pare o problemă. Desigur, n-am fi putut face faţă vântului puternic de ieri, dar, înălţându-ne, ne-am fi sustras influenţei lui dacă ar fi fost nevoie. Sunt încredinţat că împotriva unei brize care suflă cu putere putem merge cu propulsorul. Astăzi la amiază, aruncând lest, ne-am ridicat la o altitudine de aproape 25.000 de picioare (cam aceasta este înălţimea muntelui Cotopaxi). Am făcut-o pentru a căuta un curent mai direct, dar nu am găsit niciunul mai potrivit decât cel în care ne aflăm acum. Avem atâta belşug de gaz cât să ne treacă peste balta asta de nimic, chiar dacă ar ţine călătoria trei săptămâni. Nu am nici cea mai mică temere cu privire la

rezultat. Ciudat e că piedicile au fost exagerate şi greşit înţelese. Îmi pot alege singur curentul, şi chiar dacă toate curentele mi-ar fi potrivnice, tot voi putea destul de bine să-mi continui drumul cu propulsorul. Nu am avut incidente vrednice de a fi amintite. Noaptea se vesteşte frumoasă.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). N-am altceva de povestit în afară de faptul – care mie mi se pare uimitor – că, aflându-mă la înălţimea Cotopaxi-ului, n-am simţit nici frigul pătrunzător, nici durere de cap, nici greutatea de a respira, şi pare-se că nici domnul Mason, nici domnul Holland, nici sir Everard n-au avut nimic de suferit. Domnul Osborne se văita că simte o apăsare pe piept, dar în curând a dispărut şi aceasta. Am zburat cu mare viteză toată ziua şi trebuie să fi străbătut jumătatea drumului peste Atlantic. Am depăşit vreo douăzeci-treizeci de nave de tot soiul, şi toată lumea părea uimită şi înaintată la vederea noastră. La urma urmei, nu e cine ştie ce ispravă să treci în balon peste ocean. *Omne ignotum pro magnifico*[10]. Notă: La 25.000 de picioare înălţime cerul pare aproape negru şi stelele se văd foarte clar; în timp ce marea nu pare convexă (cum s-ar putea crede), ci, fără nicio îndoială, e cu totul concavă[11].

---

[10] Tot ce e necunoscut pare minunat (lat.).

[11] Domnul Ainsworth nu a încercat să-şi dea seama de fenomenul acesta, care totuşi poate fi explicat. O linie trasă de la o înălţime de 25.000 de picioare, perpendicular la suprafaţa pământului (sau a mării) ar fi alcătuit tocmai una dintre cele două laturi perpendiculare ale triunghiului dreptunghi, a cărui bază s-ar întinde de la unghiul drept până la orizont, iar ipotenuza, de la orizont şi până la balon. Dar aceste 25.090 de picioare sunt o nimica toată faţă de întinderile pe care le cuprindea cu privirea. Cu alte cuvinte, baza sau ipotenuza presupusului triunghi ar fi aşa de lungă în comparaţie cu perpendiculara, încât cele două dintâi ar putea fi considerate ca aproape paralele. în chipul acesta, pentru aeronaut orizontul apare întotdeauna la acelaşi nivel cu nacela. Dar, de vreme ce punctul aflat chiar dedesubtul acesteia pare a fi şi chiar este la o mare depărtare sub el, se înfăţişează, desigur, ca şi cum s-ar găsi la o mare distanţă de orizont. De aici şi impresia de concavitate. Iar această impresie va dăinui până în clipa în care înălţimea în raport cu perspectiva se va afla într-o astfel de

Luni, 8 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineaţa de azi, am avut iar oarecare încurcături cu axul propulsorului, care trebuie refăcut în întregime de teama unor accidente serioase. Prin ax înţeleg varga de oţel, nu paletele. Acestea n-ar putea fi îmbunătăţite. Un vânt puternic a suflat toată ziua fără întrerupere dinspre nord-est; norocul pare să fie cu totul de partea noastră. Cu puţin înainte de ivirea zorilor, am fost cu toţii oarecum îngrijoraţi de unele zgomote ciudate şi de zdruncinăturile balonului, însoţite de o descreştere simţitoare a vitezei întregului aparat. Fenomenele erau urmarea expansiunii gazului, din pricina creşterii temperaturii atmosferice şi a desprinderii bucăţelelor mărunte de gheaţă cu care se încărcase fileul în timpul nopţii. Am aruncat câteva sticle spre corăbiile de sub noi. Am văzut cum una din ele a fost pescuită de un vas mare ce semăna cu un pachebot de pe linia New York. Am încercat să-i aflăm numele, dar nu suntem siguri că am izbutit. Cu telescopul domnului Osborne am desluşit ceva apropiat de cuvântul „Atalanta”. Este miezul nopţii şi ne îndreptăm tot înspre vest cu mare iuţeală. Marea este deosebit de fosforescentă.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). Este ora 2 a.m. Şi atât cât îmi pot da seama, vremea pare mai liniştită, dar e foarte greu să ştiu cu precizie, deoarece ne mişcăm odată cu aerul. Nu am dormit deloc de când am plecat din Weal-Vor, însă nu mai pot rezista şi trebuie să aţipesc niţel. Nu putem fi prea departe de Coasta Americii.

Marţi, 9. (Manuscrisul domnului Ainsworth). Ora 1 p.m. Se vede lămurit coasta joasă a Carolinei de Sud. Marea problemă e dezlegată. Am trecut Atlanticul, l-am trecut uşor şi repede cu balonul! Domnul fie lăudat! Cine-ar mai putea spune, după asta, că vreun lucru ar fi cu neputinţă?

Jurnalul se sfârşeşte aici. Câteva amănunte asupra coborârii au fost împărtăşite însă domnului Forsyth de domnul Ainsworth. Marea era aproape netedă când călătorii văzură prima dată coasta pe care amândoi marinarii au recunoscut-o îndată, şi domnul Osborne, de asemeni. Acest din urmă *gentleman*, având

---

proporţie, încât paralelismul aparent dintre bază şi ipotenuză va dispărea, iar convexitatea reală a Pământului va deveni aparentă (n.a.).

oarecare legături la Fort Moultrie, a luat numaidecât hotărârea să aterizăm în apropiere. Balonul a fost adus deasupra plajei (fiind vremea refluxului şi nisipul bine bătut, neted şi foarte potrivit pentru o aterizare) şi s-a aruncat gheara de pisică, şi imediat aceasta s-a înfipt zdravăn. Bineînţeles că locuitorii insulei şi ai fortului se înghesuiau să vadă balonul; dar numai cu mare greutate putea fi convinsă lumea că făcuserăm într-adevăr călătoria aceasta: trecerea Atlanticului. Gheara de pisică s-a înfipt în pământ la ceasul 2 după-amiază, precis; şi astfel întreaga călătorie a luat sfârşit în şaptezeci şi cinci de ore, sau chiar mai puţin, dacă socotim trecerea de la o coastă la alta. Nu s-a întâmplat niciun accident serios. Nicio primejdie adevărată nu ne-a ameninţat. Balonul a fost dezumflat şi pus la păstrare fără nicio greutate; şi când manuscrisul după care s-a redactat această povestire a fost trimis la Charleston, aeronauţii se găseau încă la Fort Moultrie. Nu se ştie ce au ei de gând de aici înainte. Putem însă făgădui cu siguranţă cititorilor noştri informaţii suplimentare fie pe luni, fie cel mai târziu în ziua următoare. Aceasta e fără doar şi poate fapta cea mai uluitoare, cea mai interesantă şi cea mai plină de promisiuni din câte a săvârşit sau măcar a încercat vreodată omul să săvârşească. Ar fi de prisos să căutăm acum a preciza minunatele ei urmări.

În februarie 1862, într-o scrisoare adresată tatălui său, tânărul Jules Verne făcea aluzie la textul de mai sus, pe *care-l cunoştea în versiunea franceză a lui Baudelaire şi la o naraţiune proprie*, *aflată încă în lucru (evident, viitorul roman* Cinci săptămâni în balon), *conchizând: „Acest aerostat (al său – n.n.) va trebui să fie prevăzut cu un mecanism ireproşabil” (cf. 31). Iar în aprilie 1864, publicând în* Musée des Familles *studiul* Edgar Poe şi operele sale, *deplângea faptul că acelaşi text nu respectă legile fizicii şi ale mecanicii. În ciuda unor amănunte fanteziste, scriitorul american a văzul însă mai limpede soluţia problemei navigaţiei dirijate a aparatelor de zbor mai uşoare decât aerul, de vreme ce „domnul Monck Masson… s-a gândit să întrebuinţeze principiul şurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer”, construind un fel de elice multiplă. Mecanismul său, nu este, desigur, ireproşabil, dar* ideea *va sta la temelia realizării dirijabilelor de mai târziu.*

La apariţia povestirii în volum, Poe evoca, într-o notă

introductivă, reacţia primilor cititori: „îmbulzeala pentru a pune mâna pe «singurul ziar care publica ştirea» a fost ceva care întrece orice minunăţie; şi, de fapt, chiar dacă, aşa cum susţin unii, «Victoria» n-a săvârşit întocmai traversarea oceanului, ar fi greu de găsit motivul care s-o fi împiedicat s-o săvârşească”. Dincolo de atracţia senzaţionalului, succesul acesta se datora izului de autentic al întâmplării relatate. Era triumful unei concepţii novatoare, teoretizate astfel de autor în postfaţa postumă la mai vechea povestire Hans Pfaall *(1835): „În aceste diferite opuscule (alte călătorii în Lună – n.n.), scopul este totdeauna satiric, tema –* o *descriere a moravurilor lunare în raport cu ale noastre. Dar în niciun caz nu văd efortul de a face plauzibile amănuntele călătoriei însăşi. Toţi autorii par absolut ignoranţi în materie de astronomie; în* Hans Pfaall, *intenţia este originală în măsura în care reprezintă un efort către verosimilitate în aplicarea principiilor ştiinţifice (atât cât o îngăduie natura fantastică a subiectului) la călătoria de la Pământ la Lună”.*

Efortul către verosimilitate – iată expresia concentrată a uneia dintre constantele anticipaţiei. El poate fi depistat, în embrion, la Cyrano de Bergerac (maşina cu rachete şi cutia cu icosaedru din Statele şi imperiile Lunii) *sau la Swift (sistemul* de *propulsie al insulei zburătoare din* Călătoriile lui Gulliver). *Dar ceea ce era sumar şi episodic devine, la Poe, o preocupare permanentă, esenţială. Descrierea balonului domnului Monck Masson, cu accesoriile sale, este menită să creeze climatul de miraculos ştiinţific necesar pentru a-l face pe cititor să accepte extrapolarea curajoasă a realizărilor timpului. Concizia şi claritatea frazei, gradaţia, utilizarea inspirată a suspensului conferă detaliilor aerostatice o surprinzătoare nobleţe, făcându-le să concure plenar la impresia de verosimilitate. Cuvinte ca lest, nacelă, elice, ghidropă dobândesc valenţe poetice, întreţinând mirajul aventurii aeriene.*

Procedeul poate fi identificat şi în alte creaţii ale lui Poe. Relatarea ascensiunii lui Hans Pfaall este literalmente împănată cu noţiuni ştiinţifice reale şi imaginare. Scurta discuţie cu o mumie *este posibilă numai după readucerea la viaţă a contelui Allamistakeo printr-o serie de operaţiuni cu implicaţii fizico-anatomico-medicale, descrise cu minuţiozitate. A o* mie şi doua poveste a Şeherezadei *îşi are, de fapt, centrul de greutate în*

enciclopedicele note de subsol. Până şi enigmatica întâlnire din Munţii Colţoşi *este pusă cumva pe seama experienţelor mesmerice, foarte la modă în acea perioadă (1845), şi asimilate obişnuitelor experienţe de laborator. S-ar părea că avem de-a face cu un adevărat cult al ştiinţelor mai mult sau mai puţin exacte, scriitorul dovedind un nivel de informare net superior celui al confraţilor săi. Cum să ne explicăm atunci atitudinea lui faţă de Ştiinţă – protestul romantic din deseori citatul* Sonet, *satira din* Scurtă discuţie cu o mumie *şi* Omul făcut bucăţi, *sarcasmul din* Mellonta Tauta? *Cum să ne explicăm gustul pentru mistificare, mărturisit în amintita notă introductivă*[12] *şi uşor descifrabil în finalul povestirii* Hans Pfaall?

Contradicţia, după opinia noastră doar aparentă, a dat naştere unor generalizări grăbite, privind conservatorismul lui Poe, neîncrederea lui în progres etc. Sunt însă şi cercetători care au sondat mai adânc, ajungând la dezamăgirea ascunsă sub ironie şi invectivă. „Ar fi fals şi nedemn de un asemenea creier să ni-l închipuim supus rutinei, vrăjmaş al oricărei cuceriri ştiinţifice – scria, de pildă, Camille Mauclair. El se temea şi îşi bătea joc de falsul progres... un fel de religie grosieră, preţuind ştiinţa doar pentru aplicaţiile ei utilitariste, mijloace de negoţ şi de confort...” Şi, mai departe: *„El considera că ştiinţa industrială, ale cărei rapide şi impresionante cuceriri păreau pe atunci adevărate miracole, va deveni o calamitate dacă progresul ei nu va corespunde unui progres paralel şi de egală însemnătate în domeniul evoluţiei morale”(32). Sunt observaţii care surprind cu acuitate o stare de spirit caracteristică nu numai lui Poe, ci şi multora dintre contemporanii şi urmaşii săi. Obsesia consecinţelor nefaste ale neconcordanţei dintre progresul tehnico-ştiinţific şi cel moral bântuie operele unui lung şir de scriitori, atinşi definitiv sau pasager de morbul anticipaţiei.*

Să nu încheiem însă momentul Poe *în această tonalitate cenuşie, de vreme ce scriitorul însuşi considera drept cheia de boltă a întregii sale creaţii „poemul cosmogonic”* Evrika, *un adevărat cântec de lebădă al geniului său anticipator. Savanţi eminenţi ca Arthur Eddington şi Edmond Bauer au declarat că descoperă în el o anumită previziune a ideilor ştiinţifice*

---

[12] Textul din *The New York Sun* este cunoscut mai ales sub titlul *Farsa cu balonul*, atribuit la apariţia în volum.

moderne. În superbul eseu Despre „Evrika”, *Paul Valery îi atribuie autorului” afirmarea relaţiilor* simetrice *şi reciproce între materie, timp, spaţiu, gravitaţie şi lumină. Am subliniat cuvântul* simetric: *este, într-adevăr,* o *simetrie formală care constituie caracterul esenţial al reprezentării universului potrivit lui Einstein”. Într-un alt pasaj, Valery adaugă: „Când Poe măsoară durata Cosmosului său prin timpul necesar pentru ca toate combinaţiile posibile ale elementelor să fi fost efectuate, ne gândim la ideile lui Boltzmann, şi la calculele lui de probabilitate aplicate la teoria cinetică a gazelor. Există în* Evrika *un presentiment al principiului lui Carnot şi cd reprezentării acestui principiu prin mecanismul difuziunii” (42).*

În Evrika *există, poate, şi sugerarea unei explicaţii a acestor previziuni şi presimţiri: Poe teoretizează drepturile intuiţiei, respinse de ştiinţa timpului. Abia după câteva decenii, lucrările lui Henri Poincaré, Bergson etc. au situat ipoteza, imaginaţia, intuiţia la înălţimea pe care le-o atribuie scriitorul. Şi dacă acesta se referă la descoperirile lui Kepler, Newton, Laplace, opera lui ne oferă şi demonstraţii cu un caracter mai limitat, dar nu mai puţin izbitor. Am vorbit despre soluţia dală propulsiei şi dirijării aparatelor de zbor mai uşoare decât aerul. Intuiţia lui Poe aruncă o punte miraculoasă şi către alte înfăptuiri sau extrapolări certe ale secolului nostru, creând totodată teme, idei şi procedee care vor cunoaşte o mirifică proliferare: călătoria în timp cu ajutorul anabiozei* (Scurtă discuţie cu o mumie), *utilizarea pe scară largă a membrelor şi organelor artificiale* (Omul făcut bucăţi), *posibilităţile hipnozei şi telepatiei* (O întâlnire din Munţii Colţoşi). *Cât ar mai fi extins Poe universul anticipaţiei, dacă n-ar fi murit la patruzeci de ani? …*

Paginile închinate marelui scriitor american urmăresc nu numai să ofere cititorului un cadru pentru textul prezentat, sau să stabilească paternitatea noului fenomen literar. Fiind întrutotul de acord că” Edgar Poe… a creat povestirea de anticipaţie ştiinţifică” (12), trebuie să subliniem totodată influenţa notabilă pe care a exercitat-o asupra urmaşilor săi întru scris de pe ambele ţărmuri ale Atlanticului. După cum spunea Arthur Conan-Doyle, „Dacă ar trebui să se perceapă o taxă asupra drepturilor de autor ale tuturor scriitorilor care au o datorie faţă de Poe, s-ar putea înălţa în amintirea maestrului un monument la scara piramidei lui Cheops”(cf. 27). Ceea ce nu

înseamnă desigur, că toţi fantaştii secolului al XIX-lea ar fi tributari modelului poesc. Unii au simţit chiar nevoia să conteste explicit această înfeudare spirituală, apărându-şi dreptul la originalitate. Printre ei, J. H. Rosny Ainé, belgian stabilit la Paris, care debutase în 1887 cu nuvela Xipehuzii *şi frecventa salonul fraţilor Goncourt, după cum reiese din câteva însemnări binevoitoare, ca de pildă:*

„Duminică 19 februarie, 1888.

Astăzi, Rosny mă îngrozeşte cu ideile lui de cărţi în care vrea să-i facă pe orbi să vadă cu ajutorul unui simț frontal, pe surzi să audă cu ajutorul electricităţii etc. O serie de cărţi fantastico-ştiințifico-fono-literare, un pic inspirate de Poe”.

„Duminică 29 iulie, 1888

…El (Rosny) îmi vorbeşte despre pasiunea lui pentru enigmatic, *neagă că l-ar imita pe Poe, pe care-l califică drept Balzac al fantasticului, spunând că el (Rosny) caută căi noi şi că, în* Xipehuzii, *născocirile lui sunt altele decât acelea ale americanului creând în* Gordon Pym *făpturi cu dinţi roşii…” (20).*

Să judecăm în cunoştinţă de cauză.

J.H. Rosny Ainé

XIPEHUZII

CARTEA ÎNTÂI

I. Formele

Era cu o mie de ani înaintea aglomerării civilizatoare din care au izvorât Ninive, Babilon, Ecbatana.

Tribul nomad Pjehu, cu măgarii, caii şi vitele sale, străbătea într-un amurg sălbatica pădure Kzur, prin ţesătura de raze piezişe. Cântecul asfinţitului creştea, plutea, cobora în valuri armonioase.

Toţi, foarte osteniţi, tăceau, în căutarea unui luminiş în care tribul să poată aprinde focul sfânt, să ia cina, să doarmă la adăpost de fiare, îndărătul dublei bariere de jăratic roşu.

Norii căpătară culoarea opalului, ţinuturile iluzorii se risipiră în cele patru zări, zeii nocturni îşi curmară cântecul legănător, dar tribul mergea mai departe. Un cercetaş sosi în galop, anunţând luminişul şi izvorul curat de apă.

Scoaseră trei strigăte prelungi; toţi grăbiră pasul: râsete copilăreşti se revărsară, caii, şi chiar măgarii, obişnuiţi să recunoască apropierea popasului după întoarcerea iscoadelor şi aclamaţiile nomazilor, îşi sumeţeau gâturile.

Luminişul apăru. Izvorul fermecat îşi deschidea drum printre muşchi şi arbuşti. O nălucire li se arătă nomazilor.

Mai întâi un mare cerc de conuri albăstrii, translucide, cu vârful în sus, fiecare cam de mărimea unei jumătăţi de om. Câteva dungi luminoase, câteva circumvoluţii întunecate erau presărate pe suprafaţa lor; toate aveau la bază o stea orbitoare.

Mai departe, la fel de stranii, se vedeau un fel de straturi verticale, destul de asemănătoare scoarţei de mesteacăn şi împestriţate cu elipse multicolore. Mai erau încă, ici colo, nişte Forme aproape cilindrice, dar diferite între ele, unele subţiri şi înalte, altele scunde şi groase, toate de culoarea bronzului, punctate cu verde, toate având, ca şi straturile, punctul de lumină caracteristic.

Tribul privea înmărmurit. O spaimă superstiţioasă îi paraliza pe cei mai viteji, crescând şi mai mult atunci când Formele începură să unduiască în umbrele cenuşii ale luminişului. Şi

deodată, cu stelele tremurând, conurile se clătinară şi se alungiră, cilindrii şi straturile sfârâiră ca apa aruncată peste jeratic, înaintând spre nomazi din ce în ce mai repede.

Vrăjit de acest spectacol, tribul nu se clintea, continuând să privească. Formele sosiră. Ciocnirea fu groaznică. Bărbaţi, femei, copii se prăbuşeau ciorchine la pământ, tainic loviţi parcă de spada fulgerului. Atunci, teroarea tenebroasă le dădu din nou supravieţuitorilor vigoarea, aripile fugii sprintene. Şi Formele, grupate la început, aşezate în rânduri, se răspândiră în jurul tribului, urmărindu-i fără milă pe fugari. Înspăimântătorul atac nu era totuşi fără greş; el îi ucidea pe unii, îi ameţea pe alţii, nu rănea niciodată. Câţiva stropi roşii ţâşneau din nările, ochii şi urechile muribunzilor, dar ceilalţi curând se ridicau nevătămaţi şi îşi reluau goana fantastică, în paloarea crepusculară.

Oricare ar fi fost natura Formelor, ele acţionau ca nişte fiinţe şi nu ca elemente, fiind, ca şi fiinţele, nestatornice, alegându-şi victimele, neconfundându-i pe nomazi cu plantele şi nici chiar cu animalele.

Curând, cei mai iuţi îşi dădură seama că nu mai sunt urmăriţi. Istoviţi, sfâşiaţi, ei cutezară în sfârşit să privească înapoi spre miracol. Departe, între trunchiurile înecate în umbră, continua urmărirea strălucitoare. Formele îi vânau şi îi masacrau mai ales pe războinici, dispreţuindu-i ades pe cei slabi – femeia, copilul.

Astfel, de la distanţă, în noaptea care se lăsase, scena apărea şi mai supranaturală, şi mai copleşitoare pentru creierii primitivi. Războinicii erau gata să-şi reia goana. O observaţie capitală îi opri: oricine ar fi fost fugarii, *Formele încetau urmărirea dincolo de o limită precisă.* Şi oricât de istovită, oricât de neputincioasă ar fi fost victima, chiar fără cunoştinţă, dacă se afla dincolo de această frontieră închipuită, primejdia dispărea.

Această foarte liniştitoare observaţie, confirmată curând de nenumărate fapte, potoli frenezia fugarilor. Ei cutezară să-şi aştepte tovarăşii, femeile şi copiii scăpaţi din măcel. Unul dintre ei, Eroul lor paralizat la început, înspăimântat de supraomenescul întâmplării, îşi recăpătă curajul ce izvora din inima lui mare, aprinse un foc şi duse la gură un corn, ca să-i călăuzească pe fugari.

Se adunară unul câte unul. Mulţi, schilodiţi, se târau în mâini. Femei-mame, însufleţite de neîmblânzita forţă maternă, păziseră, strânseseră la un loc, salvaseră din vălmăşagul

sălbatic rodul pântecelui lor. Şi mulţi măgari, cai, boi reapărură, mai puţin înfricoşaţi decât oamenii.

Noapte lugubră, petrecută în tăcere, fără somn, noapte în care războinicii simţiră mereu cum îi trec fiorii. Dar aurora veni, se strecură pală prin frunzişuri, apoi fanfara de culori şi de păsări zgomotoase ale zorilor îi îndemnă să trăiască, să lepede spaimele Beznei.

Eroul, conducătorul firesc, adunând mulţimea în grupuri, începu numărătoarea tribului. Jumătate dintre războinici, două sute, lipseau la apel. Pierderile erau mult mai mici printre femei şi aproape inexistente printre copii.

Când numărătoarea se sfârşi, când vitele de povară fură adunate (lipseau puţine, datorită superiorităţii instinctului asupra raţiunii în timpul dezastrelor), Eroul aşeză tribul după rânduiala obişnuită, apoi, poruncind tuturor să-l aştepte, singur, palid, se îndreptă spre luminiş. Nimeni nu îndrăzni să-l urmeze, nici măcar de departe.

El se îndreptă într-acolo unde spaţiul dintre copaci era mai mare, depăşi limita observată în ajun şi privi.

Departe, în transparenţa proaspătă a dimineţii, curgea izvorul cel limpede; pe malurile lui strălucea, reunită, ceata fantastică a Formelor. Culoarea lor se schimbase. Conurile erau mai numeroase şi căpătaseră o nuanţă verzuie. Dar, la toate, steaua îşi revărsa razele, orbitoare chiar şi la lumina zilei. Cilindrii erau pătaţi cu violet, iar straturile semănau cu arama curată.

Metamorfoza acţiona şi asupra contururilor fantasmagoricelor Entităţi; conurile tindeau să se lărgească în cilindri, cilindrii se desfăşurau, în vreme ce unele straturi se curbau într-o parte.

Dar, ca şi în ajun, deodată Formele unduiră. Stelele lor începură să palpite; încet, Eroul trecu frontiera Mântuirii.

II. Expediţie hieratică

Tribul Pjehu se opri la uşa marelui Tabernacol nomad, în care intrară numai căpeteniile. În fund, lângă peretele presărat cu astre, sub imaginea bărbătească a Soarelui, stăteau cei trei mari preoţi. Mai jos, pe treptele aurite, cei doisprezece sacrificatori.

Eroul înaintă, povesti pe larg groaznica traversare a pădurii Kzur, în timp ce preoţii ascultau, foarte gravi, uluiţi, simţind cum puterea lor scade în faţa acestei întâmplări de neînţeles.

Marele preot suprem ceru ca tribul să ofere Soarelui

doisprezece tauri, şapte măgari sălbatici, trei armăsari. El proclamă că Formele au o origine divină şi, după sacrificii, hotărî o expediţie hieratică.

Toţi preoţii, toate căpeteniile poporului zahelal trebuiau să ia parte la ea.

Şi solii străbătură munţii şi câmpiile, până la o sută de leghe împrejurul locului unde se ridică mai târziu Ecbatana magilor. Pretutindeni sumbra întâmplare făcea să se zbârlească părul oamenilor, pretutindeni căpeteniile se supuseră în grabă chemării sacerdotale.

Într-o dimineaţă, Bărbatul străpunse norii, inundă Tabernacolul, atinse altarul pe care fumega o inimă sângerândă de taur. Marii preoţi, sacrificatorii, cincizeci de şefi de triburi scoaseră strigătul triumfal. Afară, o sută de mii de nomazi, călcând pe rouă proaspătă, repetară strigătul prelung, întorcându-şi chipurile arse de soare către miraculoasa pădure Kzur, care fremăta încet. Era un semn bun.

Atunci, cu preoţii în frunte, un întreg popor porni să străbată pădurea. După-amiază, pe la ora trei, Eroul tribului Pjehu opri mulţimea. Marele luminiş ruginit de toamnă, cu muşchiul ascuns sub un val de frunze moarte, se desfăşura cu măreţie; preoţii zăriră pe malurile izvorului Formele pe care veneau să le adore şi să le înduplece. Erau plăcute la privit, sub umbra arborilor, cu nuanţele lor tremurătoare, focul limpede al stelelor, mişcarea lor liniştită pe malul izvorului.

— Aici trebuie să le oferim sacrificiul, spuse marele preot suprem. Să ştie că ne supunem puterii lor!

Toţi bătrânii se înclinară. O voce se auzi, totuşi. Era Yushik din tribul Nim, tânăr numărător de astre, palid veghetor profetic care începuse să-şi câştige renume şi care ceru cu îndrăzneală să se apropie mai mult de Forme.

Dar bătrânii, înălbiţi în arta cuvintelor înţelepte, triumfară; altarul fu construit, victima adusă – un strălucitor armăsar, superb servitor al omului. În tăcerea şi prosternarea unui popor, cuţitul de bronz găsi nobila inimă a animalului. Un mare vaiet se înălţă. Şi marele preot spuse:

— Sunteţi mulţumiţi, o, zei?

Acolo, printre trunchiurile neclintite, Formele se mişcau încet, strălucind, căutând locurile unde soarele curgea în valuri mai dese.

— Da, da, strigă entuziastul, sunt mulţumiţi!

Şi apucând inima caldă a armăsarului, fără ca marele preot (ciudat!) să pronunţe vreun cuvânt, Yushik ţâşni în luminiş. Câţiva fanatici, urlând, îl urmară. Formele unduiau încet, îngrămădindu-se, atingând pământul, apoi, precipitându-se brusc asupra temerarilor, un jalnic masacru înfricoşă cele cincizeci de triburi.

Cu mari eforturi, urmăriţi cu înverşunare, şase sau şapte fugari izbutiră să atingă hotarul. Ceilalţi pieriră – şi Yushik împreună cu ei.

— Sunt zei neînduplecaţi! Spuse solemn marele preot suprem.

Apoi se adună un sfat, venerabilul sfat al preoţilor, bătrânilor, căpeteniilor.

Ei hotărâră să ridice, dincolo de hotarul Mântuirii, o îngrăditură de ţăruşi şi, pentru a stabili locul acestei îngrădituri, să-i silească pe sclavi să se expună pe rând atacului Formelor, de jur-împrejur, pe toată întinderea.

X\şa se făcu. *Sub* ameninţarea cu moartea, sclavii intrară în incintă. Totuşi, foarte puţini pieriră, datorită măsurilor luate. Hotarul fu statornicit, vizibil pentru toţi dată fiind îngrăditura de ţăruşi.

Astfel se sfârşi cu bine expediţia hieratică şi zahelalii se crezură la adăpost de subtilul lor duşman.

III. Tenebrele

Dar sistemul preventiv preconizat, de consiliu se dovedi curând neputincios. În primăvara următoare, trecând cam în dezordine pe lângă îngrăditura de ţăruşi, fără sa se aştepte la nimic rău, triburile Hertoth şi Nazzum fură asaltate cu cruzime de Forme şi decimate.

Căpeteniile care scăpară din masacru relatară marelui consiliu zahelal că Formele erau acum mult mai numeroase decât în toamna trecută. Ca şi înainte, ele îşi limitau urmărirea la o anumită zonă, dar frontierele se lărgiseră.

Aceste ştiri înspăimântară poporul: se ţinu doliu mare şi se făcură mari sacrificii. Apoi, consiliul hotărî să distrugă pădurea Kzur prin foc.

Cu toate eforturile, nu-i putură incendia decât marginile.

Atunci, deznădăjduiţi, preoţii hotărâră că pădurea e sacră şi opriră pe oricine să între în ea; mai multe veri se scurseră astfel.

Într-o noapte de octombrie, tabăra adormită a tribului Zulf fu invadată de Forme la zece bătăi de săgeată de pădurea fatală. Încă trei sute de războinici îşi pierdură viaţa.

Din ziua aceea, o prevestire sinistră, corupătoare, misterioasă trecu din trib în trib, murmurată la ureche în lungile nopţi astrale ale Mesopotamiei. *Omul avea să piară*. *Celălalt,* întinzându-şi mereu stăpânirea, în pădure, pe câmpii, neputând fi distrus, va devora zi după zi seminţia decăzută. Şi destăinuirea temătoare şi întunecată chinuia bieţii creieri, răpindu-le tuturor puterea de împotrivire, optimismul strălucitor al raselor tinere. Visând la aceste lucruri, nomadul nu mai îndrăznea să iubească somptuoasele păşuni natale, scruta cerul cu ochi descurajaţi, aşteptând oprirea constelaţiilor. Acesta fu anul o mie al copilăriei popoarelor, dangătul funebru al sfârşitului lumii sau, poate, resemnarea omului roşu din savanele indiene.

Şi în această nelinişte cumplită, gânditorii ajungeau la un cult amar, un cult al morţii, pe care-l predicau profeţi palizi, cultul Tenebrelor mai puternice decât Astrele, al Tenebrelor care aveau să înghită, să devoreze sfânta Lumină, focul strălucitor.

Pretutindeni, la hotarele singurătăţilor, puteau fi întâlnite siluetele nemişcate, subţiate de posturi, ale inspiraţilor, ale oamenilor tăcerii care se împrăştiau periodic printre triburi şi povesteau înfricoşătoarele lor visuri, Crepusculul marii Nopţi apropiate, al Soarelui muribund.

IV. Bakhun

În acea epocă trăia un om extraordinar numit Bakhun, fiu al tribului Ptuh şi frate al marelui preot suprem al zahelalilor. El părăsise foarte devreme viaţa nomadă, îşi alesese un frumos loc izolat, între patru coline, într-o vâlcea îngustă şi plină de viaţă, în care curgea lumina cântătoare a unui izvor. Bucăţi mari de stâncă îi slujeau de cort statornic, de locuinţă ciclopică. Răbdarea şi ajutorul bine cântărit al boilor sau al cailor îi asiguraseră belşugul, recolte la fiecare soroc. Cele patru soţii şi cei treizeci de copii ai săi trăiau acolo ca în Eden.

Bakhun răspândea idei ciudate, care ar fi făcut să fie ucis cu pietre, dacă zahelalii nu l-ar fi respectat pe fratele său mai în vârstă, marele preot suprem.

În primul rând, el susţinea că viaţa sedentară era de preferat vieţii nomade, cruţând puterile omului în favoarea spiritului.

În al doilea rând, el gândea că Soarele, Luna şi Stelele nu erau zei, ci corpuri luminoase.

În al treilea rând, el spunea că omul nu trebuie să creadă cu adevărat decât în lucrurile dovedite prin Măsură.

Zahelalii îi atribuiau puteri magice şi cei mai îndrăzneţi cutezau uneori să-l consulte, fără să se căiască niciodată. Se ştia că el ajutase deseori cu hrană triburile flămânde.

Or, în ceasul cumplit, când se ivi trista alternativă de a părăsi ţinuturile rodnice sau de a fi distruse de divinităţile neînduplecate, triburile se gândiră la Bakhun şi preoţii înşişi, înfrângându-şi orgoliul, trimiseră la el trei dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai ordinului.

Bakhun îi ascultă cu cea mai mare îngrijorare şi-i puse să repete, întrerupându-i cu întrebări multe şi precise. Le ceru două zile de gândire. La sfârşitul lor, anunţă, simplu, că avea să se consacre cercetării Formelor.

Triburile fură descumpănite; se nădăjduise că Bakhun ar putea să elibereze întregul ţinut prin vrăjitorie. Totuşi, căpeteniile se arătară bucuroase de hotărârea lui şi aşteptară lucruri mari de la ea.

Atunci, Bakhun se stabili în marginea pădurii Kzur, retrăgându-se doar pentru odihnă, şi, întreaga zi, el observa, călărind cel mai iute armăsar din Caldeea. Curând, convins de superioritatea splendidului animal asupra celor mai rapide Forme el putu să-şi înceapă studiul cutezător şi minuţios al duşmanilor Omului, acest studiu căruia-i datorăm marea carte antecuneiformă de şaizeci de table, cea mai frumoasă carte de piatră pe care au lăsat-o epocile nomade timpurilor moderne.

În această carte, admirabilă mostră de observaţie răbdătoare şi de sobrietate, se află consemnată existenţa unui sistem de viaţă cu totul deosebit de regnul nostru animal şi vegetal, sistem pe care Bakhun mărturiseşte umil ca nu l-a putut analiza decât în aparenţa lui cea mai grosolană, cea mai exterioară. Nu e cu putinţă ca Omul să nu se înfioare citind această monografie a fiinţelor pe care Bakhun le numeşte Xipehuzi, aceste detalii privite în mod obiectiv, niciodată împinse către supranaturalul sistematic, pe care bătrânul scrib le înregistrează cu privire la actele lor, la modul lor de deplasare, de luptă, de înmulţire şi care demonstrează că rasa umană s-a aflat la marginea Neantului, că pământul era să fie moştenit de un *Regn* în

legătură cu care ne-am pierdut până şi putinţa de a ni-l închipui.

Trebuie să citiţi minunata traducere a d-lui Dessault, descoperirile sale neaşteptate privind lingvistica pre-asiriană, descoperiri preţuite din păcate mai mult peste hotare – în Anglia, în Germania – decât în propria lui ţară. Ilustrul savant a binevoit să ne pună la dispoziţie pasajele izbitoare ale preţioasei lucrări şi aceste pasaje, pe care le oferim în continuare publicului, îi vor inspira poate dorinţa de a parcurge superbele tălmăciri ale Maestrului[13].

DIN CARTEA LUI BAKHUN

Xipehuzii sunt în mod evident Făpturi însufleţite. Toate mişcările lor dezvăluie voinţa, capriciul, asociaţia, independenţa parţială care disting Făptura animală de plantă sau de lucrul inert. Cu toate că modul lor de deplasare nu poate fi definit prin comparaţie – este o simplă alunecare pe sol – e uşor de văzut că îl dirijează după cum vor. Pot fi văzuţi oprindu-se brusc, întorcându-se, pornind unii în urmărirea altora, plimbându-se câte doi, câte trei, manifestându-şi preferinţe care-i vor face să-şi părăsească însoţitorul pentru a merge departe să întâlnească un alt semen. Nu au posibilitatea de a se urca în copaci, dar izbutesc să ucidă păsările *atrăgându-le* prin mijloace de nedescoperit. Pot fi văzuţi deseori înconjurând animale de pădure sau pândindu-le dindărătul unui tufiş; le ucid întotdeauna şi apoi le mistuie. Se poate spune, ca o regulă, că ei ucid *toate animalele fără deosebire,* dacă pot să le atragă – şi asta fără motiv aparent, căci nu le mănâncă, ci le prefac pur şi simplu în cenuşă.

Felul lor de a mistui nu cere existenţa unui foc: punctul incandescent pe care-l au la bază ajunge pentru această operaţie. Ei se adună câte zece, douăzeci, în cerc, împrejurul animalelor mari ucise şi-şi îndreptă razele asupra corpului. Pentru animalele mici – o pasăre, de pildă – razele unui singur Xipehuz sunt suficiente. Trebuie să remarc un lucru: căldura pe care pot s-o producă nu e de loc violentă. Adeseori razele unui Xipehuz m-au atins pe mână şi pielea nu începea să se

---

[13] *Les Precurseurs de Ninive (Precursorii Ninivei)* de B. Dessault, ediţie în 8, Calmann-Levy. În interesul cititorului, am convertit în limbaj ştiinţific modern extrasul din cartea lui Bakhun, care urmează (n.a.).

încălzească decât după câtva timp.

Nu ştiu dacă se poate spune că Xipehuzii sunt de diferite forme, căci toţi pot să se prefacă succesiv în conuri, cilindri şi straturi – şi asta într-o singură zi. Culoarea lor se schimbă continuu, fapt pe care cred că trebuie să-l atribui, în general, metamorfozelor luminii de dimineaţă până seara şi de seara până dimineaţa. Totuşi, câteva schimbări de nuanţe par să se datoreze capriciului indivizilor şi, în mod special, *pasiunilor* lor, dacă pot spune astfel, constituind veritabile expresii fizionomice, pe care am fost cu totul incapabil să le determin altfel decât printr-o ipoteză, cu tot studiul zelos pe care l-am întreprins. Astfel, n-am putut să disting niciodată o *nuanţă* mânie de o *nuanţă* blândeţe, ceea ce ar fi fost, desigur, prima descoperire în acest domeniu.

Am spus *pasiunile* lor. Mai înainte am remarcat preferinţele lor, ceea ce aş numi *prieteniile* lor. Au de asemeni şi *urile* lor. Cutare Xipehuz se îndepărtează în mod constant de cutare altul, şi reciproc. Furiile lor par violente. Se izbesc cu aceleaşi mişcări care pot fi observate când atacă animalele mari sau oamenii şi chiar aceste lupte mi-au arătat că nu sunt deloc nemuritori, cum eram înclinat să cred la început, căci de două sau trei ori am văzut Xipehuzi sucombând în aceste întâlniri – *căzând, condensându-se, pietrificându-se.* Am păstrat cu grijă câteva din aceste cadavre bizare[14] şi poate că mai târziu vor sluji la descoperirea naturii Xipehuzilor. Sunt cristale gălbui, dispuse neregulat şi striate de firişoare albastre.

Din faptul că Xipehuzii nu erau nemuritori, am dedus că era posibil să fie combătuţi şi învinşi şi din acea clipă am început seria experienţelor despre care va fi vorba mai departe.

Cum Xipehuzii radiază totdeauna destul pentru a fi văzuţi prin desişuri şi chiar îndărătul trunchiuri lor groase – o mare aureolă emană din ei în toate direcţiile şi ie trădează apropierea – am putut să mă aventurez deseori în pădure, încrezându-mă în iuţeala armăsarului meu.

---

[14] Muzeul Kensington din Londra şi dl. Dessault însuşi poseda câteva rămăşiţe minerale, întru totul asemănătoare celor descrise de Bakhun, pe care analiza chimică a fost incapabilă să le descompună şi să le combine cu alte substanţe şi care nu pot să intre, drept urmare, în nici o nomenclatură a corpurilor cunoscute (n.a.).

Acolo am încercat să descopăr dacă îşi construiau adăposturi, dar mărturisesc că am dat greş. Ei nu mişcă nici pietrele, nici plantele şi par străini de orice fel de meserie *tangibilă* şi *vizibilă,* singura pe care o poate înregistra omul. Prin urmare, ei n-au arme, în sensul pe care-l dăm noi acestui cuvânt. E sigur că nu pot să ucidă la distanţă: orice animal care a putut să fugă fără să sufere contactul nemijlocit al unui Xipehuz scapă în mod sigur, lucru la care am fost deseori martor.

După cum remarcase mai întâi nefericitul trib Pjehu, ei nu pot să treacă peste anumite bariere nevăzute; în felul acesta, acţiunea lor este limitată. Dar aceste frontiere au crescut an de an, lună de lună. A trebuit să aflu cauza.

Ori, această cauză nu pare să fie alta decât un fenomen de *creştere colectivă* şi, asemeni celor mai multe dintre lucrurile xipehuze, este de neînţeles pentru inteligenţa umană. Iată legea pe scurt: limitele acţiunii xipehuze se lărgesc proporţional cu numărul indivizilor, ceea ce înseamnă că îndată ce se nasc noi indivizi, se extind şi frontierele; dar atâta timp cât numărul rămâne neschimbat, orice individ este cu totul incapabil să depăşească spaţiul atribuit – prin forţa lucrurilor (?) – întregii rase. Această regulă lasă să se întrevadă o corelaţie mai intimă între masă şi individ decât corelaţia similară observată la oameni şi animale. Mai târziu s-a putut vedea reciproca acestei reguli, căci îndată ce Xipehuzii au început să se împuţineze, frontierele lor s-au restrâns proporţional.

Despre fenomenul procreaţiei însăşi, am puţin de spus; dar acest puţin e caracteristic. Mai întâi, procreaţia se produce de patru ori pe an, chiar înaintea echinocţiilor şi a solstiţiilor, şi numai în nopţile foarte senine. Xipehuzii se adună în grupe de trei şi aceste grupe, încet, încet, sfârşesc prin a forma una singură, strâns amalgamată şi dispusă în elipsă foarte alungită. Ei rămân aşa toată noaptea şi dimineaţa, până când soarele se ridică sus pe cer. Când se separă, se văd urcând în văzduh forme vagi, vaporoase şi *enorme.*

Aceste forme se condensează încet, se micşorează şi, după zece zile, se prefac în conuri ambrate, mult mai mari însă decât Xipehuzii adulţi. Le trebuie două luni şi câteva zile ca să atingă maximum de dezvoltare, adică de micşorare. La capătul acestei perioade ele devin, asemenea celorlalte făpturi din regnul lor, de culori şi forme schimbătoare după oră, timp şi capriciu

individual. Câteva zile după dezvoltarea sau micşorarea lor integrală, limitele de acţiune se lărgesc. Desigur că puţin înaintea acestui moment de temut strângeam coastele bunului meu Kuath, pentru a merge să-mi stabilesc locul de observaţie mai departe.

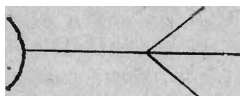
Nu e posibil să afirmăm că Xipehuzii au simţuri. Ei posedă cu siguranţă organe care le înlocuiesc.

Uşurinţa cu care percep de la mari distanţe prezenţa animalelor, dar mai ales pe cea a omului, dovedeşte evident că organele lor de investigaţie valorează cel puţin cât ochii noştri. Nu i-am văzut niciodată confundând un vegetal şi un animal, chiar în împrejurări în care eu aş fi putut foarte bine să săvârşesc această greşeală, înşelat de lumina de sub copaci, de culoarea şi poziţia obiectului. Faptul că se adună câte douăzeci ca să mistuie un animal mare, în vreme ce unul singur se ocupă de calcinarea unei păsări, dovedeşte o înţelegere corectă a proporţiilor şi această înţelegere pare şi mai perfectă dacă observăm că se strâng zece, doisprezece, cincisprezece, ţinând mereu seama de mărimea relativă a corpului. Un şi mai bun argument în favoarea fie a existenţei unor organe analoage simţurilor noastre fie a inteligenţei lor este modul în care acţionează atacându-ne triburile, căci întotdeauna s-au oprit puţin sau deloc la femei şi copii, urmărindu-i în schimb fără milă pe războinici.

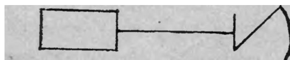
Acum, problema cea mai importantă: au ei un limbaj? Pot să răspund fără cea mai mică ezitare: „Da, au un limbaj”. Şi acest limbaj se compune din semne, dintre care am putut chiar să descifrez câteva.

Să presupunem, de exemplu, că un Xipehuz vrea să discute cu altul. Pentru asta, ajunge să-şi îndrepte razele stelei către celălalt, care le percepe aproape instantaneu. Cel chemat, dacă merge, se opreşte, aşteaptă. Vorbitorul trasează atunci rapid, chiar pe suprafaţa interlocutorului său – şi n-are importanţă în ce loc anume – o serie de scurte caractere luminoase, printr-un joc de raze emanând mereu de la bază; aceste caractere persistă o clipă, apoi se şterg.

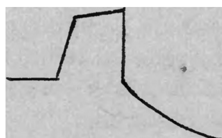
După o scurtă pauză, interlocutorul răspunde. Înaintea oricărei acţiuni de luptă sau de ambuscadă, i-am văzut pe Xipehuzi folosind următoarele caractere:

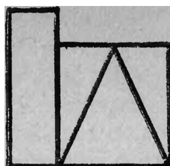
Când era vorba de mine – şi era vorba des, pentru că au făcut totul ca să ne extermine, pe bravul meu Kuath şi pe mine – semnele au fost invariabil schimbate între ei. – Printre altele, ca fraza sau cuvântul

Amintit mai sus. Semnul obişnuit de apel era

Şi-l făcea să vină în goană pe individul care-l primea. Când Xipehuzii erau chemaţi la o întrunire generală, am observat întotdeauna un semnal de forma aceasta

Reprezentând tripla aparenţă a acestor făpturi.

Xipehuzii au de altfel şi semne mai complicate, raportându-se nu la acţiuni similare cu ale noastre, ci la o rânduială a lucrurilor complet extraumană, din care n-am putut să descifrez nimic. Nu poate exista cea mai mică îndoială cu privire la capacitatea lor de a schimba *idei* abstracte, probabil echivalente ideilor omeneşti, căci pot să rămână mult timp nemişcaţi, conversând, ceea ce denotă adevărate acumulări de gânduri.

Îndelunga mea prezenţă în vecinătatea lor sfârşise, în ciuda metamorfozelor (ale căror legi variază pentru fiecare, puţin desigur, dar cu caracteristici suficiente pentru un spion încăpăţânat), prin a mă face să cunosc mai mulţi Xipehuzi destul de intim, prin a-mi revela particularităţi ale diferenţelor

individuale… să le spun caractere? Am cunoscut taciturni care nu trasau aproape niciodată vreun cuvânt; expansivi care scriau adevărate discursuri atenţi, flecari care vorbeau în acelaşi timp întrerupându-se. Erau unii cărora le plăcea să se retragă, să trăiască solitari; alţii căutau în mod evident societatea; ferocii vânau continuu fiarele, păsările, iar miloşii cruţau deseori animalele, lăsându-le să trăiască în pace. Nu deschid oare toate acestea un gigantic câmp de acţiune imaginaţiei? Nu ne fac ele să ne închipuim diversităţi de aptitudini, de inteligenţe, de forţe, analoage celor ale rasei umane?

Xipehuzii practică şi educaţia. De câte ori am urmărit câte un bătrân aşezat în mijlocul a numeroşi tineri, radiindu-le semne pe care aceştia le repetau unul după altul şi pe care el îi punea să le reînceapă dacă repetiţia era imperfectă!

Aceste lecţii erau cu adevărat uimitoare pentru mine, şi, din tot ceea ce-i priveşte pe Xipehuzi, nimic nu m-a ţinut încordat atât de des, nu m-a preocupat mai mult în nopţile de insomnie. Mi se părea că acolo, în această auroră a rasei, vălul misterului putea să se întredeschidă, că acolo o idee simplă, primitivă va ţâşni poate, luminând pentru mine un ungher al acestor profunde întunecimi. Nu, nimic nu m-a descurajat; ani de zile am asistat la această educaţie, am căutat nenumărate interpretări. De câte ori n-am crezut că surprind o lumină fugară a esenţei naturii Xipehuzilor, o lumină extrasensibilă, o pură abstracţie pe care, vai!, sărmanele mele aptitudini, înlănţuite de plumbul cărnii, n-au fost niciodată în stare s-o urmărească!

Am spus mai sus că i-am crezut multă vreme pe Xipehuzi nemuritori. Această credinţă spulberându-se la vederea morţilor violente care urmară câtorva întâlniri între Xipehuzi, am început fireşte să caut punctul lor vulnerabil şi mi-am dat silinţa în fiecare zi, de atunci, să găsesc mijloace destructive, căci Xipehuzii se înmulţeau într-atât încât, după ce depăşiseră pădurea Knur la sud, la nord, la vest, începeau să se întindă peste câmpii şi înspre răsărit. Vai, în puţin cicluri l-ar fi izgonit pe om din locuinţa sa terestră.

M-am înarmat deci cu o praştie şi, îndată ce un Xipehuz ieşea din pădure în bătaia mea, îl ocheam şi-i aruncam piatra. N-am obţinut niciun rezultat, cu toate că-i atinsesem pe indivizii ochiţi în toate punctele suprafeţei lor, chiar şi în steaua luminoasă. Păreau cu desăvârşire insensibili şi niciunul dintre ei nu s-a ferit

vreodată din calea proiectilelor mele. După o lună de încercări, a trebuit să-mi mărturisesc că praştia mea nu era bună de nimic împotriva lor şi am părăsit această armă.

Am luat arcul. La primele săgeţi pe care le-am lansat, am descoperit la Xipehuzi un foarte viu sentiment de teamă, căci se feriră, se ţinură în afara bătăii arcului; mă evitară pe cât le fu cu putinţă. Timp de opt zile am încercat zadarnic să ating unul. În ziua a opta, un grup de Xipehuzi, purtat cred de ardoarea lui vânătorească, trecu destul de aproape de mine, urmărind o gazelă. Am lansat repede câteva săgeţi, fără niciun efect vizibil şi grupul se împrăştie, în timp ce eu îi urmăream şi-mi risipeam muniţiile. Abia trăsesem ultima săgeată, că se întoarseră în mare viteză, mă împresurară pe trei sferturi şi mi-aş fi pierdut viaţa fără uimitoarea iuţeală a viteazului Kuath.

Această întâmplare mă lăsă plin de incertitudini şi speranţe; mi-am petrecut toată săptămâna în inerţie, pierdut în golul şi profunzimea meditaţiilor mele, într-o problemă excesiv de pasionantă, subtilă, capabilă să gonească somnul şi care mă umplea de suferinţă şi de bucurie, totodată. De ce se temeau Xipehuzii de săgeţile mele? De ce, pe de altă parte, niciunul dintre numeroasele proiectile cu care-i atinsesem pe cei din grupul de vânători nu produsese vreun efect? Ceea ce ştiam despre inteligenţa duşmanilor mei nu îngăduia ipoteza unei terori fără motiv. Totul, dimpotrivă, mă obliga să presupun că *săgeata,* lansată în anumite condiţii, trebuia să fie o armă redutabilă împotriva lor. Dar care erau aceste condiţii? Care era punctul vulnerabil al Xipehuzilor? Şi brusc mi-a venit ideea că trebuie atinsă *steaua.* Un minut am avut această certitudine, o certitudine pasionată, oarbă. Apoi m-a cuprins îndoiala.

Oare nu ochisem eu acest punct cu praştia? De ce ar fi săgeata mai norocoasă decât piatra?

Era noapte, nemăsuratul abis cu minunatele sale lămpi risipite deasupra Pământului. Şi eu, cu capul în mâini, visam, cu inima mai întunecată decât noaptea.

Un leu începu să ragă, şacalii trecură pe câmpie şi din nou mă fulgeră luminiţa speranţei. Mă gândisem că piatra praştiei era relativ mare şi steaua Xipehuzilor atât de mică! Poate că, pentru a avea efect, trebuia să mergi în adânc, să străpungi cu un vârf ascuţit şi atunci teroarea lor în faţa săgeţii se explica!

Vega se rotea încet deasupra polului, zorii erau aproape şi,

pentru câteva ore, oboseala adormi în creierul meu lumea spiritului.

În zilele următoare, înarmat cu arcul, i-am urmărit fără răgaz pe Xipehuzi, atât de departe în incinta lor pe cât îmi permitea înţelepciunea. Dar toţi îmi evitară atacul, ţinându-se departe, în afara bătăii. Nu mai puteam să stau la pândă, modul lor de percepţie îngăduindu-le să-mi constate prezenţa şi prin obstacole.

Către sfârşitul celei de-a cincea zi se produse un eveniment care, el singur, ar fi dovedit că Xipehuzii sunt făpturi pasibile de greşeală şi în acelaşi timp de perfecţionare, ca şi omul. În amurgul acelei seri, un Xipehuz se apropie în mod deliberat de mine, cu acea viteză mereu accelerată cu care obişnuiesc ei să atace. Surprins, cu inima bătând, am încordat arcul. El, continuând să înainteze, asemeni unei coloane de peruzea în înserarea născândă, ajunsese aproape în bătaia săgeţii. Apoi, cum mă pregăteam s-o slobozesc, îl văzui cu uimire schimbându-şi poziţia, ascunzându-şi steaua, fără a înceta să înainteze. N-am avut decât timpul să-l pornesc pe Kuath în galop şi să mă feresc de atacul acestui adversar redutabil.

Or, această simplă manevră, la care niciun Xipehuz nu părea să se fi gândit mai înainte, pe lângă faptul că demonstra, o dată mai mult, puterea de invenţie personală, individualitatea inamicului, sugera două idei: prima, că aveam norocul să fi raţionat corect cu privire la vulnerabilitatea stelei Xipehuze; a doua, mai puţin încurajatoare, că aceeaşi tactică, dacă era aplicată de toţi, avea să-mi facă sarcina extrem de dificilă, poate chiar imposibilă.

Totuşi, după ce făcusem atâtea ca să ajung să cunosc adevărul, am simţit cum îmi creşte curajul în faţa piedicii şi am îndrăznit să nădăjduiesc că spiritul meu va avea agerimea necesară pentru a o înlătura[15].

A DOUA PERIOADA A CĂRŢII LUI BAKHUN

M-am întors în vâlceaua mea. Anahr, al treilea fiu al soţiei mele Tepai, era un mare făuritor de arme. I-am poruncit să-mi

---

[15] În capitolele următoare, scrise la modul general narativ, urmăresc îndeaproape traducerea literală a d-lui Dessault, fără a respecta, totuşi obositoarea împărţire în versete şi repetiţiile inutile (na.).

facă un arc cu o bătaie extraordinară. El luă o ramură a copacului Waham, tare ca fierul, şi arcul pe care-l făcu din ea era de patru ori mai tare decât al păstorului Zankann, cel mai puternic arcaş din o mie de triburi. Niciun om n-ar fi putut să-l întindă. Dar născocisem un meşteşug şi, cum Anahr lucrase după gândul meu, arcul imens putea fi întins şi destins chiar şi de o femeie.

Fusesem totdeauna priceput în lansarea dardei şi a săgeţii şi în câteva zile am învăţat să cunosc atât de bine arma făurită de fiul meu Anahr, încât nu greşeam nicio ţintă, fie ea măruntă ca o muscă sau iute ca şoimul în zbor.

Isprăvind acestea, m-am întors spre Kzur, călărind pe Kuath cel cu ochi de flacără şi am reînceput să dau târcoale duşmanilor omului.

Pentru a le inspira încredere, am tras multe săgeţi cu arcul meu obişnuit, de fiecare dată când un grup se apropia de frontieră şi săgeţile cădeau mult mai încoace de ei. Învăţară astfel să cunoască bătaia exactă a armei şi să se creadă deci în afară de pericol la anumite distanţe. Totuşi, le rămânea o neîncredere care-i făcea mobili, capricioși,[16] câtă vreme nu se aflau la adăpostul pădurii, şi-i determina să-şi ferească stelele la vederea mea.

Cu răbdare, le-am obosit neîncrederea şi, în a şasea dimineaţă, un grup se postă în faţa mea, sub un mare castan, la trei bătăi de arc obişnuit.

Imediat am trimis un nor de săgeţi inutile. Atunci vigilenţa lor adormi din ce în ce mai mult şi începură să se poarte la fel de liber ca în prima perioadă a şederii mele.

Era ceasul hotărâtor. Inima îmi bătea atât de tare încât, la început, m-am simţit lipsit de puteri. Am aşteptat, căci de o singură săgeată depindea formidabilul viitor. Dacă greşeam ţinta, poate că Xipehuzii n-aveau să se mai supună niciodată experimentului meu şi cum să ştiu, atunci, dacă sunt sau nu accesibili loviturilor omului?

Puţin câte puţin, voinţa mea triumfă, mi-am făcut inima să tacă, mi-am făcut membrele suple şi puternice şi ochiul

---

[16] In capitolele următoare, scrise la modul general narativ, urmăresc îndeaproape traducerea literală a d-lui Dessault, fără a respecta, totuşi obositoarea împărţire în versete şi repetiţiile inutile (na.).

limpede. Încet, am ridicat arcul lui Anahr. Acolo, departe, un mare con de smarald stătea nemişcat în umbra copacului; coarda se întinse; săgeata porni, şuierând, în spaţiu... şi Xipehuzul, atins, *căzu, se condensă, se pietrifică.*

Strigătul sonor al triumfului ţâşni din pieptul meu. Întinzând braţele în extaz, am mulţumit Unicului.

Astfel deci, aceşti înfricoşători Xipehuzi erau vulnerabili la armele omeneşti! Puteam spera să-i distrugem!

Acum, fără teamă, am lăsat inima să-mi bată, să-mi cânte de bucurie, eu, care privisem cu atâta deznădejde viitorul rasei mele, eu care, sub rotirea constelaţiilor, sub cristalul albastru al abisului, calculasem atât de des că în două secole lumea îşi va simţi hotarele trosnind sub invazia xipehuză.

Şi totuşi, când ea reveni, Noaptea îndrăgită, Noaptea gânditoare, o umbră căzu peste beatitudinea mea, mâhnirea că Omul şi Xipehuzul nu pot să coexiste, că viaţa unuia trebuia să fie condiţia sălbatică a nimicirii celuilalt.

CARTEA A DOUA

A TREIA PERIOADA A CĂRŢII LUI BAKHUN

I. Lum învingător

Preoţii, bătrânii şi căpeteniile mi-au ascultat povestea minunându-se; solii s-au dus până în adâncul singurătăţii să repete vestea cea bună. Marele Consiliu a poruncit războinicilor să se adune în luna a şasea a anului douăzeci şi două de mii şase sute patruzeci şi nouă pe câmpia Mahur-Asar şi profeţii au predicat războiul sfânt. Au venit mai mult de o sută de mii de războinici zahelali; un mare număr de luptători ai raselor străine, Ozumi, Sahri, Kaldei, atraşi de faimă, au venit să-şi ofere braţele marelui popor.

Kzur a fost împresurată de zece rânduri de arcaşi, dar săgeţile au fost neputincioase în faţa tacticii xipehuze şi un mare număr de războinici imprudenţi au pierit.

Atunci, timp de mai multe săptămâni, o mare spaimă a domnit printre oameni...

În a treia zi a celei de-a opta luni, înarmat cu un cuţit cu vârful bine ascuţit, am dat de veste seminţiilor nenumărate că voi merge să lupt singur cu Xipehuzii, în speranţa de a spulbera neîncrederea născândă în adevărul povestirii mele.

Dar fiii mei Lum, Demja, Anahr s-au împotrivit cu tărie acestui

gând şi au vrut să-mi ia locul. Şi Lum a spus: „Tu nu poţi să mergi căci, dacă mori, toţi ar crede că Xipehuzii sunt invulnerabili şi rasa umană ar pieri”.

Demja, Anahr, şi multe căpetenii spunând aceleaşi cuvinte, am găsit motivele lor întemeiate şi m-am retras.

Atunci, Lum, luând cuţitul meu cu mâner de corn, trecu frontiera morţii şi Xipehuzii veniră în grabă... Unul dintre ei, mult mai iute decât ceilalţi, era gata să-l atingă, dar Lum, mai ager decât leopardul, se feri, îl înconjură şi, dintr-un salt uriaş, îl ajunse şi-l străpunse cu vârful ascuţit.

Seminţiile nemişcate văzură *căzând*, *condensându-se*, *pietrificându-se* vrăjmaşul. O sută de mii de glasuri urcară în dimineaţa albastră şi Lum se şi întorcea, trecea frontiera. Numele său glorios străbătu armatele.

II. Prima bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a şaptea zi a celei de a opta luni.

În zori, trâmbiţele au sunat, ciocanele grele au lovit clopotele de bronz, vestind marea bătălie. O sută de bivoli negri, două sute de armăsari au fost sacrificaţi de preoţi şi cei cincizeci de fii ai mei s-au închinat împreună cu mine Unicului.

Planeta soarelui s-a topit în aurora sângerie, căpeteniile au galopat prin faţa armatelor, vuietul atacului a crescut o dată cu goana impetuoasă a celor o sută de mii de luptători.

Tribul Nazzum a atacat cel dintâi duşmanul şi lupta a fost cumplită. Neputincioşi la început, seceraţi de loviturile misterioase, războinicii au învăţat curând arta de a-i lovi pe Xipehuzi şi de a-i ucide. Atunci, toate seminţiile, Zahelali, Ozumi, Sahri, Kaldei, Xisoaştri, Pjarvani, vuind ca oceanele, au invadat câmpia şi pădurea, înconjurându-i pretutindeni pe tăcuţii adversari.

Multă vreme bătălia a fost un haos; mesagerii veneau mereu să-i înştiinţeze pe preoţi că oamenii piereau cu sutele, dar că moartea lor era răzbunată.

În ceasul arzător, fiul meu Surdar cel cu picioare iuţi, trimis de Lum, veni să-mi spună că, pentru fiecare Xipehuz nimicit, piereau doisprezece dintre ai noştri. Sufletul mi se întunecă şi inima îmi slăbi, apoi buzele mele şoptiră:

— Să fie aşa cum vrea singurul Părinte.

Şi amintindu-mi numărătoarea războinicilor, care dăduse cifra

de o sută patruzeci de mii, ştiind că Xipehuzii erau cam patru mii, mi-am spus că mai mult de o treime din uriaşa armată va pieri, dar Pământul va fi al omului. Or, s-ar fi putut ca armata să nu ajungă…

— E deci o victorie! Am murmurat eu cu tristeţe.

Dar cum mă gândeam la aceste lucruri, iată că vuietul bătăliei făcu să se cutremure mai tare pădurea, apoi, în grămezi mari, războinicii reapărură şi toţi, cu strigăte de primejdie, fugeau spre frontiera Mântuirii.

Atunci i-am văzut pe Xipehuzi ieşind în marginea pădurii nu despărţiţi unii de alţii, ca dimineaţa, ci uniţi câte douăzeci, în cerc, cu stelele întoarse către interiorul grupurilor. În această poziţie, invulnerabili, ei înaintau asupra războinicilor neputincioşi şi îi măcelăreau fără milă.

Era dezastrul.

Cei mai îndrăzneţi luptători nu se gândeau decât la fugă. Totuşi, cu tot doliul care se întindea peste sufletul meu, observam răbdător peripeţiile fatale, în speranţa de a găsi un leac chiar în adâncul nenorocirii, căci deseori veninul şi antidotul lui se află unul lângă altul.

Pentru încrederea mea în puterea raţiunii, destinul mă răsplăti cu două descoperiri. Am remarcat, în primul rând, în locurile unde triburile noastre erau în număr mare şi Xipehuzii puţin numeroşi, că măcelul, la început total, *se domolea*, că loviturile duşmanului aveau *din ce în ce mai puţin* efect, mulţi dintre cei loviţi ridicându-se după o scurtă ameţeală. Cei mai robuşti sfârşeau prin a rezista complet la şoc, continuând să fugă după atingeri repetate. Fenomenul producându-se în diverse puncte ale câmpului de bătaie, am îndrăznit să conchid că Xipehuzii oboseau, că puterea lor de distrugere nu depăşea o anumită limită.

A doua remarcă, completând-o în mod fericit pe prima, îmi fu prilejuită de un grup de Kaldei. Aceşti sărmani oameni, înconjuraţi din toate părţile de duşmani, pierzându-şi încrederea în cuţitele lor scurte, smulseră arbuşti şi-şi făcură din ei ghioage cu care încercară să-şi croiască drum. Spre marea mea surprindere, tentativa lor izbuti. Îi văzui pe Xipehuzi, cu duzinele, pierzându-şi echilibrul sub lovituri. Aproape jumătate dintre Kaldei scăpară prin spărtura astfel făcută dar, lucru ciudat, cei care se slujiră de instrumente de bronz (aşa cum se

întâmplă cu câteva căpetenii) se omorâră ei înşişi lovind duşmanul. Trebuie să adaug că loviturile de ghioagă nu făcură vreun rău vizibil Xipehuzilor, căci cei care căzuseră se ridicară imediat şi reluară urmărirea. N-am socotit totuşi mai puţin dubla mea descoperire ca având o însemnătate hotărâtoare pentru viitoarele bătălii.

În acest timp, dezastrul continua. Pământul răsuna de tropotul fugii celor învinşi; înainte de căderea nopţii, în teritoriul xipehuz nu mai rămăseseră decât morţii noştri şi câteva sute de luptători urcaţi în copaci. Soarta acestora fu înfricoşătoare: Xipehuzii îi arseră de vii, îndreptând mii de raze spre rămurişul care-i adăpostea. Ţipetele lor groaznice răsunară ore întregi sub marele firmament.

III. Bakhun ales

A doua zi, seminţiile îşi numărară supravieţuitorii. Se stabili că bătălia ne costa cam nouă mii de oameni; o socoteală cumpătată aprecie pierderile Xipehuzilor la şase sute. Moartea fiecărui duşman costase astfel cincisprezece existenţe umane.

Disperarea pătrunse în inimi, mulţi strigau împotriva căpeteniilor şi voiau să renunţe la înspăimântătoare încercare. Atunci, primit cu murmure, am înaintat în mijlocul taberei şi am început să-i dojenesc cu voce tare pe războinici pentru bicisnicia lor. I-am întrebat dacă era mai bine să piară toată omenirea sau să sacrificăm o parte a ei; le-am demonstrat că în zece ani tot ţinutul zahelal avea să fie cotropit de Forme, iar în douăzeci, ţara Kaldeilor, a Sahrilor, a Pjarvanilor şi a Xisoaştrilor; apoi, trezindu-le astfel conştiinţa, i-am făcut să-şi dea seama că o şesime din temutul teritoriu revenise oamenilor, că duşmanul fusese împins înapoi din trei părţi în pădure. În sfârşit, le-am comunicat observaţiile mele, i-am făcut să înţeleagă că Xipehuzii nu erau neobosiţi, că ghioage de lemn puteau să-i răstoarne şi să-i oblige să-şi descopere punctul vulnerabil.

O mare tăcere domnea pe câmpie, speranţa revenea în inima nenumăraţilor războinici care mă ascultau. Şi pentru a le mări încrederea, am descris aparatele de lemn pe care ie născocisem, potrivite pentru atac şi pentru apărare totodată. Entuziasmul renăscu, seminţiile mă aclamară şi căpeteniile depuseră comanda la picioarele mele.

IV. Prefacerile armamentului

În zilele următoare, am pus să se taie un mare număr de

copaci şi am dat tiparul uşoarelor bariere portative a căror descriere sumară iat-o: un cadru lung de şase coţi şi larg de doi, legat cu drugi de un cadru interior, având o lărgime de un cot şi o lungime de cinci. Şase oameni (doi purtători; doi războinici înarmaţi cu lănci mari de lemn, boante, alţi doi, şi ei înarmaţi cu lănci de lemn dar prevăzute cu vârfuri metalice foarte subţiri şi, pe deasupra, cu arcuri şi săgeţi) puteau să stea în ele în voie şi să meargă prin pădure, la adăpost de atacul imediat al Xipehuzilor. Ajunşi lângă duşman, războinicii înarmaţi cu lănci boante trebuiau să-l lovească, să-l răstoarne, să-l oblige să se descopere şi arcaşii-lăncieri trebuiau să ţintească stelele, fie cu lancea, fie cu arcul, după caz. Cum statura medie a Xipehuzilor era cu puţin mai mare de un cot şi jumătate, am aşezat barierele astfel încât cadrul exterior să nu depăşească, în timpul mersului, o înălţime deasupra pământului de mai mult de un cot şi un sfert; pentru asta era de ajuns să se încline puţin suporturile care-l legau de cadrul interior, purtat de oameni. Cum, de altfel, Xipehuzii nu ştiu să treacă peste obstacolele abrupte şi nu pot să se deplaseze decât în poziţie verticală, bariera astfel concepută oferea o ocrotire suficientă împotriva atacurilor lor imediate. Desigur, ei aveau să se străduiască să ardă noile arme şi, în mai mult de un caz, aveau să izbutească, dar cum focurile lor nu erau eficace dincolo de bătaia săgeţilor, trebuiau să se descopere pentru a săvârşi această calcinare. Pe deasupra, ea nefiind instantanee, exista posibilitatea de a o evita, prin manevre rapide.

V. A doua bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a unsprezecea zi a celei de-a opta luni. În ziua aceea s-a dat a doua bătălie împotriva Xipehuzilor şi căpeteniile mi-au încredinţat comanda supremă. Atunci, am împărţit seminţiile în trei armate. Puţin înaintea zorilor, am trimis împotriva pădurii Kzur patruzeci de mii de războinici înarmaţi după sistemul barierelor. Atacul a fost mai puţin învălmăşit decât cel din ziua a şaptea. Triburile au intrat încet în pădure, împărţite în mici trupe dispuse în bună rânduială, şi lupta a început. Ea ne-a fost cu totul prielnică timp de un ceas. Xipehuzii fiind cu totul derutaţi de noua tactică, mai mult de o sută de Forme au pierit, abia răzbunate prin moartea a zece războinici. Dar după ce surpriza a trecut, Xipehuzii au început să ardă barierele. În câteva cazuri ei au izbutit. Către al

patrulea ceas al zilei, au adoptat o manevră mai primejdioasă: profitând de iuţeala lor, grupuri de Xipehuzi, lipiţi unii de alţii, se năpusteau asupra barierelor, reuşind să le răstoarne. A pierit astfel un mare număr de oameni aşa că, duşmanul recâştigându-şi avantajul, o parte a armatei noastre îşi pierdu nădejdea.

Către ora cinci, triburile zahelale Hemar, Djoh şi o parte a Xisoaştrilor şi Sahrilor începură retragerea. Vrând să preîntâmpin o catastrofă, am trimis curieri apăraţi de bariere puternice să anunţe sosirea de întăriri. În acelaşi timp, am pregătit a doua armată pentru atac; dar, mai înainte, am dat noi instrucţiuni: purtătorii de bariere trebuiau să se menţină în grupuri atât de dese cât îngăduia mersul prin pădure şi să se aşeze în careuri compacte, îndată ce se apropia o trupă mai numeroasă de Xipehuzi, fără să renunţe totuşi la ofensivă.

Spunând acestea, am dat semnalul; în puţină vreme, am avut fericirea să constat că victoria se întorcea de partea seminţiilor coalizate. În sfârşit, către mijlocul zilei, o numărătoare aproximativă, socotind pierderile armatei noastre la două mii de oameni şi acelea ale Xipehuzilor la trei sute, făcu să se vadă în mod hotărât progresele înregistrate şi umplu din nou toate inimile de încredere.

Totuşi, proporţia se schimbă uşor în dezavantajul nostru către al patrusprezecelea ceas, noi pierzând patru mii de indivizi, iar Xipehuzii cinci sute.

Atunci am lansat al treilea corp; bătălia atinse cea mai mare intensitate, entuziasmul războinicilor crescând din minut în minut, până în ceasul în care soarele fu gata să cadă spre apus.

În momentul acela, Xipehuzii reluară ofensiva în nordul pădurii Kzur; o dare înapoi a Ozumilor şi Pjarvanilor mă nelinişti. Socotind, pe deasupra, că întunericul ar fi mai prielnic duşmanului, am sunat sfârşitul bătăliei. Întoarcerea trupelor se făcu în linişte, în mod victorios; o mare parte din noapte ne sărbătorirăm succesele. Erau mari: opt sute de Xipehuzi sucombaseră, sfera lor de acţiune se redusese la două treimi din Kzur. E adevărat că lăsasem şapte mii dintre ai noştri în pădure; dar aceste pierderi erau, proporţional cu rezultatul, mult inferioare celor din prima bătălie. Plin de speranţă, am cutezat atunci să concep planul unui atac hotărâtor împotriva celor două mii şase sute de Xipehuzi rămaşi.

VI. Exterminarea

Anul de la facerea lumii 22649, a cincisprezecea zi a celei de-a opta luni.

Când astrul roşu se ivi pe colinele răsăritene, seminţiile erau aşezate în linie de bătaie în faţa pădurii Kzur.

Cu sufletul înălţat de speranţă, am sfârşit de vorbit cu căpeteniile, trâmbiţele au sunat, bronzul a vuit sub ciocanele grele şi prima armată a intrat în pădure.

Or barierele erau mai puternice, puţin mai mari şi cuprindeau doisprezece oameni în loc de şase – în afară de cam o treime construite tot după vechiul plan.

Astfel, ele erau mai greu de ars şi de răsturnat.

Primele momente ale bătăliei au fost norocoase; după al treilea ceas, pieriseră patru sute de Xipehuzi şi numai două mii dintre ai noştri. Încurajat de aceste veşti bune, am lansat al doilea corp. Înverşunarea de o parte şi de alta deveni atunci înspăimântătoare, luptătorii noştri obişnuindu-se cu triumful, adversarii apărându-se cu îndărătnicia unui Regn nobil. Din al patrulea până în al optulea ceas, pierdurăm nu mai puţin de zece mii de vieţi, dar Xipehuzii le plătiră cu o mie dintr-ale lor, astfel că nu mai rămâneau decât o mie în adâncurile pădurii Kzur.

Din clipa aceea, am înţeles că Omul va stăpâni lumea: ultimele mele nelinişti se potoliră.

Totuşi, în al nouălea ceas, o mare umbră pluti asupra victoriei noastre. Xipehuzii nu se mai arătau decât în grămezi enorme în luminişuri, ascunzându-şi stelele, şi era aproape cu neputinţă să fie răsturnaţi. Însufleţiţi de bătălie, mulţi dintre ai noştri se năpusteau împotriva acestor grămezi. Atunci, cu o mişcare rapidă, un grup de Xipehuzi se desprindea, răsturnându-i şi masacrându-i pe temerari.

O mie pieriră astfel, fără vreo pierdere pentru duşman; văzând asta, Pjarvanii strigară că totul se sfârşise; panica puse pe goană mai mult de zece mii de oameni, un mare număr aruncându-şi barierele ca să fugă mai repede. Plătiră scump. O sută de Xipehuzi, pornind pe urmele lor, uciseră peste două mii de Pjarvani şi Zahelali: groaza începu să se răspândească în toate liniile noastre.

Când mesagerii mi-au adus această ştire funestă, am înţeles că ziua va fi pierdută dacă nu voi reuşi, printr-o manevră rapidă,

să recuceresc poziţiile părăsite. Imediat, am dat ordin şefilor celei de-a treia armate să atace şi am anunţat că voi lua eu însumi comanda. Apoi am pornit repede cu aceste rezerve în direcţia din care veneau fugarii. Ne-am aflat curând faţă în faţă cu Xipehuzii urmăritori. Târâţi de ardoarea măcelului, ei nu se regrupară destul de repede şi, în câteva clipe, i-am învăluit; foarte puţini scăpară; strigătul imens al victoriei dădu din nou curaj alor noştri.

Din momentul acela nu mi-a fost greu să reiau atacul; manevra noastră se mărgini la desprinderea unor părţi din grupurile duşmane, la învăluirea şi nimicirea lor.

Curând, înţelegând cât de neprielnică le era această tactică, Xipehuzii reîncepură să lupte în grupuri mici şi măcelul celor două Regnuri, dintre care unul nu putea să existe decât prin nimicirea celuilalt, să înteţi înfricoşător. Dar orice îndoială în legătură cu rezultatul final dispărea până şi din inimile cele mai slabe. Către al patrusprezecelea ceas, abia dacă mai rămăseseră cinci sute de Xipehuzi împotriva a mai mult de o sută de mii de oameni – şi acest mic număr de duşmani era închis din ce în ce mai mult într-un spaţiu strâmt, cam o şesime din pădurea Kzur, ceea ce ne uşura într-o foarte mare măsură manevrele.

În timpul acesta, lumina roşie a amurgului şiroia printre ramuri şi, temându-mă de capcanele umbrei, am întrerupt bătălia.

Imensitatea, victoriei făcea să crească toate inimile, căpeteniile îmi oferiră domnia asupra seminţiilor. I-am sfătuit să nu încredinţeze niciodată destinele atâtor oameni unei sărmane creaturi supuse greşelii, ci să-l adore pe Unicul şi să-şi aleagă drept şef terestru *Înţelepciunea*.

ULTIMA PERIOADA A CĂRŢII LUI BAKHUN

Pământul aparţine oamenilor. Două zile de luptă i-au nimicit pe Xipehuzi; tot ţinutul ocupat de cei din urmă două sute a fost purificat, fiecare copac, fiecare plantă, fiecare fir de iarbă au fost rase de pe suprafaţa pământului. Ajutat de fiii meu Lum, Azah şi Simho, am sfârşit să înscriu istoria lor pe table de granit, pentru cunoştinţa secolelor viitoare.

Şi iată-mă singur, la marginea pădurii Kzur, în noaptea palidă. O semilună de aramă atârnă la apus. Leii rag la stele. Fluviul rătăceşte lin printre sălcii; glasul lui veşnic povesteşte timpul

care trece, melancolia lucrurilor pieritoare. Şi eu mi-am îngropat fruntea în palme şi un vaiet se înalţă din inima mea. Căci, acum când Xipehuzii nu mai sunt, sufletul meu îi regretă şi eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieţii să fie mânjită de Tenebrele Crimei!

Nuvela justifică vehemenţa cu care afirma Rosny Ainé noutatea viziunii sale. Şi nu ne miră interpretările eronate din vremea primei apariţii, când întâlnim mult mai aproape de noi, într-o epocă familiarizată cu temele, subiectele și simbolurile anticipaţiei, asemenea afirmaţii hilare: „supraoameni fantastici se ciocnesc cu o omenire primitivă”(nota lui Robert Ricatte la a doua însemnare din Jurnalul *fraţilor Goncourt), sau „civilizaţiile trecute în faţa unei intruziuni a extratereştrilor”(19).*

Ce sunt, de fapt, Xipehuzii?

Cititorul atent intuieşte din text explicaţia pe care o dă Rosny Ainé mai târziu, într-un „Avertisment”la romanul Moartea Pământului: *„... eu imaginez cu plăcere creaturi fie minerale, ca în* Xipehuzii, *fie alcătuite dintr-o altă substanţă decât substanţa* noastră, *fie încă trăind într-o lume guvernată de alte energii decât ale noastre: Feromagnetalii, care apar episodic în* Moartea Pământului, *aparţin uneia dintre aceste trei categorii”* (39). *Aşadar, creaturi minerale – ca şi feromagnetalu, de altfel, de vreme ce alcătuirea acestor aglomerări de corpusculi feromagnetici de culoare violetă „nu admite decât o singură substanţă: fierul”*. *În zorii civilizaţiei şi în amurgul ei, Rosny Ainé o confruntă cil aceste regnuri a căror existenţă se dovedeşte a fi incompatibilă cu aceea a oamenilor. Şi dacă Xipehuzii dispar în încleştarea cu reprezentanţii unei rase tinere şi viguroase, feromagnetalii asistă, evoluând şi înmulţindu-se la stingerea ultimelor comunităţi izolate, atinse de morbul fatalismului în urma cataclismelor naturale care au dus la pierderea surselor de apă în măruntaiele globului.*

Moartea Pământului *a apărut în 1912. Exact peste un deceniu* Uimitoarea călătorie a lui Hareton Ironcastle *avea să propună cititorilor lui Rosny Ainé o nouă aventură a cunoaşterii altor forme insolite de viaţă. E adevărat că Oamenii-Solzoşi constituie o asamblare de elemente aparţinând unor vieţuitoare cunoscute. Dar ţinuturile neexplorate din Africa în care ajunge eroul împreună cu însoţitorii săi adăpostesc şi o veritabilă*

împărăţie a plantelor, unde mimoze de talia arborilor sequoia dispun de o energie ale cărei efecte seamănă cu cele ale acceleraţiei şi ştiu să-şi coordoneze eforturile, să se apere şi să atace de la distanţă. Înseamnă oare asta inteligenţă? „Poate că da... şi poate că nu", răspunde botanistul Samuel Darnley, unul dintre personajele cărţii. „Acţiunile vegetalelor sunt în mod sigur logice, dar logica aceasta corespunde atât de limitat împrejurărilor, e atât de identică sie însăşi, calitativ şi cantitativ, când trebuie să facă faţă unor primejdii identice, în sfârşit, e atât de puţin capricioasă, încât n-o pot compara în sine *cu inteligenţa umană!* ... *Într-un sens, reacţia vegetală seamănă cu un fenomen mineral, dar cu o spontaneitate şi o varietate care aduc cu inteligenţa... Este deci un fenomen inclasabil".*

Evident, ideea apariţiei pe Pământ a unor specii raţionale neumane este discutabilă. Ea nu constituie însă un exerciţiu de ingeniozitate, sau instrumentul unei nelinişti calculate şi sterile. Rosny Ainé este sincer preocupat de soarta omenirii, de primejdiile pe care aceasta ar putea fi nevoită să le înfrunte, de „continuitatea fericită a speciei noastre" (9). Că este aşa ne-o demonstrează şi *mai limpede romanul* Navigatorii infinitului *(1925). Ajunşi pe Marte, membrii echipajului cosmonavei „Stellarium"întâlnesc, pe lângă marţieni tripezi, vechii stăpânitor ai planetei, regnul invadator al zoomorfilor, „structuri confuze şi turtite", cu „prelungiri în formă de curele, labe sau pseudo-labe, pe care păreau că mai curând alunecă, decât merg". Marţienii se retrag din faţa zoomorfilor, convinşi că sfârşitul le e aproape. Navigatorii îi ajută însă să creeze arme eficace şi, cu ajutorul eteralilor, făpturi radiante asemănătoare unor reţele fosforescente, stăvilesc invazia – alegorie a posibilităţilor de a rezista naturii dezlănţuite aici, pe Pământ.*

Scriitorul şi-a lăsat imaginaţia să exploreze şi tărâmul de dincolo de hotarele lumii vizibile. Într-o povestire intitulată chiar O altă lume *(1895), eroul discerne, din copilărie, prezenţa unui alt regn: „Pe solul cafeniu-închis, iată câteva forme împrăştiate; se mişcă, se opresc, palpită la mică înălţime. Sunt de mai multe feluri, diferite prin contur, mai mişcare, mai ales prin aşezarea, desenul şi nuanţele liniilor care le traversează. Aceste linii constituie, în definitiv, esenţa făpturii lor... Ele alcătuiesc reţele foarte complicate, emană din centre, iradiază, până ce se pierd, devin imprecise". Mai târziu, împreună cu un savant deschis*

tuturor miracolelor lumii, el trece de la contemplare la descifrarea universului moedigenilor, cum a botezat formele invizibile. Cu un an înaintea morţii, Rosny Ainé reia ideea nebănuitei coexistente. În lumea varianţilor (1939), ne înfăţişează un personaj care aparţine în acelaşi timp vieţii umane şi celei variante, pendulând între cele două regnuri până ce, treptele evoluţiei biologice fiind decalate în timp, continuă să fiinţeze doar în universul nevăzut.

Înrudirea dintre cele două povestiri nu este incidentală şi nu constituie o excepţie în opera lui Rosny Ainé. Preocuparea constantă de a construi fiinţe inedite duce la repetări şi reveniri menite să precizeze şi să adâncească intenţiile autorului. Zoomorfii derivă din feromagnetali, fiind, ca şi ei, anhidri şi alcătuiţi în virtutea principiului impurităţii, extrăgându-şi energia necesară din sol, extinzându-şi dominaţia cu o irezistibilă lentoare. Eteralii sunt o versiune vizibilă a moedigenilor. Ciocnirile dintre aceştia din urmă le amintesc pe cele dintre xipehuzi, iar modul lor de a se hrăni cu forţa vitală a semenilor mai slabi, fără a-i ucide, este cvasi-identic cu comportamentul zoomorfilor. Efortul de a asigura continuitatea şi coerenţa acestui univers imaginar nu trebuie înţeles doar ca un act demiurgic superb şi gratuit. Ceea ce-l obsedează cu adevărat pe Rosny Ainé este ideea contactului cu alte făpturi raţionale. La început, acest contact apare ca o tragedie a incompatibilităţii: oamenii şi xipehuzii nu pot coeexista, viaţa unora înseamnă dispariţia brutală a celorlalţi. Feromagnetalii sunt mai puţin grăbiţi să cucerească Pământul, dar proliferarea lor implacabilă, asociată convulsiilor planetei, duce la instaurarea dominaţiei regnului mineral. Un proces similar, este oprit pe Marte prin colaborarea navigatorilor infinitului cu tripezii şi eteralii. Cu totul remarcabilă ni se pare a fi, în toate aceste ipostaze posibile ale confruntării, lipsa de ostilitate faţă de ceea ce ne este străin, sau chiar potrivnic. Cosmonauţii nu vor să nimicească „un regn relativ tânăr şi poate în drum spre realizări grandioase”, mulţumindu-se să-i ajute pe tripezi „să continue să trăiască, fără teama unei nimiciri premature”. Târg înţelege că, de fapt, moartea omenirii nu înseamnă moartea Pământului şi se întinde în mijlocul feromagnetalilor însetaţi de hemoglobina, reprezentanţi ai unui regn în plină evoluţie. În sfârşit, Bakhun, eroul seminţiilor nomade, meditează după sângeroasa victorie

din pădurea Kzur: „… mi-am îngropat fruntea în palme şi un vaiet se înalţă din inima mea. Căci acum, când xipehuzii nu mai sunt, sufletul meu îi regretă şi eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieţii să fie mânjită de Tenebrele Crimei!”. *Rosny Ainé este unul dintre foarte puţinii autori de anticipaţii care s-au bucurat de aprecierile pozitive ale contemporanilor, fiind chiar nevoit, uneori, să le tempereze entuziasmul. Pierre Benoit declara, de pildă, că „întreaga operă a lui Wells se află în germen în primele lucrări ale lui J. H. Rosny… mai ales în aceşti minunaţi* Xipehuzi *şi în* Vamireh, pe care *Wells nu le-a egalat niciodată…” (cf. 16, vol. III). Iar Léon Daudet supralicita: „Nu cunoaştem nicio povestire ştiinţifică reuşită în afara* Xipehuzilor… *Nenumăraţi autori au rescris* Xipehuzii *lui Rosny Ainé şi se poate spune că întreaga operă a lui Wells se trage de acolo”(16, vol. VIII). Astfel de afirmaţii au văzut probabil lumina tiparului şi înainte de 1924, de vreme ce scriitorul se simţea obligat să precizeze, în amintitul „Avertisment”: „S-a scris uneori că aş fi precursorul lui Wells. Câţiva critici au ajuns chiar să spună că Wells s-a inspirat în parte din unele scrieri ale mele cum ar fi* Xipehuzii, Cataclismul, Legenda sceptică *şi alte câteva, care au apărut înaintea frumoaselor povestiri ale scriitorului englez. Cred că nu e adevărat, înclin chiar să cred că Wells n-a citit niciuna din operele mele. Desigur, el nu împărtăşeşte monstruoasa ignoranţă a compatrioţilor săi în materie de literatură continentală, dar notorietatea* Xipehuzilor, *a* Cataclismului, *a* Legendei sceptice *etc., etc*. *Era neglijabilă în momentul în care a început el să scrie*. *Şi chiar dacă ar fi citit modestele mele cărţi, aş nega totuşi că a fost influenţat de ele:* Războiul lumilor şi Insula doctorului Moreau *sunt opere* originale, *care trebuie admirate fără rezerve”. Iată o punere la punct care sună ca un admirabil ecou al propriului său protest din tinereţe împotriva etichetării drept epigon cd lui Poe!*

Adevărul este că, dincolo de similitudinile inevitabile unui fond comun de teme și idei ştiinţifico-fantastice, Rosny Ainé şi Wells diferă sensibil – şi nu numai ca maeştri ai unor modalităţi artistice distincte. Enumerând câteva deosebiri esenţiale, Jean-Jacques Bridenne se referă şi la faptul că scriitorul englez „nu dă senzaţia că ar vrea să imagineze cu orice preţ fiinţe radical diferite de cele cunoscute pe Pământ: marţienii săi sunt nişte caracatiţe inteligente, seleniţii nu sunt în definitiv decât nişte

furnici monstruoase...” (9). O dovadă elocventă în acest sens o constituie şi povestirea care urmează, publicată în anul 1897.

H.G. Wells

OUL DE CRISTAL

Până acum un an exista o prăvălie mică foarte murdară lângă Seven Dials, deasupra căreia era înscris cu litere galbene, şterse de vreme, numele lui „C. Cave, Naturalist şi Negustor de Antichităţii Conţinutul vitrinelor sale era ciudat de variat: câţiva colţi de elefant, un joc de şah incomplet, mătănii şi arme, o cutie cu ochi, două cranii de tigru, şi unul omenesc, câteva maimuţe împăiate mâncate de molii (una cu o lampă în mână), un scrin demodat, un de struţ sau aşa ceva, pătat de muşte, nişte unelte de pescuit şi un acvariu de sticlă gol, extraordinar de murdar. Exista de asemenea, în momentul când începe această povestire, un bloc de cristal lucrat în forma unui ou şi şlefuit ca un briliant. La el priveau doi oameni care stăteau afară, în faţa vitrinei: unul dintre ei, un pastor înalt şi subţire, celălalt un tânăr cu barba neagră, oacheş la faţă, îmbrăcat într-un costum modest. Tânărul cel oacheş vorbea cu gesturi vii şi părea nerăbdător ca tovarăşul său să cumpere obiectul.

Stăteau încă uitându-se la vitrină când domnul Cave intră în prăvălie, cu barba tresăltând, căci tocmai îşi luase ceaiul şi termina de mestecat pâinea cu unt. Când îi văzu pe cei doi oameni şi obiectul atenţiei lor, îşi pierdu cumpătul. Aruncă o privire vinovată peste umăr şi închise încet uşa. Era un bătrânel cu faţa palidă şi ochi albaştri, deosebit de umezi; avea părul cenuşiu murdar şi purta o redingotă albastră, jerpelită, un joben vechi şi nişte papuci de pâslă cu tocurile foarte scâlciate. Rămase cu ochii ţintă la cei doi bărbaţi care discutau. Pastorul îşi băgă mâna adânc în buzunarul pantalonului, cercetă un pumn de bani şi un zâmbet plăcut îi dezgoli dinţii. Domnul Cave păru şi mai deprimat când intrară în prăvălie.

Pastorul, fără niciun fel de introducere, întrebă care era preţul oului de cristal. Domnul Cave aruncă nervos o privire spre uşa care dădea în salon şi spuse: „cinci lire”. Pastorul, adresându-se în acelaşi timp tovarăşului său şi domnului Cave, obiectă că preţul e prea mare – domnul Cave ceruse fără îndoială mult mai mult decât intenţionase când a achiziţionat obiectul – apoi urmă o încercare de tocmeală. Domnul Cave se îndreptă spre uşă, o deschise şi spuse: „Preţul este cinci lire”, ca şi când ar fi vrut să

fie scutit de deranjul unei discuţii inutile. În acest timp, partea superioară a unei feţe de femeie răsări la geamul de deasupra panelului de sus al uşii care dădea în salon şi ochii erau îndreptaţi, plini de curiozitate, spre cei doi clienţi.

— Preţul este cinci lire, repetă domnul Cave, cu un tremur în voce.

Tânărul cel oacheş, care tăcuse până atunci, observându-l doar cu atenţie pe domnul Cave spuse, în sfârşit:

— Dă-i cinci lire.

Pastorul îi aruncă o privire, să vadă dacă vorbeşte serios, apoi, când se îndreptă din nou spre domnul Cave, constată că faţa acestuia era albă.

— E o grămadă de bani, spuse pastorul şi, scotocindu-se prin buzunare, începu să-şi numere banii.

Avea doar vreo treizeci de şilingi şi ceva, aşa că făcu apel la tovarăşul său cu care părea să fie prieten intim. Acest fapt îi dădu domnului Cave posibilitatea să se reculeagă şi începu să explice agitat că de fapt nu avea dreptul să vândă cristalul.

Cei doi clienţi fură, fireşte, surprinşi şi îl întrebară de ce nu se gândise la aceasta înainte de a începe să se tocmească. Domnul Cave se zăpăci, dar îşi menţinu spusele, declarând că în după-amiaza aceea cristalul nu era de vânzare, deoarece se prezentase înaintea lor un cumpărător probabil al cristalului. Cei doi clienţi, considerând aceasta ca o încercare de a ridica preţul, se prefăcură că părăsesc prăvălia. În momentul acela însă uşa salonului se deschise şi apăru posesoarea bretonului de culoare închisă şi a perechii de ochi mici.

Era o femeie corpolentă, cu trăsături grosolane, mai tânără şi mult mai voluminoasă decât domnul Cave; se mişca greoi şi se înroşise la faţă.

— Cristalul acesta e de vânzare, spuse ea, iar cinci lire este un preţ destul de bun. Nu înţeleg ce intenţii ai, Cave, de nu vrei să accepţi oferta domnului!

Domnul Cave, foarte tulburat de această irumpţie, o privi furios pe deasupra ochelarilor şi, fără prea multă siguranţă, îşi revendică dreptul de a-şi conduce afacerile după voia sa. Începu o ceartă. Cei doi clienţi urmăreau scena cu interes şi cu oarecare amuzament, ajutând-o din când în când pe doamna Cave cu unele sugestii. Domnul Cave, încolţit, persistă în povestirea aceea confuză şi imposibil de crezut despre cineva

care se interesase chiar atunci, dimineaţa, de cristal; agitaţia sa deveni penibilă. Totuşi se menţinu pe poziţie cu o stăruinţă extraordinară. Cel care puse capăt acestei discuţii neobişnuite fu tânărul oriental. Propuse să revină în cursul următoarelor două zile, pentru ca interesele amatorului menţionat să nu fie lezate.

— Dar apoi vom insista, adăugă preotul. Cinci lire, nu mai mult!

Doamna Cave luă asupra sa sarcina de a cere scuze în numele domnului Cave, explicând că uneori este „puţin ciudat”, iar după plecarea clienţilor, perechea începu să discute deschis incidentul, sub toate raporturile.

Doamna Cave îi vorbea soţului său cu o sinceritate deosebită. Bietul omuleţ, tremurând de emoţie, se încurcă singur în poveştile sale, susţinând pe de o parte că avea în vedere un alt client şi pe de alta afirmând că cristalul valora la drept vorbind, zece lire.

— Atunci de ce i-ai cerut cinci? Întrebă soţia.

— Să mă laşi să-mi administrez afacerile aşa cum cred eu! Răspunse domnul Cave.

Domnul Cave locuia împreună cu o fiică şi un fiu, amândoi vitregi, şi în seara aceea, la cină, discuţia a fost reluată. Nici unui dintre ei nu avea o impresie prea bună despre metodele domnului Cave în afaceri, dar ultima sa acţiune părea culmea neghiobiei.

— Părerea mea este că a mai refuzat şi înainte oferte pentru cristalul acesta, spuse fiul cel vitreg, un mitocan lung şi bleg în vârstă de optsprezece ani.

— Dar când i s-au oferit cinci lire! Strigă fiica vitregă, o tânără vorbăreaţă, în vârstă de douăzeci şi şase de ani.

Răspunsurile domnului Cave erau dureros de inconsistente; bombănea numai slab că îşi cunoştea mai bine decât oricine propriile sale afaceri. Până la urmă l-au făcut să-şi părăsească cina numai pe jumătate mâncată şi să se retragă, cu urechile roşii, şi cu lacrimi de jignire în ochi, lunecând pe după ochelari, să închidă prăvălia pe timpul nopţii. De ce lăsase atât de mult cristalul în vitrină? Ce nebunie! Asta-i tulbura cel mai mult gândurile. Pentru moment nu vedea vreun mijloc de a evita vânzarea.

După cină, fiica şi fiul său vitreg se gătiră şi ieşiră în oraş, iar

soţia se retrase sus să reflecteze asupra aspectelor comerciale ale cristalului, ajutată de o ceaşcă cu apă fierbinte, puţin zahăr, lămâie şi încă un ingredient. Domnul Cave s-a dus în prăvălie şi a rămas acolo până târziu sub pretext că ornamentează cu pietre interioarele unor acvarii pentru peşti aurii, în realitate însă în cu totul alt scop, care va fi explicat pe larg mai târziu. A doua zi doamna Cave descoperi că cristalul fusese luat din vitrină şi aşezat în spatele unor cărţi vechi, într-un colţ. Îl puse la loc vizibil. Dar nu mai discută despre el, deoarece o durere de cap nervoasă o făcea să n-aibă dispoziţie pentru discuţie. În ceea ce-l priveşte pe domnul Cave, n-avea niciodată dispoziţie să discute cu soţia sa. Ziua trecu neplăcut. Domnul Cave era chiar mai distrat decât de obicei şi în afară de asta neobişnuit de iritat. După masă, când soţia era ocupată cu somnul obişnuit, scoase din nou cristalul din vitrină.

A doua zi domnul Cave trebuia să livreze o cantitate de câini-de-mare unei clinici unde erau utilizaţi pentru lucrările de anatomie. În lipsa sa, gândurile doamnei Cave reveniră la chestiunea cristalului şi la modul cel mai potrivit de a cheltui o pleaşcă de cinci lire. Şi născocise câteva modalităţi foarte plăcute, printre care cumpărarea unei rochii de mătase verde pentru ea şi o călătorie la Richmond, când zăngănitul clopotului de la intrare o chemă în prăvălie. Clientul era un laborant de la clinică, venit să se plângă că nu i se livraseră nişte broaşte comandate în ziua precedentă. Doamna Cave nu aproba acest sector special al afacerilor domnului Cave şi domnul care intrase într-o dispoziţie cam agresivă se retrase după un scurt schimb de cuvinte – cu totul politicos, în măsura în care depindea de el, Ochii doamnei Cave se îndreptară apoi, fireşte, spre vitrină: căci vederea cristalului însemna garanţia celor cinci lire şi realizarea visurilor ei. Mare-i fu surpriza când descoperi că dispăruse!

Se duse la locul din spatele tejghelei unde îl descoperise în ziua precedentă. Nu era acolo; imediat începu să caute cu înfrigurare prin prăvălie.

Când domnul Cave se întoarse de la treburile cu câinii-de-mare, pe la două fără un sfert după-amiază, găsi oarecare dezordine în prăvălie şi pe soţia sa exasperată, stând în genunchi, după tejghea, şi răscolind prin materialele de împăiat. Femeia, înfierbântată şi furioasă, ridică faţa deasupra tejghelei, când zăngănitul clopotului îi anunţă întoarcerea soţului şi îl

acuză imediat că „l-a ascuns”.

— Ce anume? Întrebă domnul Cave.

— Cristalul!

La aceasta, domnul Cave, în aparenţă foarte surprins, se repezi la vitrină.

— Nu este aici? Strigă el. Dumnezeule mare! Ce s-o fi întâmplat cu el?

Chiar atunci fiul vitreg al domnului Cave intră în prăvălie venind din camera din fund – sosise acasă cu vreun minut înaintea domnului Cave – blestemând în gura mare. Era ucenic la un negustor de mobile vechi, în josul străzii, dar lua mesele acasă şi era enervat că nu găsise prânzul gata.

Dar, când auzi de pierderea cristalului, uită de masă şi supărarea împotriva mamei şi-o abătu asupra tatălui vitreg. Fireşte, prima lor idee a fost că l-a ascuns. Dar domnul Cave negă cu hotărâre că ar şti ceva despre soarta cristalului. Îşi însoţi asigurările, cam îndoielnice, cu jurăminte repetate şi, în cele din urmă, ajunse să-şi acuze mai întâi soţia şi apoi fiul vitreg de a-l fi luat pentru a-l vinde pe ascuns. Astfel începu o discuţie foarte caustică şi aprinsă, care sfârşi pentru doamna Cave cu o stare specială a nervilor, între isterie şi amoc, şi-l făcu pe fiul cel vitreg să întârzie în după-amiaza aceea o jumătate de oră de la prăvălia de mobile. Domnul Cave se adăposti de nervii soţiei sale în prăvălie.

Seara chestiunea fu reluată cu mai puţină patimă, sub conducerea fiicei vitrege şi semănă mai mult cu o anchetă judecătorească. Cina fu neplăcută şi culmină cu o scenă penibilă. Domnul Cave se lăsă în cele din urmă pradă unei exasperări exagerate şi ieşi trântind cu violenţă uşa din faţă.

Restul familiei, după ce-l forfecă în voie, profitând de absenţa lui, scotoci prin casă, din pod până în pivniţă, sperând să descopere cristalul.

În ziua următoare cei doi clienţi veniră din nou. Fură primiţi de doamna Cave aproape în lacrimi. Aflară că nimeni nu şi-ar putea imagina tot ce suferise ea din partea domnului Cave în diferite ocazii în timpul calvarului căsniciei… Dădu şi o versiune denaturată despre dispariţia cristalului. Pastorul şi orientalul râseră în tăcere unul la altul şi spuseră că este ceva extraordinar. Deoarece doamna Cave părea dispusă să le istorisească povestea completă a vieţii sale, se îndreptară spre

uşă, gata să părăsească prăvălia. Atunci, doamna Cave, agăţându-se de o ultimă speranţă, ceru adresa pastorului ca să-l poată informa în cazul când va putea obţine ceva de la domnul Cave. Adresa i-a fost dată prompt, dar se pare că ulterior a fost rătăcită. Doamna Cave nu-şi poate aminti nimic despre ea!

În seara acelei zile familia Cave părea să-şi fi epuizat emoţiile, iar domnul Cave, care fusese plecat de acasă după-amiaza, cină într-o singurătate deplină ce contrasta plăcut cu polemica pasionată din zilele precedente. Pentru câtva timp atmosfera rămase foarte încordată în gospodăria Cave, dar nici cristalul, nici clientul nu reapărură.

Acum, spunând lucrurilor pe nume, trebuie să recunoaştem că domnul Cave era un mincinos. Ştia perfect de bine unde se află cristalul. În apartamentul domnul Jacob Wace, asistent-preparator la spitalul St. Catherine din Westbourne Street. Era pe bufet, acoperit parţial cu o catifea neagră, lângă o garafă de whisky american. De fapt, amănuntele acestei expuneri au fost obţinute de la domnul Wace. Cave dusese obiectul la spital, ascuns în sacul cu câinii-de-mare, şi acolo insistase ca tânărul cercetător să i-l păstreze. La început domnul Wace a şovăit puţin. Legăturile sale cu domnul Cave erau ciudate. Cum avea predilecţie pentru personaje originale, îl invitase de mai multe ori pe bătrân la el să fumeze, să bea un pahar împreună şi să-şi exprime vederile destul de amuzante asupra vieţii în general şi asupra soţiei sale în particular. Domnul Wace o văzuse pe doamna Cave cu diferite prilejuri, când domnul Cave nu era acasă ca să-l servească. Ştia că familia se amesteca necontenit în treburile sale, aşa că, după ce cântări chestiunea cu grijă, hotărî să-i pună la adăpost cristalul. Domnul Cave a promis să-i explice mai pe larg cauzele slăbiciunii sale pentru acest cristal, cu altă ocazie, dar a spus lămurit că vede în el anumite imagini. În aceeaşi seară i-a făcut domnului Wace o vizită.

I-a povestit o istorie complicată. Cristalul, după cum spunea, intrase în posesia sa împreună cu alte lucruri disparate rămase de la o licitaţie impusă unui alt negustor de curiozităţi şi, necunoscând ce valoare avea, îl etichetase la zece şilingi. I-a zăcut în prăvălie la acest preţ câteva luni şi tocmai se gândea să-i „reducă preţul”, când a făcut o descoperire neobişnuită.

În această perioadă starea sănătăţii sale era foarte proastă şi trebuie să se ţină seama că de-a lungul tuturor acestor

întâmplări se înrăutăţea. Apoi, era foarte nefericit din cauza neglijenţei, ba chiar a unei proaste comportări intenţionate a soţiei sale şi a copiilor vitregi faţă de el. Soţia sa era vanitoasă, risipitoare, fără inimă şi cu o înclinare crescândă spre beţie; fiica vitregă era meschină şi arogantă, iar fiul său vitreg nutrea o antipatie violentă faţă de el şi nu pierdea nicio ocazie ca să i-o arate. Treburile prăvăliei îl copleşeau din greu şi domnul Wace credea că se mai întâmpla să şi bea din când în când. În tinereţe avusese o situaţie bună, era un om destul de instruit şi acum, din cauza vieţii nefericite, suferea câteodată săptămâni întregi de melancolie şi insomnie. Speriat ca nu cumva să-şi deranjeze familia, când gândurile deveneau de nesuportat, se strecura în linişte de lângă soţie şi rătăcea prin casă. Într-o dimineaţă, la orele trei, cam pe la sfârşitul lui august, întâmplarea făcu să se ducă în prăvălie.

În cămăruţa murdară era întuneric de nepătruns, cu excepţia unui loc unde zări o strălucire neobişnuită. Apropiindu-se, descoperi că era oul de cristal care se găsea în colţul tejghelei, lângă fereastră. O rază subţire străbătea printr-o crăpătură a oblonului, cădea pe obiectul de cristal şi părea că îl umple în întregime de lumină.

Domnului Cave îi trecu prin minte că aceasta contravenea legilor opticii, aşa cum le cunoscuse el în tinereţe. Putea înţelege că razele erau refractate în cristal şi că se strângeau într-un focar interior, dar iradiaţia aceasta venea în dezacord cu noţiunile sale de fizică. Se apropie mai mult de cristal, cercetându-i cu atenţie interiorul şi suprafaţa. Curiozitatea sa ştiinţifică care-l determinase în tinereţe să-şi aleagă profesiunea i se redeşteptă pentru scurt timp. Fu surprins să descopere că lumina nu rămânea fixă, ci se răsucea în interiorul cristalului ca şi când obiectul ar fi fost o sferă scobită, conţinând un gaz luminos. Învârtindu-se în jurul lui pentru a-l vedea din diferite poziţii, descoperi deodată că ajunsese între cristal şi rază, şi că totuşi cristalul rămânea luminos. Foarte mirat, îl luă din calea razei luminoase şi îl duse în colţul cel mai întunecat al prăvăliei. Rămase strălucitor patru sau cinci minute, apoi păli încet şi se stinse. Îl aşeză din nou în dreptul razei şi luminozitatea fu restabilită imediat.

Până aici, cel puţin, domnul Wace a fost în stare să verifice această povestire remarcabilă a domnului Cave. El însuşi a ţinut

în repetate rânduri cristalul în drumul unui fascicul de raze (care trebuia să aibă un diametru mai mic de un milimetru). Şi apoi în întunericul perfect, care se putea obţine învelindu-l în catifea neagră, cristalul apărea neîndoielnic foarte slab fosforescent se părea, totuşi, că luminozitatea sa era de un fel neobişnuit şi nu o puteau percepe în egală măsură toţi ochii; aşa, de exemplu, domnul Harbiger – nume cunoscut tuturor cititorilor de literatură ştiinţifică interesaţi de activitatea Institutului Pasteur – era complet incapabil să vadă vreo lumină. Iar capacitatea domnului Wace însuşi de a o aprecia era comparativ mai mică decât cea a domnului Cave. Chiar la domnul Cave puterea de percepere varia considerabil, fiind mai puternică în timpul stărilor de slăbiciune extremă şi de oboseală.

De la început, lumina aceasta din cristal a stârnit o curiozitate fascinantă domnului Cave. Faptul că nu a povestit nici unei fiinţe omeneşti despre observaţiile sale neobişnuite dovedeşte izolarea sa spirituală mai mult decât ar putea-o face un volum întreg de descrieri patetice. Se pare că trăia într-o asemenea atmosferă de răutate meschină, încât, dacă ar fi recunoscut existenţa unei plăceri, ar fi riscat s-o piardă. Descoperi că pe măsură ce lumina zilei şi cantitatea de lumină difuză creştea, cristalul devenea, după toate aparenţele, neluminos. Câtva timp n-a putut să-şi facă observaţiile decât în timpul nopţii, în colţurile întunecoase ale prăvăliei.

Dar îi trecu prin minte să utilizeze catifeaua veche pe care o întrebuinţa ca fundal pentru o colecţie de minerale. Punând-o deasupra capului şi mâinilor reuşi să capete o imagine a mişcării luminoase din cristal chiar în timpul zilei. Era foarte precaut ca nu cumva să fie descoperit de soţie şi îşi vedea de cercetări numai după-amiezele, când ea dormea, la etaj, şi chiar şi atunci cu prudenţă, într-un colţ, sub tejghea. Într-o zi, învârtind cristalul în mâini, zări ceva. Apăru şi dispăru ca o licărire. Totuşi avu impresia că i se dezvăluise pentru un moment imaginea unui ţinut întins şi ciudat: rotindu-l, văzu din nou, tocmai când lumina pălea, aceeaşi apariţie.

Ar fi plictisitor şi inutil de înşirat acum toate fazele descoperirii domnului Cave. Este de ajuns să comunicăm rezultatul: privind cu atenţie cristalul sub un unghi de aproape 137° cu direcţia razei luminoase, se obţinea o imagine clară şi persistentă a unui ţinut vast şi bizar. Nu era deloc ca în vis:

producea o impresie precisă de realitate şi cu cât lumina era mai bună, cu atât imaginea părea mai reală şi mai persistentă. Era un tablou mişcător: adică anumite obiecte se mişcau, dar încet şi ordonat, ea în realitate, iar imaginea se schimba potrivit direcţiei luminii şi a unghiului sub care era privită. Trebuie să fi fost ea atunci când priveşti o vedere printr-o oglindă convexă şi roteşti oglinda pentru a prinde diferite aspecte.

După cum m-a asigurat domnul Wace, descrierile domnului Cave erau foarte amănunţite şi complet lipsite de trăsătura emotivă care colorează halucinaţiile. Dar trebuie amintit că toate eforturile domnului Wace de a vedea ceva în opalescenţa clară a cristalului au rămas fără succes. Senzaţiile celor doi oameni se deosebeau mult în privinţa intensităţii şi este cu totul de înţeles că ceea ce pentru domnul Cave era o privelişte, pentru domnul Wace rămânea doar o pată neclară.

După descripţia domnului Cave, priveliştea rămânea mereu o câmpie întinsă şi părea totdeauna văzută de la o înălţime considerabilă, ca dintr-un turn sau de pe un catarg. La răsărit şi la apus câmpia era mărginită în depărtare de nişte stânci roşietice, care-i aminteau de o pictură văzută cândva; dar ce pictură anume, domnul Cave nu putea stabili. Aceste stânci se îndreptau spre nord şi sud (putea recunoaşte punctele cardinale după stelele vizibile câteodată noaptea), îndepărtându-se parcă spre infinit şi ştergându-se în negura depărtărilor înainte de a se întâlni. El se afla mai aproape de şirul de stânci răsăritean; când avu loc prima sa observaţie, văzu o mulţime de forme care se avântau în zbor, negre, pe cerul luminat de soarele ce se înălţa deasupra stâncilor lucind pe fundalul umbrei lor. Domnul Cave le luă drept păsări. Sub el se întindea un şir întins de clădiri, pe care părea că le priveşte de sus şi care, pe măsură ce se apropiau de marginea neclară şi refractată a imaginii, deveneau şterse. Se vedeau, de asemenea, lângă un canal larg şi strălucitor, nişte copaci neobişnuiţi ca formă şi colorit – când de un verde-închis ca al muşchiului de pădure, când de un cenuşiu minunat. Prima dată aceste, imagini i-au apărut domnului Cave numai ca nişte licăriri. Mâinile îi tremurau, a început să i se învârtă capul, imaginea a apărut şi a dispărut înnegurându-se şi devenind neclară. La început i-a fost foarte greu să regăsească unghiul sub care trebuia să privească pentru a putea vedea din nou imaginea.

Cam după o săptămână, după ce în acest interval de timp se părea că speranţele sale sunt înşelate, căci nu obţinuse altceva decât unele licăriri şi o oarecare experienţă utilă în mânuirea cristalului, avu din nou succes. De data aceasta apăru o vedere a văii în lungul ei. Vederea era diferită, dar Cave avea convingerea ciudată, confirmată din plin de observaţiile sale ulterioare, că privea lumea aceea neobişnuită din exact acelaşi loc, deşi într-altă direcţie. Faţada întinsă a clădirii impunătoare de pe al cărei acoperiş privise în jos înainte se îndepărtase acum în perspectivă. Cave o recunoscu după acoperiş. În faţa clădirii era o terasă solidă, de o lungime neobişnuită, în mijlocul căreia, la anumite intervale, se înălţau nişte catarge uriaşe, dar foarte graţioase, cu nişte obiecte mici, strălucitoare, care reflectau soarele pe cale să apună. Domnul Cave n-a înţeles însemnătatea acestor mici obiecte decât ceva mai târziu, în timp ce-i descria domnului Wace scena. Terasa era situată deasupra unui desiş cu o vegetaţie extrem de abundentă şi delicată, iar dincolo de ea se afla o poiană verde, întinsă, unde se odihneau nişte vietăţi late, asemănătoare ca formă cu nişte cărăbuşi, dar incomparabil mai mari. Dincolo de poiană se întindea un trotuar bogat decorat, din piatră roşiatică deschisă, iar mai departe, mărginită de nişte buruieni dese, roşii, şi străbătând valea paralel cu stâncile îndepărtate, se vedea o întindere mare de apă, ca o oglindă. Aerul părea plin de stoluri de păsări uriaşe, care zburau în ocoluri falnice; dincolo de râu, printre copacii ca nişte muşchi şi licheni giganţi, se întindeau o mulţime de clădiri splendide, bogat colorate, care sclipeau în soare din cauza ornamentelor şi faţetelor metalice. Deodată ceva flutură de câteva ori prin faţa lui Cave, ca un evantai împodobit cu pietre preţioase sau ca bătaia unei aripi, şi o faţă, sau mai curând partea superioară a unei feţe cu nişte ochi foarte mari apăru lângă obrazul său ca şi când ar fi fost de cealaltă parte a cristalului. Domnul Cave fu atât de speriat şi impresionat de aspectul categoric de realitate al acestor ochi, încât îşi trase capul înapoi şi se uită în spatele cristalului. Ajunsese atât de absorbit de observaţiile sale, încât fu foarte surprins să se regăsească în întunericul rece al prăvălioarei cu mirosul obişnuit de metil, mucegai şi putregai. Şi, în timp ce-şi roti ochii în jur, cristalul strălucitor păli şi se stinse.

Acestea erau primele impresii generale ale domnului Cave.

Relatările sale sunt deosebit de clare şi amănunţite. De la început, valea aceea care-i fulgeră pentru o clipă prin faţa ochilor avu un efect straniu asupra imaginaţiei sale şi când începu să înţeleagă amănuntele scenei pe care o vedea, mirarea îi crescu, devenind o adevărată pasiune. Îşi vedea de negoţ la întâmplare, distrat, gândindu-se tot timpul cum să se întoarcă la observaţiile sale. Şi iată că, la câteva săptămâni după *ce* zărise pentru prima dată valea, apărură cei doi clienţi cu oferta lor şi, aşa cum v-am povestit, de-abia reuşi cu multă greutate şi emoţie să evite vânzarea cristalului.

Cât timp domnul Cave păstră în secret descoperirea, ea rămase numai un fel de minunăţie pe care trebuia s-o privească pe furiş, aşa cum priveşte un copil într-o grădină străină. Dar domnul Wace, deşi este un cercetător ştiinţific încă tânăr, are o minte deosebit de lucidă şi metodică. De îndată ce cristalul ajunse la el şi se convinse, văzând cu propriii săi ochi fosforescenţa, că există într-adevăr anumite dovezi în sprijinul afirmaţiilor domnului Cave, începu să cerceteze chestiunea în mod sistematic. Domnul Cave era plin de dorinţa de a-şi desfăta ochii cu priveliştea ţinutului acela minunat pe care-l vedea şi venea în fiecare seară de la opt şi jumătate până la zece şi jumătate, uneori chiar şi în timpul zilei, când domnul Wace nu era acasă. Nu lipsea nici duminicile după-amiază. De la început domnul Wace a luat note amănunţite şi, mulţumită metodei sale ştiinţifice, a putut dovedi legătura dintre direcţia din care pătrundea în cristal raza de lumină şi orientarea imaginii. De asemenea, el a îmbunătăţit mult condiţiile de observaţie, închizând cristalul într-o cutie cu o mică deschizătură prin care intra raza de lumină şi înlocuind storurile sale gălbui cu olandă neagră, aşa că, după puţin timp, putură contempla valea în orice direcţie doreau.

Acum, după ce lucrurile au fost clarificate, putem da o scurtă descriere a lumii care se vedea în cristal. Totdeauna domnul Cave era acela care vedea imaginile şi metoda de lucru rămânea neschimbată; el observa cristalul şi raporta cele văzute, în timp ce domnul Wace (care învăţase să scrie pe întuneric în timpul studenţiei) scria o notă scurtă asupra celor raportate. Când cristalul pălea, era aşezat în cutia sa în poziţia cuvenită şi se aprindea lumina. Domnul Wace punea întrebări şi sugera observații pentru a clarifica punctele dificile. Desigur că

această activitate nu avea nimic fantastic, păstrând un caracter ştiinţific.

Domnul Wace îndreptă curând atenţia domnului Cave spre fiinţele asemănătoare cu nişte păsări, prezente în număr atât de mare cu ocazia fiecăreia dintre observaţiile anterioare. Prima sa impresie a fost corectată în curând şi câtva timp a considerat că ar fi o specie diurnă de lilieci. Apoi se gândi, oricât ar părea de grotesc, că ar putea fi heruvimi. Capetele lor erau rotunde şi ciudat de umane, iar ochii, care îl înspăimântaseră atât de mult cu ocazia celei de-a doua observaţii, aparţineau uneia dintre aceste fiinţe. Aveau nişte aripi late, argintii, fără pene, dar sclipind aproape tot atât de strălucitor ca peştele abia scos din apă, şi cu un joc de culori tot atât de fin. După cum a aflat domnul Wace, aceste aripi nu erau ca aripile de pasăre sau de liliac, ci se sprijineau pe nişte coaste curbate, care se resfirau din corp. (Un fel de aripă de fluture cu nişte nervuri curbe pare să redea cel mai bine aspectul lor.) Corpul era mic, dar dispunea de două mănunchiuri de organe de apucat, ca nişte tentacule lungi, situate imediat sub gură. Oricât de necrezut îi păru domnului Wace, totuşi în cele din urmă fu obligat să admită că acestor creaturi le aparţineau clădirile acelea mari, asemănătoare celor omeneşti, şi grădinile grandioase care împodobeau valea aceea. Domnul Cave a observat că printre alte particularităţi, clădirile nu aveau uşi, iar locuitorii lor ieşeau şi intrau prin nişte ferestre mari, circulare, deschise. Coborau pe tentacule, îşi strângeau aripile până ce le reduceau aproape la dimensiunile unei nuiele şi săreau înăuntru. Mai erau o mulţime de fiinţe înaripate mai mici, ca nişte libelule uriaşe, molii şi gândaci zburători, iar pe pajişti se târau leneş încoace şi încolo nişte cărăbuşi gigantici, cu culori strălucitoare. Pe trotuare şi pe terase se vedeau nişte creaturi cu ea pete mari, asemănătoare unor libelule, dar fără aripi, care ţopăiau aferate pe tentaculele lor încâlcite.

Au mai fost menţionate obiectele strălucitoare de pe catargele situate pe terasa clădirii celei mai apropiate. După ce a privit foarte intens unul dintre aceste catarge, într-o zi deosebit de luminoasă, domnului Cave i-a trecut prin minte că obiectul strălucitor de acolo era un cristal la fel ca acela pe care-l scruta cu privirea. Iar o examinare şi mai atentă l-a convins că fiecare dintre cele aproape douăzeci de catarge purta câte un

obiect asemănător.

Din când în când una dintre marile zburătoare fâlfâia spre câte un catarg, îşi strângea aripile, îşi încolăcea tentaculele în jurul catargului şi privea intens cristalul câtva timp – uneori până la cinsprezece minute. Iar cât priveşte cristalul prin care Cave cerceta lumea aceea neobişnuită, o serie de observaţii făcute la propunerea domnului Wace i-au convins pe amândoi că se afla de fapt în vârful catargului situat la extremitatea terasei şi cel puţin odată unul dintre locuitorii celeilalte lumi îl privise în faţă pe domnul Cave în timp ce făcea aceste observaţii.

Iată elementele esenţiale ale acestei povestiri foarte ciudate. În afară de cazul că am respinge-o în întregime, ca fiind o născocire a domnului Wace, trebuie să credem una din două: ori cristalul domnului Cave era în acelaşi timp în două lumi şi, pe când era deplasat într-una, rămânea fix într-alta, ceea ce pare cu desăvârşire absurd; ori erau două cristale într-o anumită legătură specială unul cu altul, astfel încât ceea ce se vedea în interiorul unuia era, în anumite condiţii, vizibil în cristalul corespunzător pentru un observator din lumea cealaltă: şi viceversa. În prezent, desigur, nu cunoaştem vreun mijloc prin care două cristale ar putea să se găsească într-o astfel de legătură, dar în zilele noastre ştim suficient de mult ca să înţelegem că aşa ceva nu este pe deplin imposibil. Această concepţie asupra cristalelor, ca fiind în legătură.

Este presupunerea făcută de domnul Wace, şi mie cel puţin mi se pare extrem de plauzibilă…

Dar unde se află cealaltă lume? Şi asupra acestui lucru inteligenţa vie a domnului Wace aruncă repede lumină. După apusul soarelui cerul se întuneca rapid – desigur că era şi un foarte scurt amurg – şi stelele începeau să strălucească. Erau aceleaşi cu cele pe care le vedem şi noi, aranjate în aceleaşi constelaţii. Domnul Cave a identificat Ursele, Pleiadele, Aldebaran şi Sirius; aşa că cealaltă lume trebuia să fie undeva în sistemul nostru solar şi cel mult la câteva sute de milioane de mile de lumea noastră. Urmărind acest fir, domnul Wace a stabilit că cerul era la miezul nopţii de un albastru mai închis chiar decât cerul nostru la solstiţiul de iarnă şi că soarele părea puţin mai mic. Iar pe cer mai erau două luni mici! „Ca propria noastră lună, dar mai mici şi de aspect cu totul diferit”. Una

dintre ele se mişca atât de rapid, încât mişcarea ei era vizibilă cu ochiul liber. Lunile nu se vedeau niciodată în înaltul cerului, ci dispăreau îndată ce răsăreau. Aceasta se explică prin faptul că, fiind foarte aproape de planeta lor, erau curând eclipsate din cauza rotaţiei. Toate acestea corespund în întregime, deşi domnul Cave nu o ştia, condiţiilor ce se presupun a fi pe Marte.

Într-adevăr, de ce să nu admitem că domnul Cave privind atent în interiorul cristalului, vedea în realitate planeta Marte şi pe locuitorii săi? Şi, dacă era aşa, atunci steaua care lucea atât de strălucitor noaptea pe cerul acelei apariţii îndepărtate nu putea fi altceva decât Pământul nostru.

Câtva timp marţienii – dacă într-adevăr erau marţieni – nu şi-au dat se pare seama că sunt supravegheaţi de domnul Cave. O dată sau de două ori s-a întâmplat ca unul să vină să se uite şi apoi să se îndepărteze după scurt timp spre alt catarg, ca şi când imaginea nu era mulţumitoare. În tot acest timp, domnul Cave a putut să observe ce se întâmplă cu fiinţele înaripate, fără să fie tulburat de atenţia lor şi, cu toate că descrierea sa ne pare vagă şi fragmentară, este totuşi foarte sugestivă. Imaginaţi-vă impresia pe care şi-ar face-o despre omenire Un observator de pe Marte, care, după o pregătire dificilă şi obosindu-şi mult ochii, ar fi fost în stare să privească Londra, din clopotniţa bisericii St. Martin, cel mult patru minute fără întrerupere! Domnul Cave nu era în stare să precizeze dacă marţienii înaripaţi erau aceiaşi cu marţienii care ţopăiau pe trotuare şi terase, şi dacă aceştia din urmă îşi puteau pune aripi după dorinţă. Văzu de câteva ori nişte bipezi greoi, evocând vag chipul unor maimuţe albe, în parte transparenţi, hrănindu-se printre un fel de copaci acoperiţi cu licheni, şi cum o dată câţiva dintre aceştia o luară la fugă din faţa unuia dintre marţienii cu cap rotund care ţopăia. Acesta îl prinse pe unul în tentacule, apoi imaginea păli brusc şi domnul Cave rămase în întuneric într-o aşteptare foarte chinuitoare. Altă dată ceva mare, pe care domnul Cave l-a luat la început drept vreo insectă gigantică, apăru înaintând extraordinar de rapid de-a lungul trotuarului de lângă canal. Când se apropie mai mult, domnul Cave îşi dădu seama că era un mecanism din metale sclipitoare şi extraordinar de complex. Apoi, când se uită din nou, dispăruse din vedere.

După câtva timp domnul Wace dori să atragă atenţia

marţienilor şi când ochii ciudaţi ai unuia dintre ei apărură în cristal, domnul Cave începu să strige, sări în lături şi imediat aprinse lumina, începând să semnalizeze prin gesturi. Dar când în cele din urmă, examină din nou cristalul, marţianul dispăruse.

Până aici progresaseră aceste observaţii la începutul lui noiembrie, când domnul Cave, dându-şi seama că bănuielile familiei sale în legătură cu cristalul se domoliseră, hotărî să-l ia cu el acasă, ca să se poată consola când avea ocazie, ziua sau noaptea, cu ceea ce devenise repede lucrul cel mai real în viaţa sa.

În decembrie, munca domnului Wace în legătură cu un nou examen se intensifică, şedinţele lor fură fără voie suspendate şi zece sau unsprezece zile, nu se ştie precis, nu l-a mai văzut deloc pe domnul Cave. Dorinţa de a relua cercetările puse însă stăpânire pe el şi, cum sesiunea de examene nu mai cerea eforturi prea mari, se duse la Seven Dials. În colţ observă un oblon ridicat la vitrina unui negustor de păsări, apoi un altul la cea a unui cizmar. Prăvălia domnului Cave era închisă.

Bătu, şi uşa îi fu deschisă de către fiul vitreg, îmbrăcat în negru. Acesta o chemă îndată pe doamna Cave, şi domnul Wace nu putu să nu observe veşmintele sale de doliu ieftine, dar abundente şi foarte impunătoare. Fără a fi prea surprins, domnul Wace află că domnul Cave murise şi fusese îngropat. Doamna Cave lăcrima şi vocea ei era puţin îngroşată. Tocmai se întorsese de la cimitirul Highgate. Era în întregime preocupată de planurile sale de viitor şi de înmormântarea onorabilă pe care i-o făcuse. Totuşi, în cele din urmă, domnul Wace reuşi să afle amănuntele morţii domnului Cave. Fusese găsit mort în zori, în prăvălie, a doua zi după ultima sa vizită la domnul Wace, cu cristalul strâns în mâinile reci ca piatra şi cu faţa surâzătoare. Catifeaua cutiei cu minerale era pe podea, la picioarele sale. Trebuie să fi murit cu cinci sau şase ore înainte de a fi fost găsit.

Fu o lovitură puternică pentru domnul Wace care începu să-şi facă reproşuri amare că nu dăduse atenţie simptomelor clare ale bolii bătrânului. Totuşi, primul său gând se îndreptă spre cristal. Abordă acest subiect cu foarte mare prudenţă, căci cunoştea ciudăţeniile doamnei Cave. Amuţi când află că fusese vândut.

Primul impuls al doamnei Cave, de îndată ce corpul domnului Cave fusese ridicat, a fost să-i scrie zăpăcitului aceluia de pastor

care oferise cinci lire pentru cristal şi să-l informeze că îl găsiseră; dar după o vânătoare intensă, împreună cu fiica ei, se convinseră că adresa se pierduse. Neavând mijloacele necesare pentru a putea ţine doliul şi a-l înmormânta pe domnul Cave cu toată pompa pe care o cerea demnitatea unui vechi locuitor de pe Seven Dials, apelaseră la un coleg de branşă prieten, din Great Portland Street. Acesta fusese foarte amabil şi preluase o parte din obiecte cu un preţ pe care el însuşi îl stabilise, iar oul de cristal se găsea printre ele. Domnul Wace, după condoleanţele de rigoare exprimate poate cu prea multă dezinvoltură, se grăbi să se ducă în Great Portland Street. Acolo află că oul de cristal fusese vândut unui bărbat înalt, oacheş, îmbrăcat în gri. Şi cu asta se şi termină, abrupt, elementele mai importante ale acestei povestiri ciudate şi, după mine, foarte interesante prin ipotezele pe care le sugerează. Negustorul din Great Portland Street nu ştia cine era bărbatul înalt şi oacheş îmbrăcat în gri şi nici nu-l observase cu suficientă atenţie pentru a-l putea descrie în amănunţime. Nu ştia nici măcar în ce direcţie o luase, după ce părăsise prăvălia. Domnul Wace rămase câtva timp în prăvălie, punând la încercare răbdarea negustorului cu întrebări deşarte, prin care îşi revărsa propria sa supărare. În cele din urmă, dându-şi brusc seama că întreaga chestiune i-a scăpat din mâini, dispăru ca o nălucă, se reîntoarse acasă şi fu puţin mirat să-şi regăsească notele pe care le făcuse, palpabile şi vizibile încă, pe masa în dezordine.

Enervarea şi dezamăgirea sa erau desigur foarte mari, Făcu o a doua vizită (tot atât de zadarnică) negustorului din Great Portland Street şi recurse la anunţuri în periodice care ar fi putut să cadă în mâinile unui colecţionar de bibelouri. Scrise de asemenea scrisori la *Daily Chronicle* şi *Nature*, dar amândouă aceste periodice, suspectând o farsă, îi cerură să se mai gândească o dată înainte de a le da publicităţii şi îi atraseră atenţia că o poveste atât de neobişnuită, din nefericire atât de lipsită de dovezi, ar putea să-i pericliteze reputaţia de cercetător. În afară de asta, era foarte ocupat cu propriile sale treburi. Aşa că, după vreo lună, cu excepţia unor vizite, întâmplătoare pe la unii negustori de antichităţi, ca să le reamintească rugămintea lui, abandonă căutarea oului de cristal, care a rămas până astăzi nedescoperit. Din când în când, îmi spuse el – şi îl cred în întregime – pasiunea îl cuprinde din

nou şi îşi lasă ocupaţiile urgente ca să reia cercetările.

Dacă cristalul va rămâne sau nu pierdut pentru totdeauna, dacă se va cunoaşte sau nu materia din care era făcut şi originea sa, sunt probleme asupra cărora în prezent nu se pot face decât supoziţii. Presupunând că posesorul lui actual este un colecţionar era de aşteptat să afle de cercetările domnului Wace prin intermediul negustorilor. Domnul Wace reuşi să descopere că pastorul şi „orientalul” domnului Cave nu erau alţii decât pastorul James Parker şi tânărul prinţ de Bosso-Kuni din Java. Le este de altfel recunoscător pentru unele amănunte. Prinţul fusese mânat de curiozitate şi extravaganţă. Dorea atât de mult să cumpere cristalul, deoarece domnul Cave dovedea o bizară dorinţă de a nu-l vinde. Este foarte posibil că cel de al doilea cumpărător să-l fi luat din întâmplare, fără să fie deloc colecţionar. N-ar fi de mirare ca oul de cristal să se găsească în prezent la mai puţin de o milă depărtare de locul unde mă aflu, împodobind vreun salon sau servind drept presse-papier, fără să i se cunoască însuşirile excepţionale. Tocmai acest gând m-a îndemnat într-o oarecare măsură să dau istoriei oului de cristal forma unei povestiri, dimpreună cu dorinţa de a o aduce şi la cunoştinţa amatorului obişnuit de literatură.

Părerea mea asupra acestei chestiuni e efectiv aceeaşi cu a domnului Wace. Cred că între cristalul de pe catargul din Marte şi oul de cristal al domnului Cave există o legătură fizică oarecare, în prezent cu totul inexplicabilă. Amândoi credem, de asemenea, că oul de cristal de pe pământ trebuie să fi fost trimis aici de pe planeta Marte – poate într-un trecut îndepărtat, pentru a da marţienilor o imagine clară a vieţii noastre. Se poate ca perechile cristalelor de pe celelalte catarge să fie de asemenea pe globul nostru. Oricum; faptele de mai sus nu se pot explica îndeajuns numai prin admiterea unui caz de halucinaţie.

Pierre Versins rezumă astfel povestirea pe care ați citit-o: „Oul de cristal este un straniu aparat de televiziune interplanetară inventat pe Marte şi descoperit pe Pământ, cu ajutorul căruia un anticar poate observa, pe planeta roşie, evoluţiile de neînţeles a două specii de fiinţe, fluturi minunaţi care par să fie stăpânii globului şi scarabei mari şi greoi”(44). De fapt, domnul Cave observă mai multe specii de fiinţe

înaripate şi chiar „nişte bipezi greoi, evocând vag chipul unor maimuţe albe, în parte transparenţi” – dar ceea ce ne interesează este mai ales că Jean-Jacques Bridenne are dreptate: nici aceşti marţieni ai lui Wells nu sunt mai radical diferiţi de făpturile terestre decât cei din Războiul lumilor *(1898). Nu e un reproş, ci o constatare. În definitiv, cei mai mulţi dintre extratereştrii care populează paginile cărţilor ştiinţifico-fantastice „nu sunt altceva decât rezultatul unei combinaţii de elemente disparate ale diferitelor animale, inclusiv omul”(18). Mai rămâne să vedem dacă, în cazul lui Wells, e vorba de o lene a imaginaţiei, sau de o concepţie bine definită.*

În 1893, scriitorul publicase în The Pall Mall Budget *povestirea* Omul în anul un milion. *Pe un ton glumeţ, el demonstra că proliferarea şi perfecţionarea automobilului va duce la atrofierea şi dispariţia membrelor inferioare; descoperirile chimiei vor transforma, radical modul de alimentaţie, simplificând până la ultima expresie procesul complicat al digestiei; dinţii, partea exterioară a nasului*, *urechile, bărbia, părul îşi vor pierde rolul funcţional. În schimb, se vor dezvolta creierul şi mâna, „învăţătorul şi agentul creierului”. Marţienii constituie ilustrarea acestei supoziţii întemeiate pe evoluţionismul biologic al lui Wells. Ei nu au picioare, aparat digestiv, dinţi, nas, bărbie. În locul urechilor, o membrană situată în partea din spate a capului imens – de fapt, întregul trup se reduce la cap! — Iar în locul mâinilor, şaisprezece tentacule subţiri dispuse în jurul pliscului cărnos*... *Putem să fim sau nu de acord cu supoziţia scriitorului. Instinctul de conservare a înfăţişării speciei şi simţul nostru estetic se pot revolta împotriva unei asemenea afirmaţii: „Pentru mine este foarte plauzibil că marţienii pot să descindă din fiinţe*. *Asemănătoare nouă, printr-o treptată dezvoltare a creierului şi a mâinilor în detrimentul celorlalte părţi ale corpului”. Avem însă de-a face cu prima încercare serioasă de a înlocui reprezentările mai mult sau mai puţin antropomorfe de până atunci ale altor făpturi raţionale cu o imagine, întemeiată pe argumente discutabile dar nu ilogice, a unei alcătuiri fiziologice diferite. Şi nu numai atât. „Fără trup, creierul lor a devenit, desigur, o simplă inteligenţă egoistă, fără nimic din substratul emoţional al fiinţei umane” scrie Wells despre marţieni. Aşa se explică şi cruzimea* rece, *calculată cu care nimicesc totul în jurul lor, pentru a sugruma orice împotrivire.*

Dar „înainte de a-i judeca prea aspru, trebuie să ne amintim câte distrugeri nemiloase şi totale a înfăptuit specia noastră, nu numai asupra animalelor… Tasmanienii au fost cu totul şterşi de pe faţa pământului, cu toată înfăţişarea lor omenească, într-un război de exterminare dus de emigranţii europeni, într-un interval de numai cincizeci de ani. *Oare suntem noi nişte apostoli, ca să ne plângem de faptul că marţienii s-au războit cu noi în acelaşi spirit?"*

Lucrurile par limpezi – dar nu pentru toată lumea. *În studiul citat, Kingsley Amis susţine că, printre altele, „marţienii şi armele lor ciudate şi invincibile din* Războiul lumilor… *sunt folosite doar pentru a stârni uimirea sau teroarea şi nu în scopuri alegorice sau satirice". Aceeaşi stranie opacitate se manifestă şi în legătură cu primul roman al celebrului său compatriot: „Când Exploratorul Timpului constată că omenirea s-a separai în două rase*, *Eloii cei blânzi şi ineficienţi şi Morlocii cei sălbatici, ideea ca aceştia descind, respectiv, din clasele noastre care huzuresc şi din muncitorii manuali vine doar ca o simplă explicaţie, o soluţie a enigmei; nu este transformată, după cum s-ar fi întâmplat în mod inevitabil în cazul unui scriitor modern, într-un avertisment asupra vreunei frământări sociale curente". Dar* Maşina timpului (1895) *constituie tocmai un avertisment lucid şi pasionat împotriva consecinţelor ipotetice ale conflictelor sociale! Pornind de la fenomenul cel mai pregnant al timpului său, ascuţirea contradicţiei dintre muncă şi capital*, *dintre exploataţi şi exploatatori*, *Wells descrie o imaginară societate a viitorului în care această contradicţie s-a transformat într-o diferenţiere biologică. Şi el reia avertismentul într-unul dintre romanele sale realiste de mai târziu* Sufletul unui episcop (1917). *Răspunzând episcopului care pledează pentru solidaritatea claselor, liderul sindicalist constată: „între patroni şi salariaţi există o neînţelegere fără leac. Disraeli i-a numit cele* Două Naţiuni. *Dar asta a fost demult. Acum este vorba de două specii. Maşina a făcut din ei două specii diferite". De altfel, Wells infirmase cu anticipaţie aserţiunea de la care am pornit, declarând în prefaţa la un volum apărut în Statele Unite: răposatul domn Zangwill deplângea, într-o revistă din 1895, faptul că prima mea carte,* Maşina timpului, se *preocupă de «nemulţumirile noastre prezente».* Maşina timpului *este într-adevăr tot atât de filosofică, şi polemică, şi critico-socială*

ş.a.m.d., ca şi Oameni ca zeii, *scrisă cu douăzeci şi opt de ani mai târziu” (46).*

Kingsley Amis îşi exercită viziunea simplificatoare, reductivă şi asupra romånului Primii oameni în Lună *(1901): „… principalul obiectiv al lui Wells este aici plăcerea invenţiei, a creării unei ecologii străine…” E adevărat că, de astă dată, nu ni se mai prezintă rezultatul evoluţiei unor făpturi iniţial asemănătoare nouă. Condiţiile diferite au dat naştere unei rase diferite. Dar Wells nu rămâne la nivelul ecologic. Mesajele lui Cavor precizează că sutele de tipuri de seleniţi şi variaţiile din cadrul fiecărui tip sunt obţinute în mod artificial, printr-un procedeu de hipertrofiere şi comprimare a trupului*, *membrelor şi organelor, creându-se astfel uneltele vii necesare tuturor operaţiunilor imaginabile. Ca să ne convingem că toate acestea nu exprimă „simpla plăcere a invenţiei”, n-avem decât să recitim comentariile lui Cavor. Referindu-se la câţiva seleniţi tineri închişi în borcane din care le ies doar membrele superioare, el conchide: „… procedeul este categoric mult mai uman decât metoda noastră pământească de a-i lăsa pe copii să devină oameni şi apoi să-i transformăm în maşini”. O altă scenă semnificativă din roman este aceea a descoperirii seleniţilor narcotizaţi pentru că, deocamdată, n-au nimic de făcut. „A-l narcotiza pe muncitorul de care nu ai nevoie şi a-l pune la o parte, este cu siguranţă mult mai bine decât să-l arunci afară din fabrică şi să-l laşi să rătăcească pe străzi, muritor de foame”, comentează Cavor, sugerând ironic o astfel de rezolvare a problemei şomajului. În împărăţia sublunară există şi categorii privilegiate – administratori, experţi, erudiţi – la care comprimarea a fost exercitată asupra trupului şi membrelor, iar hipertrofierea asupra creierului. Diferenţierea este şi aici absolută. Unii înţeleg totul dar nu-şi amintesc nimic. Alţii îşi amintesc totul dar nu înţeleg nimic. Pictorului îi place exclusiv pictura, matematicianului exclusiv matematica. Este o satiră evidentă a efectelor specializării în capitalism, după cum arată însuşi Wells în prefaţa la volumul apărut în Statele Unite. Kingsley Amis consideră însă că romanul conţine, din acest punct de vedere, doar „câteva discuţii satirice despre război şi iraționalitatea umană” (iar A.L. Morton răstălmăceşte cu dezinvoltură intenţia evidentă şi mărturisită a autorului, transformând-o în contrariul ei: „Wells accepta concepţia*

platonică despre o societate specializată în care fiecare înfăptuieşte o muncă potrivit firii şi pregătirii sale, deci o societate diferenţiată... În această societate specializată şi guvernarea este dată în seama specialistului. Ca şi Platon, Wells credea că un cârpaci trebuie să-şi vadă de calapodul lui şi să se supună celor care ştiu mai bine ce e bun pentru el...” (34). Întregul capitol dedicat lui Wells demonstrează, de altfel, nu numai înţelegerea greşită a textelor, ci şi o concepţie sociologizantă, vulgarizatoare, a fenomenului literar.)

Polemica noastră cu romancierul englez travestit în cartograf al noilor hărţi ale iadului *nu trebuie înţeleasă ca o condamnare globală a efortului său de a prezenta literatura ştiinţifico-fantastică unui public neavizat. Dar Wells este considerat „creatorul* science fiction*-ului modern”, „în multe privinţe, cel mai mare dintre autorii de* Science fiction *(14), şi, sau mai ales, pentru că operele sale* sunt filosofice, polemice, critico-sociale *deoarece, aşa cum observă Donald Wollheim, „Ele scânteiază de implicaţiile unei gândiri sociale, prezentând spiritului nostru oglinzi şi sugerându-i să nu se gândească doar la oroare ci la ceea ce ar trebui făcut pentru a schimba filosofia noastră despre univers”(47). A ignora sau a minimaliza această trăsătură esenţială înseamnă a abdica de la veritabila misiune a criticului şi istoricului literar.*

Întorcându-ne la Războiul lumilor, *constatăm că autorul, de obicei bine informat, săvârşeşte o eroare atunci când afirmă, în primul capitol al romanului, că „până la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea niciun scriitor nu a exprimat ideea că viaţa raţională, dacă exista, s-ar fi putut dezvolta pe Marte mai presus de nivelul ei pământesc”. Flammarion se referă pe larg la un mesaj marţian adresat Pământului* (Sfârşitul lumii, 1893). *G. Le Faure şi H. De Graffigny descriu un război purtat pe Marte cu fulgere şi uragane artificiale* (Aventurile extraordinare ale unui savant rus, *1889). Maupassant îşi imaginează chiar o tentativă eşuată a marţienilor de a ajunge pe Terra, într-un imens glob străveziu* (Omul din Marte, *1889). Prioritatea nu aparţine doar autorilor francezi. Cu un an înaintea* Războiului lumilor *apărea romanul lui Kurd Lasswitz, Pe* două planete, *care înfăţişează... un conflict armat între Pământ şi Marte! Iată un scurt rezumat: o expediţie ştiinţifică germană ajunge la Polul Nord în balon şi descoperă o ciudată construcţie, înainte ca balonul să fie atras*

violent în sus. *Explicaţia acestui incident constă în acţiunea forţei antigravitaţionale de care se folosesc marţienii pentru traficul între baza terestră şi un satelit staţionar*. *Doi dintre membrii expediţiei ajung pe Marte şi descoperă o civilizaţie net superioară celei pământeşti. Printre descoperirile ei se numără hrana sintetică, convertirea energiei solare în electricitate, o substanţă antigravitaţională de felul „cavoritei”lui Wells (dar* Primii oameni în Lună *aveau să apară abia în 1901), între timp, un crucişător englez capturează doi marţieni şi nu-i eliberează decât după o luptă cu o aeronavă străină*. *Situaţia devine încordată. Marte adresează un ultimatum Pământului, ale cărui state – în afară de Anglia – îşi proclamă neutralitatea. Flota britanică este distrusă. Începe disputa pentru împărţirea imperiului colonial rămas fără stăpân. În această situaţie, marţienii instituie un protectorat asupra Pământului, purtându-se ca nişte despoţi*. *Ia fiinţă o organizaţie pământeană de luptă pentru eliberare. Concomitent, adversarii marţieni ai protectoratului cuceresc puterea pe Planeta Roşie. Se creează astfel premizele păcii şi colaborării între cele două planete.*

Cea mai miraculoasă invenţie marţiană este, *fără îndoială,* retrospectivul, *un aparat care îngăduie observarea unor evenimente trecute, datorită utilizării undelor gravitaţionale, de un milion de ori mai iuţi decât undele luminoase. Lasswitz reia ideea într-o povestire din 1902, abandonându-şi însă invenţia şi recurgând la un fenomen să-i spunem natural.*

Kurd Lasswitz

CUM L-A RĂPIT DIAVOLUL PE PROFESOR

— Dar bineînţeles, spuse profesorul, în timp ce privea, cu vădită plăcere, spre cenuşa marii sale ţigări Flor de Ynclan, bineînţeles că m-a răpit; a făcut-o direct şi personal.

— Hohoho! Râse *domnul cel voinic.* Vasăzică chiar aşa?

— Şi n-aţi povestit nimănui despre asta?

— Dar cine anume? Cine v-a răpit? Întrebă *doamna în albastru.*

— N-aţi auzit? Strigă, nerăbdătoare, micuţa doamnă Brosen. *Diavolul* l-a răpit pe profesor.

— Păi uite-l aici, în faţa noastră.

— Asta fiindcă l-a luat viu! Strigă domnul cel voinic.

— Nu-nţeleg şi pace!

— Trebuie să ne istorisească totul.

Își traseră scaunele mai aproape de masă.

— Cum arăta?

— Când s-a întâmplat asta?

— Sâmbăta trecută – profesorul trase gânditor din ţigară – şedeam ca de obicei, seara, la biroul meu – cineva bate la uşă, eu spun mirat „Intră!” … şi-acum vă rog să nu vă speriaţi!

— Nu vreau s-aud lucruri îngrozitoare – nu, nu, nu! Strigă doamna în albastru.

— Trebuie să recunosc că a fost îngrozitor. În primul moment, spaima mea n-a fost deloc neglijabilă.

Doamna în albastru îşi astupă urechile; dar nu prea tare.

— Deodată cineva se află în odaie şi aprinde lampa care atârnă din tavan, în aşa fel ca să-i recunosc imediat înfăţişarea, să n-am nicio îndoială.

— Învăluit într-o mantie, cu ochii în flăcări? Îl şi văd în faţa mea! Strigă doamna Brosen.

— Purta o scufie de loden şi ochelari cu ramă de aur; un bărbat de talia şi statura mea, cu părul cărunt şi mustaţă, de fapt o înfăţişare destul de paşnică, dar lucrul îngrozitor era…

— Copita de cal?

— Coada? Gemu doamna în albastru.

— Nu; faptul că arăta exact ca mine. Vă rog să nu râdeţi! M-am gândit fireşte la o halucinaţie şi vă daţi seama ce-nseamnă

asta pentru creierul meu atât de surmenat. Am rămas mai întâi locului, pe scaun, ca încremenit. Atunci, alteregoul meu a spus, foarte amabil:

— Îmi pare rău că trebuie să vă iau, domnule profesor, dar aceasta e hotărârea mea nestrămutată.

— Să mă luaţi… ce-nseamnă asta? Nu sunt medic şi, pe deasupra, acum nici nu am timp! Am strigat eu, revoltat.

— Tocmai despre *luat* este vorba, a spus celălalt. Eu sunt diavolul.

— Diavolul? Dar arătaţi ca…

— E drept, trebuie să mă scuzaţi. Când vin la dumneavoastră, iau această înfăţişare. Fiecare om este de fapt propriul său diavol! Acum, fiţi atât de bun şi veniţi cu mine.

— Dar încotro? Eu nu cred nici în iad şi nici în diavol – în spiritul popular al acestor noţiuni.

— Nici nu e necesar. Eu îl iau pe fiecare în spiritul său, aşa cum îşi închipuie el lumea. Pe dumneavoastră, de pildă, vă voi lua într-un mic automobil cosmic. Călătoriţi doar cu plăcere spre stele.

— Mă rog, dar o fac aici, la masa de lucru; n-am nicio poftă să călătoresc. În afară de asta, aş avea nevoie să mă pregătesc mai multe săptămâni. Trebuie să-mi iau cu mine trusa farmaceutică.

— Nu-i nevoie. Nu vă iau doar ca să vă fac plăcere. Pentru ca să vă fie limpede, trebuie să călătoriţi o sută de mii de bilioane de kilometri… Aşa am aranjat lucrurile.

— Şi pe urmă? Am întrebat eu.

— Pe urmă? Vom vedea. Poate că facem din dumneavoastră un meteor sau poate că vă însurăm, pentru o mie de ani, pe Marte – ani marţieni, bineînţeles.

— Mulţumesc pentru ambele idei. Nici nu mă gândesc să vă însoţesc. Mai am aici destule treburi urgente, pe care abia le-am început:

— Argumentele astea nu vă ajută la nimic. Lucrările începute puteţi să le terminaţi şi pe drum.

— Vasăzică nu vreţi să-mi luaţi viaţa?

— Nici vorbă de aşa ceva, dacă mă însoţiţi de bună voie. Intenţionăm să mai menţinem o vreme valoroasa activitate a creierului dumneavoastră, desigur însă nu pe Pământ.

— Dar voi continua să trăiesc în *sufletul Pământului,* nu-i aşa?

— Lăsaţi-mă în pace! A strigăt diavolul, supărat. Nu sunt aici ca să mă supuneţi unui interogatoriu. Iau eu până la urmă şi sufletul Pământului, nicio grijă!

— Sufletul Pământului? Îl întrerupse doamna în albastru pe profesor. Asta ce mai e?

— Ah, nu mai întrerupeţi istorisirea! Spuse doamna Brosen. Profesorul a ţinut recent o conferinţă pe această temă.

— N-am putut s-o audiez; tocmai atunci, fetiţa mea fugise de acasă.

— Într-un cuvânt, interveni domnul cel voinic, după opinia profesorului, Pământul este o făptură însufleţită, iar atunci când noi nu mai putem trăi aici ca oameni, trăim mai departe ca amintiri ale sufletului Pământului.

— Asta spune de fapt, Fechner1, interveni profesorul.

— Şi eu? Întrebă doamna în albastru.

— Dumneavoastră intraţi direct în sufletul Soarelui, spuse profesorul, deoarece de pe acum vă număraţi printre cele mai frumoase amintiri ale sufletului Pământului.

— Povestiţi, vă rog, mai departe! Strigă doamna Brosen şi ciocăni cu degetul în masă.

Tânărul cel blajin, care tocmai voise să spună ceva, se înfioră şi tăcu chitic.

Profesorul sorbi o înghiţitură din paharul său şi continuă:

— Remarcasem cu satisfacţie că problemele teoretice păreau să-l pună pe diavol într-o oarecare încurcătură Pentru a câştiga timp, scotoceam printre manuscrise şi tocmai voiam să întreb dacă n-aş putea lua cu mine binoclul meu Zeiss, când deodată – nu ştiu cum s-a întâmplat – m-am trezit afară din odaie, pe un jilţ comod alături de diavol. Picioarele mi se sprijineau pe un soi de treaptă şi aveam jur-împrejur o balustradă; de fapt însă pluteam absolut liber în spaţiu.

Domnul cel voinic tuşi cu înţeles. Profesorul însă nu se tulbură.

— Mi-am propus să nu-i îngădui diavolului să mă domine. Poate că tot găseam eu mijlocul să-i vin de hac[17] – și să mă descotorosesc de el. Dacă Faust ar fi fost un veritabil matematician, n-ar fi trebuit să se canonească o viaţă întreagă,

---

[17] *Gustav Theodor Fechner* (1801—1887). fizician, psiholog şi filozof german. Considera că lumea este, în esenţa ei, însufleţită. Unul dintre întemeietorii psihofizicii (n.t.).

hărţuindu-se cu Mefisto. Am început să mă simt mai liniştit şi nu am spus nimic. Atunci a vorbit diavolul:

— Ei, cum vă place automobilul nostru spaţial? Este confecţionat din materialul dumneavoastră ideal, din stelit dur şi transparent, puteţi îmbrăţişa totul cu privirea, în cele mai bune condiţii.

M-am uitat de jur-împrejur. În spatele nostru, noapte de nepătruns – totul era negru. Deasupra, de o parte şi de alta şi sub noi, am observat câteva stele izolate, iar în faţă stelele erau tot mai dese, până ce, chiar în direcţia de zbor, se contopeau într-o strălucire unică. Nu puteam să-mi explic nicidecum această privelişte. Ce fel de firmament mai era şi ăsta? În ce regiune a Universului ne aflam? Probabil că zăcusem destul de multă vreme în nesimţire.

— De când suntem pe drum? Am întrebat.

— Cam de o jumătate de ceas, a răspuns diavolul. Am fost nevoit să vă adorm niţel, pentru a vă introduce mai comod aici. Recunoaşteţi că aşa ceva n-aţi mai văzut?

— Oh, am spus eu degajat, totul se lămureşte cum nu se poate mai firesc. Ce viteză de zbor avem?

— Cam de zece ori viteza luminii.

— Hohoho! Râse domnul cel voinic. Asta se întâmplă numai când eşti în tovărăşia diavolului.

— S-a şi întâmplat, continuă profesorul liniştit. Am examinat repede situaţia concretă în care mă aflam. O viteză înzecită faţă de aceea a luminii însemna că distanţa Soare-Pământ o străbăteam în 50 de secunde. Neptun este de treizeci de ori mai departe.

Am spus deci:

— Vasăzică aşa! În acest caz, suntem mult dincolo de sistemul nostru solar.

— Asta este, într-adevăr, situaţia.

Acum începeam să înţeleg de ce în spatele nostru noaptea era atât de întunecată. Cum goneam mai repede decât lumina, undele luminoase nu puteau să ne ajungă şi era beznă. În schimb, razele laterale ne atingeau. Dar strălucirea din faţă!? Datorită iuţelii noastre colosale, în direcţia luminii stelelor undele de lumină erau într-atât scurtate, încât chiar şi cele mai lungi unde vizibile, cele roşii, ajungeau să fie sub nivelul celor pe care ochiul le putea percepe, deci nu dădeau naştere la nicio

senzaţie! Atunci de unde strălucirea din Faţa noastră? Şi acolo ar fi trebuit să domnească întunericul. Diavolul şi-a dat perfect seama că ceva nu îmi era clar şi a zis, ironic:

— Aşadar, domnule profesor, nu puteţi explica pe cale naturală lumina ce se vede în Faţă.

În acel moment mi-am dat seama care era pricina şi am spus cât se poate de liniştit:

— E foarte simplu. Ceea ce străluceşte în faţa noastră nu sunt radiaţii luminoase, aşa cum suntem noi obişnuiţi cu ele, ci este vorba de unde de tipul celor calorice sau electrice, aflate dincolo de capătul roşu al spectrului, unde care, în mod obişnuit, nu impresionează ochiul nostru.

Diavolul a mormăit ceva ca pentru sine. Îl necăjea faptul că descoperisem adevărul. Imediat după aceea însă şi-a apropiat sprâncenele, iar colţurile gurii, dimpotrivă, le-a îndepărtat puţin, aşa cum procedez eu când vreau să pun o întrebare deosebit de subtilă – era pur şi simplu vulgar că insul ăsta arăta întocmai ca mine – şi s-a hotărât să spună:

— Dacă lumina excesivă din faţa noastră vă incomodează, pot să o camuflez. Iată, am aici o umbrelă care este opacă faţă de toate radiaţiile, o orientez înainte… aşa… acum nu mai poate pătrunde nicio lumină dintr-acolo – şi totuşi, iată că lumina n-a dispărut cu totul…

— Da, dar este mult mai slabă.

— De unde provine această lumină?

Mă aflam la ananghie. Poate că diavolul trişa. Dacă, de pildă, umbrela nu era perfect etanşă? Fenomenul nu reprezenta pur şi simplu o atenuare a celui anterior; distribuţia stelelor era cu totul alta. Strălucirea intensă din mijloc dispăruse. Lumina nu putea să provină de la stelele spre care ne deplasam. Aveam cumva acum în faţa noastră o oglindă? M-am întors. În spate era întuneric. Diavolul rânji. Aveam o senzaţie mai mult decât dezagreabilă. Nu-mi era îngăduit să mă las înfrânt în probleme teoretice. Cine ştie ce drept mai dobândea în acest caz. Lumina nu putea veni decât din spate şi, cu toate acestea, zburam spre lumină… În sfârşit, am priceput cum stau lucrurile!

— Ei, profesoraşule? Întrebă diavolul, iarăşi cu un soi de amabilitate de rău augur.

— Fireşte că ştiu, am zis eu, asta este lumina pe care, în drumul nostru, o prindem din urmă; din această pricină pare că

vine din faţă. Şi având în vedere că, prin mişcarea noastră proprie, are loc o extindere şi o separare a undelor de lumină, nici nu vedem propriu-zis pe cele care luminează, ci radiaţiile ultraviolete, cu lungimi de unde scurte, ale stelelor din spatele nostru; ele devin acum vizibile pentru noi. Anterior, această lumină nu se observa, deoarece radiaţiile puternice din faţa noastră îi întreceau considerabil strălucirea.

— Asta nu mai pricep, zise doamna Brösen.

— Atunci, gândiţi-vă, strigă domnul cel voinic, că o coloană lungă, foarte lungă, de infanterie, mărşăluieşte în faţa dumneavoastră, că izbutiţi să o ajungeţi cu trăsura şi până la urmă i-o şi luaţi, desigur, înainte! Treptat treceţi de toate secţiunile ei, dar în primul rând de ultima, iar apoi, succesiv, de cele pornite mai devreme la drum. Lucrurile se întâmplă întocmai ca şi cum trăsura ar fi imobilă, iar coloana ar mărşălui înapoi în raport cu dumneavoastră.

— Nu vă amintiţi, se amestecă doamna în albastru, cum ne-am dus ultima dată la manevre, iar Miezehen[18] a mea şi-a pierdut năframa de mătase? Aşa s-a întâmplat atunci. Dar pe cei din spate tot i-am mai văzut, nu-i aşa?

— Undele luminoase nu au însă niciun fel de spate, mormăi domnul cel voinic, ele doar prilejuiesc ochiului dumneavoastră perceperea oscilaţiilor provenite de la diferitele corpuri. Dacă profesorul ar fi putut privi până la Pământ, atunci ar fi văzut acolo totul inversat în timp, cu alte cuvinte arătătorul ceasului s-ar fi deplasat de la dreapta spre stânga, iar oamenii ar fi fugit înapoi.

— Chiar aşa, spuse profesorul. Am şi avut prilejul să contemplu o asemenea privelişte. Căci, pentru a-i necăji pe diavol, am făcut remarca: Ce păcat că nu există niciun mijloc care să ne dea putinţa să privim şi să recunoaştem lucrurile de pe Pământ. Am putea să vedem totul întâmplându-se de-a-ndaratelea, asta pentru variaţie. Fireşte că ar fi necesar să călătorim mult mai încet, căci la viteza noastră timpul ar goni nebuneşte înapoi şi n-am putea să deosebim nimic limpede.

— Haha! A râs diavolul. Dumneavoastră nu puteţi construi un ochean corespunzător, dar pentru mine aşa ceva este un fleac. Ia uitaţi-vă prin instrumentul acesta. Pentru depărtarea la care ne aflăm acum, o să fie de ajuns. Un moment – iată, am

---

[18] Nume sau poreclă cu semnificaţia „Pisicuţă” (germ.) (n.t.).

micşorat iuţeala noastră în aşa fel încât să prindem din urmă lumina, în condiţiile unei viteze normale. Încotro doriţi să priviţi?

— Păi, spre oraşul-nostru. Iată-l, l-am prins! Uite colţul străzii Schlamm, până şi numărul casei – 21 – se poate recunoaşte.

Doamnei în albastru îi scăpă un ţipăt:

— Cum? Asta e casa noastră! Şi ce anume aţi văzut?

— Am privit prin fereastra deschisă în odaia cu dulapuri…

— Asta înseamnă că fata de serviciu a lăsat iar geamul deschis! Şi doar i-am spus…

— Dar ascultaţi măcar până la capăt! Zise doamna Brösen doamnei în albastru.

— Am putut să recunosc perfect totul, continuă profesorul. Soarele lumina odaia. Era ora prânzului, exact sâmbăta trecută. Având în vedere că voiajasem un ceas, cu o viteză întrecând de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm.

— Mulţumesc lui Dumnezeu! Strigă doamna în albastru. Nu eram atunci acasă.

— Numai că în odaie era cineva. A trebuit însă mai întâi să mă obişnuiesc să privesc totul într-o ordine răsturnată. Nici n-aş fi priceput nimic, dacă n-aş fi închis şi deschis succesiv ochii, pentru a înregistra astfel doar o suită de instantanee. Dar dacă vi le-aş enumera aşa cum le-am zărit, întotdeauna cel următor înaintea celui de fapt anterior, nu v-aţi lămuri deloc; mai întâi o persoană feminină care iese pe uşă, apoi aceeaşi persoană în odaie, aşezând o rochie în dulap – ceea ce însemna de fapt că o scotea – abia pe urmă deschizând dulapul ş.a.m.d.

O, Doamne, o, Doamne! Spuneţi-mi neapărat cum s-au petrecut realmente lucrurile! M-au prădat hoţii!

— Asta nu mai ştiu. Într-o succesiune firească, lucrurile au decurs cam aşa: o fată caută mai întâi ceva într-un sertar şi scoate o pereche de mănuşi albe…

— Ah, cele cu patru nasturi!

— Pe urmă ia din dulap o fustă şi o bluză albă…

— Asta era sigur cea brodată, aceea cu veritabile…

— Şi când a ieşit cu lucrurile pe uşă, le-a agăţat de clanţă şi dantelele s-au rupt…

— O, cerule! Cerule! Asta a fost fata din casă, voia să se ducă seara la bal, şi a luat pur şi simplu lucrurile mele! Oh! Trebuie să

mă reped până acasă! Imediat!

Doamna în albastru sări în sus. Tânărul cel blajin făcu o reverenţă.

Profesorul continuă:

— Am vrut să cercetez mai departe cu ocheanul, însă dracul mi l-a luat din mână:

— Acum, spuse el cu ochi scânteietori…

Doamna în albastru oftă şi se aşeză la loc.

— Acum, domnule profesor, explicaţi-mi vă rog, încă o dată, pe cale naturală, cum funcţionează acest ochean.

— Nu-i nevoie, am răspuns eu foarte calm. Puteţi să cereţi de la mine o explicaţie a fenomenelor naturale, dar ocheanul dumneavoastră reprezintă o invenţie drăcească oarecare, ce n-are nimic de-a face cu ştiinţa. În acest caz, mai întâi trebuie să-mi dovediţi dumneavoastră că este vorba de un instrument care funcţionează normal şi nu de o iluzie optică. Asta înainte de a cere de la mine o explicaţie teoretică.

— Afurisit individ mai e profesorul ăsta! A mârâit diavolul.

M-am făcut că n-am auzit nimic.

— Totuşi, a reluat el, faptul că acum zburăm într-adevăr cu o viteză înzecită faţă de aceea a luminii – am revenit la această iuţeală – asta este o problemă pur tehnică şi trebuie să o rezolvaţi. Dacă nu sunteţi în stare de aşa ceva, nu mai e cazul să-mi dau atâta osteneală. Deschid doar trapa aceasta, dumneavoastră cădeţi şi *steaua căzătoare* e gata.

Lucrurile ajunseseră în cel mai nevralgic stadiu cu putinţă. Am chibzuit. Nu m-am mai concentrat atât niciodată şi nici n-aş mai vrea s-o fac pe viitor. Din fericire, sunt filosof. Mi-am zis: trebuie să privesc lucrurile dintr-un punct de vedere absolut abstract. Diavolul mai putea să-mi pună multe întrebări ca să mă dea gata. De fapt, trebuia să-l explic chiar pe diavol! …

Diavolul zbieră la mine, pesemne îşi închipuia că mă şi prinsese:

— Nu terminaţi odată?

— Ştiţi, am spus eu, există două explicaţii. Una este psihologică, iar cealaltă metafizică. După cea psihologică, nu sunteţi nimic altceva decât o himeră, făurită de mintea mea, o fantasmă, un produs al fanteziei umane.

Diavolul a făcut un gest de parcă ar fi vrut să deschidă trapa, lăsându-mă să mă prăbuşesc în spaţiul cosmic.

— Asta nu vă ajută la nimic, am zis eu repede, cu asta nu puteţi dovedi nimic. Căci dacă nu sunteţi decât un produs al fanteziei, atunci şi căderea mea ar fi doar o închipuire, iar eu m-aş trezi desigur la birou, sau în alt loc unde am adormit, la fel de proaspăt ca mai înainte.

— Sunteţi treaz! A zbierat el din nou.

— Şi eu cred acest lucru, am încuviinţat. Căci dacă toată povestea asta s-ar dovedi doar un vis şi nu ar fi efectiv trăită de mine, ar fi cam banală. Problemele visului au intrat destul de des în sfera cercetărilor mele.

— Atunci?

— Să trecem la explicaţia metafizică. Şi ea se prezintă în două variante. Una ţine de filosofia naturii şi de cosmologie, cealaltă este mai mult etic-noologică.

— Domnule, mă exasperaţi! Nu vreau tot timpul două explicaţii, o vreau pe cea exactă.

— Numai că în întrebarea dumneavoastră, privitoare la mijlocul folosit pentru a zbura atât de repede, sunt cuprinse două probleme. Eu pot să întreb: Cum este cu putinţă să dispuneţi de o asemenea cantitate de energie, necesară pentru atingerea unei asemenea viteze? Şi pot de asemenea să întreb: De fapt, de unde veniţi chiar dumneavoastră?

Diavolul m-a privit în aşa fel, încât mi-a fost ruşine că arătam atât de imbecil-uluit.

— Nu vă este nicidecum îngăduit să întrebaţi, a bombănit el pe urmă, eu sunt cel care întreb!

— Dar o întrebare vă rog, totuşi, să-mi mai îngăduiţi, am zis eu, foarte politicos. Urmăresc ca, în cadrul explicaţiei mele, să nu trebuiască să dau lămuriri de prisos.

— Ei bine, a spus el mai blând, treacă-meargă. O să vă şi răspund. Dar este ultima întrebare, altfel…

— Spuneţi-mi, vă rog, puteţi să faceţi *minuni?*

Cu diavolul s-a petrecut atunci o schimbare stranie. Chipul lui s-a schimonosit, nu mai semăna acum deloc cu mine, părea un om profund nenorocit, arăta ca un stăpân al unei forţe neînchipuite căzut brusc pradă unei sfârşeli totale. Numai că totul n-a durat decât o clipă. Pe urmă a fost din nou cel dinainte. Şi-a încreţit fruntea şi a întrebat:

— Ce înseamnă asta? De *creat* nu pot să creez nimic!

— Iată la ce mă refeream, am spus eu: Puteţi oare să

produceţi, în cadrul repartizării iniţiale a energiei lumii, modificări arbitrare, în aşa fel încât să se petreacă lucruri cu totul neaşteptate şi de neînţeles pentru cunoaşterea noastră?

A râs amar:

— De neînţeles pentru voi, oamenii? Auzi! Cât de departe puteţi voi să vedeţi? Sunteţi nişte făpturi mărginite, iar faţă de infinit – cu totul neputincioşi. Eu însă pot să mă folosesc de resursele infinitului, unde mai există încă nenumărate sisteme cosmice, cu nenumărate forme de energie şi de acolo pot să aduc tot ce am nevoie în spaţiul sistemului vostru galactic – destul ca să vi se facă părul măciucă.

— Aha, am spus eu, deci această energie de mişcare, de o intensitate formidabilă, care ne propulsează cu o viteză înzecită faţă de viteza luminii, aţi adus-o dintr-un sistem stelar infinit de îndepărtat?

— Cam aşa, chiar dacă nu atât de simplu cum vă imaginaţi dumneavoastră. Nu dintr-un sistem ca acesta de aici, ci dintr-un cu totul alt loc, despre care nu puteţi să vă faceţi nicio idee.

— Deci, am zis eu, totul se explică în modul cel mai firesc. Se pune doar întrebarea de ce vă daţi osteneala s-o faceţi. Mi-aş îngădui să observ că aţi comis un lucru cu totul necugetat.

La aceste vorbe, diavolul a sărit pur şi simplu în sus. Din ochii lui ţâşnea acum într-adevăr foc şi m-am căit de cele spuse.

— Vierme mizerabil ce eşti, urlă el la mine. Cum îndrăzneşti să judeci faptele unor spirite infinite! Te-aş strivi fără nicio milă, dacă… dacă…

Şi continuă cu glas liniştit:

— Dacă n-aţi avea, domnule profesor, deplină dreptate.

Odată cu aceste cuvinte se prăbuşi din nou, părând cu totul distrus.

Această schimbare subită prefăcu teama mea într-un simţământ de bucurie şi siguranţă. Ce putea oare să mi se întâmple, cât timp izbuteam să am dreptate? Aveam simţământul că sesizez un lucru important: Oricât de puternic era acest diavol, exista o forţă superioară lui şi aceasta era raţiunea. Numai dacă mă înfrângea pe acest teren, atunci eram pierdut.

Dar la ce-mi foloseau toate astea dacă nu reuşeam să mă întorc pe Pământul căruia îi aparţineam? Nu intenţionam câtuşi de puţin să străbat la infinit spaţiul. De întrebat nu-mi mai era

îngăduit să întreb. Ce aveam deci de făcut?

— Oh, oh, oh! Gemu tânărul cel blajin şi sorbi un pic din limonada sa.

Profesorul continuă:

— Aţi vorbit acum, am început eu prudent, despre acţiunile unor spirite infinite. Asta sună ca şi cum ar exista mai multe astfel de spirite.

— Nu există decât două, a spus diavolul obosit, unul sunt eu, iar despre celălalt nu-mi place să vorbesc.

— Hm! Celălalt…

— Nicio vorbă mai mult! M-a întrerupt el furios.

— Voiam doar să spun că şi acela ar putea să se folosească de resursele infinitului, pentru a înfăptui aici cele mai extraordinare lucruri.

— Nu! A zbierat el atunci, din nou mânios. Tocmai că nu o face. Nu are nevoie de aşa ceva. El se identifică cu însăşi raţiunea lumii. A rânduit aşa de frumos toată istoria, încât evenimentele se desfăşoară de la sine. Nu face nicio greşeală, aşa încât nu are nevoie de minuni ca să le îndrepte. Şi tocmai asta este nenorocirea, asta este tragedia mea!

— Aha! În acest caz şi dumneavoastră aveţi explicaţia cuvenită, domnule diavol î Aveţi puterea, dar nu şi raţiunea.

— O adevărată calamitate, un blestem, nu alta! Singurul meu rost este acela de a comite greşeli. Dar nici asta nu-mi foloseşte la nimic, căci raţiunea le îndreaptă până la urmă pe toate. Numai ce este neraţional piere. În felul acesta, eu îmi aduc mie însumi moartea.

— Dumneavoastră sunteţi, ca să zic aşa, o sinucidere cronică.

— Nu tocmai, lucrurile nu trebuie luate chiar textual. Am doar infinitul la dispoziţia mea. Oricât de multe lucruri neraţionale sunt înlăturate, eu aduc noi şi noi perturbări. De pildă, călătoria noastră produce o confuzie de toată frumuseţea. Gândiţi-vă la ancheta care se va face mâine ca să se afle unde aţi ajuns…

— Iertaţi-mă, dar ăsta este cu adevărat un fleac. Câteva articole prin ziare şi pe urmă totul se dă uitării. De ce nu faceţi să explodeze Pământul? De ce nu comprimaţi tot sistemul Căii Lactee într-un singur bulgăre de substanţă?

— Haha! A râs dracul. La ce mi-ar folosi aşa ceva? Dacă această cantitate derizorie de materie, sau de energie, sau cum vreţi s-o numiţi, va circula zbârnâind prin spaţiu într-un fel sau

într-altul, dacă bucăţelele respective de substanţă vor fi mai mari sau mai mici, asta reprezintă în fond teribil de puţin. Disponibilităţile de materie primă sunt doar infinite, spaţiul şi timpul de asemenea. Tot una-i ce înfăţişare iau. Ceea ce se numeşte îndeobşte natură, ceea ce există în spaţiu, are doar o infinitate de drumuri pentru a-şi atinge ţelul. Ţelul, ideea! Vedeţi, asta-i principalul! Dacă aş putea schimba ceva în această privinţă! Totul sălăşluieşte în cunoaştere! În ea este legea, în ea se află tot scopul lumii, de asta trebuie să mă ocup. De aceea, în atenţia mea sunt de preferinţă oamenii învăţaţi, cei de la care emană ideile raţionale. Când pot să iau cu mine un filosof, cum sunteţi, de pildă, dumneavoastră, dragă profesore, atunci pot realiza mai multe decât dacă distrug un milion de sisteme solare; căci, într-un astfel de caz, prejudiciez însăşi raţiunea.

— Ceea ce-mi spuneţi este deosebit de măgulitor, am replicat eu. Dar, de fapt, de *de* n-aţi luat mai curând oameni ca Socrate, Galilei, Kant şi alţii ca ei?

— Am şi făcut-o! Ştiţi doar că am aţâţat forţa publică împotriva lor: Numai că am sosit prea târziu. Dar – la o adică – de ce să nu-mi deschid niţel inima în faţa dumneavoastră? Tot nu vă mai întoarceţi pe Pământ, aşa că nu-i nicio primejdie să trăncăniţi…

„Vai şi amar!” mi-am zis, în sinea mea.

— Deci… Aţi spus, mai înainte, că eu deţin puterea. Dar această putere este destul de mărginită. Aşa stau lucrurile cu lumea – scopul, ideea sunt eterne, gândul este hotărâtor. Dar voinţa şi gândul nu pot să facă singure nimic, nu pot să se materializeze în ceva existent; în acest scop, este necesară o altă corelaţie…

— Ştiu despre ce e vorba, am spus eu. În acest scop este nevoie de ceva care să existe în spaţiu şi timp. M-am gândit şi mi-am dorit adesea un milion de mărci, dar niciodată nu am obţinut aşa ceva, fiindcă în acest scop este necesar un lucru bine definit în timp şi spaţiu, fie şi numai o persoană care să-mi datoreze această sumă.

— Ei, vedeţi! Şi aşa cum nu pot produce existenţa a ceva în spaţiu, tot atât de puţin pot să înlătur din spaţiu ceva care se află acolo. Căci spaţiul este *infinit,* asta-i pricina. Şi chiar un spirit infinit nu poate decât să transforme ceea ce există în

spaţiu, el poate să transforme Calea Lactee în bere bavareză, dar asta rămâne în spaţiu, iar un alt spirit infinit poate să o prefacă la loc în sori, planete şi filosofi.

— Dar dacă spaţiul nu ar fi infinit? Dacă, să zicem aşa, s-ar întoarce înapoi în el însuşi, ceea ce s-ar observa, bineînţeles, dacă cineva ar zbura destul de departe în adâncurile sale? Am întrebat eu, nerăbdător să aflu răspunsul.

— Hahaha! Râse dracul. Într-adevăr, dacă! Dacă spaţiul ar fi ca o uriaşă cutie rotundă, în care alergi tot timpul în cerc, dar din care poţi să şi scoţi, fără mari complicaţii, ceva! Atunci partida ar fi câştigată pentru mine. Atunci aş putea să arunc un lucru după altul din spaţiu, cu alte cuvinte, aş putea *nimici ceva existent,* reducându-l la un neant absolut. Dar încercaţi numai să scoateţi ceva dintr-o cutie atunci când în afară de ea nu există nimic, cel mult faptul că se află în altă cutie şi aceasta iarăşi în alta şi aşa mai departe, la nesfârşit. Lucrurile astea le-a aranjat raţiunea lumii cu atâta viclenie, încât formele existenţei le-a legat de aceeaşi lege a infinitului ca şi formele a ceea ce poate fi gândit. Şi de aceea eu, un „sărman drac", trebuie să mă resemnez la mijloace minore atunci când mă răfuiesc cu existenţa a ceea ce este raţional.

Când l-am auzit pe diavol vorbind în felul acesta, m-a cuprind o minunată bună dispoziţie. În mintea mea s-a născut un plan de salvare.

— Asta da! Spuse deodată tânărul cel blajin, care până atunci, modest, nu se amestecase în vorbă.

Profesorul îl privi uimit.

— Iertaţi-mă, bâigui tânărul, dar m-am bucurat doar aşa, fiindcă diavolul n-a putut până la urmă să facă nimic, nici măcar cu berea bavareză.

— Ei bine, remarcă profesorul, totul e să nu vă bucuraţi prea devreme.

— Dar alcoolul este tot o armă a diavolului, observă tânărul cel blajin. E unul dintre mijloacele cele mai puternice de care dispune.

— În această privinţă, diavolul este de altă părere. Ştiţi ce mi-a mai spus? Am făcut aluzie la aşa-zisele sale mijloace minore, fiindcă voiam să câştig timp ca să chibzuiesc la planul meu. Şi închipuiţi-vă ce mi-a zis: acum se ocupă cu predilecţie de răspândirea abstinenţei.

— Cum? Ce?

— Consumul de alcool, mi-a spus diavolul, constituie unul dintre cei mai mari inamici ai mei. Fără alcool, de mult ar fi pierit omenirea. E drept că prin abuzul de alcool, prin aşa-zisa *beţie,* se duc de râpă mulţi oameni, dar asta nu-mi este de niciun folos. Sunt oameni de nimic, cu o voinţă slabă. În această privinţă, *beţia* îndeplineşte funcţiunea unei *selecţii morale*; prin ea sunt distruşi tocmai oamenii lipsiţi de caracter şi împiedicaţi astfel să se înmulţească, în timp ce caracterele ferme rămân. Beţia îmbunătăţeşte rasa. Acest lucru constituie, desigur, pentru mine, o nenorocire. Dacă însă abstinenţa devine un obicei curent, atunci oamenii cu voinţă slabă, toţi molâii, îşi duc mai departe existenţa, aşa încât omenirea are de suferit: căci caracterul oamenilor nu se schimbă, ceea ce dispare este doar un simptom al slăbiciunii.

— Dar, dar…

— Eu nu vă împărtăşesc decât ceea ce a spus diavolul… Pe lângă asta, a continuat el, înlăturarea aşa-zisei beţii este ceva cu totul secundar. Ceea ce mă bucură la abstinenţă, este că răpeşte omenirii cel mai vital mijloc preventiv şi stimulator. Dacă doar câteva generaţii n-ar mai consuma alcool, în cele următoare s-ar prăpădi tot poporul, din pricina bolilor intestinale şi a nervilor slăbiţi. Iată de ce sunt pentru abstinenţa cea mai deplină.

— Oh, oh, domnule profesor! Gemu tânărul cel blajin.

— Foarte adevărat! Strigă domnul cel voinic.

Doamna în albastru ceru un pahar de vin fiert.

— Acum însă, spuse micuţa Brösen, istorisiţi-ne în sfârşit cum aţi scăpat de diavol.

— Cu plăcere, reluă profesorul firul relatării. Am mai discutat vrute şi nevrute şi printre ele am strecurat întrebarea: Cum procedaţi, ca să opriţi automobilul spaţial?

— Haha! A râs dracul. Vă închipuiţi oare că o să vă spun aşa ceva? Operaţia cu vectorul infinit? Nu, asta nu poate să înţeleagă niciodată un spirit finit. Apăs doar aşa… şi apoi iar… Energia nu vine din depărtări infinite, ci din ceea ce este infinit de mic!

— Şi acolo e atât de multă energie?

— Bineînţeles. Acolo sunt infinit de multe lumi subatomice! Pot să extrag din ele o energie de mişcare de o intensitate

oricât de mare…

— Cum? Noi doi am putea zbura şi mai repede?

— Fireşte. De mii şi de milioane de ori mai iute decât viteza luminii.

— Asta n-o mai cred.

— Domnule, vă rog, până-aici!

— Scuzele mele! În niciun caz nu putem însă zbura depăşind de douăzeci de milioane de ori viteza luminii, nu-i aşa?

— Că putem, o să v-o dovedesc chiar acum! Dar pe urmă, lăsaţi-mă puţin în pace, căci nu am de gând să stau de vorbă cu dumneavoastră pe tot parcursul călătoriei noastre de o sută de mii de bilioane de kilometri.

Diavolul a făcut vreo câteva manevre bizare, în timp ce mă ţinea strâns de mână. Când m-a eliberat din strânsoare, mi-am dat seama că atinsesem, pesemne, o iuţeală fantastică. Stelele mai apropiate, de o parte şi de alta a automobilului cosmic, rămâneau grăbite în urma noastră. Străbăteam, într-o secundă, şase bilioane de kilometri, ceea ce reprezintă un drum pe care lumina îl parcurge în mai bine de un an. Diavolul s-a lăsat pe spate şi a *adormit* imediat.

— Daţi-mi voie, spuse domnul cel voinic, când profesorul făcu o pauză ca să-şi aprindă o nouă ţigară. La nevoie, pot să cred istoria despre rezervele colosale de energie din infinitul mic. Radiumul ne-a arătat doar ce resurse de energie sălăşluiesc în atom şi este absolut verosimil că dincolo de ceea ce ne este accesibil mai există forţe potenţiale absolut inepuizabile. Că infinitul se întinde şi în sus şi în jos, mai constituie doar pentru noi o problemă, iar diavolul ştie cum s-o rezolve. Dar nu încercaţi să mă faceţi să cred că diavolul mai şi doarme, ca oricare dintre noi!

Profesorul îşi aprinse cu o grijă deosebită ţigara, apoi se uită amuzat la domnul cel voinic şi spuse:

— Păi nici nu dormea. Imediat mi-am închipuit că nu-i decât un *şiretlic*. Fără îndoială că avea şi altceva de făcut decât să călătorească împreună cu mine, dar nu voia să mă lase nesupravegheat; şi deoarece, în acest scop, trebuia să păstreze înfăţişarea mea, nu putea să se descurce altcum decât prefăcându-se adormit. Probabil că era silit să procedeze astfel, din considerente pe care nu le cunosc, căci altminteri nu ar fi făcut-o tocmai în momentul când îl convinsesem să zburăm cu

viteza de şase bilioane.

— Bine, dar de ce i-aţi cerut aşa ceva? Întrebă doamna Brösen. De la început m-a mirat acest lucru. Eraţi doar oricum nevoit să călătoriţi până foarte departe – deci vă avantaja să vă deplasaţi cât mai lent, ca să nu deveniţi atât de curând… Ce trebuia să deveniţi?

— Un meteor, sau să mă însor pe planeta Marte. Hm, spuse profesorul, nu voiam însă nici una, nici alta, nu doream să călătoresc atât de mult, voiam să mă întorc pe Pământ, dar în acest scop trebuia să zbor cât mai repede, mereu drept înainte.

— Asta n-o înţeleg! Strigă doamna Brösen. Vorbiţi mai desluşit.

— Aşadar, dacă o porniţi de aici şi o ţineţi mereu drept spre Vest, ajungeţi neapărat, până la urmă, având în vedere că Pământul este o sferă, pe la Est, înapoi în punctul unde ne aflăm…

— Asta o ştiu şi eu. Numai că Universul nu este o sferă la suprafaţa căreia să călătoreşti…

— Într-adevăr, dar spaţiul, vedeţi dumneavoastră, spaţiul în care ne mişcăm, este de fapt curb, fără ca noi să observăm acest lucru. În vremi de demult, oamenii socoteau suprafaţa Pământului întinsă ca o tăblie, pe care se credea că poţi merge drept înainte, în timp ce acum ştim că de fapt călătoreşti în cerc chiar atunci când păstrezi mereu aceeaşi direcţie. Matematicienii noştri au aflat, încă de mult, că acest lucru s-ar *putea* întâmpla şi cu spaţiul nostru. Ce-i drept, nu exista niciun mijloc pentru a demonstra că spaţiul nostru se întoarce spre el însuşi, se ştia doar că, din punct de vedere teoretic, acest lucru nu implica nicio contradicţie. Iată însă că am izbutit să descopăr ceea ce diavolul nu ştia – e drept, studiul meu pe această temă nu ajunsese încă să fie publicat – am reuşit să calculez cu toată precizia aşa zisa rază de curbură a spaţiului nostru.

Voi enunţa lucrurile riguros ştiinţific: Spaţiul nostru nu este un spaţiu *euclidian*, ci un spaţiu *eliptic,* având polii corespunzători şi o rază de curbură depăşind cu puţin 3000 de ani lumină[19];

---

[19] În această privinţă, K. Lasswitz subapreciază distanţele cosmice, aşa cum au fost determinate ulterior. Radiotelescoapele au descoperit obiecte cosmice până la o depărtare de 20 miliarde de ani lumină. Ideia curburii spaţiului este însă acceptată şi astăzi de unii fizicieni şi astronomi (n.t.).

asta înseamnă că lumina are nevoie de peste zece mii de ani pentru a reveni la punctul de plecare.

— Ia te uită! Strigă domnul cel voinic. Asta ar putea să fie aşa, dar în acest caz ar trebui să vedem şi lumina solară întorcându-se, de partea cealaltă; ar trebui să avem mereu în spate un Contrasoare.

— Aşa ar sta într-adevăr lucrurile, dacă spaţiul ar fi perfect transparent. Dar în imensul spaţiu cosmic se află atât de multă pulbere care absoarbe lumina, încât cea mai intensă lumină nu poate străbate drumul fără să fie absorbită. Nu putem vedea atât de departe, nici măcar diavolul nu poate. Iar cea mai bună dovadă este că eu am parcurs tot acest drum.

— Dar, mormăi domnul cel voinic, de unde ştiaţi că maşinuţa asta a dumneavoastră nu se va abate de la linia dreaptă, adică, vreau să spun, de la cea mai scurtă linie în spaţiu?

— Păi, diavolul îmi spusese că vehiculul nostru este din stelit. Această denumire am dat-o eu unui material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcţiilor realizate din el să nu sufere influenţa forţelor gravitaţionale. Prin urmare atracţia stelelor nu ne putea abate din calo. Puteam deci considera că drumul nostru drept – care după părerea diavolului ducea în infinit – avea să ne readucă de fapt în sistemul nostru solar. De aceea îl şi convinsesem să sporească în aşa măsură viteza, încât să întreacă de douăzeci de milioane de ori viteza luminii. Căci, în acest caz, puteam să încheiem, după cum calculasem, întreaga şi reala noastră călătorie în jurul lumii în mai puţin de cinci ore. Şi mi-ar fi plăcut să ajung acasă nu mai târziu decât în acea noapte.

— Acasă? Strigă doamna în albastru, sărind din nou în sus. A, da! Şi eu voiam să mă reped până acasă. Trebuie doar să văd…

— Ei, acum mai aveţi puţin de aşteptat, o linişti profesorul. Cu ajunsul „acasă”nu a fost chiar aşa de simplu.

Voiam înainte de toate să revin în sistemul planetar, căci în aceste lumi străine ale stelelor fixe niciun om nu-şi putea afla rostul. Dar cu adevărat acasă, sau măcar pe Pământ şi să ies din corpul ceresc miniatural reprezentat de vehiculul nostru – asta nu era deloc uşor. Şi de la început mi-am spus că, în acest scop, aveam nevoie de diavol. Nu ştiam cum mă băgase în automobilul cosmic, dar numai el putea să mă scoată din el… Părea să doarmă lângă mine, eram însă absolut sigur că această

nălucă, din imediata mea apropiere, nu-i decât o cursă, un aparat de semnalizare, menit să-l înştiinţeze pe diavol dacă aş fi luat cumva iniţiativa să umblu la dispozitivele vehiculului. M-am abţinut deci de la orice mişcare şi am tăcut chitic Mai trebuiau să treacă încă vreo patru ceasuri, pentru ca Soarele să se ivească iar, ca o steluţă mică, slabă şi pe urmă aveam să ne apropiem şi mai mult de el, venind dinspre partea opusă aceleia din care plecasem. Iar Pământul înaintase între timp o bucată de drum pe orbita sa şi, cu acest prilej, se şi rotise în jurul axei sale. Iar dacă noi am fi nimerit, cu viteza noastră nebunească, drept în Pământ, am fi perforat o gaură prin el, asta bineînţeles dacă stelitul ar fi rezistat şocului. În timp ce mă gândeam la toate acestea, dispoziţia mea sufletească devenea tot mai lamentabilă. Adevărul este că mai rău nu m-ar fi putut lua dracul în niciun caz! De fapt, nu-mi plac în general călătoriile, cu atât mai mult atunci când sosirea la destinaţie este aşa de nesigură! Şi nu aveam nimic de mâncat sau de băut, nici măcar o ţigară.

— Îmi pare cu adevărat rău de dumneavoastră, spuse binevoitoare doamna în albastru.

— Nu-i aşa? Şi mie. E drept că zăream lucruri nemaipomenite în acele regiuni îndepărtate ale lumii, în faţa mea nebuloase luminoase se desfăceau în firmamente doldora de stele şi dispăreau apoi iar în spatele meu, redevenind nori sclipitori; eu însă şedeam lângă dracul cel adormit, ceas după ceas şi nu ştiam dacă să-l strig sau să mai aştept… Şi, deodată, mi-am dat seama, cu o zvâcnire în inimă, că la viteza aceea fantastică nici nu era cu putinţă să recunosc vreo constelaţie! Chiar dacă ne-am fi întors în aria noastră cerească – de unde aş fi ştiut să identific Soarele, dacă aş fi trecut val-vârtej pe lângă el? Chiar un spaţiu cu diametrul de şaizeci de ori mai mare decât orbita lui Neptun, îl străbăteam în a zecea parte dintr-o secundă – eram pur şi simplu pierdut în spaţiu – eu însumi reprezentam cu mult mai puţin decât o stea căzătoare.

Deodată, am simţit că mă desprind din jilţul de sub mine – dar o forţă de sens contrar mă menţinu suspendat. M-am liniştit și am observat imediat că stelele se opriseră din cursa lor, am recunoscut cerul familiar al Căii Lactee, iar acolo, drept în faţa noastră, un punctişor luminos; nu putea fi altul decât iubitul nostru Soare…

— Al naibii să fie! A bombănit diavolul trezit din somn, care-şi părăsise şi el, fără să vrea, jilţul. Am uitat să reduc viteza de douăzeci de milioane de ori superioară vitezei luminii – iar acum, iată, am şi dat gata tot programul nostru de călătorie de 100.000 bilioane de kilometri şi asta în numai cinci ceasuri!

Atunci am remarcat că diavolul avea, fixat de scaunul lui, un fel de kilometraj, care fusese reglat pentru 100.000 bilioane de kilometri. În momentul în care automobilul terminase de străbătut această distanţă, dispozitivul frânase în mod automat viteza, reducând-o la aceea a Soarelui. Dar o nouă spaimă mă cuprinse. Abia atunci am sesizat că lungimea traseului stabilit de diavol corespundea aproape exact cu circumferinţa spaţiului eliptic, aşa cum îl calculasem eu. Nu cumva ştia totuşi că spaţiul este finit? Oare individul mă înşelase, luându-şi în schimb toate măsurile de precauţie?

Asta e ceea ce mi-a trecut atunci prin minte, dar diavolul a continuat astfel:

— Unde suntem de fapt? Zău că nu pricep. Am ajuns înapoi în sistemul solar, foarte aproape de orbita lui Neptun, dar venim tocmai din partea opusă aceleia din care am plecat. Şi cu toate acestea, nu ne-am abătut câtuşi de puţin de la linia dreaptă, altfel aş fi observat acest lucru.

Mi-am dat atunci seama că diavolul nu ştia nimic despre caracterul curb al spaţiului. Indiferent dacă coincidenţa celor două distanţe, cea stabilită de el şi cea calculată de mine, era doar o întâmplare sau avea vreun substrat, însoţitorul meu tot mai socotea spaţiul drept infinit.

— Daţi-mi voie, am intervenit eu, cuprins de un subit curaj, asta pot să v-o explic imediat. Nădăjduiesc că, în acest caz, veţi face…

— N-o să fac nimic. Călătoria s-a sfârşit şi acum fac cu dumneavoastră ce doresc. Dar în prealabil puteţi să-mi daţi o explicaţie, dacă ţineţi la acest lucru.

— Hm! Am mormăit eu. Tocmai că v-aţi înşelat considerând spaţiul drept infinit. Matematicienii noştri ştiu de mult că se pot concepe infinit de multe feluri de spaţiu, care nu au nimic contradictoriu în ele. Noi am zburat într-adevăr mereu în linie dreaptă, dar, cu toate acestea, ne-am întors în punctul din care am pornit. Asta înseamnă că spaţiul, aşa cum rezultă din experienţa noastră, nu este un aşa-zis spaţiu euclidian, ci un

spaţiu care se întoarce înapoi în el însuşi, după, 100 000 bilioane de kilometri. Spaţiul este *finit.* Am ştiut-o încă de mult; dacă m-aţi fi lăsat să iau cu mine manuscrisele mele, aţi fi văzut că acolo stă scris negru pe alb acest lucru.

*

Diavolul rămase pentru o clipă înmărmurit de mirare şi chibzui.

— Cum? Strigă el, apoi. Spaţiul este cu adevărat curb? Vasăzică nu este infinit? Iar eu n-am remarcat niciodată acest lucru? E drept că niciodată nu am zburat cu o asemenea viteză, drept înainte. În acest caz însă – dacă aşa stau lucrurile – înseamnă că nici celălalt nu ştie nimic despre asta! Înseamnă că raţiunea lumii a scrântit-o şi ea! Deci forma existenţei materiale nu este tot atât de infinită ca forma gândului şi ideii. Ei bine, în consecinţă, *am câştigat*! În acest caz, pot să zvârl afară, treptat, din forma ei de existenţă, întreaga natură, tot vălmăşagul ei de legi, să le lepăd în neant – pot să le distrug fără urmă! Şi uite că ceea ce niciun Dumnezeu şi niciun drac nu a izbutit să înţeleagă până acum – a reuşit să lămurească un profesor ca dumneavoastră. Pe bunica mea că eşti un tip colosal! Prieten drag, trebuie să te îmbrăţişez!

De fapt, mă simţeam cam ruşinat; totuşi am mai spus:

— Acum însă, o să fiţi atât de bun…

— Bineînţeles! Strigă dracul. Te las s-o ştergi. Ar fi păcat de tine. Un asemenea geniu trebuie să le rămână oamenilor. Te şi duc îndată înapoi pe Pământ.

— Hohoho! Râse domnul cel voinic. Teribil aţi mai păţit-o.

Profesorul tăcu şi dădu de câteva ori uşor din cap. Pe urmă sorbi o înghiţitură din pahar şi aprinse din nou ţigara.

— Ei şi? Ce s-a mai întâmplat? Întrebă micuţa Brösen.

— Acesta a fost ultimul lucru pe care l-am auzit de la diavol. M-am pomenit în camera mea de lucru. Ceasul arăta 25 de minute după ora două dimineaţa. Era duminică. Obosit mort, m-am aruncat pe pat.

— Dar, domnule profesor, întrebă doamna în albastru, nu-i aşa că povestea asta nici nu este adevărată?

— Totul este adevărat şi absolut exact, cu excepţia numărului casei de pe strada Schlamm: 21; acel mărunt episod s-a desfăşurat de fapt în altă locuinţă. Dar tot restul puteţi să-l socotiţi drept întru totul autentic.

— Hohoho! Noroc, profesore! Strigă domnul cel voinic. Tânărul cel blajin îşi turnă un pahar de apă, iar doamna în albastru zise:

— Zău dacă nu-i drăguţ din partea diavolului că v-a adus înapoi.

După cum se vede, explorarea vizuală a trecutului se exercită aici într-o altă manieră şi pe o rază temporală mai redusă decât în Pe două planete. *Eroul povestirii ne oferă şi o explicaţie: „Având în vedere că voiajasem un ceas, cu o viteză întrecând de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm". E o idee lansată cu trei decenii înainte de Camille Flammarion, în* Povestirile infinitului *şi reluată de Jules Verne, în* Hector Servadac *(1877). Nici* stelitul, acest *„material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcţiilor realizate din el să nu sufere influenţa forţelor gravitaţionale", folosit şi pentru astronavele marţienilor din* Pe două planete, *nu este o noutate. Încă din 1854, Charles Defontenay descria astfel mijloacele de locomoţie ale locuitorilor îndepărtatei* Star sau psi din Casiopeea: *„Aceste maşini de mari dimensiuni aveau o formă ovoidală şi erau dublate pe dinafară cu un înveliş metalic străbătut în unele locuri de mici ferestre acoperite cu o pânză din acelaşi metal. Asupra acestui înveliş metalic, care acoperea în întregime abarele, se exercita acţiunea fizică stând la baza descoperirii lui Ramzuel şi care suspenda efectul gravitaţiei pentru corpurile acoperite de el..." Este vorba, probabil, despre o consonanţă fortuită, romanul lui Defontenay fiind cu totul uitat după 1865 şi redescoperit abia în 1949, într-un studiu al lui Raymond Queneau. Povestirea lui Lasswitz cuprinde însă şi un element inedit. După cum arată Franz Rottensteiner, este pentru prima oară că literatura ştiinţifico-fantastică foloseşte noţiunea de spaţiu curb (40), şi nu ca o simplă referire, ci pentru a explica principala enigmă a naraţiunii: întoarcerea în sistemul solar a „automobilului cosmic"care nu se abătuse de la linia dreaptă. De altfel, studiile de matematică şi fizică ale autorului îi vor oferi puncte de plecare pentru numeroase alte lucrări.*

Debutul lui Kurd Lasswitz pe tărâmul anticipaţiei are loc în 1878, când scriitorul avea 30 de ani. Volumul Imagini din viitor *cuprinde două naraţiuni cu accente utopice:* Până la punctul

zero al existenţei – Povestire din anul 2371 *şi* Împotriva legii universale – Povestire din anul 3877. Cu *peste un deceniu înaintea lui Boussenard* (Zece mii de ani într-un bloc de gheaţă, *1889) şi cu peste jumătate de secol înaintea lui Huxley* (Splendidă lume nouă, *1932), scriitorul german vorbeşte amănunţit despre „şcoala creierilor”, adică despre instruirea copiilor în timpul somnului, prin impulsuri electrice menite să stimuleze centrii corespunzători. El imaginează, de asemenea, o „orgă cerebrală”capabilă să realizeze sentimentele şi stările sufleteşti dorite*, *obţinerea proteinelor sintetice, aparate de zbor acţionate cu oxigen lichid*, *maşini funcţionale de integrat – prefigurări ale calculatoarelor electronice de astăzi. Unele dintre aceste idei sunt reluate şi dezvoltate în povestirile publicate ulterior.* Fabricantul de vise *exercită o profesiune importantă într-o lume în care ponderea muncii intelectuale a crescut nemăsurat: el provoacă vise artificiale acţionând asupra centrului somnului.* Oglinda creierului *îngăduie descifrarea gândurilor, ca şi cunoaşterea operei de artă de îndată ce ea s-a născut în mintea artistului. Iar* Şcoala de la distanţă *anticipează învăţământul cu ajutorul televiziunii, devenit astăzi o metodă curentă. Acest aspect al operei lui Lasswitz l-a făcut pe cunoscutul proiectant şi constructor de rachete Wernher von Braun să scrie în prefaţa la ediţia din 1969 a romanului* Pe două planete:” *Fantezia tehnică a autorului, căruia radiofonia*, *automobilul şi avionul îi erau încă cu totul străine*, *este surprinzătoare şi de-a dreptul vizionară. El prevede şi descrie lucruri care păreau contemporanilor săi nişte speculaţii neverosimile, dar pe care generaţiile următoare le-au transformat în realitate”.*

Din acest unghi de vedere, *Lasswitz este un reprezentant al direcţiei ştiinţifico-fantastice ilustrate magistral de Jules Verne, al cărui optimism iniţial îl împărtăşeşte. El crede în progresul statornic al omenirii, în perfecţionarea ei morală cu ajutorul mijloacelor oferite de ştiinţa modernă. Pierre Versins consideră că această atitudine, distonând cu aceea a majorităţii autorilor de anticipaţii contemporani lui Lasswitz, „se explică în măsura în care el a scris în epoca marelui* boom *economic al ţării sale, la sfârşitul secolului trecut” (44). Apreciind tentativa deterministă, credem că explicaţia e totuşi cam unilaterala, ignorând influenţa educaţiei, formaţiei filosofice, temperamentului. În definitiv,*

opera lui Lasswitz a fost pusă la index după venirea la putere a hitleriştilor nu pentru că slujise ţelurile imperialismului german, ci fiindcă exprima „ideile umaniste ale unui profesor de ştiinţe naturale şi, totodată, acele utopii pe care şi le mai permitea pătura liberală a burgheziei” (36).

Investigaţia noastră retrospectivă a ajuns la unul dintre cei mai prestigioşi maeştri ai anticipaţiei, al cărui nume e intim legat de consolidarea şi evoluţia fenomenului: Jules Verne. Putem fi întrebaţi, cu deplină îndreptăţire, de ce am amânat atât un moment crucial, când prima „Călătorie extraordinară” datează, cum am mai spus, din 1863. Răspunsul cel mai la îndemână? Această carte cuprinde numai texte de sine stătătoare şi nu fragmente de roman. Am fi putut relua povestirea În secolul al XXIX-lea. Ziua unui ziarist american în 2889, *tradusă şi publicată de noi într-un volum anterior (22). Charles-Noël Martin a descoperit însă relativ recent, în corespondenţa dintre Jules Verne şi editorul său Hetzel, o scrisoare datată 29 ianuarie 1889 şi cuprinzând următorul pasaj: „Articolul despre care ţi-am vorbit a fost acceptat de revista* Forum *din New York; potrivit înţelegerii cu Michel (fiul scriitorului – n.n.), a fost redactat de el în întregime (rămâne între noi), şi pare să fi plăcut mult” (cf. 31). Aşadar, o piesă de rezistenţă a comentariilor* despre *anticipaţia ştiinţifică verniană dispare din sumarul posibil al cărţii noastre. Am ales deci nuvela postumă* Eternul Adam, *apărută într-un volum din 1910, intitulat, de acelaşi Michel Verne,* Ieri şi mâine. *O alegere dictată nu numai de împrejurări, ci şi de dorinţa de a prezenta cititorului un text după ştiinţa noastră inedit în româneşte, care oferă o imagine întrucâtva neaşteptată a scriitorului considerat de exegeza tradiţională un optimist integral şi incorigibil. Această interpretare naivă a fost spulberată de luciditatea cercetătorilor moderni: „în prima sa etapă, ciclul Călătoriilor extraordinare» era pătruns de un optimism fundamental, de* o *încredere nemărginită în progres... În anii 1880–1890, «Lumile cunoscute şi necunoscute»*[20] *îşi schimbă caracterul. Efortul uman, sfidarea prometeică a naturii se efectuează de acum înainte prin intermediul unor formaţii sociale bine definite, analizate ca atare. Jules Verne e confruntat cu realitatea socială. Anticipaţiile sale lasă locul problemelor de organizare socială, condiţiilor*

[20] Subtitlul general al „Călătoriilor extraordinare".

sociale, responsabilităţii sociale a savantului – pentru a conchide totdeauna, după cum vom vedea, într-un sens pesimist”(13). Cauzele acestei schimbări au fost analizate subtil şi pătrunzător, printre alţii, de Gerard Klein (25). Am încercat şi noi să oferim câteva sugestii (23). Lectura nuvelei ne va ajuta să surprindem, poate, un alt aspect al acestei lente alunecări spre o concepţie atât de diferită de nobila exaltare a începuturilor.

Jules Verne

ETERNUL ADAM

Zartogul Sofr-Ai-Sr – adică „doctorul, al treilea reprezentant bărbat al celei de-a o sută una generaţii din neamul Sofrilor”– mergea cu paşi înceţi pe strada principală din Basidra, capitala lui Hars-Iten-Schu, altfel spus, „Imperiul celor Patru Mări”. Patru mări, într-adevăr: Tubelona – marea septentrională, Ehona – australă, Spona – orientală şi Merona – occidentală, mărgineau acest întins ţinut, de formă foarte neregulată, ale cărui ultime frontiere ajungeau, în longitudine, până la patru grade est şi şaizeci şi două de grade vest, iar în latitudine, cincizeci şi patru de grade nord şi cincizeci şi cinci de grade sud. Cât despre suprafaţa mărilor, cum să o evaluăm, fie şi cu aproximaţie, de vreme ce ele erau unite, iar un navigator, pornind de pe oricare dintre ţărmurile for şi plutind mereu în linie dreaptă, ar fi ajuns negreşit pe ţărmul diametral opus? Căci pe toată suprafaţa globului nu exista alt continent în afara lui Hars-Iten-Schu.

Sofr mergea cu paşi înceţi, mai întâi pentru că era foarte cald: începea anotimpul arzător şi în Basidra, situată pe ţărmul lui Spona-Schu, sau marea orientală, la mai puţin de douăzeci de grade nord de ecuator, o teribilă cataractă de raze se prăvălea din soare, aflat atunci aproape la zenit.

Dar, mai mult decât oboseala şi căldura, ceea ce încetinea paşii lui Sofr, savantul zartog, era povara propriilor sale gânduri. Ştergându-şi fruntea de transpiraţie, cu o mână distrată, el îşi reamintea şedinţa care tocmai se sfârşise şi în care atâţia oratori elocvenţi, numărându-se şi el cu cinste printre ei, celebraseră în chip magnific a o sută nouăzeci şi cincea aniversare a întemeierii imperiului.

Unii îi evocaseră istoria, adică însăşi istoria întregii umanităţii. Ei arătaseră că Mahart-Iten-Schu, Pământul celor Patru Mări, fusese divizat, la origine, între un număr imens de seminţii sălbatice, care se ignorau reciproc. Cele mai vechi tradiţii urcau până la aceste seminţii. Cât despre faptele anterioare lor, nimeni nu le cunoştea şi ştiinţele naturale abia începeau să discearnă o slabă lucire în tenebrele de nepătruns ale trecutului. Oricum, aceste vremuri îndepărtate se sustrăgeau criticii istorice, ale cărei prime rudimente erau alcătuite din noţiuni

vagi referitoare la vechile seminţii risipite.

Timp de peste opt mii de ani, istoria din ce în ce mai completă şi mai exactă a lui Mahart-Iten-Schu nu relata decât încăierări şi războaie, mai întâi între indivizi, apoi între familii, în sfârşit, între triburi, fiecare fiinţă, fiecare colectivitate, mică sau mare, neavând alt obiectiv, de-a lungul timpului, decât de a-şi asigura supremaţia asupra rivalilor săi şi străduindu-se, cu rezultate diverse şi adesea contrare, să-i aservească legilor sale.

După aceşti opt mii de ani, amintirile oamenilor începeau să se precizeze. Odată cu a doua dintre cele patru perioade în care erau împărţite de obicei analele lui Mahart-Iten-Schu, legenda începe să merite numele de istorie. De altfel, istorie sau legendă, substanţa relatărilor nu se schimba: aceleaşi masacre şi măceluri – e adevărat, de data aceasta nu între triburi, ci între popoare – aşa că, în definitiv, această a doua perioadă nu se deosebea prea mult de cea dintâi.

La fel stăteau lucrurile şi cu cea de-a treia, încheiată abia cu două sute de ani în urmă, după ce durase aproape şase secole. O perioadă poate şi mai atroce, în timpul căreia, grupaţi în armate fără număr, cu o nepotolită turbare, oamenii săturaseră pământul cu sângele lor.

Într-adevăr, cu ceva mai puţin de opt secole înaintea zilei în care zartgul Sofr străbătea strada principală a Basidrei, omenirea fusese pregătită pentru vaste convulsii. În momentul acela, armele, focul, violenţa împlinind o parte din opera lor necesară, cei slabi sucombând în faţa celor puternici, oamenii care populau Mahart-Iten-Schu alcătuiau trei naţiuni omogene, timpul atenuând, în sânul fiecăreia dintre ele, deosebirile dintre învingătorii şi învinşii de odinioară. Atunci, una dintre aceste naţiuni porni să-şi subjuge vecinii. Situaţi către centrul continentului, Andarti-Ha-Sammgor, sau Oamenii cu Chip de Bronz, luptară fără cruţare pentru a-şi lărgi frontierele între care se înăbuşea rasa lor prolifică şi ardentă. Cu preţul unor războaie seculare, ei îi înfrânseră, unii după alţii, pe Andarti-Mahart-Horis, Oamenii din Ţara Zăpezii, care locuiau în ţinuturile din sud, şi pe Andarti-Mitra-Psul, Oamenii Stelei Neclintite, al căror imperiu era situat către nord şi către vest.

Se scurseseră aproape două sute de ani de când ultima revoltă a acestor popoare fusese înecată în torente de sânge şi Pământul cunoscuse, în sfârşit, o eră de pace. Aceasta era a

patra perioadă a istoriei. Un singur imperiu înlocuind cele trei naţiuni de odinioară, toţi fiind supuşi legilor Basidrei, unitatea politică tindea să contopească rasele. Nimeni nu mai vorbea despre Oamenii cu Chip de Bronz, despre Oamenii din Ţara Zăpezii, despre Oamenii Stelei Neclintite şi Pământul nu mai purta decât un singur popor, pe Andarti-Iten-Schu, Oamenii celor Patru Mări, popor alcătuit din toate celelalte.

Dar iată că, după aceşti două sute de ani de pace, părea să se anunţe o a cincea perioadă. De câtva timp, circulau zvonuri supărătoare, iscate nu se ştie unde. Se iviseră gânditori pentru a trezi în suflete amintiri ancestrale, despre care se credea că sunt îngropate. Vechiul sentiment al rasei reînvia sub o nouă înfăţişare, caracterizată prin cuvinte noi. Se vorbea în mod curent de „atavism”, de „afinităţi”, de „naţionalităţi” etc. — Toate vocabule de creaţie recentă, care, răspunzând unei necesităţi, îşi cuceriseră de îndată drept de cetate. Potrivit comunităţii de origine, de aspect fizic, de tendinţe morale, de interese sau pur şi simplu de regiune şi de climat, apăreau grupări care creşteau încet-încet şi începeau să se agite. Ce drum avea să urmeze această evoluţie incipientă? Abia format, imperiul avea oare să se dezagrege? Mahart-Iten-Schu avea să se împartă, ca odinioară, între un mare număr de naţiuni, sau, pentru a menţine unitatea, va trebui să se recurgă iarăşi la înfricoşătoarele hecatombe care, timp de atâtea milenii, transformaseră Pământul într-un osuar? …

Cu o mişcare a capului, Sofr alungă aceste gânduri. Nici el, nici altcineva nu cunoştea viitorul. De ce să se întristeze, deci, în aşteptarea unor evenimente nesigure? De-altfel, nu era momentul potrivit pentru a medita la aceste sinistre ipoteze. În ziua aceea, bucuria era stăpână şi toate gândurile trebuiau să se îndrepte spre augusta măreţie a lui Mogar-Si, cel de-al doisprezecelea împărat al lui Hars-Iten-Schu, al cărui sceptru călăuzea universul spre un destin glorios.

De altfel, pentru un zartog, motivele de satisfacţie nu lipseau. În afara istoricilor care evocaseră trecutul lui Mahart-Iten-Schu, o pleiadă de savanţi, întruniţi cu prilejul grandioasei aniversări, făcuseră, fiecare în specialitatea lui, bilanţul cunoaşterii umane şi stabiliseră punctul în care ajunsese omenirea datorită efortului său secular. Or, dacă primii dăduseră naştere, într-o oarecare măsură, unor reflecţii triste, amintind pe ce drum lent

şi întortocheat evadase umanitatea din temniţa bestialităţii originare, ceilalţi ştiuseră să hrănească orgoliul legitim al auditoriului.

Într-adevăr, comparaţia între ceea ce fusese omul, sosind gol şi dezarmat pe Pământ, şi ceea ce era el astăzi incita la admiraţie. Timp de secole, cu toată discordia şi ura fratricidă, el nu-şi întrerupsese nicio clipă lupta cu natura, amplificându-şi fără încetare victoria. Mai întâi lent, marşul său triumfal îşi accelerase uimitor ritmul în ultimii două sute de ani, stabilitatea instituţiilor politice şi pacea universală care rezultaseră determinând o strălucită înflorire a ştiinţei. Omenirea trăise prin creier şi nu numai prin membre; ea reflectase, în loc să se epuizeze în războaie fără sens – şi tocmai de aceea, în ultimele două secole, înaintase cu paşi tot mai repezi către cunoaşterea şi supunerea materiei...

Străbătând sub soarele arzător lunga stradă a Basidrei, Sofr schiţa în mintea sa, în linii mari, tabloul cuceririlor omului.

Mai întâi – momentul se pierdea în noaptea timpurilor – acesta născocise scrierea, ca să fixeze gândul; apoi – invenţia data de peste cinci sute de ani – găsise mijlocul de a răspândi cuvântul scris într-un număr infinit de exemplare, cu ajutorul unei forme aşezate o dată pentru totdeauna. De la această invenţie decurgeau, de fapt, toate celelalte. Datorită ei, creierii se puseseră în mişcare, inteligenţa fiecăruia îmbogăţindu-se cu aceea a vecinului, iar descoperirile teoretice şi practice se înmulţiseră prodigios. Acum nici nu mai puteau fi numărate.

Omul pătrunsese în măruntaiele pământului şi extrăgea de acolo huila, generoasă sursă de căldură; el eliberase forţa latentă a apei şi aburul trăgea pe panglici de fier convoaie grele, sau acţiona nenumărate maşini puternice, delicate şi precise; graţie acestor maşini, el ţesea fibrele vegetale şi putea să fasoneze după plac metalele, marmura şi stânca. Într-un domeniu mai puţin concret, sau, oricum, de o utilizare mai puţin directă şi imediată, el pătrundea treptat misterul numerelor şi explora tot mai departe infinitul adevărurilor matematice. Prin ele, gândirea lui străbătuse cerul. Ştia că Soarele nu e decât o stea gravitând în spaţiu după legi riguroase, antrenând un cortegiu de şapte planete[21] în orbita sa înflăcărată. Cunoştea

[21] Andarti-Iten-Schu nu cunoşteau deci existenţa lui Neptun (n.t.).

arta de a combina anumite corpuri astfel încât să formeze unele noi, nemaiavând nimic comun cu cele dintâi, sau de a diviza anumite alte corpuri în elementele lor constitutive şi primordiale. Supunea analizei sunetul, căldura, lumina şi începea să le determine natura şi legile. Cu cincizeci de ani în urmă, învăţase să producă forţa ale cărei terifiante manifestări sunt tunetul şi fulgerele şi făcuse îndată din ea sclavul său; de pe acum, acest agent misterios transmitea la distanţe incalculabile gândul scris; mâine avea să transmită sunetul, poimâine, fără îndoială, lumina! … Da, omul era mare, mai mare decât Universul imens căruia avea să-i comande ca un stăpân, într-o zi apropiată…

Pentru a fi în posesia adevărului integral, rămânea de rezolvat o ultimă problemă: „Cine era omul acesta, stăpânul lumii? De unde venea el? Către ce ţeluri necunoscute tindea neobositul său efort?”

Zartogul Sofr tratase tocmai acest vast subiect în cursul ceremoniei care abia se sfârşise. Desigur, îl abordase doar, căci o asemenea problemă era deocamdată de nerezolvat şi avea să rămână aşa încă multă vreme. Câteva luciri vagi începeau totuşi să lumineze misterul. Şi care nu zartogul Sofr proiectase cele mai puternice dintre aceste luciri când, în mod sistematic, codificând observaţiile răbdătoare ale predecesorilor şi propriile sale concluzii, ajunsese să formuleze legea evoluţiei materiei vii, lege universal admisă acum, fără un singur oponent?

Teoria se sprijinea pe o bază triplă.

Mai întâi, pe geologie, care, născută în ziua când începuseră să scormonească măruntaiele solului, se perfecţionase odată cu dezvoltarea exploatărilor miniere. Scoarţa globului era atât de bine cunoscută, încât îndrăzniseră să-i fixeze vârsta la patru sute de mii de ani, iar pe aceea a lui Mahart-Iten-Schu, aşa cum se înfăţişa atunci, la douăzeci de mii de ani. Mai înainte acest continent dormea sub apele mării, după cum stătea mărturie pătura groasă de mâl marin care acoperea, fără întrerupere, straturile stâncoase de dedesubt. Datorită cărui proces ţâşnise el din valuri? Fără îndoială, în urma unei contracţii a globului răcit. Oricum, emersiunea lui Mahart-Iten-Schu trebuia considerată drept neîndoielnică.

Ştiinţele naturale îi furnizaseră lui Sofr celelalte două temelii

ale sistemului său, demonstrând strânsa înrudire a[22] plantelor între ele, a animalelor între ele. Sofr mersese mai departe: el dovedise că aproape toate vegetalele existente se trăgeau dintr-o plantă marină, strămoşul lor, şi că aproape toate animalele terestre sau aeriene derivau din animale marine. Printr-o evoluţie lentă dar neîntreruptă, acestea din urmă se adaptaseră puţin câte puţin la condiţii de viaţă mai întâi asemănătoare, apoi mai îndepărtate de cele ale vieţii lor primitive şi, din stadiu în stadiu, dăduseră naştere celor mai multe dintre formele însufleţite care populau pământul şi văzduhul.

Din păcate, această teorie ingenioasă nu era inatacabilă Faptul că fiinţele vii aparţinând regnului animal sau vegetal aveau strămoşi marini părea incontestabil aproape pentru toţi, dar nu pentru toţi. Existau, într-adevăr, câteva plante şi câteva animale a căror legătură cu formele acvatice nu putea fi demonstrată. Acesta era unul dintre cele două puncte vulnerabile ale sistemului.

Al doilea punct – şi Sofr nu-şi ascundea acest lucru – era omul. Între om şi animale, nicio apropiere posibilă Desigur, funcţiile şi proprietăţile primordiale, cum ar fi respiraţia, nutriţia, motilitatea, erau aceleaşi şi se exercitau, sau se revelau într-un mod foarte asemănător, dar subzista o prăpastie de netrecut între formele exterioare, numărul şi aşezarea organelor. Dacă, printr-un lanţ din care lipseau puţine verigi, marea majoritate a animalelor puteau fi legate de strămoşi ieşiţi din mare, o asemenea filiaţie era inadmisibilă în privinţa omului. Pentru a păstra intactă teoria evoluţiei, era deci necesar să se născocească ipoteza unei origini comune a locuitorilor apelor şi a omului, origine căreia nimic, absolut nimic nu-i demonstra existenţa anterioară.

O clipă, Sofr sperase să găsească în pământ argumente favorabile ideilor sale. Sub impulsul şi supravegherea sa, se făcuseră săpături ani în şir, dar pentru a ajunge la rezultate diametral opuse celor pe care le aștepta pro-motorul.

După ce străbătuseră o peliculă subţire de humus, formată prin descompunerea unor plante şi animale asemănătoare sau

---

[22] După cum se vede, Andarti-Iten-Schu cunoşteau telegraful, dar ignorau încă telefonul şi lumina electrică — în momentul în care zartogul Sofr-Ai-Sr făcea aceste reflecţii (n.a.).

analoge celor întâlnite în fiecare zi, ajunseseră la stratul gros de mâl, unde vestigiile trecutului îşi schimbaseră natura. În acest strat, nimic din flora sau fauna existente, ci o colosală aglomerare de fosile exclusiv marine, ale căror rude apropiate trăiau încă în oceanele care mărgineau Mahart-Iten-Schu.

Ce altă concluzie se putea trage, decât că geologii aveau dreptate: continentul slujise odinioară drept fund acestor oceane? De altfel, nici Sofr nu greşea susţinând originea marină a faunei şi florei contemporane. Pentru că, în afara unor excepţii atât de rare încât puteau fi considerate drept nişte monstruozităţi, formele acvatice şi formele terestre erau singurele a căror urmă era vizibilă, acestea din urmă descinzând în mod necesar din celelalte...

Din nefericire pentru generalizarea sistemului, făcură şi alte descoperiri. Răspândite în toată grosimea humusului şi până în zona superficială a depozitului de nul, se aflau nenumărate oseminte omeneşti. Structura acestor fragmente de schelet n-avea nimic excepţional şi Sofr trebui să renunţe la a vedea în ele organismele intermediare a căror existenţă i-ar fi confirmat teoria: aceste oseminte erau oseminte omeneşti, nici mai mult, nici mai puţin.

Observară totuşi, curând, o particularitate remarcabilă. Până la o anumită perioadă, care putea îi evaluată în mare la două sau trei mii de ani, cu cât era osuarul mai vechi, cu atât erau mai mici craniile descoperite. Dincolo de acest stadiu, progresia se inversa şi, cu cât pătrundeau mai departe în trecut, cu atât creştea capacitatea craniilor şi, prin urmare, mărimea creierilor pe care-i adăpostiseră. Cele mai mari fură găsite tocmai printre rămăşiţele, de altfel foarte rare, de la suprafaţa stratului de mâl. Cercetarea conştiincioasă a acestor resturi venerabile nu mai îngăduia vreo îndoială: oamenii din acea epocă îndepărtată căpătaseră o dezvoltare cerebrală mult superioară celei a succesorilor lor – inclusiv a contemporanilor zartogului Sofr. Timp de o sută şaizeci, sau o sută şaptezeci de secole avusese deci loc o regresie evidentă, urmată de o nouă ascensiune.

Tulburat de aceste fapte stranii, Sofr îşi continuă cercetările. Stratul de mâl fu străbătut dintr-o parte în alta, dovedindu-se a avea o grosime care, potrivit celor mai moderate opinii, corespundea la nu mai puţin de cincisprezece sau douăzeci de mii de ani. Mai jos, avură surpriza de a găsi slabe urme ale unui

vechi strat de humus, apoi, dedesubtul lui, stâncă, de natură diferită, după locul cercetărilor. Uimirea ajunse la culme când câteva rămăşiţe de origine incontestabil umană fură smulse acestor adâncuri misterioase. Erau bucăţi de oase care aparţinuseră unor oameni şi, de asemenea, fragmente de arme său de maşini, resturi de oale, inscripţii incomplete într-un limbaj necunoscut, pietre dure lucrate cu fineţe, câteodată tăiate în formă de statui aproape intacte, capiteluri delicat sculptate etc. Ansamblul acestor descoperiri îi făcu să conchidă, în mod logic, că aproximativ cu patruzeci de mii de ani în urmă – deci cu douăzeci de mii înaintea momentului în care apăruseră, nu se ştia de unde şi cum, primii reprezentanţi ai rasei contemporane – oamenii trăiseră pe aceste locuri şi ajunseseră la un grad de civilizaţie foarte avansat.

Aceasta a fost, într-adevăr, concluzia generală. Exista, totuşi, cel puţin un dizident.

Acest dizident nu era altul decât Sofr. A admite că alţi oameni, despărţiţi de succesorii lor printr-o prăpastie de douăzeci de mii de ani, ar fi populat pentru prima oară Pământul, era, după opinia lui, curată nebunie. De unde ar fi venit, în acest caz, aceşti urmaşi ai unor strămoşi dispăruţi de atâta vreme şi de care nu-i lega nimic? De cât să accepţi o ipoteză atât de absurdă, mai bine să rămâi în expectativă. Dacă aceste fapte stranii nu fuseseră explicate, asta nu însemna că ar fi fost inexplicabile. Într-o zi, vor putea fi interpretate. Până atunci, se cuvenea să nu li se acorde niciun credit şi să se rămână la aceste principii, care satisfac pe deplin raţiunea pură.

Viaţa planetară se împarte în două faze: înainte şi după apariţia omului. În prima, Pământul, în continuă prefacere, este, din această cauză, nelocuibil şi nelocuit. În a doua, scoarţa globului a ajuns la un grad de coeziune îngăduind stabilitatea. Imediat, având, în sfârşit, un suport solid, apare viaţa. Ea începe cu formele cele mai simple şi se complică mereu, pentru a ajunge în cele din urmă la om, ultima şi cea mai perfectă expresie a sa. Abia apărut pe Pământ, omul îşi începe şi îşi continuă fără oprire ascensiunea. Cu un pas lent dar sigur, el se îndreaptă spre ţelul său, care este cunoaşterea deplină şi stăpânirea absolută a universului…

Purtat de entuziasmul convingerilor sale, Sofr trecuse dincolo

de casă. Se întoarse, mormăind.

„Cum adică, îşi spunea el, să admitem că omul – acum patruzeci de mii de ani! — Ar fi ajuns la o civilizaţie comparabilă, dacă nu chiar superioară celei de care ne bucurăm acum şi că toate cunoştinţele, toate cuceririle sale ar fi dispărut fără să lase nicio urmă, obligându-i pe descendenţi să reînceapă opera de la temelie, ca şi cum ar fi fost pionierii unei lumi nelocuite înaintea lor? … Dar asta ar însemna să negăm Viitorul, să proclamăm că efortul nostru este zadarnic şi că orice progres este la fel de incert şi de nestabil ca o băşică de spumă la suprafaţa valurilor!”

Sofr se opri în faţa casei sale.

„Upsa ni! … hartchok! … (Nu, nu! … într-adevăr! …) Andart mir’hoe spha! … (Omul este stăpânul lucrurilor! …)”murmură el, deschizând uşa.

*

După ce se odihni câteva clipe, zartogul luă masa cu multă poftă, apoi se întinse pentru siesta zilnică. Dar problemele pe care le frământase întorcându-se acasă continuau să-l obsedeze şi îi goneau somnul.

Oricât de mare ar fi fost dorinţa sa de a stabili unitatea ireproşabilă a metodelor naturii, avea prea mult spirit critic pentru a nu-şi da seama cât de slab era sistemul său în faţa problemei originii şi formării omului. A constrânge faptele să corespundă unei ipoteze prealabile este o metodă valabilă când vrei să ai dreptate împotriva celorlalţi, dar nu împotriva ta însuţi.

Dacă în loc să fie un savant, un foarte eminent zartog, ar fi făcut parte dintre cei neînvăţaţi, Sofr ar fi fost mai puţin tulburat. Într-adevăr, fără să-şi piardă timpul cu speculaţii profunde, mulţimea accepta cu ochii închişi vechea legendă, transmisă din tată în fiu, din vremuri imemoriale. Explicând misterul printr-un alt mister, ea punea originea omului pe seama intervenţiei unei voinţe superioare. Într-o zi, această forţă extraterestră crease din nimic pe Hedom şi pe Hiva, primul bărbat şi prima femeie, ai căror urmaşi populaseră Pământul. Totul se înlănţuia astfel foarte simplu.

„Prea simplu! Se gândea Sofr. Când îţi pierzi speranţa că vei înţelege un lucru, e cu adevărat prea facil să faci să intervină divinitatea: în felul acesta, e inutil să mai cauţi soluţia enigmelor

universului, problemele fiind suprimate îndată ce sunt puse”.

Şi încă dacă legenda populară ar fi avut măcar aparenţa unei baze solide! … Dar ea nu se întemeia pe nimic. Nu era decât o tradiţie, născută în epocile de ignoranţă şi transmisă apoi din eră în eră. Până şi numele „Hedom! …” De unde venea această vocabulă bizară, cu consonanţă stranie, care nu părea să aparţină limbii vorbite de Andarti-Iten-Schu? O infinitate de savanţi studiaseră doar această mică dificultate filologică, fără să găsească un răspuns satisfăcător… Toate astea erau nişte aiureli, nedemne de atenţia unui zartog! …

Iritat, Sofr coborî în gradină. Era, de altfel, ora la care obişnuia să o facă. Asfinţind, soarele revărsa asupra Pământului o căldură mai puţin arzătoare şi o briză călduţă începea să adie dinspre Spona-Schu. Zartogul rătăci pe alei, la umbra copacilor ale căror frunze tremurătoare murmurau în vânt şi, încet-încet, nervii săi îşi regăsiră echilibrul obişnuit. Izbuti să-şi alunge preocupările absorbante, să se bucure în linişte de aerul curat, să se intereseze de fructe şi flori, bogăţia şi podoaba grădinilor.

Întâmplarea purtându-i paşii spre casă, el se opri pe marginea unei excavaţii profunde, în care zăceau numeroase unelte. Acolo aveau să fie turnate curând temeliile unei noi clădiri, menită să dubleze suprafaţa laboratorului. Dar, în această zi de sărbătoare, muncitorii îşi părăsiseră lucrul pentru a se distra.

Sofr aprecia maşinal munca depusă şi ce mai rămânea de făcut, când, în penumbra excavaţiei, un punct strălucitor îi atrase privirea. Intrigat, coborî şi desprinse un obiect ciudat din pământul care-l acoperea pe trei sferturi.

Ajuns la lumină, zartogul îşi examină descoperirea. Era un fel de cutie dintr-un metal necunoscut, de culoare cenuşie, cu o textură granuloasă, a cărei lungă şedere în pământ îi atenuase strălucirea. Cam la o treime din lungimea cutiei, o fantă arăta că e vorba de două părţi îmbucându-se una în alta.

Sofr încercă să o deschidă. La prima tentativă, metalul, dezagregat de trecerea timpului, se prefăcu în pulbere, descoperind un al doilea obiect. Substanţa acestuia era la fel de nouă pentru zartog ca şi metalul care-l protejase până atunci. Era un rulou de file suprapuse şi ciuruite de semne stranii, a căror regularitate arăta că erau caracterele unei scrieri, dar ale unei scrieri necunoscute. Sofr nu văzuse niciodată ceva asemănător, sau măcar analog.

Tremurând de emoţie, zartogul alergă să se închidă în laboratorul său şi, desfăşurând cu grijă preţiosul document, îl privi. Da, era într-adevăr o scriere, nimic mai sigur. Dar nu era mai puţin sigur că această scriere nu semăna cu niciuna dintre cele folosite pe toată suprafaţa Pământului, de la începuturile istoriei.

De unde venea acest document? Ce sens avea el? Aceste două întrebări se născură în chip firesc în spiritul lui Sofr.

Pentru a răspunde celei dintâi, era necesar să fii în stare să răspunzi celei de-a doua. Trebuia deci, în primul rând, să citeşti şi apoi să traduci, căci se putea afirma *a priori* că limba documentului era la fel de puţin cunoscută ca şi scrierea.

Era oare cu putinţă? Fără să mai întârzie, zartogul Sofr se apucă înfrigurat de lucru.

Descifrarea dură multă vreme, ani întregi. Sofr nu-şi pierdu răbdarea. Fără să se descurajeze, el continuă studierea metodică a misteriosului document, înaintând pas cu pas către lumină. Veni în sfârşit o zi în care descoperi cheia indescifrabilului rebus, o zi în care, cu multe ezitări şi multă trudă, putu să-l traducă în limba Oamenilor celor patru Mări.

Când ziua aceea sosi, zartogul Sofr-Ai-Sr citi ceea ce urmează:

Rosario, 24 mai 2…

Datez astfel începutul relatării mele, cu toate că, de fapt, ea a fost scrisă la o altă dată, mult mai recentă şi în cu totul alte locuri. Dar, în asemenea cazuri, ordinea este, după mine, imperios necesară şi iată de ce am adoptat forma unui „jurnal”, redactat zilnic.

La 24 mai începe deci desfăşurarea îngrozitoarelor evenimente pe care vreau să le relatez aici pentru cei care vor veni după mine, dacă omenirea mai poate conta pe un viitor oarecare.

În ce limbă voi scrie? În engleză sau în spaniolă, pe care le vorbesc curgător? Nu, voi scrie în limba ţării mele: în franceză.

În ziua aceea, la 24 mai, invitasem câţiva prieteni în vila mea din Rosario.

Rosario este, sau mai curând era un oraş din Mexic, pe ţărmul Pacificului, puţin mai la sud de golful Californiei. Mă instalasem acolo în urmă cu un deceniu, pentru a dirija exploatarea unei mine de argint al cărei proprietar eram. Afacerile mele

prosperaseră uimitor. Eram un om bogat, chiar foarte bogat – cuvântul acesta mă face să râd astăzi! — Şi aveam de gând să mă întorc în scurt timp în Franţa, patria mea.

Vila, dintre cele mai luxoase, era situată în punctul culminant al unei vaste grădini care cobora spre mare şi sfârşea brusc într-o faleză abruptă, de peste o sută de metri înălţime. În spatele vilei, terenul continua să urce şi, pe drumuri în serpentină, se putea ajunge în vârful munţilor, a căror înălţime depăşea o mie cinci sute de metri. Era o plimbare plăcută – urcasem cu automobilul meu, un superb şi puternic faeton dublu de treizeci şi cinci de cai putere, una dintre cele mai bune mărci franceze.

Mă instalasem la Rosario cu fiul meu, Jean, un băiat frumos, de douăzeci de ani, când, la moartea unor rude îndepărtate, dar apropiate de inima mea, am primit-o pe fiica lor, Helene, rămasă orfană şi fără avere. Trecuseră cinci ani de atunci. Fiul meu Jean avea douăzeci şi cinci de ani; pupila mea, Helene, douăzeci. În adâncul sufletului meu, îi destinasem unul altuia.

În slujba mea erau valetul Germain, Modeste Simonat, un şofer dintre cei mai descurcăreţi şi două femei, Edith şi Mary, fiicele grădinarului meu, George Raleigh şi ale soţiei sale, Anna.

În ziua aceea, 24 mai, eram opt oameni aşezaţi în jurul mesei, la lumina lămpilor alimentate de grupurile electrogene instalate în grădină. În afara stăpânului casei, a fiului şi a pupilei sale, se mai aflau cinci oaspeţi, trei aparţinând rasei anglo-saxone şi doi naţiunii mexicane.

De torul Bathurst se număra printre primii, iar doctorul Moreno printre ceilalţi. Erau doi savanţi, în cel mai larg sens al cuvântului, ceea ce nu-i împiedica să fie rareori de acord. În rest, oameni de treabă şi cei mai buni prieteni din lume.

Ceilalţi doi anglo-saxoni erau Williamson, proprietarul unei importante pescării din Rosario, şi Rowling, un îndrăzneţ care întemeiase în împrejurimile oraşului o fermă de trufandale şi era pe cale de a se îmbogăţi.

Cât despre ultimul conviv, domnul Mendoza, acesta era preşedintele tribunalului din Rosario, om stimabil, spirit cultivat, judecător integru.

Până la sfârşitul mesei nu s-a petrecut niciun incident notabil. Am uitat cuvintele rostite până atunci. Dar nu şi pe cele spuse după ce ne-am aprins ţigările.

Ajunsesem – n-are importanţă cum! — La minunatele realizări

ale omului. Doctorul Bathurst afirmă, la un moment dat:

— Fapt este că dacă Adam (evident, în calitatea sa de anglo-saxon, el pronunţa Edem) şi Eva (el pronunţa, bineînţeles, *Iv)* s-ar întoarce pe Pământ, ar rămâne foarte uimiţi!

De aici a pornit discuţia. Darwinist fervent, partizan convins al selecţiei naturale, Moreno îl întrebă ironic pe Bathurst dacă într-adevăr crede în legenda Paradisului terestru. Bathurst răspunse că, oricum, crede în Dumnezeu, şi că, întrucât existenţa lui Adam şi a Evei era susţinută de *Biblie,* el îşi interzicea să discute despre ea. Moreno îi răspunse că el crede în Dumnezeu cel puţin tot atât cât interlocutorul său, dar că primul bărbat şi prima femeie puteau foarte bine să nu fie decât mituri, simboluri şi că, în consecinţă, nu era o nelegiuire a presupune că *Biblia* voise să înfăţişeze astfel suflul vital introdus de puterea creatoare în prima celulă, din care decurseseră apoi toate celelalte. Bathurst ripostă că explicaţia era specioasă, şi că în ceea ce-l privea, el socotea mai măgulitor să fie opera directă a divinităţii, decât să descindă din ea prin intermediul unor primate cu înfăţişare de maimuţă…

Discuţia încetă tocmai când părea să se încingă, adversarii găsind întâmplător un punct de vedere comun. De-altfel, aşa se sfârşeau de obicei disputele lor.

De data asta, revenind la tema iniţială, cei doi antagonist se întâlneau în admiraţia faţă de înalta civilizaţie la care ajunsese umanitatea, oricare i-ar fi fost originea; îi enumerau cuceririle cu mândrie. Le trecură în revistă pe toate. Bathurst lăudă chimia, ridicată la un asemenea grad de perfecţiune, încât tindea să dispară, cufundându-se cu fizica; astfel, cele două ştiinţe ar fi format doar una, având drept obiect studiul energiei imanente. Moreno făcu elogiul medicinii şi al chirurgiei, datorită cărora devenise cunoscută natura intimă a fenomenului vieţii şi ale căror descoperiri prodigioase îngăduiau să se spere că, într-un viitor apropiat, se va realiza nemurirea organismelor însufleţite. După care, amândoi se felicitară reciproc pentru înălţimile atinse de astronomie. Nu stăteam oare de vorbă cu şapte dintre planetele sistemului solar[23] stelele aşteptându-şi rândul?

---

[23] Din aceste cuvinte, trebuie să conchidem că în momentul în care acest jurnal *va fi* scris, sistemul solar *va cuprinde* mai mult de opt planete şi că omul *va fi descoperit* deci una sau mai multe dincolo de Neptun (n.a.).

Obosiţi de entuziasmul lor, cei doi apologeţi îşi luară o mică pauză de odihnă. Ceilalţi convivi profitară de ea pentru a spune şi ei un cuvânt şi se intră în vastul domeniu al invenţiilor practice, care modificaseră atât de profund condiţia umanităţii. Lăudară căile ferate şi vapoarele, afectate transportului mărfurilor grele şi voluminoase, aeronavele economice, folosite de pasagerii care nu duc lipsă de timp, tuburile pneumatice sau electroionice brăzdând toate mările şi toate continentele, la îndemâna celor grăbiţi. Lăudară nenumăratele maşini, unele mai ingenioase decât altele, una singură efectuând, în anumite industrii, munca a o sută de oameni. Lăudară arta tipografică, fotografia culorilor şi a luminii, a sunetului, a căldurii şi a tuturor vibraţiilor eterului. Lăudară mai ales electricitatea, acest agent atât de suplu, atât de docil şi de perfect cunoscut în proprietăţile şi în esenţa sa, care îngăduie, fără niciun conector material, fie să acţionezi un mecanism oarecare, fie să dirijezi o navă marină, submarină sau aeriană, fie să comunici prin scris, prin vorbire, sau prin imagini, la orice distanţă.

Pe scurt, a fost un veritabil ditiramb, la care, mărturisesc, m-am asociat şi eu. Am căzut de acord că omenirea atinsese un nivel intelectual necunoscut înaintea epocii noastre şi care ne autoriza să credem în victoria ei definitivă asupra naturii.

— Totuşi – spuse preşedintele Mendoza cu vocea sa subţire şi melodioasă, profitând de clipa de tăcere care urmase acestei concluzii finale – mi s-a spus că popoare astăzi dispărute fără să lase nicio urmă ajunseseră la o civilizaţie egală, sau analogă cu a noastră.

— Care anume? Întrebară toţi, în acelaşi timp.

— Babilonienii, de pildă.

Fu o explozie de ilaritate. Să-i compari pe babilonieni cu oamenii moderni!

— Egiptenii, continuă liniştit don Mendoza.

Se râse cu şi mai multă poftă.

— Mai sunt şi atlanţii, pe care numai ignoranţa noastră îi socoteşte legendari, urmă preşedintele. Şi să nu uităm că o infinitate de alte omeniri, anterioare chiar atlanţilor, au putut să se nască, să prospere şi să se stângă fără să ştim nimic despre ele!

Întrucât *don* Mendoza stăruia în atitudinea sa paradoxală, ca să nu-l supărăm, ne-am prefăcut că-l luăm în serios.

— Scumpul meu preşedinte, spuse Moreno, pe tonul folosit pentru a convinge un copil, îmi închipui că nu vrei să pretinzi că vreunul dintre aceste popoare vechi ar putea fi comparat cu noi! … Pe plan moral, admit că s-au ridicat la acelaşi grad de cultură, dar pe plan material…

— De ce nu? Ripostă *don* Mendoza.

— Pentru că, se grăbi Bathurst să explice, invenţiile noastre se caracterizează printr-o răspândire instantanee pe toată suprafaţa Pământului. Dispariţia unui popor, sau chiar a unui mare număr de popoare, ar lăsa deci neatinsă suma progreselor înfăptuite. Pentru ca roadele efortului uman să se piardă în întregime, ar trebui ca întreaga omenire să dispară dintr-odată. Este aceasta o ipoteză admisibilă? …

În timp ce discutam astfel, efectele şi cauzele continuau să se genereze reciproc în infinitul universului şi, la mai puţin de un minut după ce doctorul Bathurst pusese această întrebare, rezultanta lor totală avea să justifice din plin scepticismul lui Mendoza. Dar noi nu bănuiam nimic şi vorbeam liniştiţi, unii lăsaţi pe spătarele scaunelor, ceilalţi sprijinindu-şi coatele pe masă, toţi privindu-l cu compasiune pe Mendoza, pe care-l socoteam copleşit de replica lui Bathurst.

— Mai întâi, răspunse preşedintele fără să se emoţioneze, e de crezut că Pământul avea odinioară mai puţini locuitori decât astăzi, aşa încât un popor putea foarte bine să posede în exclusivitate ştiinţa universală. Apoi, nu văd nimic absurd, *a priori,* în a admite că toată suprafaţa globului poate fi zdruncinată în acelaşi timp.

— Haida, de! Am strigat noi, la unison.

Exact în clipa aceea a survenit cataclismul.

Pronunţam încă toţi împreună acel „Haida, de!” când se iscă un vacarm înfricoşător. Solul se cutremură, făcându-ne să nu ne mai putem ţine pe picioare, vila oscilă pe temeliile sale.

Izbindu-ne unii de alţii, îmbulzindu-ne, pradă unei spaime de nedescris, ne-am precipitat afară.

Abia trecusem pragul, când casa se prăbuşi, îngropându-i sub dărâmături pe preşedintele Mendoza şi pe valetul Germain, care erau ultimii. După câteva secunde de firească derută, ne pregăteam să le dăm ajutor, când l-am văzut pe grădinarul Raleigh care alerga spre noi, urmat de soţia sa, venind din partea de jos a grădinii, unde îşi avea locuinţa.

Marea! … Marea! Striga el, cât îl ţineau plămânii.

M-am întors spre Pacific şi am rămas nemişcat, izbit de stupoare. Nu pentru că mi-aş fi dat seama limpede de ceea ce vedeam, dar am avut dintr-odată noţiunea clară că perspectiva obişnuită era schimbată. Or, faptul că aspectul naturii, această natură pe care o considerăm prin esenţă imuabilă, se schimbase într-un mod atât de straniu în câteva secunde, nu era de ajuns pentru a-mi îngheţa inima de spaimă?

Totuşi, mi-am recăpătat destul de repede sângele rece. Adevărata superioritate a omului nu constă în a domina, a învinge natura; pentru gânditor, înseamnă a o înţelege, a face ca universul imens să încapă în microcosmosul creierului său; pentru omul de acţiune, a-şi păstra spiritul senin în faţa revoltei materiei, a-i spune: „Poţi să mă distrugi, dar nu să mă tulburi! …”

Îndată ce mi-am recâştigat calmul, am înţeles care era deosebirea dintre tabloul pe care-l aveam în faţa ochilor şi cel pe care mă obişnuisem să-l privesc. Faleza dispăruse, pur şi simplu, şi grădina mea ajunsese la nivelul mării, ale cărei valuri, după ce înghiţiseră casa grădinarului, se înverşunau acum împotriva primelor răzoare.

Cum era greu de crezut că apa urcase, trebuia să accept că uscatul coborâse. O coborâre de peste o sută de metri – faleza avusese această înălţime – dar nu foarte bruscă de vreme ce nu o simţisem deloc, ceea ce explica liniştea relativă a oceanului.

O scurtă cercetare mă convinse că ipoteza mea era justă şi îmi îngădui să constat, pe deasupra, că această coborâre nu încetase. Marea continua să urce, într-adevăr, cu o viteză care mi se păru a fi de circa doi metri pe secundă, adică şapte sau opt kilometri pe oră. Dată fiind distanta care ne separa de avangarda valurilor, aveam să fim înghiţiţi în mai puţin de trei minute, dacă viteza de înaintare rămânea aceeaşi.

Am luat rapid o hotărâre:

— La automobil!

M-au înţeles. Ne-am precipitat toţi spre garaj şi automobilul a fost împins afară. Într-o clipită, am umplut rezervorul şi ne-am urcat claie peste grămadă. Şoferul Simonat învârti manivela, sări la volan, ambreie şi porni în viteza a patra, în timp ce Raleigh, deschizând poarta, se agăţa în trecere, cramponându-se de arcurile din spate.

Era şi timpul! În clipa în care maşina ajungea la drum, un val se prăbuşi, udând roţile până la osie. De acum, nu ne mai păsa de urmărirea apei. Cu toată încărcătura lui excesivă, automobilul avea să ne pună la adăpost şi, dacă această coborâre spre abis n-avea să continue la nesfârşit… într-adevăr, aveam destul spaţiu în faţa noastră: cel puţin două ceasuri de urcuş şi o altitudine disponibilă de aproape o mie cinci sute de metri.

N-am întârziat totuşi să recunosc că încă nu era cazul să proclam victoria. După ce primul salt al maşinii ne duse la douăzeci de metri de franjurii de spumă, această distanţă nu se mări, cu toate că Simonat apăsa pe accelerator până la capăt. Fără îndoială, greutatea celor doisprezece pasageri încetinea mersul automobilului. Oricare ar fi fost explicaţia, viteza noastră era egală cu aceea a apei cotropitoare, care rămânea la aceeaşi distanţă.

Această situaţie neliniştitoare deveni curând cunoscută şi toţi, în afara de Simonat, preocupat de conducerea maşinii, ne-am întors către drumul pe care-l lăsam în urmă Nu se mai vedea decât apă. Pe măsură ce-l cucercam, drumul dispărea sub marea care-l cucerea la rândul ei. O mare calmă. Abia câteva încreţituri veneau să moară încet pe un ţărm mereu nou. Era un lac liniştit care se umfla, se umfla mereu, cu o mişcare uniformă şi nimic nu era mai tragic decât urmărirea acestei ape calme. Zadarnic fugeam de ea, căci apa urca, implacabilă, odată cu noi…

Simonat, care nu-şi dezlipea ochii de drum, spuse, la o cotitură.

— Iată-ne la jumătatea pantei. Încă un ceas de urcuş.

Ne-am cutremurat: într-un ceas, vom fi în vârf şi va trebui să coborâm, izgoniţi, ajunşi din urmă, oricare ne va fi viteza, de masele lichide care se vor prăbuşi după noi! …

Ora se scurse fără ca nimic să se schimbe în situaţia noastră. Distingeam punctul culminant al cotei, când, zguduită violent, maşina se abătu din drum, gata să se sfărâme de talaz. În acelaşi timp, un val uriaş se umflă în urma noastră, urcă la asaltul drumului, se arcui şi se sparse asupra maşinii, care fu înconjurată de spumă… Aveam să fim înghiţiţi? …

Nu, apa se retrase clocotind, în timp ce motorul, precipitându-şi brusc gâfâiturile, făcea să crească viteza.

Cărui fapt i se datora această creştere? Un strigăt al Annei Raleigh ne făcu să înţelegem; după cum constatase biata femeie, bărbatul ei nu mai era agăţat de arcuri. Desigur, valul îl smulsese pe nenorocit şi maşina, uşurată, urca mai repede panta.

Deodată, ne oprirăm.

— Ce se întâmplă? L-am întrebat pe şofer. O pană?

Chiar în aceste împrejurări tragice, orgoliul profesional nu-şi pierduse drepturile. Simonat ridică din umeri dispreţuitor, vrând să spună astfel că un şofer de talia lui nu cunoştea penele şi îmi arătă drumul, în tăcere. Am înţeles de ce ne oprisem.

Drumul era tăiat la mai puţin de zece metri în faţă. „Tăiat”este cuvântul potrivit: parcă ar fi fost retezat cu un cuţit. Dincolo de o creastă ascuţită era vidul, un abis de tenebre, în adâncul căruia nu se putea zări nimic.

Ne-am întors privirile, pierduţi, convinşi că ne sunase ultimul ceas. Oceanul care ne urmărise până pe aceste înălţimi avea să ne atingă în câteva secunde…

Toţi, în afară de sărmana Anna şi de fiicele ei, care plângeau cu sughiţuri, am scos un strigăt de veselă surpriză… Nu, apa nu-şi continuase mişcarea ascensională, sau, mai exact, pământul nu se mai cufunda. Fără îndoială, zguduitura pe care o simţisem fusese ultima manifestare a fenomenului. Oceanul se oprise şi nivelul său rămânea cam la o sută de metri mai jos de punctul în care ne strânsesem în jurul maşinii încă trepidânde, ca un animal obosit de o cursă rapidă.

Aveam să reuşim s-o scoatem la capăt? Nu puteam s-o ştim, decât în zori. Până atunci, trebuia să aşteptăm. Unul după altul, ne-am întins pe sol şi, Dumnezeu să mă ierte, cred c-am adormit! …

În timpul nopţii

Am fost trezit de un zgomot formidabil. Ce oră e? Nu ştiu. În orice caz, suntem şi acum cufundaţi în tenebrele nopţii.

Zgomotul provine din abisul impenetrabil în care s-a prăbuşit drumul. Ce se petrece? … Aş putea jura că mase de apă cad acolo în cascadă, că valuri gigantice se izbesc între ele cu violenţă… Da, aşa e, căci volute de spumă ajung până la noi şi suntem acoperiţi de stropi.

Apoi liniştea renaşte încet-încet… Totul reintră în tăcere…

Bolta cerului păleşte... Se luminează de ziuă.

25 Mai

Ce supliciu a fost revelaţia lentă a situaţiei în care ne aflam! La început, n-am putut vedea decât foarte aproape în jurul nostru, dar cercul se lărgi, se lărgi fără încetare, ca şi cum speranţa noastră mereu dezamăgită ridicase pe rând un număr infinit de văluri uşoare – şi iată lumina care ne risipi ultimele iluzii.

Situaţia noastră este dintre cele mai simple şi poate fi rezumată în câteva cuvinte: suntem pe o insulă. Marea ne înconjoară de pretutindeni. Ieri încă, am fi zărit un ocean de piscuri, mai multe dintre ele dominându-l pe cel pe care ne aflăm. Aceste piscuri au dispărut, în vreme ce, din motive care vor rămâne veşnic neştiute, al nostru, totuşi mai modest, s-a oprit din lenta sa prăbuşire; în locul lor, se întinde o pânză de apă fără margini. De jur-împrejur, doar marea. Ocupăm singurul punct solid al imensului cerc deschis de orizont.

E de ajuns o aruncătură de ochi pentru a cunoaşte în întregime insuliţa pe care o şansă extraordinară ne-a făcut să găsim adăpost. Într-adevăr, e de mici dimensiuni: cel mult o mie de metri lungime şi cinci sute lăţime. Spre nord, vest şi sud vârful ei, înălţat cam la o sută de metri deasupra valurilor, coboară până la ele pe o pantă destul de domoală. Spre est, dimpotrivă, insuliţa se termină într-o faleză tăiată perpendicular pe ocean.

Privirile noastre se întorc mai ales într-acolo. În acea direcţie, ar trebui să vedem munţi etajaţi şi, dincolo de ei, întregul Mexic. Ce schimbare într-o singură noapte scurtă de primăvară! Munţii au dispărut, Mexicul a fost înghiţit! În locul lor, un deşert fără capăt, deşertul arid al mării!

Ne privim, înfricoşaţi. Pe această stâncă îngustă şi goală, fără alimente, fără apă, n-avem nici cea mai mică nădejde. Ne culcam pe sol şi începem să aşteptăm moartea.

*

Pe bordul „Virginiei”, 4 iunie

Ce s-a petrecut în zilele următoare? Nu-mi mai amintesc. E de presupus că, în cele din urmă, mi-am pierdut cunoştinţa: îmi revin pe bordul vasului care ne-a cules. Doar atunci aflu că

stătusem pe insuliţă zece zile întregi şi că doi dintre noi, Williamson şi Rowling, au murit de sete şi de foame. Dintre cele cincisprezece făpturi pe care le adăpostea vila mea în momentul cataclismului, n-au mai rămas decât nouă: fiul meu Jean şi pupila mea Helene, şoferul Simonat, neconsolat de pierderea automobilului, Anna Raleigh şi cele două fiice ale ei, doctorii Bathurst şi Moreno – şi, în sfârşit, eu, care mă grăbesc să redactez aceste însemnări pentru edificarea raselor viitoare, admiţând că se vor mai naşte.

„Virginia" este un bastiment mixt – cu aburi şi cu pânze – de circa două mii de tone, destinat transportului de mărfuri. Un vas destul de vechi, mediocru ca navigaţie. Căpitanul Morris are douăzeci de oameni în subordine. Căpitanul şi echipajul sunt englezi.

„Virginia" a plecat din Melbourne numai cu lest, acum o lună şi ceva, cu destinaţia Rosario. Niciun incident nu i-a marcat călătoria. Doar în noaptea de 24 spre 25 mai se iscaseră o serie de valuri de o înălţime prodigioasă, dar şi de o lungime proporţională, ceea ce le făcu inofensive. Oricât de ciudate ar fi fost, aceste valuri nu puteau să-l facă pe căpitan să prevadă cataclismul care se desfăşura în acelaşi timp. Aşa că a fost foarte surprins văzând doar marea acolo unde se aştepta să întâlnească Rosario şi litoralul mexican. Din acest litoral nu mai rămăsese decât o insuliţă. O barcă de pe „Virginia" abordă insuliţa, pe care fură descoperite unsprezece trupuri fără cunoştinţă. Două nu mai erau decât cadavre; celelalte nouă fură îmbarcate. Astfel am fost salvaţi.

*

Pe uscat – Ianuarie sau februarie

Un interval de opt luni desparte ultimele rânduri ale însemnărilor mele de cele care vor urma. Le datez pe acestea ianuarie sau februarie, datorită imposibilităţii de a fi mai precis, căci nu mai am o noţiune exactă a timpului.

Aceste opt luni constituie perioada cea mai atroce a încercărilor noastre, aceea în care, într-o progresie dozată cu cruzime, am cunoscut întreaga noastră nenorocire.

După ce ne-a cules „Virginia" şi-a urmat cursa spre est, cu toată viteza. Când mi-am revenit, insuliţa pe care abia scăpasem de moarte se afla demult dincolo de orizont.

Căpitanul determină poziţia vasului sub un cer fără nori, stabilind că navigam chiar deasupra locului unde ar fi trebuit să fie Mexico. Dar nu rămăsese nicio urmă din Mexico – după cum, în timpul leşinului meu, nu găsiseră nicio urmă a munţilor din centru, după cum nu vedeam acum vreo urmă a unui pământ oarecare, până unde ajungea privirea; pretutindeni, doar infinitul mării.

În această constatare era ceva cu adevărat înnebunitor. Raţiunea era gata să ne părăsească. Şi cum adică, întregul Mexic înghiţit Schimbam priviri îngrozite, întrebându-ne până unde ajunseseră ravagiile înfricoşătorului cataclism…

Căpitanul vru să cunoască adevărul; schimbându-şi ruta, el se îndreptă spre nord; dacă Mexicul nu mai exista, nu era admisibil ca acelaşi lucru să se fi petrecut cu întregul continent american.

Totuşi, aşa stăteau lucrurile. Am urcat zadarnic spre nord douăsprezece zile, fără să dăm de uscat şi nu l-am întâlnit nici după ce am făcut stânga împrejur şi am coborât spre sud aproape o lună. Oricât de paradoxal ni s-ar fi părut, am fost obligaţi să cedăm în faţa evidenţei: da, întregul continent american fusese acoperit de valuri!

Fusesem oare salvaţi doar pentru a cunoaşte încă odată chinurile agoniei? Aveam pricini să ne temem de asta. Fără a vorbi despre alimentele care urmau să se isprăvească mai curând sau mai târziu, ne ameninţa un pericol iminent: ce vom face când maşina avea să încremenească, din lipsă de cărbuni? Aşa încetează să bată inima unui animal care şi-a pierdut tot sângele. Iată de ce, la 14 iulie – ne aflam atunci cam pe vechiul loc al oraşului Buenos Aires – căpitanul Morris lăsă focurile să se stângă şi ridică pânzele. Apoi convocă pe toţi cei de pe „Virginia”, echipaj şi pasageri, şi, expunându-ne situaţia în câteva cuvinte, ne rugă să reflectăm cu seriozitate şi să propunem o soluţie la consiliul care urma să aibă loc a doua zi.

Nu ştiu dacă vreunul dintre tovarăşii mei de nenorocire a găsit un expedient mai mult sau mai puţin ingenios. În ceea ce mă priveşte, mărturisesc că ezitam, nedecis, când o furtună dezlănţuită în timpul nopţii rezolvă problema; a trebuit să fugim spre vest, purtaţi de un vânt turbat, gata în orice clipă să fim înghiţiţi de o mare furioasă.

Uraganul ţinu treizeci şi cinci de zile, fără un minut de întrerupere, sau măcar de slăbire a intensităţii lui. Începeam să

ne pierdem speranţa că se va sfârşi vreodată, când, la 19 august, vremea bună reveni la fel de brusc cum încetase. Căpitanul profită pentru a determina poziţia vasului: 40° latitudine nord şi 114° longitudine est. Erau coordonatele Pekinului!

Trecusem deci pe deasupra Polineziei şi poate a Australiei, fără să ne dăm seama şi navigam acum deasupra locului unde se afla odinioară capitala unui imperiu de patru sute de milioane de suflete!

Asia avusese deci şi ea soarta Americii?

Ne-am convins de asta curând. Continuându-şi ruta spre sud-vest „Virginia” ajunse în dreptul Tibetului, apoi al Himalaiei. Aici ar fi trebuit să se afle cele mai înalte piscuri ale globului. Ei bine, în toate direcţiile, nimic nu depăşea suprafaţa oceanului. Era ca şi cum pe Pământ n-ar fi existat un alt punct solid în afara insuliţei care ne salvase, ca şi cum am fi fost singurii supravieţuitori ai cataclismului, ultimii locuitori ai unei lumi înfăşurate în mişcătorul giulgiu al mării!

Dacă era aşa, aveam să pierim şi noi curând. În ciuda raţionării severe, alimentele se împuţinau şi trebuia să ne pierdem orice speranţă de a le reînnoi…

Scurtez relatarea acestei călătorii înfricoşătoare. Dacă, pentru a o reda în amănunt, aş încerca să o retrăiesc zi cu zi, amintirea ei m-ar face să înnebunesc. Oricât de stranii şi de teribile ar fi evenimentele care au precedat-o şi au urmat-o, oricât de lamentabil mi-ar apărea viitorul – un viitor pe care nu-l voi cunoaşte – spaima cea mai puternică am trăit-o în timpul acestei călătorii infernale. O, această cursă veşnică pe o mare fără sfârşit! Să te aştepţi în fiecare zi să acostezi undeva şi să vezi îndepărtându-se mereu capătul călătoriei! Să trăieşti aplecat asupra unor hărţi pe care oamenii desenaseră linia sinuoasă a ţărmurilor şi să constaţi că nimic, absolut nimic din aceste locuri, care păreau eterne, nu mai există! Să-ţi spui că Pământul palpita de vieţi fără număr, că milioane de oameni şi miliarde de animale îl parcurgeau în toate sensurile, sau îi brăzdau atmosfera şi că totul a murit, că toate aceste vieţi s-au stins deodată, ca o flăcăruie în bătaia vântului! Să-ţi cauţi pretutindeni semenii şi să-i cauţi zadarnic! Să capeţi puţin câte puţin certitudinea că împrejurul tău nu există nimic viu şi să devii treptat conştient de singurătatea ta în mijlocul unui

univers nemilos! …

Am găsit oare cuvintele potrivite pentru a exprima deznădejdea noastră? Nu ştiu. Probabil că în nicio limbă nu există cuvinte adecvate unei situaţii fără precedent.

După ce am recunoscut marea în care se afla odinioară peninsula indiană, am urcat din nou spre nord timp de zece zile, apoi ne-am îndreptat spre vest. Fără ca situaţia noastră să se schimbe cu ceva, am trecut peste lanţul Uralilor, deveniţi munţi submarini şi am navigat deasupra a ceea ce fusese Europa. Am coborât apoi spre sud, până la douăzeci de grade mai jos de ecuator; după care, obosiţi de căutarea noastră inutilă, am reluat drumul nordului şi am traversat, până dincolo de Pirinei, o întindere de apă care acoperea Africa şi Spania. Adevărul este că începeam să ne obişnuim cu spaima noastră. Pe măsură ce înaintam, însemnam ruta pe hărţi, şi spuneam: „Aici, era Moscova… Varşovia… Berlin… Viena… Roma… Tunis… Tombuctu… Saint-Louis… Oran… Madrid…”, dar cu o nepăsare crescândă şi, datorită obişnuinţei, ajungeam să pronunţăm fără emoţie aceste cuvinte, atât de tragice în realitate.

Totuşi, eu cel puţin nu-mi epuizasem capacitatea de a suferi. Mi-am dat seama de asta în ziua – era cam prin 11 decembrie – când căpitanul Morris îmi spuse: „Aici era Parisul…”Am crezut că-mi smulge inima din piept. Universul întreg înghiţit, fie! Dar Franţa – Franţa mea! — Şi Parisul care o simboliza! …

Am auzit lângă mine ca un suspin. M-am întors: era Simonat, care plângea.

Încă patru zile, ne-am urmat ruta spre nord; apoi, ajunşi în dreptul Edinburghului, am coborât iar spre sud-vest, în căutarea Irlandei şi am luat-o spre est… De fapt, rătăceam la întâmplare, căci n-aveam niciun motiv să mergem într-o direcţie mai curând decât în alta…

Am trecut pe deasupra Londrei, al cărei mormânt lichid fu salutat de întregul echipaj. După cinci zile, ne aflam în dreptul Danzigului când căpitanul Morris ordonă să pornim spre sud-vest. Timonierul se supuse, docil. Ce importanţă mai avea? Nu era acelaşi lucru în orice parte? …

În a noua zi de navigaţie în această direcţie, am mâncat ultima noastră bucată de biscuit.

Cum ne priveam cu ochi rătăciţi, căpitanul Morris ceru deodată să se reaprindă focurile. Ce avea de gând? Mă întreb şi

astăzi. Dar ordinul fu executat: viteza navei crescu…

După două zile, sufeream teribil de foame. A treia zi, aproape toţi refuzară cu încăpăţânare să se scoale. Doar căpitanul, Simonat, câţiva oameni din echipaj şi cu mine am mai avut energia necesară pentru a asigura mersul navei.

În a cincea zi de post, numărul timonierilor şi al mecanicilor voluntari descrescu şi mai mult. În douăzeci şi patru de ore, nimeni n-avea să mai fie capabil să se ţină pe picioare.

Navigam de mai bine de şapte luni. De mai bine de şapte luni brăzdam marea în toate sensurile. Trebuia să fim, cred, în *8* ianuarie. Spun „cred” datorită imposibilităţii de a fi mai precis, calendarul pierzându-şi pentru noi mult din rigoare.

Or, în ziua aceea, în timp ce eram la cârmă şi consacram întreaga mea atenţie slăbită păstrării direcţiei, mi s-a părut că văd ceva spre vest. Crezând că sunt pradă unei erori, am căscat ochii…

Nu, nu mă înşelasem!

Am scos un adevărat răcnet, apoi, strângând cu putere bara cârmei, am strigat:

— Pământ la tribord înainte!

Ce efect magic au avut aceste cuvinte! Toţi muribunzii reînviară dintr-odată şi chipurile lor scofâlcite se iviră deasupra vergelei de la tribord.

— E pământul, într-adevăr, spuse căpitanul Morris, după ce examină norul care se vedea la orizont.

O jumătate de oră mai târziu, nu mai încăpea nicio îndoială. Era, într-adevăr, pământul, pe care-l găseam în plin ocean Atlantic, după ce-l căutasem în zadar pe toată suprafaţa vechilor continente!

Către ora trei după-amiază, am putut distinge detaliile litoralului care ne bara drumul şi am simţit că disperarea noastră renaşte. Pentru că acest litoral nu semăna cu niciun altul şi nimeni dintre noi nu-şi amintea să fi văzut vreodată unul de o atât de deplină, absolută sălbăticie.

Pe pământul pe care locuisem înaintea dezastrului, verdele era o culoare foarte răspândită. Nimeni dintre noi nu cunoştea un ţărm atât de sărac, un ţinut atât de arid încât să nu adăpostească măcar câţiva arbuşti, sau câteva tufe de mărăcini, sau pur şi simplu urme de licheni şi de muşchi. Aici, nimic din toate acestea. Nu se vedea decât o înaltă faleză negricioasă, la

poalele căreia zăcea un haos de stânci, fără o plantă, fără un fir de iarbă. Era dezolarea în ceea ce poate ea avea mai total, mai absolut.

Două zile am navigat de-a lungul acestei faleze abrupte, fără să descoperim cea mai mică fisură. Abia în seara celei de a doua am dat de un golf spaţios, bine adăpostit împotriva tuturor vânturilor din larg, în care am lăsat să cadă ancora.

După ce am ajuns pe uscat în bărci, prima noastră grijă a fost să ne strângem hrană. Ţărmul era acoperit de sute de broaşte ţestoase şi de milioane de scoici. În interstiţiile recifurilor se vedeau crabi, homari şi languste într-o cantitate fabuloasă, fără a pune la socoteală nenumăraţii peşti. Era evident că această mare atât de bogat populată ar fi fost de ajuns, în lipsa altor resurse, pentru a ne asigura existenţa pe o durată nelimitată.

După ce ne-am potolit foamea, o despicătură a falezei ne-a îngăduit să ajungem pe platou, unde am descoperit un spaţiu larg. Aspectul ţărmului nu ne înşelase; de jur-împrejur, în toate direcţiile, nu erau decât roci aride, acoperite de alge şi de ierburi marine în general uscate, fără urmă de verdeaţă, fără nimic viu, nici pe pământ, nici în văzduh. Din loc în loc, mici lacuri, mai curând băltoace, străluceau în razele soarelui. Vrând să bem, am constatat că apa lor era sărată.

De fapt, n-am fost surprinşi. Se confirma astfel ceea ce presupusesem de la început şi anume că acest continent necunoscut se născuse recent, ieşind din adâncurile mării. Asta îi explica ariditatea, ca şi deplina solitudine. Asta explica de asemenea stratul gros de nămol răspândit uniform, care, în urma evaporării, începea să crape şi să se prefacă în pulbere.

A doua zi, la prânz, am stabilit că ne aflăm la 17°20’ latitudine nord şi 23°55’ longitudine vest. Reportând punctul pe hartă, am văzut că se afla în plin ocean, cam în dreptul Capului Verde. Şi totuşi, uscatul, spre vest şi apa, spre est se întindeau acum până la orizont.

Oricât de aspru şi de neprimitor ar fi fost continentul pe care pusesem piciorul, eram siliţi să ne mulţumim cu el. Iată de ce, fără să mai aşteptăm, am început descărcarea vasului. Am urcat pe platou tot ceea ce se afla în magaziile lui. Mai înainte, am afurcat solid vasul pe patru ancore, la cinci braţe de fund. În acest golf liniştit, nu-l ameninţa niciun pericol şi puteam să-l abandonăm fără niciun risc.

Îndată ce am terminat debarcarea, noua noastră viaţă a început. În primul rând, trebuia…

*

Ajuns aici cu traducerea, zartogul Sofr fu nevoit să se oprească. Manuscrisul prezenta o primă lacună, probabil foarte importantă, după numărul de pagini deteriorate, lacună urmată de multe altele şi mai considerabile, pe cât se putea presupune. Fără îndoială, un mare număr de foi fuseseră atinse de umiditate, cu toată protecţia cutiei. De fapt, nu rămăseseră decât fragmente mai mult sau mai puţin întinse, al căror context era distrus pentru totdeauna.”Ele se succedau în această ordine:

*

…începem să ne aclimatizăm.

De cât timp debarcasem pe această coastă? Nu mai ştiam nimic. L-am întrebat pe doctorul Moreno, care ţine un calendar al zilelor scursa. El mi-a spus: „Şase luni…”, adăugând: „Cu o diferenţă de câteva zile”, căci se teme să nu se fi înşelat.

Am şi ajuns aici! Au trebuit să treacă doar şase luni pentru ca să nu mai fim foarte siguri că am măsurat exact timpul. Promiţătoare perspective!

De altfel, neglijenţa noastră nu e deloc inexplicabilă. Ne folosim întreaga atenţie, întreaga activitate pentru a supravieţui. Hrana e o problemă a cărei rezolvare necesită cea mai mare parte din zi. Ce mâncăm? Peşti, când găsim, ceea ce devine din ce în ce mai dificil, căci urmărirea noastră continuă îi alungă. Mâncăm de asemenea ouă de broaşte ţestoase şi anumite alge comestibile. Seara, suntem sătui, dar extenuaţi şi ne gândim doar la somn.

Am improvizat corturi din pânzele „Virginiei”. Consider că în scurt timp va trebui să construim un adăpost mai trainic.

Câteodată împuşcăm o pasăre; văzduhul nu e atât de pustiu cât presupusesem la început. Cam zece specii cunoscute sunt reprezentate pe acest nou continent. Doar păsări de cursă lungă: rândunici, albatroşi, fregate şi alte câteva. Se pare că nu-şi găsesc hrana pe acest pământ fără vegetaţie, căci se rotesc neîncetat în jurul taberei noastre, pândind resturile meselor sărace. Uneori găsim una ucisă de foame, ceea ce ne cruţă cartuşele şi puştile.

Din fericire, sunt şanse ca situaţia să se amelioreze. Am

descoperit un sac de grâu în cala „Virginiei” şi am semănat jumătate din el. Dacă va creşte, ne va uşura mult viaţa. Dar va încolţi oare? Solul e acoperit de un strat gros de aluviuni, nămol nisipos îngrăşat prin descompunerea algelor. Oricât de mediocră i-ar fi calitatea, e totuşi humus. Când am acostat, era impregnat cu sare; apoi, însă, ploi diluviene i-au spălat suprafaţa, toate depresiunile fiind acum pline cu apă dulce.

Dar stratul aluvionar n-a rost curăţat decât până la mică adâncime; pârâurile, chiar râurile care încep să se formeze, sunt toate foarte sălcii şi asta arată că în profunzime există încă o mare cantitate de sare.

Pentru a semăna grâul şi pentru a păstra jumătate de sac în rezervă, aproape că a trebuit să ne batem: o parte a echipajului „Virginiei” voia să-l prefacă fără zăbavă în pâine. Am fost constrânși să…

*

…pe care le aveam la bordul „Virginiei”. Aceste două cupluri de iepuri au fugit în interior şi nu le-am mai văzut. Se pare că au găsit hrană. Produce oare pământul, fără să ştim…

*

…cel puţin doi ani de când suntem aici! … Grâul a crescut admirabil. Avem pâine aproape la discreţie şi câmpurile cultivate cresc mereu. Dar ce luptă trebuie să ducem împotriva păsărilor! S-au înmulţit în chip ciudat şi, de jur-împrejurul culturilor noastre…

*

Cu toate decesele despre care am vorbit mai înainte, micul nostru trib n-a descrescut, ci dimpotrivă. Fiul meu şi pupila mea au trei copii, şi fiecare dintre celelalte trei perechi, la fel. Toată această liotă crapă de sănătate. E ca şi cum specia umană ar avea mai multă vigoare, o vitalitate mai intensă, de când e atât de redusă ca număr. Dar cauze…

*

…aici de zece ani şi nu ştiam nimic despre acest continent. Nu-l cunoşteam decât pe o rază de câţiva kilometri în jurul locului debarcării. Doctorul Bathurst ne-a făcut să ne fie ruşine de apatia noastră. La îndemnul lui, am armat vasul, ceea ce ne-a luat aproape şase luni şi am făcut o călătorie de explorare.

Ne-am întors alaltăieri. Călătoria a durat mai mult decât socoteam, pentru că am vrut să fie completă.

Am dat ocol continentului care ne susţine și care, totul ne face s-o presupunem, trebuie să fie, împreună cu insuliţa noastră, ultima parcelă solidă de la suprafaţa globului. Ţărmurile lui ni s-au părut a fi pretutindeni la fel, adică foarte abrupte şi foarte sălbatice.

Călătoria noastră a fost întreruptă de mai multe excursii în interior; speram, mai ales, să găsim urme ale Azorelor şi ale Maderei, situate, înainte de cataclism, în oceanul Atlantic şi care, deci, ar trebui să facă parte din noul continent. N-am întâlnit însă nici cel mai mic vestigiu. Tot ce am putut constata este că solul era răscolit şi acoperit de un strat gros de lavă în zona acestor insule, care au fost supuse unor violente fenomene vulcanice.

Dacă n-am descoperit ce căutam, am descoperit ceea ce nu căutam! În dreptul Azorelor, pe jumătate acoperite de lavă, ne-au apărut mărturii ale muncii omeneşti – dar nu ale muncii foştilor insulari, contemporanii noştri de ieri. Erau rămăşiţe de coloane *sau* de olărie cum nu văzusem niciodată. Cercetându-le, doctorul Moreno emise ideea că aceste vestigii trebuiau să aparţină anticei Atlantide şi că fluxul vulcanic le-ar fi readus la suprafaţă.

Poate că doctorul Moreno are dreptate. Legendara Atlantidă ar fi ocupat, într-adevăr, dacă a existat, locul noului continent. Cât de ciudată ar fi, în acest caz, succesiunea pe aceleaşi meleaguri a trei omeniri care nu purced una dintr-alta.

Oricum ar fi, mărturisesc că problema mă lasă rece: avem destulă bătaie de cap cu prezentul, ca să ne mai ocupăm de trecut.

Când ne-am întors, ne-a izbit faptul că, faţă de restul continentului, împrejurimile taberei noastre păreau să constituie o regiune favorizată. Asta se datorează exclusiv culorii verzi, odinioară atât de abundentă în natură, care nu e cu totul absentă aici, în timp ce a dispărut în restul continentului. Nu făcusem niciodată această observaţie până atunci, dar lucrul era incontestabil. Fire de iarbă, care nu existau în momentul debarcării noastre, ţâşneau acum destul de numeroase în jur. De altfel, ele nu aparţin decât unui mic număr de specii dintre cele mai obişnuite, ale căror seminţe au fost transportate până aici de păsări.

Din ceea ce am spus până acum, nu trebuie să se tragă

concluzia că nu există vegetaţie în afara acestor câteva specii vechi. În urma unui efort de adaptare dintre cele mai stranii, pe întregul continent poate fi întâlnită o vegetaţie în stadiul de rudiment, de promisiune. Cele mai multe dintre plantele marine care-l acopereau când a ţâşnit din valuri au pierit la lumina soarelui. Câteva au rezistat totuşi în lacurile, bălţile şi băltoacele uscate progresiv de căldură. Dar, în acea perioadă, începeau să se nască râuri şi izvoare cu atât mai favorabile vieţii ierburilor marine şi algelor, cu cât apa lor era sărată. Când suprafaţa şi apoi adâncurile solului au fost lipsite de sare şi apa a devenit dulce, imensa majoritate a acestor plante au dispărut. Un mic număr, obişnuindu-se cu noile condiţii de viaţă, au prosperat în apa dulce aşa cum prosperaseră în apa sărată. Dar procesul nu s-a oprit aici; câteva dintre aceste plante, înzestrate cu a putere de acomodare mai mare, s-au obişnuit cu atmosfera, după ce se obişnuiseră cu apa dulce şi, mai întâi pe ţărmuri, apoi din aproape în aproape, au înaintat spre interior.

Am surprins această transformare pe viu și am putut să constatăm cum se modificau formele, odată cu funcţionarea fiziologică. De pe acum, câteva tulpini se înalţă timid spre cer. Putem prevedea că, într-o zi, o floră va fi creată astfel pe de-a-ntregul şi între speciile noi şi cele vechi va izbucni o luptă înverşunată.

Lucrurile se petrec la fel şi cu fauna. În vecinătatea cursurilor de apă pot fi văzute foste animale marine, în cea mai mare parte moluşte şi crustacee, pe cale de a deveni terestre. Văzduhul e străbătut de peşti zburători, mai mult păsări decât peşti, aripile lor crescând nemăsurat şi coada lor arcuită îngăduindu-le…

*

Ultimul fragment cuprindea, intact, sfârşitul manuscrisului:

*

…toţi bătrâni. Căpitanul Morris a murit. Doctorul Bathurst are şaizeci şi cinci de ani, doctorul Moreno, şaizeci; eu, şaizeci şi opt. Toţi ne vom sfârşi curând viaţa. Totuşi, mai înainte vom îndeplini sarcina care ne revine şi, pe cât ne stă în puteri, vom ajuta generaţiile viitoare în lupta care le aşteaptă.

Dar vor vedea oare lumina zilei, aceste generaţii ale viitorului?

Sunt tentat să răspund afirmativ, dacă nu ţin seama decât de

înmulţirea semenilor mei: copiii mişună şi, pe de altă parte, în condiţiile acestei clime sănătoase, în acest ţinut în care animalele feroce sunt necunoscute, longevitatea e mare. Colonia noastră s-a întreit.

Dimpotrivă, sunt tentat să răspund negativ, dacă mă refer la profunda decădere intelectuală a tovarăşilor mei de nenorocire.

Micul nostru grup de naufragiaţi se afla totuşi în condiţii favorabile pentru a profita de cunoaşterea umană. El cuprindea un om deosebit de energic – căpitanul Morris, azi decedat, doi bărbaţi mai culţi decât media obişnuită – fiul meu şi cu mine – precum şi doi savanţi veritabili – doctorul Bathurst şi doctorul Moreno. Cu astfel de elemente, am fi putut face ceva. N-am făcut nimic. De la început, păstrarea vieţii noastre materiale a fost, este încă singura noastră preocupare. Ca la început, ne petrecem timpul căutându-ne hrana, iar seara, epuizaţi, cădem într-un somn greu.

E, vai! Prea evident că omenirea, ai cărei unici reprezentanţi suntem, e pe cale de regresiune rapidă. Semnele animalităţii s-au accentuat la mateloţii de pe „Virginia”, oameni inculţi altădată; fiul meu şi cu mine am uitat ceea ce ştiam; doctorul Bathurst şi doctorul Moreno şi-au lăsat ei înşişi creierii în paragină. Se poate spune că viaţa noastră cerebrală este inexistentă.

Din fericire, am efectuat periplul acestui continent cu mulţi ani în urmă. Astăzi n-am mai avea curajul… Şi, de altfel, căpitanul Morris, conducătorul expediţiei, a murit – după cum a murit de bătrâneţe şi „Virginia”, care ne purta atunci.

La începutul şederii noastre aici, câţiva dintre noi se apucaseră să-şi construiască locuinţe. Aceste construcţii neterminate s-au transformat în ruine. Dormim toţi pe pământ, în orice anotimp.

De multă vreme n-a mai rămas nimic din veşmintele noastre. Câţiva ani, ne-am străduit să le înlocuim cu alge ţesute mai întâi cu dibăcie, apoi mai grosolan. Am renunțat şi la acest efort, pe care clima blândă îl face de prisos: trăim goi, ca aceia pe care-i numeam sălbatici.

A mânca, a mânca, aceasta ne este ţinta perpetuă, preocuparea exclusivă.

Mai dăinuie totuşi câteva rămăşiţe din vechile noastre idei şi sentimente. Fiul meu Jean, acum om matur şi bunic, nu şi-a

pierdut de tot afectivitatea şi fostul meu şofer, Modeste Simonat, îşi mai aminteşte vag că i-am fost cândva stăpân.

Dar odată cu ei, cu noi, aceste slabe urme ale oamenilor care am fost – căci de fapt nu mai suntem oameni – vor dispare pentru totdeauna. Cei născuţi aici nu vor fi cunoscut niciodată o altă existenţă. Omenirea va consta doar din aceşti adulţi – îi am în faţa ochilor în timp ce scriu – care nu ştiu nici să citească, nici să numere şi abia vorbesc, din aceşti copii cu dinţi ascuţiţi, care par să fie doar un pântec nesăţios. Apoi, după aceştia, vor fi alţi adulţi şi alţi copiii, apoi iar alţi adulţi şi alţi copii, mereu mai aproape de animale, mereu mai departe de strămoşii lor gânditori.

Mi se pare că-i văd pe aceşti oameni viitori, nemaicunoscând limbajul articulat, cu inteligenţa stinsă, cu trupul acoperit de peri aspri, rătăcind în acest deşert sumbru…

Ei bine, vrem să încercăm să nu fie aşa. Vrem să facem tot ce stă în puterea noastră pentru ca realizările omenirii din care am făcut parte să nu se piardă definitiv. Doctorul Moreno, doctorul Bathurst şi cu mine vom trezi creierul nostru amorţit, îl vom obliga să-şi reamintească tot ceea ce a ştiut. Împărţindu-ne munca, pe această hârtie şi cu această cerneală, luate cândva de pe bordul „Virginiei”, vom înşira tot ceea ce cunoaştem în diverse domenii ale ştiinţei pentru ca, mai târziu, dacă oamenii vor mai exista şi dacă, după o perioadă de sălbăticie mai mult sau mai puţin lungă, vor simţi renăscând setea lor de lumină, să găsească acest rezumat a ceea ce au făcut înaintaşii lor. Fie ca atunci ei să binecuvânteze amintirea acelora care s-au străduit, la noroc, să scurteze calea dureroasă a unor fraţi pe care nu-i vor vedea!

*

Pe pragul morţii

Au trecut aproape cincisprezece ani de când au fost scrise rândurile de mai sus. Doctorul Bathurst şi doctorul Moreno nu mai sunt. Dintre toţi cei care au debarcat aici, eu, unul dintre cei mai bătrâni, am rămas aproape singur. Dar moartea mă va lua şi pe mine. O simt urcând de la picioarele mele îngheţate spre inima care mi se opreşte.

Ne-am terminat munca. Am închis manuscrisele care cuprind rezumatul ştiinţei umane într-o casă de fier debarcată de pe

„Virginia” şi am îngropat-o adânc în pământ. Alături, voi ascunde aceste câteva pagini făcute sul, într-o cutie de aluminiu.

Va găsi cineva vreodată comoara încredinţată pământului? O va căuta măcar cineva? …

Asta e treaba destinului.

*

Pe măsură ce traducea acest bizar document, un fel de spaimă cuprindea sufletul zartogului Sofr.

Cum, rasa Andarti-Iten-Schu descindea din aceşti oameni care, după ce rătăciseră multe luni pe deşertul oceanelor, eşuaseră în acest punct al ţărmului unde se înălţa acum Basidra? Aşadar, aceste creaturi mizerabile făcuseră parte dintr-o omenire glorioasă, faţă de care omenirea actuală se afla la primele gângăveli! Şi ce trebuise pentru ca ştiinţa, până şi amintirea acestor popoare atât de puternice să fie suprimate definitiv? Mai puţin decât nimic: un tremur imperceptibil care să străbată scoarţa globului.

Ce nenorocire ireparabilă că manuscrisele semnalate de document fuseseră distruse odată cu casa de fier care le adăpostea. Era cu neputinţă să se mai păstreze cea mai mică speranţă, lucrătorii răscolind solul în toate sensurile pentru a săpa fundaţiile. Nu încăpea nicio îndoială că fierul fusese măcinat de vreme, pe când cutia de aluminiu rezistase victorioasă.

Oricum, nu era nevoie de mai mult pentru ca optimismul lui Sofr să fie tulburat iremediabil. Dacă manuscrisul nu prezenta niciun detaliu tehnic, el era plin de indicaţii generale şi dovedea în mod peremptoriu că omenirea înaintase odinioară mai mult pe drumul adevărului, decât o făcuse după aceea. În această relatare se afla totul, noţiunile pe care le poseda Sofr şi altele, pe care nici n-ar fi îndrăznit să şi le imagineze – până la explicaţia numelui Hedom, care stârnise atâtea polemici inutile! … Hedom era deformarea lui Edem, el însuşi deformarea lui Adam, care nu era, poate, decât deformarea unui cuvânt mai vechi.

Hedom, Edem, Adam este simbolul perpetuu al primului om şi este, de asemenea, o explicaţie a sosirii lui pe pământ Sofr greşise deci negându-l pe acest strămoş, a cărui existenţă reală era dovedită de manuscris şi poporul avusese dreptate socotind

că ascendenţii îi sunt asemănători. Dar nici în acest caz, nici în general, Andarti-Iten-Schu nu inventaseră nimic nou. Ei se mulţumiseră să repete ceea ce se spusese înaintea lor.

La urma urmei, poate că nici contemporanii autorului acestei relatări nu inventaseră mai mult. Poate că şi ei doar refăcuseră drumul străbătut de alte omeniri, venite înaintea lor pe Pământ. Nu vorbea documentul despre un popor numit atlant? Fără îndoială că vestigiile aproape impalpabile descoperite de Sofr dedesubtul stratului de nămol marin aparţineau acestor atlanţi. La ce grad de cunoaştere a adevărului ajunsese această veche naţiune, când invazia oceanului o măturase de pe suprafaţa Pământului?

Oricare i-ar fi fost realizările, nimic din ele nu subzistase după catastrofă şi omul trebuise să reia de jos urcușul lui spre lumină.

Poate că va fi la fel şi pentru Andarti-Iten-Schu. Poate că va fi la fel şi după ei, până în ziua…

Dar va veni vreodată ziua în care să fie satisfăcută nesăţioasa dorinţa a omului? Va veni vreodată ziua în care acesta, sfârşind de urcat panta, va putea să se odihnească pe piscul în sfârşit cucerit? …

Aşa gândea zartogul Sofr, aplecat asupra venerabilului manuscris.

Datorită acestei relatări de dincolo de mormânt, el îşi imagina teribila dramă care se desfăşoară fără încetare în univers şi inima îi era plină de compasiune. Sângerând de nenumăratele rele de care suferise înaintea lui tot ceea ce fusese viu, încovoindu-se sub povara acestor eforturi zadarnice acumulate în nesfârşirea timpurilor, zartogul Sofr-Ai-Sr dobândea încet, dureros, convingerea intima a eternei reînceperi a lucrurilor.

Finalul nuvelei i-a furnizat lui Marcel More principalul argument în tentativa sa de a stabili neapărat o legătură între filosoful german Friedrich Nietzche şi marele scriitor francez: „E *limpede: cine ar fi putut deci să-i inspire lui Jules Verne ideea unei eterne reîntoarceri, dacă nu lectura operelor filosofice în care această temă deţine un loc fundamental (33). Fireşte, această consonanţă ne pune pe gânduri mai mult decât faptul că filosoful şi scriitorul îl preţuiau deopotrivă pe Stendhal şi au avut reacţii identice faţă de Wagner. Dar, înainte de a conchide, să ne amintim principiul parcimoniei, enunţat de celebrul*

călugăr franciscan Guillaume d'Occam: „Să nu se înmulţească ipotezele, dacă nu e necesar". Cu alte cuvinte, să nu recurgem la explicaţiile cele mai complicate şi mai nesigure, *dacă nu le-am epuizat pe cele mai simple şi mai uşor de verificat*. *În cazul nostru*, *nu putem omite faptul că nicăieri în opera şi în corespondenţa (publicată) vermană nu există vreo referire la filosoful german. În acelaşi timp, nu e un secret că ideea eternei reîntoarceri străbate întreaga literatură romantică, avându-şi probabil izvorul în teoria catastrofelor geologice a lui Cuvier*. *Ilustrul savant explica dispariţia unor întregi familii de plante şi animale prin cataclismele care au distrus viaţa de mai multe ori în istoria Pământului. Ecoul livresc al acestei teorii îl constituie descrierea civilizaţiilor antediluviene din* Căderea unui înger *al lui Lamartine, sau din* Oraşul dispărut *al lui Hugo. Sursa nuvelei ar putea fi mitul Atlantidei, care revine obsedant în „Călătoriile extraordinare", culminând cu descoperirea vestigiilor civilizaţiei dispărute pe continentul renăscut din ape. De altfel, ipoteza catastrofei a dat naştere unui mare număr de lucrări beletristice anterioare* Eternului Adam… *Oricum, Nietzche nu are ce căuta în aceste speculaţii, de vreme ce* ideea *nuvelei se afla, în germen, în meditaţiile profesorului Aronnax din* Douăzeci de mii de leghe sub mări *(1870): „Poate că, într-o zi, vreun fenomen eruptiv va readuce la suprafaţa valurilor aceste ruine scufundate". Iar Cyrus Smith o dezvoltă în* Insula misterioasă *(1874–75); „în secolele viitoare, noi Columbi vor descoperi insulele Chimborazo, Himalaia şi Mont-Blanc, rămăşiţe ale Americii, Asiei şi Europei înghiţite de ape". În sfârşit,* Eternul Adam *(data elaborării e necunoscută, situându-se probabil în ultimii ani de viaţă ai scriitorului, mort în 1905) o reia şi o amplifică, poate şi sub impulsul emoţiei stârnite pretutindeni pe glob de distrugerea oraşului Saint-Pierre din Martinica, în urma erupţiei vulcanului Pelé, la 8 mai 1902*.

Spaţiul acordat încercării de elucidare a acestei probleme este justificat de implicaţiile aserţiunii lui Marcel More, care ajunge să vorbească despre un „nietzscheism vernian" avant la lettre *şi să se întrebe dacă „zartogul Sofr-Ai-Sr nu ar fi, într-un anumit fel, însuşi Jules Verne, care şi-ar fi petrecut ultimii ani ai vieţii descifrând rebusul constituit de operele lui Nietzche traduse în franceză". Or, cu tot pesimismul din aceşti ultimi ani, generat de factori personali şi sociologici, sensul profund al*

operei scriitorului este departe de a se confunda cu acela al pretinsului său model. Până şi Eternul Adam, *„al cărei ton este foarte diferit de aproape tot ceea ce a scris Jules Verne” (9), demonstrează că optimismul autorului, ca şi acela al eroului său, fusese „tulburat iremediabil”, dar nu şi pierdut. Să nu uităm că viaţa vegetală şi animală se adaptează condiţiilor vitrege de pe ultimul ei refugiu. Iar supravieţuitorii îşi biciuiesc creierul amorţit pentru a lăsa omenirii ce va să vină un rezumat al cunoştinţelor lor, ca „să scurteze calea dureroasă a unor fraţi pe care nu-i vor vedea!” Iată de ce, împotriva unor opinii care văd în* Eternul Adam *un temei pentru a repune în discuţie întregul sens al „Călătoriilor extraordinare”, suntem mai curând de acord cu Jacques Sadoul atunci când conchide astfel: „Jules Verne s-a îndoit, desigur, de continuitatea nelimitată a progresului ştiinţific; în schimb, nimic nu ne îngăduie să ne închipuim că ar fi încetat să creadă în ştiinţă...” (41).*

Nuvela merită o atenţie deosebită şi în ceea ce priveşte modalitatea artistică folosită de autor. Trebuie să începem prin a spune că atitudinea criticilor şi istoricilor literari faţă de Jules Verne ni s-a părut întotdeauna cel puţin bizară. Într-o scrisoare adresată lui Hetzel, referindu-se la „importanţa redusă pe care o au în literatura noastră aceste cărţi, destinate în primul rând tinerilor”, scriitorul continua astfel: „îmi amintesc că Paul de Saint-Victor, vorbind despre autorii Magazinului de educaţie, *nici măcar nu mă cita” (cf. 31). Din păcate, nu era o atitudine singulară, pontifii literari ai momentului părând să ignore însăşi existenţa preacelebrului lor compatriot. Iar când n-o ignorau, Thibaudet îl amintea în treacăt, iar Lanson îi acorda o jumătate de rând cam dispreţuitoare. Şi în această privinţă, lucrurile s-au schimbat o dată cu reevaluarea globală a operei verniene. Kingsley Amis este unul dintre foarte puţinii cercetători care mai susţin că „Din punct de vedere literar, opera sa este, desigur, de slabă calitate...” (3). Până şi Donald Wollheim, autorul unor opinii foarte discutabile despre conţinutul ideatic al „Călătoriilor extraordinare”, subliniază: „Verne era un scriitor de prim rang pentru epoca sa, cu toate că se adresa mai ales cititorilor tineri. E imposibil să-l citeşti astăzi fără să constaţi că nu era inferior nimănui în ceea ce priveşte talentul de a detalia un decor, ca şi în modul de a înregistra nuanţele epocii” (47).*

Cât despre Eternul Adam, *relatare sobră a unui cataclism*

planetar şi a unui eşec ştiinţific, ceea ce surprinde este adaptarea perfectă a scriiturii la necesităţile subiectului şi ale formulei adoptate. Limpiditatea relatării iniţiale contrastează în chip fericii cu permanenta tensiune interioară a jurnalului"catastrofei. Lipsa de lirism, descrierea la rece *a unor evenimente tragice asigură nuvelei o influenţă mai profundă asupra cititorilor decât ar fi generat-o accentele patetice prezente în alte lucrări pe teme similare.*

Primejdiile potenţiale ale ne concordanţei dintre progresul tehnico-ştiinţific şi cel moral, evocate în opera lui Verne şi Wells, îl neliniştesc şi pe marele scriitor ceh Karel Čapek. Cea mai cunoscută piesă a sa, R.U.R. (Rossum's Universal Robots, *1920) constituie o expresie concentrată a acestei preocupări obsedante: „Ideea roboţilor umani, a oamenilor-automate produşi în mod industrial, cu trup şi chip de bărbat sau de femeie, asexuaţi totuşi până în ziua în care doi dintre ei descoperă dragostea, fără inteligenţă dar înzestraţi cu grai şi memorie, lipsiţi de orice sensibilitate în afară de sensibilitatea la durere – pentru a diminua accidentele de muncă – aceşti roboţi destinaţi să furnizeze industriaşilor mână de lucru foarte ieftină, şi statelor armate reînnoite la nesfârşit, aceşti roboţi cărora li se inculcă, pentru a-i diviza mai uşor, paternalismul şi şovinismul local şi naţional, această idee profund originală nu este ea simbolul perfect al unei societăţi riguros mecanizate, întemeiate pe profit?" (24). Ne este cu atât mai uşor să răspundem afirmativ, cu cât ideea apare şi în alte lucrări ale lui Čapek, unele anterioare piesei. Din nefericire pentru caracterul reprezentativ al volumului nostru, acestea din urmă nu-i aparţin decât pe jumătate, fiind scrise împreună cu fratele său Josef, publicate în presa vremii şi reproduse apoi în culegerile* Adâncimi strălucitoare *şi* Grădina lui Krakonos. *Povestirea, mai curând eseul dialogat* Sistemul *(1908), prefigurează în registrul ironic sistemul creat datorită descoperirii bătrânului Rossum (în limba cehă,* rozum *înseamnă* raţiune), *„Muncitorul trebuie să devină o maşină care pur şi simplu să se învârtească", afirmă stăpânul fabricilor din Hubertstown, iar roboţii din* R.U.R. *Sunt tocmai asemenea maşini umanoide, construite din materie organică*[24]*. Pe de altă parte, revolta muncitorilor din* Sistemul

[24] În *science fiction*-ul modern, acest tip de făpturi artificiale poartă numele de *androizi*, roboţii, desemnând mai ales

este determinată de redeşteptarea sentimentelor umane, după cum revolta roboţilor se produce în urma experienţelor doctorului Gall, care-i înzestrează cu un rudiment de simţire.

Atitudinea fraţilor Čapek faţă de implicaţiile posibile ale progresului tehnico-ştiinţific transpare şi în alte lucrări de tinereţe. În Creatura naturans *(1910), de pildă, se afirmă: „Industrializarea, extinderea fabricilor, sistemul mecanic al epocii noastre începe să ne înspăimânte... Într-adevăr, avem prea multe maşini; omul şi animalul, tot ce este viu, activ, tot ce se mişcă este dislocat de această mecanizare generală”(cf. 5). Autorii nu pledează însă pentru o utopică întoarcere la natură, ci pentru stabilirea unui echilibru între necesităţile industrializării şi mediul înconjurător, soluţie, să recunoaştem, surprinzător de modernă. Mai târziu (1929), simţind nevoia să explice sensul profund al piesei* R.U.R., *Karel Čapek avea să-şi definească în mod limpede poziţia faţă de progresul tehnic, faţă de maşini: „Recunosc că mă simt întrucâtva responsabil pentru întrebarea: e oare posibil ca până la urmă maşinile să ajungă stăpâne peste oameni? Această întrebare mă apasă nu pentru că aş fi inventat vreo maşină, nici pentru că aş fi inventat sus-enunţata întrebare, ci pentru că, într-un moment de slăbiciune, am inventat roboţii... în realitate, eu însumi dispun de câteva maşini, printre care, de exemplu, o maşină de tuns iarba. Şi niciodată nu mi-a trecut prin cap că maşina asta ar putea deveni stăpâna mea... Orice muncitor ştie că stăpânul lui nu este maşina la care lucrează, ci fabricantul care îl plăteşte... Să nu ne punem deci întrebarea dacă până la urmă maşinile vor ajunge stăpâne peste om, frustrându-l de capacitatea procreaţiei. Deoarece este binecunoscut faptul că există cu totul alte cauze care-i frustrează pe oameni de capacitatea procreaţiei, de exemplu salariul mic, standardul de viaţă scăzut, cultura deficitară şi aşa mai departe” (cf. 5). Asemeni majorităţii autorilor de* science fiction, *Čapek nu învinuieşte deci progresul însuşi, maşinile, ci modul în care sunt folosite, ca instrumente ale oprimării capitaliste.*

Dar este Čapek un autor de science fiction?

În introducerea la interesanta şi cuprinzătoarea sa monografie, C. Barborică ţine să ne avertizeze chiar de la

---

corpurile, umanoide sau nu, construite din materie anorganică (metal, masă plastică etc.).

început: „Posteritatea nu a fost tocmai dreaptă cu scriitorul ceh Karel Čapek. Deşi operele sale cunosc o mare răspândire, în lucrările de sinteză literară universală el este tratat aproape numai ca autor de scrieri cu caracter ştiinţifico-fantastic. În acest fel, creaţia lui Karel Čapek poartă stigmatul unui gen considerat inferior, o periferie în care se produc lecturi de agrement, ca cele poliţiste”(5). Trecând peste aprecierea, să-i spunem doar uşuratică, din ultima frază, vom înţelege eroarea autorului când, peste câteva zeci de pagini, vom constata că el porneşte de la definiţia despre science fiction *a lui Kingsley Amis, pe care n-o interpretează nici măcar* ad literam, *ci întru totul* pro domo. *A spune că roboţii organici şi carburatorul din* Fabrica de absolut *(1922) sunt realizări „imposibile din punct de vedere tehnic”, înseamnă a reduce fenomenul la o singură dimensiune. Sunt oare mai posibile călătoria în timp şi universul paralel ale lui Wells, pe care C. Barborică nu-l exclude din aria anticipaţiei? Iată şi un alt raţionament cu totul discutabil: „Dacă romanul* Război cu salamandrele, *care porneşte de la ipoteza că în anumite condiţii n-ar fi fost exclus ca o altă specie animală decât maimuţa să fi putut evolua pe treptele civilizaţiei, este roman de fantezie ştiinţifică, în acest caz vom fi siliţi să subsumăm genului şi* Insula pinguinilor *de Anatole France”. Dar tot C. Barborică, vrând să demonstreze că romanul lui France i-a servit drept model lui Čapek, îl prezintă astfel: „În* Insula pinguinilor, *un preot botează dintr-o eroare pinguinii şi-i transformă din mila Domnului în oameni”. N-are rost sa continuăm, de vreme ce ni se oferă un argument peremptoriu: transformarea pinguinilor în oameni este rezultatul unui miracol, pe când evoluţia salamandrelor urmează o cale raţională deşi, evident, imaginară. Tocmai în aceasta constă deosebirea esenţială dintre fantastic şi fantasticul* ştiinţific! … *Că Kingsley Amis este vinovat (involuntar) de încercarea de a-l desprinde pe Čapek de pe orbita* science fiction-*ului ne-o demonstrează şi ultima parte a acestui rechizitoriu: „Prin moralismul său şi prin locul pe care îl ocupă satira în creaţia sa, Čapek se deosebeşte de cei doi clasici ai genului de ştiinţă-ficţiune: Jules Verne şi H. G. Wells. Proza acestora nu presupune întotdeauna intenţii satirice*. *Scopul lor primordial este de a imagina o faptă extraordinară, o acţiune aventuroasă care să uimească”. Am combătut la locul potrivit versiunea originală a acestor aserţiuni.*

Dacă literatura ştiinţifico-fantastică ar urmări într-adevăr, în primul rând, *să imagineze fapte extraordinare şi acţiuni aventuroase, ar merita să poarte „stigmatul unui gen considerat inferior”. Dar audienţa tot mai largă de care se bucură ea în rândul cititorilor şi al criticii literare demonstrează cu totul altceva. Şi printre „scrisorile de nobleţe”ale fenomenului se numără*, *la loc de cinste,* R.U.R. Şi Fabrica de absolut, Krakatit *şi* Război cu salamandrele.

În 1908, *când Fraţii Čapek publicau* Sistemul, *apărea a doua carte a lui Maurice Renard,* Doctorul Lerne, sub-zeu. *Romanul este dedicat lui Wells – şi nu întâmplător, de vreme ce, asemeni genialului chirurg din* Insula doctorului Moreau, *doctorul Lerne săvârşeşte adevărate miracole, de astă dată în domeniul grefei organelor, ajungând până la transplantarea creierilor. Îl vom regăsi, sub un alt nume, în* Mâinile lui Orlac *(1920), grefându-i unui pianist mutilat într-un accident mâinile unui om mort de curând, ceea ce nu rămâne fără urmări, mai ales pe plan psihic. Dintre celelalte romane ale lui Renard* – Omul trucat *(1921),* Un om la microbi *(1928) etc. — Se distinge* Pericolul albastru *(1910). Autorul imaginează un glob concentric Pământului dar invizibil, ca şi sarvanţii*, *fiinţele cu aspect de păianjeni care-l populează, pentru că au aceleaşi indice de refracţie ca aerul. Sarvanţii „pescuiesc”oameni pentru experienţe, aşa cum facem noi cu fauna marină. Ei nu coboară însă în oceanul aerian animaţi de intenţii anexioniste, ca marţienii lui Wells, şi îşi încetează experienţele atunci când descoperă suferinţa. Superioritatea lor este deci evidentă nu numai pe planul inteligenţei, ci şi pe cel moral.*

Pericolul albastru *este considerat deseori drept capodopera lui Renard. Fără a-i contesta reuşitele ca romancier, credem că talentul scriitorului se exprimă plenar în proza de mai mici dimensiuni. Spre exemplificare, am ales o povestire din volumul* Domnul d’Outremort *(1913).*

Maurice Renard

CEAŢA DIN 26 OCTOMBRIE

„Am privit uimit această umbră timp de
câteva minute. Forma ei mă umplea
de stupoare. Am ridicat ochii.
Copacul era un palmier”.
(Edgar Allan Poe,
Întâlnirea din Munţii Colţoşi)

Răposatul Chanteraine, botanistul, în timpul vieţii director al Muzeului, a lăsat nişte memorii ciudate. Dacă n-au fost încă publicate, asta se datoreşte faptului că în ele pot fi recunoscute prea uşor multe figuri contemporane pe care se cuvine să le aşteptăm să aparţină Istoriei, pentru a dezvălui că nu erau demne de ea. Aşa e datina.

Desprindem din manuscris aceste pagini descriptive în care, printr-o excepţie, autorul nu vorbeşte despre oamenii de azi.

*

— Pune-ţi mantaua, îmi spuse Fleury-Moor. Se face răcoare şi vreau să te duc la ciupercăriile mele model.

— E departe?

— Nu. La doi paşi. Acolo sus. (Geologul îmi arătă vârful colinei). Vezi cocoaşa aceea, Chanteraine? Ar merita să fie celebră. Notre-Dame de Reims[25].

— A ieşit de acolo, cel puţin în parte. Creasta e toată străpunsă de galerii subterane care au fost cândva cariere de piatră. Folosesc două dintre ele pentru creşterea criptogamelor mele; se intră prin cealaltă parte a colinei… Poţi să-ţi iei şi puşca – vânatul îmi aparţine. Vino!

— S-a făcut târziu… E trecut de trei.

— Vom fi înapoi cu mult înainte de a se înnopta. Hai, la drum!

Mi-am luat puşca de calibrul 12 şi tolba de vânătoare. Ca să fiu cinstit, excursia era departe de a mă plictisi – în afară de scopul micologic. Sunt un vechi amator de peisaje şi un neobosit admirator al amurgurilor.

---

[25] Faimoasă catedrală în care erau încoronaţi odinioară regii Franţei (n.r).

Data: 26 octombrie 1907

Drumul urca domol prin viile culese şi printre câmpurile de sparanghel crescut în mărăcinişuri după recoltare. Ţăranii tăiau aceste verdeţuri aeriene şi le strângeau ca să le ardă. Aproape peste tot sclipeau lumini şi fumul se înălţa în văzduhul liniştit. Suiam, fără grabă, către o pădure de aramă şi de rugină. Priveam ades peste umăr trecătoarea şi câmpia care se vedea tot mai bine. La liziera pădurii, drumul coti şi, luând-o pe lângă copaci, ne dezvălui rotunjimea văii. Spaţios hemiciclu lărgit în faţa noastră, ea oferea imaginea desăvârşită a acestei luni de brumar care abia începuse. În ciuda vremii ursuze şi reci, în ciuda cerului tulbure şi a aburului care, cu vălul său prea timpuriu, estompa contururile mlaştinilor, mantia ei de frunzişuri îngălbenite o însorea. Nicio adiere nu clătina crengile. Din când în când, câte un copac se desfrunzea în pădure, cu un mic zgomot melancolic de aversă. Se auzea planând neclintita reculegere a naturii dinaintea iernii. Se simţea cum amorţeşte treptat câmpia şi cum se coace toamna.

Înainte de a coti pe un drum nisipos, sub o boltă rară de salcâmi, am făcut un popas. Atunci am vorbit pentru prima oară despre ceaţă, observând că emanaţia palustră aburea acum toate întinderile joase, ca un mucegai al cărui pluş cenuşiu se îngroşa văzând cu ochii. Un nor turtit împresura Cormonville-ul; ţesătoare nevăzute ţeseau, de la un capăt la altul al trecătorii, pânze de păianjen statornice şi tot mai opace, în timp ce, pe câmpia nelămurită, lungi dâre de aburi stăruiau şi se înmulţeau fără să se poată vedea cum. Încă nu plecasem când ele fulguiseră tot spaţiul, până la marginea unde noaptea avea să se ridice în curând.

— Să ne grăbim, spuse Fleury-Moor. E atât de uşor să capeţi o răceală!

L-am urmat pe drumul desfundat.

După o clipă mi s-a părut că împrejurimile devin tulburi. M-am frecat la ochi, crezând că mi se împăienjeniseră; tulbureala persistă. Era negura. Ne învăluia în muselina ei.

— Nu te temi că vom – fi surprinşi de ceaţă? Am întrebat.

Mergeam între pereţi de nisip roşcat, împânzit cu straturi de pământ făinos. Colegul meu luase o mână din acest pământ şi mi-l întindea, fărâmându-l. N-am văzut decât o infinitate de bucăţele de calcar, minuscule rămăşiţe de cochilii ca amoniţi şi

corneţi, dintre care unele rămăseseră întregi, datorită taliei lor microscopice.

— Ei, ce-ţi spuneam azi-dimineaţă!

Îmi aminteam de minune ce-mi spusese dimineaţa; şi revedeam clipa în care automobilul de 35 cai-putere în care ne aflam ieşise din codrii Ardenilor. Dintr-o dată se făcuse parcă ziuă a doua oară. Câmpia din Champagne se întindea în faţa noastră cât vedeam cu ochii, albă ca de cretă, larg ondulată de cute armonioase care ni se păreau în mişcare şi aproape marină, atât era de imensă şi atât ni se părea de unduitoare. Satele, risipite din loc în loc, te duceau cu gândul la nişte insule stâncoase. Pâlcurile de brazi, ivindu-şi ici şi colo dreptunghiurile trase cu rigla, simulau stranii madrepori geometrici. În depărtare se zărea o şosea atât de dreaptă, încât puteai s-o iei drept un dig.

— Mergem cu 75 de kilometri pe oră, declară Fleury-Moor.

Aş fi dorit să spună „navigăm cu 40 de noduri”, într-atât mă încerca această nostalgie a mării care sălăşluieşte în inima oamenilor şi într-atât îmi dădea acest ţinut regrete balneare şi, totodată, iluzii navale.

— Pe cinstea mea, strigă Fleury-Moor, când i-am făcut această mărturisire, provincia Champagne seamănă eu oceanul ca o fiică cu tatăl său! Configuraţia ţinutului mărturiseşte originea lui neptunică şi faptul că marea preistorică i-a modelat odinioară după chipul ei, cu mari izbituri de valuri şi de vâltori. Şi uite acolo jos colinele care au ieşit cele dintâi la suprafaţă, în epoca eogenă, când valurile se retrăgeau din secol în secol. (Până acolo îşi întind Vesle şi Aisne braţele dealurilor şi tot acolo mergem şi noi). Ei bine, nu-s altceva decât ridicături de sedimente şi de aluviuni, bancuri de nisip şi de calcar, odinioară submarine, astăzi pline de scoici.

Iată ce îmi aminteam.

— Foarte bine, dragul meu, am replicat. Dar ceaţa… Nu te temi că o să ne rătăcim, dacă se îndeseşte?

— Nu-i nicio primejdie! Vezi dumneata, cunosc ungherele astea pe dinafară. Aş ajunge la straturile mele de ciuperci cu ochii închişi! De-altfel, la noi ceţurile nu-s niciodată dese… Dar dacă vrei să grăbim pasul, o să trecem repede de locul ăsta…

Curând, într-adevăr, ieşind din culoar, drumul îşi accentuă brusc urcuşul şi atmosfera se limpezi cu totul. Am profitat ca să

arunc o privire de ansamblu şi am constatat – nu fără uimire după asigurările lui Fleury-Moor – că nu mai zăream nimic din Cormonville. Vâlceaua se umpluse până la jumătate de volute nebuloase; ele se întindeau până la extremităţile îndepărtate şi înecau întreaga imensitate.

— Ei, susţii că ceaţa asta nu-i deasă?

— Nu, nu e. Dacă ne-am afla înăuntrul ei, ai fi de aceeaşi părere. Dar o vedem de sus, în întreaga ei grosime…

Un iepure ţâşni de undeva. Am tras. Împuşcătura plesni fără să se repercuteze.

Ajunserăm pe culme: o savană acoperită cu ţăndări de piatră şi presărată cu ienuperi. Mi se păru atât de tristă încât mi se făcu aproape ruşine că o străbat fără să fiu deznădăjduit sau îndoliat. Singurătatea, tăcerea şi nemişcarea se agravau una pe alta. Contururile începuseră să se dilueze în ceaţa născândă. Impregnat de melancolie şi mister, locul semăna cu amintirea unui peisaj. Îmi plăcu să cred că ne aflăm într-un pastel pe cale să se şteargă.

Fleury înainta mereu. Ghetele noastre călcau pe o iarbă tăioasă. Traversam creasta talazului.

— Drace, e totuşi caraghios! Strigă călăuza mea.

De acolo, s-ar fi zis că întreaga Champagne nu mai era decât o formidabilă stepă acoperită de nea. O suprafaţă siberiană, răsfrângând razele unui soare obosit, nivela totul. Şi fenomenul acesta îmi dădea un sfâşietor sentiment de izolare. Aveam impresia că un potop universal de zăpadă ne cruţase doar pe noi, pe această colină; şi farmecul s-ar fi prelungit dacă n-ar fi fost glasurile pădurilor şi ciripitul păsărilor care răsunau fantastic sub pătura de nepătruns.

Fleury îmi spuse că, deobicei, vâlcelele alcătuiau ici şi colo două crânguri fermecătoare, în formă de semiluni. Totuşi pâlniile lor aveau pe fund mlaştini foarte noroioase, ultime vestigii ale erei palustre de după perioada lacustră, care urmase la rândul ei epocii marine.

Şi arătându-mi, la nivelul nostru, adâncitura broderiei de frunziş care tocmai apărea, adăugă:

— Acolo sunt ciupercăriile mele.

O apucă pe un drum al cărui traseu însoţea ceva mai jos cotitura crestei. Brădetul continua spre stânga, pe un povârniş vertical. La dreapta, acoperit de mărăcini, trandafiri sălbatici,

clematite cu flori uscate ca un popor de păianjeni morţi, povârnişul se prăvălea, pierdut în ceaţă.

Soarele scăpătat, care strălucise o clipă, nu mai era decât un disc palid, grimat cu aburi şi atât de lunar încât şi Pierrot s-ar fi înşelat[26]. Planurile îndepărtate dispăreau puţin câte puţin. Eşarfe de vapori, asemănătoare unor monstruoase aţe de păianjen, îşi încolăceau meandrele în jurul tufişurilor. Şi grosul ceţei urca pe furiş la asaltul talazului.

Abia am avut timp să observ cinci sau şase deschizături de cariere care spărgeau din loc în loc cu întunecimea lor partea verticală a talazului: soarele se stinse deodată, ca un balon japonez căruia i s-a terminat lumânarea. Ne împresura o noapte palidă. Pâlcuri de aburi veniră spre noi, mase difuze care apăreau şi dispăreau. Aceste tenebre livide erau glaciale şi, pe măsură ce bruma se îngreuia, lumina descreştea şi mai mult.

Nesocotind sfatul meu, ciupercarul se încăpăţână să meargă spre ciupercăriile sale. Înainta cu grijă. Îl zăream din ce în ce mai vag, ca o umbră abia desenată, ca însăşi umbra lui care s-ar fi ridicat şi ar fi început să meargă singură. Ca să nu piardă direcţia, nu părăsea urma drumului. Nu mai desluşeam decât această urmă sau, mai bine zis, cercul de teren al cărui centru eram. Mergeam în ceaţă, aşa cum ar merge în noapte o creatură aureolată, văzând doar graţie nimbului său. Dar, Dumnezeule, ce rău era! Un miros de praf şi de umezeală îmi pătrundea până în străfundurile pieptului; dinţii îmi clănţăneau; genele şi barba îmi erau ude, nenumărate picături îmi lunecau pe haine. Mi se părea că devin un om-burete, îmbibat de zăpadă topită, un fel de şerbet uman. Şi în zadar îmi spuneam că toate acestea nu erau de fapt decât nălucirile obişnuite ale ceții; un simţământ neplăcut îmi amintea că fusesem şi eu copilul care plânge în întuneric.

Din clipa aceea, m-am întrebat dacă nu se petreceau cu adevărat lucruri suspecte, pe care subconştientul meu le simţise. Dar n-am putut să desluşesc nimic care să merite cinstea unei temeri, în afară de intensitatea unei ambianţe nesănătoase, boreale şi trădătoare, capabilă în cel mai rău caz să mă facă să mă rătăcesc şi să capăt guturai.

Cu toate acestea, negura se condensa neobosită. Era o

---

[26] Aluzie la melodrama muzicală *Pierrot lunar* a compozitorului austriac Arnold Schoenberg (1874—1951) (n.r.).

maladie a spaţiului. Căptuşise vidul. Înăbuşea zgomotul paşilor noştri. Era atât de grea încât ne sufocam şi atât de încărcată de apă încât în locul meu, un peşte nu s-ar fi simţit poate mai rău. Hotărât lucru, văzduhul devenea acvatic.

Am încercat să-mi convertesc neliniştea într-o glumă:

— Va trebui oare, dragul meu, să înotăm ca în vremurile imemoriale în care oceanul strivea aceste coline?

Vorbisem ca printr-un căluş. Fleury-Moor nu auzi sau se prefăcu a nu auzi. Dar fantoma taciturnă care mă preceda îşi încetini mersul vătuit. Până atunci, putusem să supraveghez solul de culoarea cenuşii pe care călcau ghetele mele lucind de rouă; acum nu-l mai vedeam. Fleury-Moor se opri. Mi-am privit picioarele: dispăruseră. În ceaţa înconjurătoare, o nouă ceaţă suia cu repeziciune. Ne ajunsese până la genunchi. Avea o temperatură de sloi de gheaţă, care ne muşca pulpele.

Fleury-Moor se aplecă spre mine:

— Prefer să aştept să treacă, spuse el pe tonul cel mai firesc. Am putea să ne rătăcim. Dar asta n-are cum să dureze. Foarte interesant! Rarisim!

Cuvintele lui calme ajungeau la mine ca printr-o portavoce stricată. Ele se conturau ca nişte rotocoale de fum de pipă, înghiţite imediat de ceaţă.

— Mă întreb ce o să ni se întâmple, am îngăimat cu greu. Mă dor al dracului picioarele… Şi urcăm…

— Ce-ar putea să ni se întâmple? Mă zeflemisi spectrul de funingine.

Am apucat braţul lui Fleury-Moor, care nu se opuse, şi am asistat la îngropăciunea noastră. Am devenit în propriii noştri ochi umbre-busturi, apoi umbre-capete, apoi nimic. Şi în timp ce ne priveam trupurile înnămolindu-se în nevăzut, ele, trupurile noastre, treceau prin cumplita încercare de a se afunda încet-încet într-un fluid apăsător şi îngheţat, mai groaznic decât moartea. Nu-mi mai vedeam nici degetele lipite de gene. Orb, datorită acţiunii acestui fenomen atmosferic, pot să spun că, într-un fel, toţi nervii îmi erau aţâţaţi. Ah, de astă dată, o certitudine! Certitudinea că aveam de ce să mă înfior! Cu puţin mai înainte, intuiţiile mele au mă înşelaseră. *Se împlinea un fapt nou.* În mine însumi, ştiinţa profesorului şi instinctul animalului erau de acord în privinţa asta; amândouă sperau acum o minune şi se temeau de un cataclism.

Geologul îşi lipi buzele de urechea mea. Striga liniştit, în felul celor care conversează de-o parte şi de alta a unui obstacol:

— Vezi dumneata, ceea ce mă surprinde este faptul că o ceaţă atât de higrometrică nu se preface în ploaie – ce spun eu, în fulgi! În grindină…! Şi ceea ce mă mai uimeşte încă este că, în ciuda frigului ăstuia cumplit, apa da pe noi nu îngheaţă! …

Atunci mi-am supt mustaţa umezită de picături şi am constatat că apa atât de rece a ceţii era *sărată.*

— Ah, Fleury, ce oroare! Parc-ar fi lacrimi de mort!

— Drace! … Ai dreptate. S-ar putea spune că-i apă de mare. Şi adăugă: Iată de ce nu poate ceaţa asta să îngheţe.

— În sfârşit, spune, ai mai auzit vorbindu-se despre o aventură asemănătoare? Şi totuşi nu suntem nişte oarecari, dumneata şi cu mine… Mai ales nu te îndepărta!

— Nu. Nu mă mişc… Vom face un raport… Definiţie: o obscuritate absolută, dar alburie, de un alb spălăcit… Ah, uite, mi se pare că se luminează! …

— Da, începe să se lumineze…

Spaţiul din jurul nostru se limpezise. Stratul impalpabil de pâslă se subţie sub razele unei aurore timide. O licărire slabă se răspundea încă nesigur; transparenţa revenea cu greu.

Am zărit din nou mai întâii umbra chinezească a lui Fleury-Moor a cărui siluetă se materializa progresiv pe de-a-ntregul, în loc să reapară bucată cu bucată, aşa cum dispăruse. Excelentul meu coleg se tot mira:

— Oh, drace! Unde oare… Ce-i… Sunt totuşi sigur că m-am oprit pe drum…

— Ce s-a întâmplat?

— Ce-i cu nisipul ăsta roşu la picioarele mele?

— Poate că am deviat…

— Unde să deviem? Unde? … Nisip roşu, aici! De când?

— Poate că e un rezultat al ceţei sărate… o combinaţie între compoziţia sa chimică şi aceea a pământului… Dar uite cât de nesigur, cât de unduitor e încă aspectul soiului…

Fleury se aplecă, scrutând nisipul roşu.

— Vântul se înteţeşte, am remarcat eu.

El se ridică numaidecât:

— Ce spui?

— Spun: vântul se înteţeşte. Nu-l auzi şuierând printre brazi?

— Şi dumneata nu vezi că ceaţa e nemişcată şi că, prin

urmare, nu e vânt? Că nu poate fi?

— Ascultă… Trebuie să fie! … Ascultă!

— Dar acest zgomot… acest zgomot de vânt… e la dreapta!

— Ei şi?

— Cum ei şi? La dreapta nu există brazi.

— Nu există… Dar pentru că se aude zgomotul vântului printre brazi…

— Nu e zgomotul vântului.

— Ce-ar putea fi? Ce-ar putea fi? …

— Nu te enerva. O să aflăm. Ceaţa asta blestemată se risipeşte.

Luminozitatea creştea cu un fel de fluctuaţie obositoare. În acelaşi timp, frigul ceda. Cercul aparent se lărgi, descoperindu-ne lucruri nedesluşite: pietricele, smocuri de iarbă. Cercetându-le, geologul scoase o exclamaţie:

— Vino să vezi!

Dar un ţipăt strident răsună atunci în adâncurile insondabile – o chemare de trompetă, răguşită şi feroce, care ne amintea de menajerii, de circuri sau de grădini zoologice…

Ne priveam unul pe altul pălind, cu ochii dilataţi, în care se citea aceeaşi presupunere imposibilă.

În şoaptă şi cu o înfăţişare speriată, Fleury se încăpăţână totuşi:

— Examinează ierburile astea, dumneata, botanistul!

L-am ascultat – şi am început să bat aerul cu mâinile, încercând să scap de elementul care ne înnămolea. Stăpânit de instinctul de conservare, această demenţă doar rareori salutară, nu mai eram decât o fiinţă zdruncinată şi hăituită. Mă pregăteam s-o iau la goană.

Fleury mă reţinu:

— Calmează-te! Stai aici, pentru Dumnezeu! Nu ştiu exact unde suntem… Râpa trebuie să fie foarte aproape. Ai putea să cazi în ea… Şi-apoi, mă povăţui el poruncitor, adu-ţi aminte cine eşti, ce naiba! Recapătă-ţi conştiinţa poziţiei dumitale. Ar trebui să binecuvântăm ceea ce ni se întâmplă. Nimeni nu-i mai calificat pentru asemenea meteoroscopii! Şi gândeşte-te că totul se va sfârşi cu un memoriu la cutare sau cutare secţie a Institutului.

Această lecţie mă făcu să-mi recapăt sângele rece.

— De acord. Dar recunoaşte – am reluat eu, foarte ruşinat –

că poţi să-ţi pierzi cumpătul întâlnind în plină Champagne *ierburi de la tropice* şi auzind.

— Ascultă! Mă întrerupse el, întinzând braţul în direcţia probabilă a râpei. Ceea ce numeşti dumneata vânt! …

— Se aude mai tare… Nu e vântul.

— Nu eu te fac s-o spui.

— …Un zgomot de fluviu… sau de torent… Un fluviu mare…

— Atenţie! Lucruri noi, Chanteraine!

Ziua tremurătoare nu încetase să crească şi în împrejurimi se ghiceau forme dintre care una, mai apropiată, părea o coloană mişcătoare subţiindu-se în partea de sus. În spatele ei, alte trunchiuri îşi împlineau zvelteţea. Totuşi, nu pretind câtuşi de puţin că ceaţa se dezagrega. Într-adevăr, nu. Aş vrea să fiu înţeles. Lucrurile nu se iveau în jurul nostru ca şi cum s-ar fi desprins încet din aburi; păreau să se contureze în cenuşiu, apoi să se sculpteze chiar din această substanţă uşoară. Păreau alcătuite din ceaţă. Mai mult încă: până şi freamătul fluvial părea o însuşire sonoră a negurii; şi căldura care se simţea părea că se degajă din ea, împreună cu o mireasmă de răşină.

— Ah, Chanteraine! Copacul! Acolo!

— Dumnezeule!

Capitelul coloanei ieşea din necunoscut. Era un buchet de frunze. Un palmier se înălţa în faţa ochilor noştri! Îl vedeam în lumina falsă cu răsfrângeri care-l deformau fără încetare şi-l făceau să unduiască asemeni unei reptile. Mai departe se zărea un întreg boschet de palmieri, unduind la fel.

Aşa dansează reflexele apei pe mal. Tot ceea ce zăream şerpuia sclipind.

Pe deasupra, viziunea trecea continuu prin alternanţe de umbră şi lumină. Şi n-am întârziat să descopăr că văzul nu era singurul dintre simţurile noastre influenţat astfel. Parfumul balsamic se intensifica efluviu cu efluviu; freamătul apei închipuia o progresie de *forte* urmaţi de *piano;* şi căldura creştea în valuri, urmând un ritm capricios despre care se poate spune că era general, căci toate aceste slăbiri şi intensificări coincideau perfect – fie ele olfactive, auditive sau vizuale.

Totuşi, ele se atenuau pe măsură ce decorul câştiga în limpezime, precizându-se în ceaţă ca o proiecţie pe ecran când se face „punerea la punct”şi lumina clipeşte. Fotografii se vor folosi cu uşurinţă de cea mai bună comparaţie, aceea a unei

imagini care „vine”pe placa sensibilă, în timp ce se agită soluţia revelatoare. Din clipă în clipă, peisajul fantasmagoric devenea mai statornic, mai precis, de o profunzime mai mare. Cercul – sau mai curând cilindrul – aparent, în mijlocul căruia ne aflam, avea poate o rază de douăzeci de paşi, când Fleury-Moor conchise:

— E un miraj, ca în deşert. Numai că e un miraj deosebit, *care ne înconjoară* şi ne dă nu iluzia de a zări în depărtare o nălucire de lac şi de oază, ci iluzia de *a fi* undeva în Africa sau aiurea!

— Da, am adăugat eu, deosebit e într-adevăr faptul că ne înconjoară. Dar şi că se produce la o distanţă considerabilă de punctul oglindit. Şi, mai presus de orice, că afectează auzul şi mirosul la fel ca şi văzul!

— *Optime*[27]*.* E un miraj care ne face să vedem, să auzim şi să respirăm ceea ce este foarte departe de noi, Există o simpatie optică, acustică şi osmologică în spaţiu – cel puţin într-o direcţie – între locul unde ne aflăm în mod real şi locul care se proiectează pe ceaţă împrejurul nostru. Ştiam că nisipul roşu… Să vedem: Egiptul, nu-i aşa? … Nu? …

— Nu… am repetat eu, uluit până la emoţie. Mai la sud… Cred… cred că sunt plante ecuatoriale… Dar… Iată nopali… un baobab… şi totuşi…

— Ce?

— Dumnezeule! Fleury, acest… acest evantai de ramuri, ca o coadă de păun, acolo, care transpare în ceaţă… Îl recunoşti?

— O, nu-i posibil! Un dihot… dihotomul din Colonia Capului… sau din Madagascar…

— Da: *flabellaria Lamanonis*! Din Cap, din Madagascar sau *din epoca terţiară*!

— Din epoca terţiară? Ce spui?

— Deschide ochii! Priveşte aceste ferigi arborescente, lângă aloe…

— Sunt osmonde. Osmonde… din Ceylon…

— Ei bine, da! Este o specie *stinsă!*

— Eşti sigur? … Ah, ai dreptate! Uite, uite: palmierul acela! *Palmierul-umbrelă! …* Şi mai ce? Leandri… Camfori… Mirt… Un mesteacăn!

— Viţă de vie! Un gorun! Nuci!

— Angiosperme! Ne aflăm chiar în mijlocul perioadei

[27] Foarte bine (lat.) (n.r.).

neozoice.

Îndată ce pronunţă acest cuvânt, murmurul râului crescu într-atât, că am făcut stânga-mprejur. Într-acolo nu se vedea decât ceaţa, nisipul roşu dispărea, coborând în pantă uşoară. Vuietul se potoli îndărătul cortinei de neguri. Un val spumos ca o dantelă sclipitoare ţâşni şi muri cu graţie. Un al doilea val îi urmă într-un muget de cascadă. Nisipul se udă, spuma clocoti, perdeaua fină de stropi flutură...

— Marea! Am bolborosit eu. Marea care exista aici cu milioane de ani în urmă!

Două stânci negre se conturau în fierberea valurilor izbite de ţărm:

— Deci nu e doar un miraj în spaţiu! Decretă Fleury-Moor în culmea entuziasmului. E şi un miraj în timp!

— Nu e decât un miraj în timp, am replicat eu. Locul în care credeam că ne aflăm este chiar locul în care suntem. Avem iluzia că ne-am mişcat în timp; nu ne-am mișcat în spaţiu. Uită-te mai bine.

Ceaţa se lumina tot mai mult. Mai jos de noi, ea apăsa încă asupra lucrurilor, ca un plafon întunecat; dar, în celelalte dimensiuni, peisajul se dezvăluia cu limpezime. Şi vedeam destul din el ca să recunoaştem conformaţia aproximativă a coastei Cormonville-ului, cu platforma ei suspendată şi cu râpa a cărei curbură o urma plaja antediluviană. Nu mai era nicio îndoială: un capriciu anacronic al naturii ne îngăduia să contemplăm Marna în înfăţişarea ei preistorică. Aceşti stejari, aceşti arţari erau primii stejari europeni, primii arţari francezi; şi această viţă – o, farmec înduioşător! — Era prima viţă de Champagne! ...

În clipa aceea, cred, un strigăt înfricoşător sfâşie norii de deasupra capetelor noastre. Am ridicat ochii, fără să surprindem altceva decât îndepărtarea unei maiestuoase umbre zburătoare. N-am putut să înţeleg de ce mă răscolise acel strigăt într-atât încât să ştiu, ascultându-l, că n-am să-l uit niciodată. Fleury-Moor avea chipul complet răvăşit. Tremuram amândoi. Şi zadarnic am auzit din nou, în adâncurile ceţei, chemarea de trompetă care ne tulburase mai înainte. Nu puteam păli mai mult. Oroarea strigătului le copleşea pe toate celelalte.

Totuşi, chemarea de trompetă, de acum familiară, se repetă de mai multe ori în şir, în diferite puncte ale vastităţii şi Fleury-

Moor, trăgând cu urechea, mă întrebă din ochi.

— Proboscidian, nu-i aşa? Spuse el în cele din urmă.

— Cu siguranţă. *Elephas meridionalis* sau *primigenius.*

— Drace! … Oare mirajul include şi pipăitul? …

Se lăsă pe vine şi apucă nişte fire de alfa.

— Hm! Mormăi el.

— Ce este?

— Pipăie şi dumneata.

În urma experienţei, am introdus în ţevile puştii două cartuşe cu glonţ.

— E o nebunie! Spuse Fleury-Moor. Oare visăm? E ceva nebunesc în ceea ce ai făcut! Visăm, această ceaţă e narcotică. Sau pestilenţială; şi delirăm.

— Nu se visează în doi şi oameni ca dumneata şi ca mine nu au simultan halucinaţii identice. Nu, nu, Fleury; pentru că niciun prestidigitator nu e în stare să ne facă o asemenea scamatorie yoga, iată un miraj de un tip nou, *un miraj integral în timp.* Privim, ascultăm, mirosim, gustăm şi pipăim o scenă din trecut, aşa cum alţii admiră uneori în deşert, dar numai din priviri, o scenă care se petrece în afara atingerii lor.

O căldură de etuvă ne copleşea. Hainele noastre umede scoteau aburi deşi. Mi-am scos mantaua.

Şi apăru marea. Şi apăru cerul. O mare de cositor sub un cer indigo. Soarele, mare şi trandafiriu, urca într-un halo de ceaţă. Era deci într-un punct *matinal* şi totuşi…

Am consultat mica mea busolă-breloc.

— Priveşte, Fleury, cât de ciudat e aşezat soarele…

Tovarăşul meu nu se putu împiedica să surâdă.

— Uiţi că, de la naştere, Pământul n-a încetat să se ridice pe ecliptică…

— Adevărat!

Fleury-Moor îşi scoase ceasul şi continuă:

— *În mod real,* e ora 16 şi 20. Să notăm asta. Dar *în mod artificial,* adică după soarele mirajului, e aproximativ 10 dimineaţa… Şi… e primăvară.

Am mărturisit că atâtea ciudăţenii îmi răpeau cea mai mare parte din mijloace şi l-am felicitat pe geolog pentru sângele lui rece. Îmi răspunse că simte doar nemulţumirea de a nu-şi fi luat nici carnetul, nici creionul, nici bunul său fotobinoclu.

Vorbeam, dar fără a ignora nicio clipă imensa ecloziune

magică în care se reproducea copilăria Pământului. Zona eliberată de aburi creştea în jur. Primele apariţii erau acum precise, materiale, imuabile. Cu toate acestea, perspectiva se retrăgea încă într-o palpitaţie vibratorie asemănătoare celei care domneşte în timpul marilor călduri. Asta ne făcea să credem în unele prezenţe însufleţite. Voiam ca lucrurile îndepărtate să se mişte; şi m-am asigurat că, la nevoie, cele două stânci de pe ţărmul mării puteau să se slujească drept refugiu. Şi în timpul acesta, am zărit în larg o înotătoare dorsală înzestrată cu ghimpi. Ieşise din apă şi se cufunda din nou.

Zgomotul tiranic al mării ne absorbea. Mirosul ei, combinat cu mireasma de răşină, ne înviora sângele. Am înţeles curând de unde veneau aceste efluvii de gumă şi de terebent. Palmierii amestecaţi cu copaci occidentali însoţeau la acelaşi nivel ţărmul roşu; dar, mai spre interiorul uscatului, talazul exista încă (iertare: exista *încă de pe atunci),* mai impunător, mai îndepărtat şi acoperit cu pini. Printr-un spaţiu liber între palmieri, el ne înfăţişa peretele său de argilă marnoasă, în care se căsca intrarea unei caverne.

După cum vă puteţi închipui, vegetalele mă intrigau mai mult decât tot restul. Erau unele de dimensiuni extravagante. Câteva, care nu se mai sfârşeau, purtau voluminoase corole musculoase, de un violet aprins, cu pistil galben-auriu. Altele, necunoscute, din familia magnoliilor, etalau admirabile frunze bicolore, mai frumoase ca nişte flori. La picioarele trunchiurilor era un exuberant şi feroce vălmăşag de seră fantastică, o îmbrăţişare inextricabilă în care aloeşi îşi alungeau şi răsuceau tentaculele spinoase, ca nişte caracatiţe; în care rachetele umflate ale cactuşilor agitau smocuri şi egrete de peri; în care omizi mari cu blană pală, puse cap la cap, alcătuiau de fapt ridicule şi redutabile plante grase. Era doar o îngrămădeală letargică de membre verzi şi strâmbe, un morman de goliciuni netede şi de lânuri brune la picioarele ferigilor arborescente care păreau nişte enorme cârje păroase. Viaţa crâncenă şi efortul de apărare a vieţii izbucneau în mărimea tecilor, în umflătura rubicondă a vâscozităţilor, în ghearele şi coarnele tuturor acestor monştri paralitici dinţaţi şi ţepoşi după chipul şi asemănarea balaurilor jurasici, dintre care unii alcătuiau spice de cuţite caraibe. Totul mişuna fără să se mişte. Prodigioasă grădină de iarnă în care mimoza, aliorul, mirtul şi dispărutele

dryophyllum, *doliostrobus, callistris* şi *lepidodendron* se învecinau cu aninii şi plopii, frasinii şi castanii! În penumbra din pădure se înălţau piramide scăldate în albastru şi în nelămurit, pe jumătate ferigi şi pe jumătate molifţi, arbori şi plante totodată; şi candelabre baroce, mostre ciudate de „artă nouă” (cu toate că naturale şi preistorice) desfăşurau în acelaşi plan vertical braţele lor paralele. Fiecare dintre ele, având în vârf un mugur, se înălţa ca un cuier şi suporta monstruoase pere răscoapte, care atârnau zbârcite, grele, gargantueşti.

Sudoarea ne curgea pe obraji. Văzduhul rămânea tulbure, un strop de negru se lăţea în indigoul ceresc şi am remarcat cu voce tare că, fără îndoială, atmosfera nu se va limpezi mai mult, fiind aceea a unei ere toride şi umede. Luna, la capătul cursei sale, ne înfăţişa o îngustă seceră spectrală. Cu toate că era zi şi lumină, o stea mare şi rotundă pecetluia zenitul. Am zărit-o amândoi în aceeaşi clipă… Ah, nu era nevoie să ne schimbăm impresiile! O înduioşare înălţătoare şi cu neputinţă de exprimat ne umplea inimile şi am crezut că vom începe să plângem în faţa stelei, *acest al doilea satelit al planetei noastre*, *dispărut fără întoarcere – vechea micuţă Lună a Pământului mult iubit!*

Nu ne puteam desprinde privirile de la zenit…

Când le-am coborât totuşi, minunea se împlinise. Ultimul panaş de ceaţă se topea acolo jos ca o răsuflare. Marea, încreţită de vălurele, se pierdea spre răsărit şi colina arcuită ieşea din ape, aşa cum mai înainte o văzusem ieşind din ceaţă. Ea închipuia un mic golf flancat de două peninsule laterale. Noi ne aflam pe unul dintre aceste promontorii; celălalt se întindea în faţa noastră. Era o limbă de pământ roşietic, acoperit de câţiva arbori de fistic şi secvoia, îndesându-se pe măsură ce se apropia de continent, aşa încât fundul micului golf era căptuşit cu această înverzire care se întorcea spre noi şi mergea apoi, rărindu-se, către vârful peninsulei. În mijlocul potcoavei, creasta dealului se vedea pe deasupra pădurilor, goală, chealã şi roşcovană, profilându-se pe azurul violaceu al timpului…

Acolo se iviră greoi, unul câte unul, patru elefanţi atât de monumentali încât, pentru a socoti distanţa până la ei – mai mult de 800 de metri în linie dreaptă – trebui să-mi amintesc adevăratele dimensiuni ale locurilor. Oricum, de comun acord ne-am pomenit la adăpostul stâncilor, înainte chiar de a şti că ne aflăm acolo.

— Să observăm! Spuse geologul.

— Să observăm.

Animalele titanice trec în şir indian, profilate pe creastă. Ele se înalţă ca nişte siluete întunecate. Colţii lor nu se disting bine; Fleury-Moor, care e miop, pretinde că vede câte patru de fiecare. Eu văd doi şi încovoiaţi. El vrea să înzestreze elefanţii cu păr; eu nu. Pe scurt, neputându-ne hotărî între *elephas meridionalis, antiquus* sau *primigenius*, nu ajungeam să stabilim în ce perioadă a erei neozoice ne-a transportat mirajul. Nu este eocenul; şi mai puţin încă pliocenul; marea şi vegetaţia ne-o indică. Dar este oligocenul sau miocenul? … Din fericire, o altă peripeţie vine să rezolve diferendul.

Mamutul din frunte se opreşte. Îşi deschide larg urechile imense, ca şi cum craniul lui ar vrea să zboare; scoate un sunet drăcesc de trompetă şi dispare în galop dincolo de creastă. Colegii lui execută acelaşi „la stânga”. Pornesc. Pământul se cutremură surd. Şi iată că un soi de munte negricios apare dinspre nord, înaintând prin păduri, întrecând vârfurile celor mai înalţi coniferi. Şi iată că e tapirul mastodont, pachidermul cu trompă scurtă, cu colţii drepţi, care vine în pădurea grandioasă, aşa cum vine tapirul modern pe câmpie.

— Dinoteriu! Am şoptit eu.

— Da; dinoteriul din *miocen!*

Fleury-Moor spusese „miocen” cu un accent de nedefinit. L-am privit; am înţeles că simţea o mândrie nemărginită putând determina astfel, dintr-o aruncătură de ochi, peste miriade de secole, un punct în veşnicie.

În ce mă priveşte, dinoteriul mă încremenea. Un fel de balenă terestră, el nu era „la scara” lucrurilor din jur. Părea desprins din mediul său, clădit pentru o lume mult mai spaţioasă sau pentru oceanul imens. Se ghicea că nu se mai afla la locul lui pe Pământ şi că nu mai avea altceva de făcut decât să dispară.

Am avut norocul să-l putem examina în voie. Îşi ridică ciotul de trompă către locul de retragere al mamuţilor, şovăi, făcu stânga-mprejur şi, ca o pustiire, se îndreptă spre capătul nordic al promontoriului. Acolo se întinse cu greu şi începu să scormonească solul.

Trecuseră astfel câteva secunde când am zărit deasupra mării un stol de păsări mari – sau cel puţin de mari animale zburătoare – care se apropiau de coastă, zbenguindu-se la

suprafaţă şi chiar aşezându-se câteodată pe apă, continuând să bată din aripi, ca să culeagă peşti, aşa cum fac pescăruşii. Le-am numărat; erau douăsprezece şi zburau cu o remarcabilă eleganţă. Deodată, scoţând toate în acelaşi timp strigătul supranatural care avea darul să ne înspăimânte atât de mult, se abătură ca nişte suliţi împenate asupra dinoteriului.

Acesta se ridică. Marile păsări îl împresurau într-un vârtej discordant. Îl hărţuiau. Hoarda ţipătoare se rotea deasupra lui, obsedantă şi injurioasă. Apoi, unul după altul, năvălitorii coborâră pe spatele lui muntos, unde grupul lor părea o hidră colcăitoare. Animalul se scutură. Palat patruped, Notre-Dame de Fourviere cu susul în jos, el făcu stânga-mprejur şi fugi într-o furtună asurzitoare. Mugea. Protestul lui semăna cu vehemenţele unui pachebot şi călăii săi, care se înălţaseră din nou în aer, îi însoţeau fuga cu huiduieli. I-am urmărit multă vreme cu privirea. Fleury-Moor îşi ferea ochii de strălucirea orbitoare a soarelui, spunând:

— Mi-aş da cinci ani din viaţă pentru un binoclu! Imposibil să văd ceva! … Ah, dacă aş fi ştiut! Câte n-aş fi luat, Chanteraine! Şi singurul lucru pe care-l am e ceasul! … Ce sunt făpturile astea zburătoare? Ah, dacă am şti! … Ce animale scârboase! Şi ce urât cântă!

— Drace, aşa-i! Dar nu ştiu… Pterodactili? …

— Nu… Şi totuşi… O, nu, nu: şopârla înaripată nu mai exista în epoca asta; mi-aş da capul… Ah, scârboase animale! Repetă el ştergându-şi faţa lucie de sudoare. Groaznic strigăt! Nu-mi amintesc o senzaţie mai odioasă… în afară de o anumită zi din copilărie…

— Ce zi? …

— O, nimic. Mă gândeam la prima maimuţă pe care am văzut-o. Această parodie… Ei bine, auzind cum strigă pasărea asta…

— Ai dreptate, am spus, izbit de justeţea apropierii. Dar ar fi mai bine să coborâm vocea. Nu ştim ce se ascunde acolo.

Umbra azurie a pădurii îşi păstra misterioasa ostilitate. Frunzişul tresărea, însufleţit de păsări nevăzute. Roiuri de muşte spasmodice bâzâiau în mijlocul clarobscurului. Jungla fremăta de paşi furişaţi. La trecerea lor, tulpinele înalte se încovoiau şi încremeneau teribil de brusc, lăsându-mă să cred că un monstru invizibil ne descoperise.

— Trebuie să ocolim stânca, pentru a o vedea între noi şi

uscat, am reluat eu. Oceanul mi se pare mai inofensiv…

— Dacă ţii la asta! Răspunse Fleury-Moor, în timp ce executa manevra. Dar mă aştept ca mirajul să se destrame dintr-o clipă într-alta. Observă, cât mai avem timp.

— Până atunci, suntem cam prost instalaţi! Am remarcat eu.

Într-adevăr, marea spăla temelia monolitului.

— Să rămânem totuşi, acceptă Fleury-Moor, cu un picior în apă şi altul ridicat. Esenţialul este să nu facem prea multe mişcări care ne-ar destăinui prezenţa. De altfel, e primejdios în sine să te deplasezi când te afli într-un miraj, adică într-un loc fals care maschează capcanele locului real. Nu uita asta, Chanteraine, şi, orice s-ar întâmpla, fereşte-te s-o iei la goană. Regiunea pe care o *vedem* nu este decât suprapusă regiunii în care ne *aflăm*. Ai putea să întâlneşti, în golul aparent al acestui luminiş antediluvian, vreun solid trunchi de arbore prezent… Cred că e singurul pericol care ne ameninţă. Căci… Sigur! Strigă el, lovindu-se cu mâna peste frunte. Oricât de total ar fi mirajul, nu e decât o momeală! Ecouri, răsfrângeri, himere! Însuşi pipăitul e o iluzie! Prin urmare, dragul meu – Doamne, cât eram de naivi! — Prin urmare, imaginea unor elefanţi morţi de câteva sute de milenii nu ar putea să ne facă nici cel mai mic rău! E ancorată în epoca ei, aşa cum noi suntem într-a noastră!

Încrederea lui mi se transmitea:

— Şi apoi, dragul meu, mai e ceva: fiinţele de odinioară, pe care le vedem, nu ne pot vedea, presupun că mirajul nu e reciproc! Mirajele africane nu sunt niciodată reciproce!

— Pe cinstea mea, aşa-i! Întări geologul. Poţi foarte bine să ai senzaţia directă a trecutului (în fiecare noapte, firmamentul, cu aştrii lui mai mult sau mar puţin îndepărtaţi, ne arată tot atâtea trecuturi câte stele cuprinde). Dar nu poţi să ai o senzaţie a viitorului… Deci, dacă ne-am fi ridicat strigând acum câteva minute, dinoteriul n-ar fi văzut şi n-ar fi auzit nimic!

— Aşa e! Aşa e! Am afirmat eu, râzând uşurat.

Drept care am părăsit pavăza stâncii, recăpătându-ne întreaga dezinvoltură… Amprenta ghetelor noastre stigmatiza nisipul umed… Ghetele noastre americane… Nisipul preistoric…

Fleury-Moor îşi încrucişase braţele pe piept. Rămase câtva timp aşa, privind valurile, şi apoi, în sfârşit, spuse:

— Nu ştii ce emoţie mă încearcă în faţa acestei mări adolescente, a acestei mări a începuturilor lumii, atât de

apropiată încă de era primordială în care Pământul nu era decât o mare! … Orice formă de viaţă se trage de aici. Nimic din ceea ce respiră şi palpită nu vine din altă parte decât din oceanul matern care pare să respire şi să palpite el însuşi, ea o multitudine de piepturi fluide… Iată marea originară – şi iat-o chiar aproape de origine. Iată admirabila matrice a tuturor făpturilor, aceea căreia francezul, mai filial, îi spune la fel ca mamei sale[28]. Iată marea, mamă a oamenilor, care are de pe acum gustul lacrimilor, gustul sângelui şi glasul suspinelor.

Vom fi avut fericirea inefabilă de a o întrevedea în tinereţea ei! În ceasul acesta, renăscut pentru noi, ea tocmai şi-a sfârşit Marea Operă. A slobozit pe continentele încă strâmte toate fiinţele pe care trebuia să le creeze rodnicia ei. Era saurienilor a trecut de mult. Ei s-au metamorfozat. Păsările şi mamiferele s-au născut din reptile. Balaurii coloşi nu se vor mai întoarce niciodată. Şi acum, cineva va veni în curând. Şi acum, în adâncul unei rase de maimuţe, umanitatea germinează în mod obscur; şi Virgiliu e pe cale să se nască în creierul unui cimpanzeu…

Urmă o clipă de visare, plină de vuietul mareei.

Am îndrăznit:

— Dacă tot călătorim în preistorie, aş fi preferat să mergem mai departe, până în era secundară dinaintea acesteia. Frumos spectacol dinosaurienii, Fleury-Moor! Poate cel mai bizar din tot spaţiul şi timpul terestru!

— Aş! Ripostă Fleury-Moor. Toţi diplodocii, megaterii şi iguanodonii dumitale… Era o populaţie pelagică. Trăiau aproape numai în apă şi nu cum îi reprezintă cartea şi muzeul… Nu te plânge: dinoteriul pe care l-ai văzut nu este oare un supravieţuitor întârziat al faunei uriaşe?

— Nu e un saurian, am oftat eu.

— Iar eu, spuse Fleury, fără a uita să-şi plimbe privirile de la mare la palmieri şi de la plajă la pini, eu, dacă aş fi putut să aleg, aş fi vrut să urc mai puţin prin secole şi să mă opresc la acel anotimp geologic în care omul se desprindea în sfârşit din brută. Ah, să-i contempli pe primii oameni! Pe Adamii şi Evele indiscutabilei Geneze evoluţioniste!

— Dă-mi voie! L-am contrazis. Chiar în virtutea

---

[28] În limba franceză *mer* (mare) *şi mere* (mamă) se pronunţă la fel (n.t.).

transformismului – şi cum presupuneai mai înainte – strămoşul omului a existat dintotdeauna. În epoca neozoică, strămoşii noştri, admit, nu erau încă oameni ca aceia ai pietrei cioplite; dar ei trebuiau în mod sigur să constituie făpturi deosebite!

Fleury-Moor clătină din cap:

— Eu cred că erau urangutani ca şi ceilalţi: imperceptibil mai vicleni, mai flecari şi mai puţin cvadrumani. Trăiau în cete, simţind că unirea face puterea… Dar trăiau departe, foarte departe de aici…

— În Oceania, nu-i aşa? Cunosc intransigenţa teoriilor dumitale…

— Da, domnule, în Oceania, care este după mine – şi după mulţi alţii, domnule – leagănul umanităţii, pentru că nicăieri în altă parte n-au fost descoperite fosile antropomorfe în pliocen.

— Hazardul… am încercat eu.

Dar el continuă:

— În Java, dimpotrivă, şi în pliocen, în straturile corespunzând perioadelor imediat posterioare acesteia, îţi aminteşti, Chanteraine: pitecantropul lui Eugene Dubois!

— Hm! Era într-adevăr un *om-utan*, Fleury-Moor? Poţi să reconstitui ce vrei, pornind de la date atât de insuficiente ca o pereche de molari, o calotă craniană şi un femur! …

— Mă mir că te aud vorbind aşa. Mantell, Cuvier, iguanodonul…

— Şi ce femur! Am urmat eu. Ce coapsă barocă, presărată cu protuberanţe osoase care n-au fost niciodată explicate decât prin ipoteza prea ingenioasă a reumatismului! … Ha! Ha! Reumatism, Fleury-Moor! Omul-maimuţă suferind de reumatism! Ha! Ha! Treacă-meargă pentru omul primitiv al cavernelor glaciare; dar omul-maimuţă din pliocenul tropical! Ha! Ha! Lasă-mă să râd!

— Nu-i nimic de râs, mormăi geologul, şi osemintele din Java *sunt* oseminte de pitecantrop. De altfel, de ce n-ar fi hipertrofiile femurului leziuni mecanice, urmări ale unui accident? Fracturi sudate? S-a spus şi asta; o ştii la fel de bine ca mine… Şi-apoi, destul, auzi? E enervant.

El privea uscatul, eu marea.

— Păsările s-au întors, am anunţat eu. Pescuiesc colo jos. S-ar zice că penajul lor e alb, sau e un efect al distanţei şi al soarelui… Sunt nişte goelanzi formidabili.

— Aş fi vrut atât de mult să ştiu ce sunt! Repetă Fleury-Moor. Dar trebuie să renunţăm. Să nu pierdem un timp preţios şi să căutăm cel puţin să cercetăm ce avem la îndemână. Sunt acolo nişte pere monstruoase care mă intrigă. Să încercăm să mergem până la pădure.

Făcu vreo câţiva paşi, pipăind drumul cu piciorul şi Urând braţul întins, ca şi cum ar fi fost lipsit de vedere – şi asta pentru că se temea de obstacole ascunse ale invizibilului peisaj contemporan.

— Hei! Exclamă el înăbuşit.

Se opri tresărind violent şi, întorcându-se către mine cu un aer de ezitare şi de uimire, îmi şopti, ducându-şi mâna la gură:

— Caverna! Uită-te! …

Fără să scot o vorbă, l-am avertizat printr-un semn că trebuie să se întoarcă; mă cuprinse deodată o disperare fără seamăn la gândul că eram poate singuri pentru totdeauna pe un Pământ pe care nu existau oameni. În tenebrele cavernei se zăreau acum fosforescenţe. Erau mici cărbuni aprinşi doi câte doi, roşu-verde şi verde-roşu, incontestabili, incontestabil uşor de recunoscut – ochi.

— Mă duc! Hotărî Fleury-Moor.

— Nu!

Şi m-am repezit spre el.

— Admite că mirajul se risipeşte, căută să mă convingă. Nu te-ai căi veşnic că am ratat ocazia? Să profităm, dragul meu, să profităm de acest miraj practicabil!

— Nu vezi oare că aceşti ochi *ne privesc*?!

— Cum? Baţi câmpii! Privesc în viitor? …

Dar eu îl ţineam zdravăn, căci eram stăpânit de o convingere intimă mai autoritară decât bunul-simţ. Fleury-Moor trebui să cedeze forţei şi se mulţumi cu un examen de la distanţă.

Ochii sclipeau, perechi de stele întunecate, şi clipeau uneori sub pleoape înspăimântător de necunoscute. Fantezia mea făurea îndărătul lor o familie de urşi înfricoşători, mari ca nişte rinoceri…

— Nu observi nimic? Am spus *ex abrupto*.

— Poftim?

— Nu observi? … Raza de soare? …

— Ce rază?

— Cea care pătrunde în cavernă, fâşia oblică de lumină…

— Ei şi?

— Ei bine, cei doi ochi care par cei mai aproape de intrare… nu se află *deasupra* luminii?

— Da, e adevărat.

— Deci, dacă ar fi fost ochii unui animal aşezat pe sol, am fi văzut acest animal în raza de soare…

— Bravo i E evident deci că aceşti ochi aparţin vreunui animal agăţat de boltă, dacă nu cumva staţionând chiar în atmosferă.

În adâncurile peşterii, pe care o făceau să pară fără capăt, perechile de pupile înflăcărate se multiplicau.

Ne aflam într-un loc foarte descoperit şi nu eram în stare să întrerup supravegherea împrejurimilor, cu toată absurditatea unei astfel de preocupări. Pâlcul de palmieri, tăiat în două de luminişul de nisip roşu, îşi arunca umbra la dreapta şi la stânga cavernei. N-am putut să-mi reţin un sughiţ de stupoare: umbra aceasta era şi ea punctată de priviri cu luciri întunecate! Câte două în josul fiecărei pere pantagruelice. Erau sute. Şi pădurea Argus ne pândea cu toţi ochii ei fascinatori.

Ideea că perele nu erau vegetale îmi traversă gândul ca un păianjen păros.

Dar Fleury-Moor vorbi cu înţelepciune:

— Perele dumitale sunt pur şi simplu lilieci. Sunt vampiri uriaşi care, stând cu capul în jos, în poziţia lor consacrată, se ţin agăţaţi de ramurile acestor candelabre şi de plafonul cavernei. Dar trebuie să fie diurni pentru că, vezi dumneata, pariez că aşa-zişii dumitale goelanzi nu sunt nici ei decât vampiri. Cei care ne înconjoară îşi fac probabil siesta.

— Vrei să spui că se trezesc!

Aş fi preferat să nu fiu nevoit să rectific. Liliacul obişnuit dezgustându-mă până la greaţă, vă puteţi închipui impresia pe care mi-a produs-o această cetate de vampiri înzestraţi, datorită gigantismului lor, cu o monstruozitate suplimentară.

Priveam caverna, palmierii şi liliecii suspendaţi, în formă de pere. Fleury-Moor privea marea şi liliecii zburând departe…

Trecu un minut fără să se mişte nimic.

Incredibil şi contradictoriu capriciu: această pasivitate care eterniza neliniştea aşteptării mă împingea la acţiune, pe mine, cel mai timid! Impulsiv, am ridicat de jos două-trei pietre.

— Să încerc? Am propus, ochind gura întunecată.

Fleury-Moor aprobă cu un gest evaziv.

Prima piatră greşi ţinta şi, lovind zidul, căzu pe o grămadă de oase de peşte, aproape de intrare. A doua zbură drept către fundul vizuinii.

Imediat, un concert înspăimântător, care ne ridică părul măciucă, se făcu auzit din rărunchii talazului şi caverna se umplu de urlete demonice, ca un tunel ducând spre Infern. Noaptea ei fu înstelată de cărbuni aprinşi. Şi am văzut în sfârşit ceva mişcând în inima întunericului, albindu-se pas cu pas şi înaintând către lumină sub ochii incandescenţi.

„Un om!” am gândit eu.

— O maimuţă, murmură Fleury-Moor.

Era şi una, şi alta, şi nu era nici una, nici alta: un biped în poziţie verticală, de o slăbiciune groaznică, cu un biet mic craniu foarte rotund cu nasul turtit, falca proeminentă, urechi clăpăuge şi păr pe întreaga figură. Fără nicio îndoială, pitecantropul, strămoşul omului, se afla în faţa noastră! Pitecantropul aşa cum îl reconstituise Eugene Dubois după osemintele din Java! *Pitecantropul erectus* din pliocen aici, în miocen, în Europa. În Champagne! Viu! Şi, printr-o groaznică ciudăţenie, aliat cu poporul vampirilor, împărţindu-şi cu el locuinţa! …

„Aş, mi-am spus eu, ca să mă liniştesc, el îi foloseşte ca sclavi, ori câini de vânătoare – mai curând de pescuit!”

Omul-maimuţă se opri în pragul ciclopicei vizuini. Îşi deschise ochii apropiaţi, pe care-i ţinuse pe jumătate închişi.

În plin soare, apăru ceea ce avea mai uluitor. Mă prind că nu veţi ghici! … Ascultaţi: acest sălbatic între sălbatici, pe care mă aşteptam să-l văd complet gol, era drapat într-o pelerină amplă de piele suplă, mare, lustruită, ale cărei pliuri cădeau simetric de-a lungul trupului, până la călcâie!

— O mantie! Se cutremură geologul. Civilizat de pe acum! Un urangutan care ştie să se îmbrace! … La naiba cu acest veşmânt! Ne împiedică să examinăm anatomia externă a domnului…

Pitecantropul îşi încruntă sprâncenele ca o maimuţă, apoi îşi întoarse capul ca un om. Tumultul din grotă încetă.

— Ne priveşte, îţi spun!

— Aşa s-ar zice! Cedă Fleury-Moor. Dar, dacă ne priveşte, poate să ne şi audă? … Imposibil!

Strigă spre bestia umană cu un surâs nedefinit:

— Hei! Bunicule!

Şi începu să râdă, desigur ca să-mi descreţească fruntea. N-aveam chef de asta şi n-am avut nici libertatea s-o fac.

Strămoşul nostru întinse un braţ nemăsurat, ridicându-şi toga de piele. Gura lui deschisă deveni un bot înarmat cu colţi. O voce hămăită, un lătrat complicat ieşea din ea, cu mişcări de gâtlej care făceau să-i tresalte gâtul famelic, asemănător celui al cântăreţilor italieni:

— *Attuix, tuix, tuix! Yra! Rato! Rato!*

Cam aşa ceva. Îmi amintesc foarte bine *„Rato!”* care, la urma urmei, s-ar putea scrie *„râteau“*[29], fără niciun neajuns. Şi, credeţi-mă, era într-adevăr o curiozitate acest cuvânt franţuzesc, acest termen de grădinărie, evocator de alei şi de pajişti de Versailles şi de Trianon, pe buzele abia schiţate ale gorilei adamice.

Or, în miocen, *„Rato!”* însemna fără îndoială: „La mine, băieţi!”, sau: „Adunarea!” La această chemare, sau la acest ordin, o bandă de antropoizi irupse din cavernă, din fiecare latură a pâlcului de palmieri se revărsă o trupă de ascendenţi de-ai noştri şi creasta talazului se împodobi cu un cordon de sentinele ieşite din pădurea de pini. Un miros amoniacal de maimuţărie ne umplea nările. Urlete mârşave covârşeau tăcerea. O mulţime ostilă şi bestială ne împresura în cerc. Toţi, ca şi şeful, erau îmbrăcaţi în pelerine mai mult sau mai puţin brune şi le agitau poalele cu furie.

Am vrut să mă întorc la stâncile de pe ţărmul mării… Pe deasupra valurilor venea ca vântul un nor de mari alcioni, sau de mari lilieci… În privinţa asta, aveam să ştim ce ne aşteaptă: albatroşi sau vampiri, veneau în ajutor şi…

— Oameni zburători! Exclamă Fleury-Moor.

Erau într-adevăr oameni zburători. Şi mantaua brună, pelerina uniformă a primatelor care ne înconjurau, ce era oare? Aţi înţeles probabil: vaste aripi strânse pe lângă corp. Para, pasărea, liliacul, pitecantropul nu erau decât o singură creatură: tatăl nostru Adam, care domnise pe pământ şi în cer.

Eram înconjuraţi de pretutindeni de strămoşi. Zborul lor rotunjea o boltă de aripi desfăşurate. Ne puseseră sub clopot şi această cupolă fremătoare întuneca lumina zilei. Nu mai puteam să evadăm.

Instinctul ne făcu să ne aşezăm spate în spate. Astfel apăraţi,

---

[29] Greblă.

doi într-unul, Ianus[30] cu o dublă faţă vigilentă, suprimam dezolanta inferioritate a spatelui nostru. Şi-mi strângeam puşca în mâna nervoasă şi spasmodică…

— După cum se pare, am spus, mirajul e reciproc, pentru că îi vedem şi ne văd!

Am simţit că ridică din umeri.

— Fantome naturale! Fantome naturale! Explică el. Înţelegi? … O încântătoare iluzie. Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea… Ah! Ah! Ah! Omul a sfârşit deci prin a-şi pierde aripile, nemaislujindu-se de ele! Evoluţia l-a pedepsit pentru lenea sa – ca pe pinguini? Ah! Ah! Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea.

— Da, am auzit. Repeţi într-una acelaşi lucru!

Pitecantropii – să le spunem mai bine, pentru că aveau aripi, pteropitecantropii – se mulţumeau deocamdată să ne ţină sub observaţie. Eram ţinta tuturor privirilor, ceea ce mă intimida. Pe deasupra, tumultul necontenit, tărăboiul de ţipete, plesnetele aripilor membranoase îmi dădeau o ameţeală a ochiului şi a timpanului. Mă împotriveam unei slăbiciuni de origine exclusiv fizică, sau aproape exclusiv. Toate forţele mele vitale se concentraseră ca să-mi împiedice pleoapele să se închidă. Aşteptam cu aviditate sfârşitul miracolului.

Fleury-Moor gândeau cu glas tare în miraj. Ca să-şi amintească mai bine ceea ce observase, incomparabilul savant lua note verbale. Îl auzeam mereu înregistrând:

— Faţă negroidă. — Prognatism. — Nicio civilizaţie. — Lipsă foc. — Rudimente de limbă. — Şeful este cel mai robust şi nu cel mai în vârstă. — Ca şi la animale, egalitate între masculi şi femele. — Nicio armă. — Aripile… ah, fără asemănare, unind braţele şi picioarele. Ha! Ha! Protuberanţele din Java! Am cheia enigmei! Sub acest raport, iată fiinţe intermediare, situate între liliac şi veveriţa zburătoare; dar nu sunt nici insectivore, nici rozătoare. Ihtiofagi, da, mâncători de peşte. De fapt, purced mai ales din pterodactile; şi, hotărât, toată fauna terestră descinde din saurieni… E şi părerea dumitale, nu, Chanteraine?

— Totul se învârteşte! Am rău de mare! Totul se învârteşte!

---

[30] În mitologia romană, una dintre cele mai vechi divinităţi, protector al porţilor, zeul începutului şi sfârşitului (reprezentat, de aceea, cu două feţe), căruia îi erau închinate prima zi a fiecărei luni, şi prima lună a anului.

Am răspuns eu. Ce trebuie să fac? Nu vreau decât să fac ceva… orice…

Potrivnicul meu mormăi cu dispreţ:

— Stupid… Reprezentaţie fără primejdie… Nedemn de poziţia sa… Tablouri vivante… Galerie… Portrete de familie…

În sfârşit, reîncepu se deplângă lipsa de utilaj.

— Slujeşte-te cel puţin de cronometru! I-am spus. Notează intervalele. Cât e ora?

— Cinci şi cinci.

— Bagă-l în buzunar! Am strigat. Îi aţâţă! Străluceşte! Ascunde ceasul! Or să te atace… Pune-l…

Ceva întunecat şi greu căzu asupra noastră. Am făcut un salt într-o parte. O labă de peri şi unghii se abătu peste mâna care ţinea ceasul de argint aurit… La pământ, acoperind corpul dispărut al lui Fleury-Moor, un pitecantrop lupta, cu aripile încreţite, abject ca un diavol de Callot[31]. Agitată de tresăriri, bruta îmi oferea ceafa scobită sub occiput… Am dus arma la umăr, am apăsat pe trăgaci…

De data aceasta, împuşcătura produse un zgomot de tunet. Un fum gros mă înconjura, ascunzând fără veste soarele imemorial. Apoi numai tăcere şi frig.

Fumul nu se risipea…

Nu putea să se risipească pentru că era ceaţa reapărută. Deflagraţia pulberii mele îi zdruncinase consistenţa şi făcuse să piară uimitoarea retrospecţie care se desfăşura în ea. Ne întorsesem în secolul douăzeci.

Imediat, şi ca o consecinţă a primei dislocări, negura se transformă în bură. O ploaie subţire şi rece mă vaporiză…

Seara serii venise. Într-o penumbră în care noaptea şi ceaţa îşi confundau negaţiile, am zărit la picioarele mele pe cele ale lui Fleury-Moor, întins cât era de lung, cu faţa la pământ.

Îşi recapătă cunoştinţa scâncind:

— Am fost ucis! Am fost ucis!

Şi avea într-adevăr aerul că se lamentează aflându-se de cealaltă parte a Morţii. Mâinile îi erau cele ale unui cadavru. I le-am frecat zadarnic. Privea în jur cu faţa lipsită de expresie, năuc de spaimă. Avea ochii pe care probabil că-i avem sub pleoape

---

[31] *Jacques Callot* (1592—1635), gravor şi desenator francez, talent îndrăzneţ şi fantezist, maestru al acvafortei (ciclul *Mizeriile războiului)* (n.r.).

când dormim.

I-am arătat silueta vagă a unui brad. Această priveliște familiară îl mai liniști. Îmi spuse că se vedea destul de bine ca să ne întoarcem şi că dorea s-o facem cât mai iute.

Am confecţionat rapid o cruce din rămurele şi am înfipt-o în pământ, într-un anumit fel. Fleury mă grăbea să plecăm.

La circa douăzeci de metri, am regăsit drumul. O nouă cruce. O nouă nerăbdare a lui Fleury-Moor.

Mai departe, câţiva cioplitori în piatră care se întorceau la Nauroy-Cormonville îmi răspunseră la întrebări. Nu văzuseră nimic decât ceaţă; nu auziseră decât împuşcătura.

— Bizareria era localizată într-un spaţiu foarte restrâns, am spus după ce cioplitorii ne părăsiră. Fericită împrejurare. Altfel, câte sate ar fi fost înecate! …

Voiam să glumesc. Zadarnică osteneală. Fleury-Moor cobora colina cât putea de iute, făcând ocoluri inexplicabile şi popasuri subite, îngrijorat de liliecii care-şi înscriau fulgerele negre în văzduh, tulburat de ceaţa verde dintr-un câmp de sparanghel pe care l-am fi putut traversa ca să scurtăm drumul. Frunzişul vaporos al unei sălcii îl sperie, căci îl luase drept o îngroşare a negurei. O bufniţă care zbura, tăcută ca un reflex, îl făcu să-şi bage capul între umeri.

Îl urmam târâş-grăpiş. Am ajuns la castel.

Convenisem că vom păstra secretul aventurii prin care trecusem. Şi asta a fost mai mult decât simplu. Seara, confratele meu se simţi mai slăbit. Mâinile îi rămâneau cadaverice şi fizionomia nu-i mai putea traduce variaţiile gândirii. Îl culcară. L-am vegheat împreună cu soţia lui. Toată noaptea am avut sentimentul că Fleury-Moor, celebrul geolog, nu mai era genial şi nu va mai fi decât un loc unde se petrecuseră lucruri mari.

Din fericire, dimineaţa febra scăzu. Doctorul prescrise odihnă, tăcere şi somn. Înainte de a începe tratamentul, Fleury vru să stăm de vorbă singuri.

Dorinţa lui era să mă întorc pe locurile mirajului, pentru a determina amplasamentul cavernei. „Trebuia să o găsesc cu orice preţ. Conţinea desigur fosile nepreţuite”. Mă felicită călduros că plantasem repere şi mă conjură să mă grăbesc, ca nu cumva vântul sau vreun vagabond să le scoată.

Am plecat cu oamenii şi instrumentele necesare.

Cele două cruci nu fuseseră clintite din loc. Orientarea primei o indica pe a doua şi orientarea acesteia din urmă indica peştera. Retina mea păstrase tabloul distanţelor şi numărasem cam treizeci de metri din locul unde căzuse Fleury-Moor până la intrarea subteranei. Dar acum aportul secolelor împinsese talazul cu douăzeci de metri înainte, astfel că ar fi trebuit să săpăm o galerie de această lungime dacă, doi metri mai la stânga, cea mai binevenită carieră nu s-ar fi adâncit în direcţia voită. Am măsurat douăzeci de metri de-a lungul peretelui ei. Oamenii începură să sape spre dreapta şi dădură aproape imediat de argilă.

Pe la ora trei după-amiază am oprit lucrul. Nu ajunsesem la cavernă. Îmi închipui că se prăbuşise în cursul transformărilor geologice. Dar, scormonind cu grijă, am descoperit în pasta de mamă conglomerate de pământ roşu amestecat cu oseminte.

Am izolat pe loc fragmente de schelete asemănătoare cu cel al pitecantropului din Java. Oasele braţelor şi picioarelor prezentau, toate, faimoasele excrescenţe ale femurului malaez, care nu sunt nici leziuni mecanice, nici stigmate de artrită, ci pur şi simplu apofize naturale de care se legau tendoanele aripilor membranoase. (Aceste piese, potrivite între ele, formează un schelet compozit, aproape întreg, pe care doritorii pot să-l vadă la Muzeu, sub denumirea, socotită fantezistă, de *pteropitecantropus erecius.* I se mai spune *antropopierix* sau, mai comun, *omul înaripat din Cormonville.)*

După previziunile mele, săpăturile n-au scos la iveală nicio urmă de olărie, chiar grosolană, niciun silex, chiar neprelucrat; nici o tibie de elefant, măciucă naturală; niciun dinte de narval care să fi servit de ţeapă. Aşa că surpriza mea a fost mare dezgropând un fragment de craniu, occipital, străpuns de o gaură rotundă care părea să ateste folosirea trepanului la antropoizii din era neozoică. Ştiam că omul cuaternar, stăpânul focului, fabricantul de securi, a practicat această chirurgie precoce; dar omul terţiar! Un hamadrias[32]! Mai puţin ca un faun legendar! ...

Am meditat asupra acestui fragment de craniu cu mai multă gravitate decât Hamlet asupra ţestei întregi a lui Yorick. Acest vid enigmatic, acest mic rotocol de neant mă obseda... Mi-a venit ideea să-l măsor. Avea... acelaşi diametru cu gloanţele

[32] Maimuţă din specia cinocefalilor.

puştii mele de calibrul 12! …

Nu mă puteam obişnui cu explicaţia pe care un simplu raport numeric o făcuse să explodeze înăuntrul incertitudinii mele, când un săpător îmi aduse ceea ce dezgropase: o mână dreaptă, cimentată de bulgărele de lut care-i mula oasele uşoare, sfărâmicioase şi albe. Îşi crispa zăbrelele degetelor pe o pradă pe care am hotărât s-o scot la lumină.

Această mână era îngropată de milioane de ani sub un munte. Şi totuşi, ţinea un *cronometru fosilizat!*

N-am văzut niciodată o relicvă atât de deconcertantă. Bucăţele de sticlă, irizată de îngrămădirea atâtor vechimi, presărau cadranul ruinat. Balamalele ceasului se sudaseră. L-am deschis cu cuţitul, ca pe o scoică. Din rotiţele de oţel nu mai rămăsese decât o pulbere de rugină cu grăunţe de rubin. Dar aurul nepieritor rezistase timpului. Pe cutia ştearsă se citea numele vânzătorului: *Samuel Goldschmidt, avenue de l'Opera, 129, Paris.* Şi acele, acoperite de o scoarţă minerală, marcau CINCI ŞI CINCI de o eternitate.

Nu voi încerca să descriu vârtejul gândurilor mele.

După treizeci de minute, purtând cu mine ceasul şi fragmentul de craniu, am forţat consemnul şi am violat dormitorul lui Fleury-Moor. Era culcat în pat cu braţele încrucişate.

Primirea lui m-a dezamăgit. Raportul pe care i l-am făcut nu-l interesă deloc şi, după ce pipăi distrat cele două rarităţi, spuse cu voce tare şi cu un accent hotărât:

— Chanteraine!

— Da…

— Nu trebuie să le spunem oamenilor.

— Ce anume, bunul meu prieten?

— Că oamenii de odinioară aveau aripi…

— Cum?

— Vezi dumneata, ar fi prea trist pentru ei… Nu trebuie să le spunem… M-am gândit mult după plecarea dumitale…

Asta înseamnă, Chanteraine, că nevoia noastră de a brăzda cerul, nemuritoarea noastră dorinţă de a zbura nu este o speranţă, un avânt al rasei înspre mai bun şi mai frumos! Nu era decât un regret nelămurit… regretul după aripile pierdute… după paradisul pierdut! … Asta vrea oare să simbolizeze *Vechiul Testament* prin izgonirea lui Adam şi a Evei? Poate. Probabil. Ah,

crede-mă: toate miturile celor din vechime au o bază în realitatea preistoriei. Rând pe rând, fiecare erou reprezintă în ele genul uman. Prometeu nu este el cucerirea focului? Pierderea putinţei de a zbura nu este ea, de asemeni, căderea lui Icar? … O tradiţie elementară, ascunsă şi tenace, se transmite prin propria ei forţă în ura sau recunoştinţa cărnii. Când vrem să dobândim aripi, plângem, fără să ştim, aripile noastre smulse, după cum, fără să ştim, când ne încearcă nostalgia mării, ceea ce ne mişcă atât de adânc este dragostea exilatului pentru patria lui, de acum înainte inaccesibilă! … Nu! Nu! Nu trebuie să le dezvăluim oamenilor că sunt îngeri căzuţi. Ar fi prea trist!

— Cum! Am izbucnit eu, indignat şi consternat totodată. Ai avea curajul să taci? … Dar descoperirea noastră nu ne aparţine! Ea este a popoarelor lumii! … Şi mă întreb ce e „trist”în ceea ce le va dezvălui: Odinioară oamenii zburau, dar sufletul lor se târa! … Mărturiseşte că schimbul e avantajos pentru noi!

— Trebuie să nu le spunem.

— Şi adevărul!? Am strigat. Adevărul!? Nu trebuie să-l spunem, în ciuda a orice, împotriva a orice? Nu trebuie să-i sacrificăm totul? Adevărul, Fleury! Nu este el ţelul avântului nostru intelectual? Nu e deci adevărul cel care dă puteri spiritului nostru şi-l face să urce mai sus decât un serafim cu şase aripi? …

— Totuşi, nu trebuie să spunem, se încăpăţână Fleury-Moor.

De drept, cinstea acestei descoperiri indivizibile ne revenea amândurora. Unul nu putea să dispună de partea sa fără consimţământul celuilalt. M-am resemnat deci.

Şi iată de ce s-au scurs atâtea zile până când pteropitecantropul să-şi facă intrarea în Muzeu.

El îşi datoreşte graţierea inventării aeroplanelor. A doua zi după prima experienţă decisivă. Fleury-Moor veni să mă dezlege de păstrarea tainei.

— Cu toate că par nişte aparate ortopedice, care sunt faţă de aripi ca o cârjă faţă de piciorul tăiat, spuse el, cred că putem vorbi, pentru că Dumnezeu îl reintegrează pe Adam în Paradis şi pentru că Dedal[33] urcă din nou în ceruri.

[33] În mitologia greacă, iscusit meşteşugar, sculptor şi arhitect. La propunerea regelui Minos al Cretei, a construit Labirintul, unde a

Am vorbit. Cine ne-a crezut? Nimeni. De ce?

Pentru că, pe de-o parte, scheletul de la Muzeu este un schelet ca şi cel din Java, fără nimic mai mult. Aripile pitecantropului semănau nu atât cu cele ale liliecilor cât cu membranele veveriţelor zburătoare; ele nu aveau decât o armătură de muşchi, care a dispărut.

Pe de altă parte, nu îndrăznim, cât suntem în viaţă să relatăm întâmplarea care ar depune mărturie în favoarea tezei noastre. Numai posteritatea va afla despre mirajul care ne-a asaltat în ceaţa din 26 octombrie şi ne-a dăruit viziunea de neuitat a vremurilor în care oamenii zburau.

Motoul povestirii ne îndeamnă să încercăm o analogie cu Întâlnirea din Munţii Colţoşi *a lui Edgar Allan Poe. În ambele lucrări, ceaţa joacă rolul de catalizator al mirajului – dacă putem numi astfel o experienţă autentificată de toate organele de simţ. Apoi, însă, deosebirile încep să precumpănească. August Bedloe, eroul lui Poe, este supus unei duble influenţe: a raportului magnetic cu doctorul Templeton şi a opiului. Asemănarea izbitoare dintre el şi Oldeb (Bedloe citit de-a-ndoaselea şi fără „e”-ul final), ca şi dintre forma săgeţii care-l ucide pe Oldeb şi forma în mişcare a lipitorii care provoacă moartea lui Bedloe, pare să sugereze o relaţie secretă, metafizică, între cele două personaje. Dar doctorul Templeton ne oferă cheia enigmei, atunci când îi spune pacientului său: „… în timp ce dumneata îţi imaginai, undeva în munţi, toate aceste întâmplări, eu eram ocupat să le aştern pe hârtie aici, acasă”. Raportul magnetic se dovedeşte deci a fi un contact telepatic exacerbat, iar iluzia totală a lui Bedloe se datorează, poate, şi hipersensibilizării simţurilor, prin consumul exagerat de opiu.*

Maurice Renard, care face şi el uneori speculaţii legate de magnetism (întâlnirea sinistră), *nu-şi îngăduie nicio aluzie metafizică, descriind această călătorie într-o eră revolută. Călătorie şi nu „miraj în timp”(27), cum atestă probele materiale descoperite de Chanteraine. Cum se efectuează ea? N-avem decât să ne închipuim că eroii povestirii au fost prinşi într-un nod temporal care a făcut să se învecineze prezentul cu trecutul îndepărtat, ipoteză folosită în mod curent de anticipaţia modernă.*

---

fost închis împreună cu fiul său Icar; au evadat cu ajutorul unor aripi făcute din pene lipite cu ceară.

Volumul Domnul d'Outremort *(reeditat în 1920 sub titlul* Suită fantastică) *include încă două povestiri ştiinţifico-fantastice.* Un gentilom fizician, dl. D'Outremort *jonglează, într-o notă macabră, cu posibilităţile telemecanicii.* Omul cu trup inconsistent *ne prezintă invenţia fizicianului Bouvancourt, generatorul de lumină Y, a cărui acţiune înzestrează corpurile cu puterea de penetraţie a luminii obscure, făcându-le" să poată trece prin celelalte solide şi, în consecinţă, să poată fi străbătute de ele". Invenţia trezeşte apetitul lui Morand, şeful unei bande de jefuitori asasini, care crede că a găsit mijlocul de a opera nestingherit. Sub ameninţarea revolverului, Bouvancourt consimte să-l transforme într-un om cu trup inconsistent. Dar, la sfârşitul operaţiei, Morand trece prin planşeu şi dispare în miezul Pământului: gravitaţia continuă să acţioneze. Banditul ar fi trebuit să-şi ungă măcar încălţămintea cu antilux, o soluţie refractară la lumina Y – ceea ce nu înseamnă că planurile lui ar fi avut mai multe şanse de reuşită. Mâinile i-ar fi trecut nu numai prin pereţii caselor de bani, ci şi prin conţinutul lor, fără să-l apuce. Şi dacă l-ar fi apucat, cum l-ar fi putut scoate prin aceiaşi pereţi, nefiind supus şi el acţiunii generatorului? … O suită de raţionamente demonstrând că Renard era consecvent cu propria sa teorie a verosimilităţii: „… autorul nu trebuie să săvârşească nicio greşeală. Din clipa în care i-am acceptat supoziţia iniţială, el are datoria de a evita cea mai măruntă eroare de judecată, opera sa situându-se altfel la nivelul poveştilor cu zâne. O logică inflexibilă trebuie să guverneze acţiunea…" (cf. 21).*

Încercând să stabilească locul lui Maurice Renard în universul science fiction-*ului*, *Jean-Jacques Bridenne crede că „autorul* Pericolului albastru *este discipolul francez cel mai complet dacă nu e deloc cel mai perfect"al lui Edgar Poe (9). Mai înainte, Robert de Souza îl numise „Wells-ul nostru francez". Filiaţiile acestea sunt numai aparent măgulitoare. Remarcabil creator de atmosfere şi de tipuri inedite, purtând cu egală virtuozitate multiplele măşti ale fantasticului, de la cel mitologic până la cel ştiinţific, stăpân pe un stil de o mare transparenţă şi plasticitate* – Ceaţa din 26 octombrie *e de o bogăţie şi fineţe a nuanţelor care ating inefabilul pânzelor impresioniste – Maurice Renard nu e epigonul nimănui. Credem că Jacques Bergier nu greşeşte considerându-l pe acest „amator de insolit şi scrib de miracole",*

cum se caracteriza el însuși în Pericolul albastru, *drept „unul dintre cei mai originali scriitori ai tuturor literaturilor"(8).*

Donald Wollheim afirmă undeva, animal de cele mai bune intenţii: „în epoca primelor magazine ale lui Hugo Gernsback existau, desigur, scriitori europeni (de science fiction *– n.n.) de calibru egal cu cel al scriitorilor noştri..." (prefaţa la 30). Primul magazin editat de Gernsback – luxemburghez emigrat în Statele Unite la vârsta de douăzeci de ani – se numea* Amazing Stories *şi a apărut în 1926. Al doilea,* Science Wonder Stories, *în 1929. Sunt anii în care continuă să publice opere ştiinţifico-fantastice H. G. Wells, J. H. Rosny, Karel Čapek, Maurice Renard, Arthur Conan Doyle – pentru a-i pomeni doar pe maeştri. Care erau scriitorii americani „de calibru egal"cu cel al scriitorilor europeni citaţi? Abraham Merrit şi Edgar Rice Burroughs aparţin mai curând unei specii căreia anglo-saxonii îi spun* heroic fantasy *sau* science fantasy *şi care pendulează între fantastic şi fantasticul ştiinţific, între explicaţiile raţionale şi cele iraţionale, recurgând la elemente împrumutate din epopeea medievală şi din romanul de capă şi spadă. Cât despre veritabilii autori de* science fiction, *iată aprecierea unui scriitor şi critic avizat ca Damon Knigt, american şi el: „Nimeni nu mai citeşte astăzi povestirile anilor 20 sau 30 pentru că, doar cu puţine excepţii, ele nu figurează în nicio antologie. Mi-a trebuit câtva timp ca să înţeleg de ce: minunatele povestiri de care mi-aminteam cu atâta emoţie nu făceau doi bani. Desigur, cunosc critici, printre alţii P. Schuyler Miller, care cred şi acum că aceste texte vechi nu sunt reeditate datorită unei conspiraţii, dar realitatea e cu totul alta. Primii autori ai magazinelor de* science fiction *erau lamentabili, nuli, fără nicio valoare. Nu ne dădeam seama de asta când îi citeam, în copilărie, pentru că eram fascinaţi de lucrurile extraordinare şi miraculoase despre care vorbeau" (cf. 41). De aceeaşi părere este şi Sam J. Lundwall, care încearcă să explice motivele de insatisfacţie ale cititorului de astăzi: „Erau povestiri nefinisate, lipsite, de obicei, de orice merite literare. Oamenii erau zugrăviţi în alb sau negru, nimic altceva şi singurul lucru mai idiot decât teoriile ştiinţifice era tratarea lipsită de maturitate a poveştii de dragoste obligatorii"(30). Nici pe planul „lucrurilor extraordinare şi miraculoase"textele astfel incriminate nu erau mai interesante decât cele ale autorilor europeni, cărora trebuie să li-l adăugăm pe belgianul Jean Ray.*

Prima povestire de science fiction *a lui Ray,* Straniile cercetări a e doctorului Paukensehläger *(1925), marchează debutul unei serii de naraţiuni întemeiate pe ideea „lumilor intercalare”, situate pe un alt plan al existenţei, vecine şi tangente lumii noastre, cu care se întrepătrund în unele momente şi puncte favorabile. Aparatul lui Paukensehläger este menit tocmai deschiderii acestor porţi invizibile*. *Dar* dincolo *pândesc redutabile forme geometrice…*

Mijlocul de a stabili contactul cu „spaţiile intercalare”îl constituie, *în* Domnul Wohimut şi Franz Benschneider, *licoarea verde-aurie dintr-o sticlă găsită de un copil. O înghiţitură e de ajuns pentru a-i face pe eroii povestirii să întrezărească un peisaj sumbru, populai de făpturi indistincte. Încercând să analizeze compoziţia licorii, Wohimut provoacă pătrunderea unei astfel de făpturi în lumea noastră, cu consecinţe nefaste pentru el.*

Pe un alt plan al spaţiului se situează şi Stradela întunecoasă, vizibilă şi *palpabilă doar pentru Alphonse Archiprêtre, profesor de franceză în Hamburgul primei jumătăţi a secolului trecut. Furturile săvârşite de acesta în inexistenta Sankt-Beregonnengasse declanşează o suită de crime atroce. Vrând să se răzbune pentru dispariţia femeii iubite, pusă pe seama fiinţelor de ceaţă venite de* dincolo, *Archiprêtre dă foc stradelei întunecoase, şi incendiul mistuie un întreg cartier al oraşului.*

Caracterul ştiinţifico-fantastic al acestor naraţiuni nu trebuie căutat în subiect şi atmosferă, tributare unui univers tenebros şi incert. Jean Ray se deosebeşte însă de maeştrii spaimei – un H. P. Lovecraft, de pildă – prin supoziţia, sau sugestia raţională care luminează inexplicabilul. Obsesia „lumilor intercalare”s-a născut, evident, *din studiul matematicii şi al fizicii relativiste. Anticarul Lockmann Gockel, nepotul celui care cumpăra obiectele furate din stradela întunecoasă, vorbeşte despre „contracţia timpului şi a spaţiului” şi continuă astfel: „Nu se află oare ştiinţa modernă în impas din pricina inconsistenţei euclidiene? Şi nu este ea silită sa accepte, cu groază şi disperare, această fantastică lege a contracţiei a lui Fitzgerald-Lorentz? Contracţia, domnule, acest cuvânt e greu de sensuri!” Un raţionament de acest tip vom întâlni şi în ceea ce ni se pare a fi capodopera lui Jean Ray, o nuvelă publicată în anul 1929*, *în* La revue belge.

Jean Ray

PSALTIREA DIN MAINZ

În pragul morţii, oamenii nu prea obişnuiesc să-şi înfrumuseţeze ultimele cuvinte; grăbiţi să-şi rezume întreaga viaţă, ei îşi supun vorbele unei concizii riguroase.

Şi Ballister trăgea să moară în cabina traulerului „Nord-Caper” din Grimsby.

Încercasem în zadar să astupăm căile roşii prin care i se scurgea viaţa. N-avea febră, iar spovedania lui era egală şi rapidă. Părea să nu vadă cârpele şi ligheanul pline de sânge: privirea lui urmărea imagini îndepărtate şi redutabile.

Reines, telegrafistul, lua note.

Reines îşi petrece fiecare clipă liberă scriind povestiri şi eseuri pentru reviste literare efemere; îndată ce se naşte vreuna în Paternoster Row, numele lui Archie Reines figurează cu siguranţă printre cele ale colaboratorilor.

Să nu ne mirăm deci de turnura mai deosebită dată acestui ultim monolog al unui marinar rănit mortal. Vina este a lui Reines, literat lipsit de glorie, care l-a transcris. Pot să certific însă că faptele sunt cele relatate de Ballister în faţa a patru membri din echipajul lui „Nord-Caper”: patronul Benjamin Cormon, eu, John Copeland, secund şi maistru de pescuit, mecanicul Ephraim Rose şi Archibald Reines, mai sus amintit.

Iată ce-a spus Ballister…

*

Pe învăţător l-am întâlnit în taverna „Coeur Joyeux”. Acolo am discutat despre afacerea noastră şi mi-a poruncit ce să fac.

„Coeur Joyeux“ e mai curând un han pentru luntraşi, decât o tavernă pentru marinari. Faţada lui mizeră se oglindeşte în apa unui doc din Liverpool, care găzduieşte şlepurile fluviale.

Priveam planul foarte bine schiţat al unei mici goelete, pe care mi-l arătase interlocutorul meu.

— E aproape un iaht – am spus – care, pe timp de furtună, trebuie să poată naviga fără mari ocoluri; şi această pupă destul de largă ne va permite să manevrăm chiar cu vântul împotrivă.

— Mai e şi motorul auxiliar, spuse el.

Am strâmbat din nas, preferând dintotdeauna navigaţia cu pânze, din spirit sportiv şi datorită imensei mele iubiri pentru

mare.

— Şantierele Hallet şi Hallet, Glasgow – am spus –, anul construcţiei 1909. Un greement admirabil; cu un echipaj de şase oameni, acest vas de şaizeci de tone va naviga mai bine ca un pachebot.

Învăţătorul făcu o mutră satisfăcută şi comandă băuturi alese.

— De ce nu-i lăsaţi numele „Hen-Parrot”[34] am întrebat. E un nume agreabil; papagalul e o pasăre care mi-a plăcut totdeauna.

Învăţătorul ezită o clipă, înainte de a-mi răspunde:

— Asta e o chestiune de inimă, dacă vrei de recunoştinţă.

— Vasul se va numi deci „Psaltirea din Mainz”. Foarte ciudat… în definitiv, e original.

Alcoolul îl făcu mai vorbăreţ:

— Nu-i vorba despre asta. Acum un an, fratele bunicului meu a murit şi mi-a lăsat moştenire o ladă înţesată cu cărţi vechi.

— Pfui!

— Nu te grăbi! Le cercetam fără mare interes, când una dintre ele mi-a atras atenţia: era un incunabul…

— Cum?

Îmi răspunse cu un uşor aer de superioritate:

— Aşa se cheamă o carte care datează de la începuturile tiparului; şi cât am fost de stupefiat părându-mi-se că recunosc semnul aproape heraldic al lui Fust şi Schaeffer! Aceste nume nu-ţi spun, desigur, mare lucru: au fost asociaţii lui Gutenberg, inventatorul tiparului şi cartea pe care o aveam în mâini nu era altceva decât un exemplar splendid şi rarisim din faimoasa „Psaltire din Mainz”, tipărită spre sfârşitul secolului al XV-lea.

Am luat o atitudine politicoasă de atenţie şi falsă înţelegere.

— Ceea ce te va impresiona mai mult, Ballister – continuă el – este faptul că o astfel de carte costă o avere.

— Oho! Am replicat eu, brusc interesat.

— Da, un teanc de lire sterline destul de gros pentru a cumpăra vechiul „Hen-Parrot” şi pentru a plăti cu generozitate un echipaj de şase oameni, în vederea croazierei pe care doresc să o fac. Înţelegi acum de ce vreau să dau un nume atât de puţin maritim micului nostru vas?

Îl înţelegeam întru totul şi l-am felicitat pentru nobleţea lui sufletească.

---

[34] Papagaliţă (engl.).

— Totuşi, am spus, mi s-ar fi părut mai logic să-i daţi numele acestui iubit unchi pe care-l moşteniţi…

Izbucni într-un râs neplăcut şi n-am mai continuat, descumpănit de această necuviinţă venind de la un om instruit.

— Vei pleca din Glasgow şi vei duce vasul prin North-Minch, până la capul Wrath.

— Blestemate locuri, am spus.

— Te-am ales pentru că le cunoşti.

A spune că un marinar cunoaşte strâmtoarea Minch, acest oribil coridor de apă – iată cea mai superbă laudă care-i poate fi adusă. Inima mea fremăta de orgolioasă bucurie.

— Asta-i adevărat, am spus. Era chiar să-mi las pielea între Chicken şi Tiumpan Head.

— La sud de Wrath – continuă el – se află un mic golf bine adăpostit, pe care îl cunosc doar câţiva marinari îndrăzneţi, sub un nume care nu figurează pe hartă: Big-Toe.

I-am aruncat o privire admirativă şi uluită:

— Ştiţi asta? Drace… Iată un lucru care v-ar face să vă bucuraţi de o mare consideraţie printre vameşi şi, probabil, de loviturile de cuţit ale anumitor băieţi de pe coastă.

Făcu un gest de nepăsare.

— Am să mă urc pe bord la Big-Toe.

— Şi mai departe?

Îmi indică o direcţie precisă.

— Hm, un loc periculos, un veritabil deşert de apă semănat cu colţi de stâncă. Nu vom vedea multe dâre de fum la orizont.

— Aşa e, spuse el.

I-am făcut cu ochiul, crezând că înţeleg:

— Afacerile dumneavoastră nu mă privesc, de vreme ce plătiţi aşa cum aţi spus.

— Cred că te înşeli în legătură cu afacerile mele, Ballister, ele au un caracter… hm… mai curând ştiinţific, dar nu ţin să mi se fure o descoperire de către nu ştiu ce invidios. De altfel, n-are nicio importanţă, plătesc, aşa cum am spus, foarte bine.

Am băut în tăcere câteva minute.

Mă simţeam întrucâtva atins în demnitatea mea de om al mării, fiind silit să recunosc că un prăpădit de bar pentru marinari de apă dulce, cum era „Coeur Joyeux”, servea băuturi atât de întăritoare. Apoi, cum atacam problema echipajului, el spuse cu bruscheţe:

— Nu sunt marinar, nu conta deci pe mine pentru manevră, cu toate că îmi rezerv dreptul de a face punctul; sunt învăţător.

— Am un mare respect pentru învăţătură – am afirmat – şi nu sunt deloc lipsit de ea. Învăţător? Perfect, perfect! … Acum, echipajul. Să vedem… ar fi Turnip. E un nume ciudat, dar cel care-l poartă este un băiat bun şi un bun marinar… Ar fi, de asemenea, flamandul Steevens; nu vorbeşte niciodată, dar rupe un lanţ cum muşcaţi dumneavoastră dintr-o pipă de Olanda! Va fi sclavul dumneavoastră. Aş putea să vi-l mai propun pe Walker.

— Şi pe urmă?

— Încă doi băieţi excelenţi: Jellewyn şi Friar Tuck. Nu se despart niciodată; cine-l vede pe unul îl vede şi pe celălalt şi cine-l angajează pe unul îl angajează şi pe tovarăşul său în acelaşi timp: sunt nişte fiinţe complementare.

M-am aplecat spre el, ca pentru o confidenţă:

— Oameni cam misterioşi. Se spune că Jellewyn are sânge regesc în vine şi că Friar Tuck ar fi un valet devotat, care-l urmează în nenorocire…

În clipa aceea se petrecu un mic incident, destul de lipsit de legătură cu desfăşurarea acestei relatări, dar pe care mi-l amintesc cu anumită nelinişte.

Un biet om intrase în bar, împins din spate de o rafală de vânt. Era un fel de paiaţă costelivă, udă până la piele, un veritabil vagabond, spălat şi decolorat de toate mizeriile mării şi ale porturilor.

Ceru un pahar de gin şi-l duse lacom la gură. Deodată, am auzit un zgomot de sticlă spartă şi l-am văzut pe vagabond, cu mâinile în sus, privindu-l pe însoţitorul meu cu o teroare de nedescris, apoi întorcându-se dintr-un salt în vijelia de-afară, fără a-şi lua restul de la moneda de jumătate de coroană pe care o pusese pe tejghea. Cred că învăţătorul n-a băgat de seamă cele petrecute, sau cel puţin s-a făcut că nu observă, dar mă întreb şi acum ce motiv nemaipomenit îl determinase pe acest sărman între sărmani să-şi piardă banii, să ude podeaua cu gin şi să fugă în strada îngheţată, în timp ce barul iradia o căldură atât de îmbietoare.

*

Pornisem la începutul unei primăveri foarte blânde. De opt zile ancorasem în micul golf Toe, mai liniştit ca o baltă cu raţe.

Duceam o viaţă plăcută.

— Ne aflăm în ape neprimitoare, îi avertizasem pe oamenii mei. Dacă băieţii de pe coastă ne descoperă aici, va trebui să le dăm explicaţii şi cum, înainte de a înţelege, vor încerca să ne izgonească, va fi bine să ne ajutăm cu arme potrivite.

Aprovizionarea vasului cu alimente şi băutură era demnă de un iaht renumit.

Într-o duzină de mişcări de braţe înot, sau în şapte mişcări de vâsle cu iola, ajungeam la o minusculă plajă de nisip roşu, unde se scurgea un izvor de apă dulce, rece ca un adevărat Schweepes.

Turnip prindea cu undiţa mici cambule. Steevens pleca în hinterlandul format din stepe sălbatice şi pustii; uneori, după capriciile vântului, se auzeau pocniturile de bici ale puştii lui. Aducea potârnichi, cocoşi de munte, câteodată un urecheat cu labe mari şi mereu delicioşii iepuri de mărăcini, cu carnea parfumată.

Învăţătorul nu-şi făcea apariţia. Nu-i duceam deloc lipsa; fusesem plătiţi dinainte pe şase săptămâni, cu bancnote de o liră şi de zece şilingi, şi Turnip afirma că n-o să dispară decât odată cu ultima picătură de rom de pe bord.

Într-o dimineaţă, lucrurile luară o întorsătură proastă.

Steevens tocmai umpluse un butoiaş cu apă proaspătă, când un sunet ascuţit îi vibră deasupra capului şi o bucată de stâncă se prefăcu în pulbere, la trei palme de el. Era un om flegmatic; fără grabă, intră în micul golf, reperă un fir de fum albastru care urca dintr-o crăpătură a stâncii, ignoră plesniturile arţăgoase care izbeau suprafaţa apei în jurul lui şi se întoarse liniştit la goeletă, înot. Intră în cabină, unde echipajul se trezea, şi spuse:

— Tocmai se trage asupra noastră.

Două-trei ciocănituri scurte în flancurile vasului îi subliniară fraza.

Am luat o puşcă din rastel şi am urcat pe punte.

Am salutat instinctiv glonţul care trecea într-o furioasă trăsătură de arcuş; o frântură de secundă mai târziu, o mână de aşchii de lemn sări în aer şi cilindrul de bronz al ghiului răsună sub lovitura unui lingou de plumb.

Am ridicat puşca spre crăpătura stâncii pe care mi-o arăta Steevens şi de unde urca fumul gros al unei vechi pulberi negre, când împuşcăturile încetară brusc şi fură înlocuite de vociferări

şi de ţipete de groază.

O izbitură surdă sună lugubru pe plaja cafenie. M-am clătinat de groază: un om căzuse de la trei sute de picioare, din înaltul falezei abrupte. Trupul său zdrobit se înfundă aproape cu totul în nisip. Am recunoscut costumul aspru de piele al piraţilor din Wrath.

Privirea abia mi se desprindea de masa nemişcată şi veştedă, când Steevens îmi atinse umărul:

— Soseşte al doilea.

O formă deşelată şi ridicolă se năpustea din înaltul cerului spre sol; parcă ar fi fost prăbuşirea dezarticulată şi zdrenţăroasă a enormelor păsări lovite de plumbi la mare înălţime, care, învinse de propria lor povară şi trădate de văzduh, se prăvălesc fără graţie.

Pentru a doua oară, nisipul răsună de un zgomot atroce şi fleşcăit. De data asta, un tip patibular zvâcni câteva secunde, acoperit de băşici purpurii, cu faţa spre soare. Steevens ridică încet mâna către culmea falezei.

— Încă unul, spuse el, cu o voce uşor schimbată.

Urlete sălbatice răsunau în înaltul stâncilor; am văzut deodată bustul unui om profilându-se pe cer, împotrivindu-se unui agresor invizibil, făcând un gest disperat, apoi zburând în văzduh, ca şi cum ar fi fost lansat de-o catapultă. Trupul i se zdrobea lângă celelalte două, în timp ce ţipătul său încă plutea, coborând spre noi într-o lentă vrie deznădăjduită.

Priveam împietriţi.

— Bieţii oameni – spuse Jellewyn voiau să ne facă de petrecanie, şi totuşi aş vrea să-i răzbun. Domnule Ballister vreţi să-mi daţi puşca? Friar Tuck, vino aici!

Capul ras al celui interpelat se ivi din măruntaiele vasului.

— Friar Tuck – explică Jellewyn, cu oarecare condescendenţă – face cât un câine de vânătoare, sau mai curând cât zece: simte vânatul de la mare distanţă. E un fenomen… Ce părere ai despre vânatul ăsta, bătrâne?

Friar Tuck îşi arătă întreaga siluetă rotundă, masivă şi mai curând se rostogoli decât merse către bordaj. Privirea lui ascuţită scrută cadavrele strivite, trădând o profundă uimire; apoi chipul îi deveni pământiu.

— Friar – spuse Jellewyn, cu un râs nervos – ai văzut destule în viaţa ta şi totuşi păleşti ca o tânără cameristă.

— Nu – răspunse matelotul, cu o voce surdă – nu e asta... Aici e un lucru necurat. E... Trageţi în breşă, monseniore – strigă el deodată – acolo, acolo, iute!

Jellewyn se întoarse, furios:

— Tuck, iar foloseşti cuvântul ăsta blestemat!

Omul clătină din cap, fără să riposteze.

— Prea târziu, a trecut! Murmură el.

— Ce? Am întrebat.

— Ei, făptura care pândea în breşă, răspunse el.

— Ce era?

Friar Tuck îmi aruncă o privire piezişă.

— Nu ştiu... şi apoi a trecut.

N-am continuat interogatoriul; două şuierături stridente răsunară în înaltul stâncilor, apoi o umbră se profilă pe colţul de cer al breşei.

Jellewyn duse puşca la umăr; am dat-o la o parte.

De sus, pe o cărare pe care n-o zărisem, învăţătorul cobora spre plajă.

*

Îi rezervasem învăţătorului o cabină frumoasă, în spate, iar salonul de lângă ea fusese transformat, pentru mine, într-o cameră confortabilă, cu două cuşete.

De cum sosise pe bord, se închisese în cabină, cufundându-se în cercetarea unei grămezi de cărţi; o dată sau de două ori pe zi, urca pe punte, cerea să i se aducă sextantul şi făcea observaţii minuţioase.

Navigam spre nord-vest.

— În direcţia Islandei, îi spusesem lui Jellewyn.

El privise cu atenţie o hartă maritimă şi notase o indicaţie şi o cifră.

— Nu tocmai, mai curând spre Groenlanda.

— Totuna, răspunsesem eu.

Şi el încuviinţase, cu aceeaşi nepăsare.

Părăsisem Big-Toe pe timp frumos, lăsând în urma noastră munţii Ross să-şi încălzească ghebele la soarele care răsărea. În ziua aceea, am întâlnit un vas din Hebride cu un echipaj de mutre turtite[35] pe care le-am înjurat copios; către seară, o corabie cu toate pânzele sus se profilă la orizont.

A doua zi, marea deveni agitată; am văzut la tribord un vapor

---

[35] Locuitorii insulelor Hebride au în general un chip turtit (n.a.).

danez luptând cu valurile. Scotea atâta fum, încât n-am izbutit să-i citim numele.

A fost ultimul vas pe care l-am întâlnit.

E adevărat că, în zorii celei de-a treia zile, două coloane de fum au apărut spre sud, şi Walker pretindea că e un avizou al marinei britanice, dar asta a fost totul.

În aceeaşi zi, am zărit o balenă răsuflând în depărtare şi vibraţia gravă ajunse până la noi: a fost ultima manifestare a vieţii în jurul nostru.

Învăţătorul mă invita seara să beau un pahar în cabina lui. El nu bea. Nu mai era comeseanul vorbăreţ de la „Coeur Joyeux”, dar rămăsese un om atent şi binecrescut, căci nu-mi lăsa niciodată paharul gol şi, în timp ce beam, stătea cu fruntea aplecată asupra cărţilor.

Trebuie să mărturisesc că am puţine amintiri din acea perioadă. Viaţa era monotonă, totuşi echipajul mi se păru a fi preocupat, poate din pricina unui incident care se petrecu pe neaşteptate, într-o seară.

Toţi şi cam în acelaşi timp, am fost cuprinşi de-o greaţă violentă şi Turnip a strigat că suntem otrăviţi.

I-am poruncit cu asprime să tacă.

Adevărul este că răul trecu repede; schimbarea bruscă a vântului ne obligă la o manevră dificilă, care ne făcu să uităm totul.

Şi am ajuns în dimineaţa celei de-a opta zile de călătorie.

*

Am întâlnit doar figuri preocupate şi grave.

Cunoşteam expresia asta; pe mare, ea prevesteşte lucruri neplăcute. Este mărturia existenţei unui întreg, gregar şi ostil, a unei singure porniri neliniştite care-i grupează pe oameni, îi face să se unească în aceeaşi ură; o forţă malignă îi învăluie şi otrăveşte atmosfera vasului.

Jellewyn luă cuvântul, în numele tuturor:

— Domnule Ballister, vrem să vă vorbim şi vrem să ne adresăm mai ales prietenului, marelui camarad de aventuri care sunteţi pentru fiecare dintre noi, mai curând decât unui căpitan.

— Iată o frumoasă introducere, am rânjit eu.

— Ne purtăm aşa, tocmai pentru că ne sunteţi prieten, mârâi Walker, strâmbându-şi chipul diform.

— Daţi-i drumul.

— Ei bine – reluă Jellewyn – e ceva în neregulă în jurul nostru şi cel mai rău e că nimeni dintre noi nu poate să explice despre ce e vorba.

Am aruncat o privire întunecată de jur-împrejur şi, brusc, i-am întins mâna:

— E adevărat, Jellewyn, o simt ca şi voi.

Chipurile se înseninară: oamenii găseau un aliat în şeful lor.

— Priviţi marea, domnule Ballister.

— Am privit-o ca şi voi, am spus, plecând capul.

Într-adevăr, de două zile marea căpătase o înfăţişare stranie. Cu toate că navigam de douăzeci de ani, nu-mi aminteam s-o fi văzut undeva pe glob străbătută de dungi colorate ciudat, frământată uneori de clocote bruşte şi zgomotoase. Sunete nemaiauzite, ca nişte hohote de râs, porneau dintr-o hulă iscată fără veste şi-i făceau pe oameni să se agite cu mişcări înfricoşate.

— Nicio pasăre nu ne urmează, murmură Friar Tuck.

Era adevărat.

— Ieri seară – continuă el, cu vocea sa lentă şi gravă – şoarecii, care îşi aveau sălaşul în magazia de alimente, s-au năpustit pe punte, apoi, în bloc, s-au aruncat în apă. N-am văzut niciodată un asemenea lucru.

— Niciodată, repetară toţi, ca un sumbru ecou.

— Am navigat de mai multe ori prin părţile astea şi în aceeaşi perioadă, spuse Walker. Ar fi trebuit ca marea să fie neagră de scrumbii şi cete de marsuini să ne urmeze de dimineaţă până seara. Vedeţi ceva?

— Domnule Ballister, aţi privit cerul aseară? Mă întrebă Jellewyn, cu voce joasă.

— Nu, am mărturisit eu şi probabil că am roşit puţin.

Băusem enorm în compania tăcutului învăţător şi nu mai urcasem pe punte, doborât de o beţie care-mi strângea încă tâmplele în cleştii unui rest de migrenă.

— Unde ne duce acest diavol de om? Întrebă Turnip.

— Da, diavol! Întări taciturnul Steevens.

Fiecare îşi spusese cuvântul.

M-am hotărât brusc.

— Jellewyn, am spus, ascultă-mă: eu sunt patronul aici, e adevărat, dar nu mi-e ruşine să recunosc în faţa tuturor că dumneata eşti cel mai inteligent om de pe bord şi mai ştiu că

eşti un marinar neobişnuit.

— Fie, încuviinţă el, cu un surâs stânjenit.

— Cred că ştii mai bine decât noi ce se întâmplă.

— Nu, răspunse el cu francheţe. Dar Friar Tuck e un fenomen destul de… ciudat. Cum v-am mai spus, presimte anumite lucruri fără să le poată explica. E ca şi cum ar avea un simţ în plus faţă de noi, simţul primejdiei. Vorbeşte, Friar Tuck.

— Ştiu puţin – spuse vocea gravă – aproape nimic, în afară de faptul că în jurul nostru se află ceva mai cumplit decât orice, mai cumplit decât moartea.

Ne-am privit pătrunşi de teroare.

— Învăţătorul – continuă Friar Tuck, părând să-şi caute cu greu cuvintele – nu e străin de toate acestea.

— Jellewyn – am strigat – eu n-am curajul, dar du-te şi i-o spune!

— Bine, răspunse el.

Coborî. L-am auzit bătând la uşa învăţătorului, bătând iar şi iar, apoi deschizând-o.

Se scurseră câteva minute de tăcere.

Jellewyn urcă; era palid.

— Nu e acolo, spuse el. Căutaţi-l peste tot; pe vas nu există un loc în care un om să se poată ascunde multă vreme.

Am căutat, apoi, unul câte unul, am urcat din nou pe punte, privindu-ne cu adâncă nelinişte. Învăţătorul dispăruse.

*

La căderea nopţii, Jellewyn îmi făcu semn să urc pe punte şi-mi arătă săgeata catargului principal.

Cred că am căzut în genunchi.

Un cer necunoscut se boltea peste marea fremătătoare; constelaţiile familiare nu mai existau; aştri necunoscuţi, în aşezări geometrice noi, străluceau slab într-o genune siderală de o înspăimântătoare întunecime.

— Isuse! Am gemut. Doamne, unde ne aflăm?

Nori grei invadau cerul.

— E mai bine aşa, spuse Jellewyn liniştit: ar fi putut să-şi dea seama şi să înnebunească… Unde ne aflăm? De unde să ştiu? Să pornim înapoi, domnule Ballister, cu toate că nu cred să ne fie de folos.

Mi-am luat capul în mâini şi am murmurat:

— De două zile, busola e inertă.

— Ştiam.

— Dar unde ne aflăm? Unde ne aflăm?

— Fiţi calm, domnule Ballister, spuse Jellewyn cu o uşoară ironie. Nu uitaţi că dumneavoastră sunteţi căpitanul! … Nu ştiu unde ne aflăm. Aş putea să emit o ipoteză; e un cuvânt savant care acoperă o imaginaţie câteodată foarte îndrăzneaţă.

— N-are importanţă, am răspuns, prefer să aud poveşti cu vrăjitori şi diavoli, decât acest demoralizant „Nu ştiu”.

— Ne aflăm, probabil, pe un alt plan al existenţei. Aveţi cunoştinţe de matematică, ele vă vor ajuta să înţelegeţi. Lumea noastră tridimensională e probabil pierdută pentru noi şi pe cea de aici aş defini-o drept lumea cu „n”dimensiuni, ceea ce e foarte vag. Dacă datorită efectului unei magii de neconceput, sau al unei ştiinţe monstruoase, am fi transportaţi pe Marte, pe Jupiter, sau chiar pe Aldebaran, asta nu ne-ar împiedica să vedem aprinzându-se, în anumite zone ale cerului, constelaţiile pe care le zărim de pe Pământ.

— Dar soarele? Am îndrăznit eu.

— O similitudine, o coincidenţă a infinitului, poate un fel de astru echivalent… Şi apoi, toate astea nu sunt decât supoziţii, cuvinte, forme goale. Pentru că ne va fi îngăduit, cred, să murim în această lume stranie la fel ca şi în a noastră, putem să ne păstrăm calmul.

— Să murim?! Să murim?! Am ripostat. Ba o să-mi apăr pielea!

— Împotriva cui? Întrebă el, batjocoritor. E adevărat că Friar Tuck vorbea despre lucruri mai cumplite decât moartea. Dacă în clipe de primejdie există sfaturi sau opinii care nu trebuie dispreţuite, acestea sunt ale lui.

Am revenit la ipoteza pe care o lansase:

— „N” dimensiuni?

— În numele cerului, spuse el nervos, nu daţi supoziţiei mele o consistenţă atât de reală! … Nimic nu dovedeşte că viaţa ar fi posibilă în afara vulgarelor noastre trei dimensiuni. Aşa cum n-am putea vedea nişte fiinţe în mod ideal plate, ţinând, de lumea suprafeţelor, sau lineare, cu o singură dimensiune, la fel n-am fi vizibili pentru acele entităţi, dacă există, care au mai multe dimensiuni decât noi. N-am acum nici dispoziţia necesară, nici mintea destul de limpede pentru a vă ţine un curs de hipergeometrie, dar sunt convins că există un spaţiu diferit de al

nostru; un spaţiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem şi care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul şi poate viitorul, însăşi lumea atomilor şi a electronilor, cu aştri rotitori, cu spaţii relative şi imense, cu vieţi vertiginoase şi misterioase…

Făcu un gest care-i trăda oboseala, continuând:

— Ce urmăreşte enigmaticul învăţător purtându-ne pe aceste meleaguri diavoleşti; cum şi mai ales de ce a dispărut?

Deodată, mi-am izbit fruntea cu palma: îmi amintisem în acelaşi timp de expresia înfricoşată a lui Friar Tuck şi de aceea a vagabondului din cabaretul „Coeur Joyeux”.

I-am povestit totul lui Jellewyn.

El clătină încet din cap:

— Nu trebuie, totuşi, să supraestimăm capacitatea de înţelegere a prietenului meu. Din prima zi, Friar Tuck mi-a spus, văzându-l pe pasager: „Acest om îmi pare un zid de netrecut, îndărătul căruia trebuie să se petreacă un lucru imens şi teribil”. Nu l-am scormonit mai mult; era inutil: nu ştia altceva. Percepţia sa ocultă se traduce printr-o imagine şi, fără îndoială, se impune astfel creierului său; el nu e în stare s-o analizeze.

Temerea lui Friar Tuck e chiar mai veche. Îndată ce a aflat numele goeletei, el a dat semne de nelinişte, spunând că vede în asta multă maliţiozitate. Şi gândindu-mă acum, am să vă amintesc că, în astrologie, numele de fiinţe şi de lucruri joacă un rol foarte important. Or, astrologia este o ştiinţă a celei de-a patra dimensiuni, şi savanţi ca Nordmann şi Lewis încep să-şi dea seama că această înţelepciune milenară, ştiinţa modernă a radioactivităţii şi cea foarte nouă a hiperspaţiului sunt surori trigemene…

Simţeam că Jellewyn vorbea astfel pentru a se auzi liniştindu-se pe sine însuşi, ca şi cum ar fi vrut să explice lumii dimprejurul nostru raţiunea ei de a fi, esenţa ei naturală, crezând că învinge astfel teroarea care venea spre noi din adâncurile orizontului întunecat.

— Cum vom naviga? Am întrebat, aproape renunţând la orice autoritate.

— Mergem în direcţia murei tribord, spuse el. Briza mi se pare foarte egală.

— Ne oprim la capă?

— De ce? Mai curând să înaintăm, să strângem câteva terţarole în aşteptarea unei furtuni pe care, de altfel, nimic nu o

anunţă.

— Pentru început, Walker va sta la cârmă, am spus. Va trebui doar să se uite dacă nu vede albind vreo stâncă; dacă atingem un colţ ascuns, ne scufundăm.

— Ei, şi? Ripostă Jellewyn. Ar fi poate cea mai bună soluţie pentru noi toţi.

Nu credeam să aibă atâta dreptate.

Dacă pericolul cunoscut întăreşte autoritatea unui şef, cel necunoscut îl apropie de oamenii săi.

Seara, camera echipajului fu părăsită şi toată lumea se instală în salonul care-mi servea drept cabină.

Jellewyn ne dărui, din propria lui rezervă, două damigene conţinând un rom faimos, din care am făcut un punci uriaş.

Turnip dobândi o bună dispoziţie încântătoare şi începu o interminabilă istorie cu două pisici, o tânără femeie şi o vilă din Ipwich, istorie în care el, Turnip, avusese un rol avantajos.

Steevens îşi confecţionase fantastice sandviciuri cu biscuiţi de mare şi *corned-beef.*

Un fum greu de Navy-cut îngrămădea o ceaţă deasă în jurul lămpii cu petrol, atârnând nemişcată de cardan.

Atmosfera era plăcută şi familiară; graţie punciului, aveam să surâd curând de basmele pe care mi le înşirase Jellewyn.

Walker luă un termos cu punci fierbinte şi un felinar aprins, ne ură noapte bună şi urcă să facă de cart.

Pendula bătu încet ora nouă.

Legănarea mai puternică a vasului ne înştiinţa că marca devenea mai agitată.

— Avem puţine pânze ridicate, spuse Jellewyn.

Am încuviinţat, tăcut, din cap.

Vocea lui Turnip torcea, monotonă, adresându-se lui Steevens, care asculta sfărâmând biscuiţii între splendidele pietre de moară ale danturii sale.

Îmi golisem paharul şi-l întinsesem lui Friar Tuck, ca să mi-l umple, când i-am văzut expresia de rătăcire întipărită pe chip; mâna sa o strângea pe aceea a lui Jellewyn, amândoi păreau să asculte ceva.

— Ce se… am început.

Dar în aceeaşi clipă, o înjurătură zgomotoasă izbucni deasupra capetelor noastre, urmată de cursa rapidă a unor picioare goale spre chepeng, apoi de un ţipăt înfricoşător.

Ne-am privit îngroziţi; o chemare ascuţită, un fel de arie tiroleză, se făcu auzită departe, pe mare.

Ca un singur om, ne-am năpustit pe punte, lovindu-ne unul de altul în umbră.

Totul era liniştit, pânzele murmurau în vânt; aproape de cârmă, felinarul lumina cu frumoasa lui flacără limpede forma îndesată a termosului de alături.

Dar la cârmă nu mai era nimeni!

— Walker, Walker, Walker! Am strigat, înspăimântaţi.

Foarte departe, dinspre orizontul vătuit de brumele nocturne, misterioasa tiroleză răspunse.

Marea noapte tăcută îl înghiţise pentru totdeauna pe sărmanul nostru Walker.

*

O auroră sinistră, violetă, ca rapida înserare a savanelor tropicale, urmă acestei nopţi funebre.

Abrutizaţi de o insomnie apăsătoare, oamenii priveau hula măruntă bompresul ciugulea frenetic spuma de pe crestele valurilor.

O gaură mare se ivise în vela pătrată şi Steevens deschise magazia de pânze pentru a o înlocui.

Friar Tuck îşi luă mănuşa şi se pregăti pentru o reparaţie conştiincioasă.

Toate mişcările erau instinctive, mecanice, făcute în silă. Din când în când, învârteam roata cârmei, murmurând:

— La ce bun… la urma urmei, la ce bun…

Fără să fi primit vreun ordin, Turnip urcă pe catargul principal. L-am urmărit maşinal cu privirea până la verga mare, apoi velatura îl ascunse.

Deodată, l-am auzit strigând disperat:

— Repede, urcaţi! E cineva pe catarg!

Urmă un zgomot fantastic de luptă la înălţime, apoi un urlet de agonie şi, în acelaşi timp, aşa cum văzusem ţâşnind corpurile piraţilor din Wrath de pe marginea falezei, o formă rapidă piruetă în văzduh şi căzu departe, în valuri: trupul lui Turnip…

— Blestem! Răcni Jellewyn, căţărându-se pe catarg, urmat de Friar Tuck.

Steevens şi cu mine ne năpustisem spre singura iolă; braţele formidabile ale flamandului o şi făceau să coboare spre apă, când am rămas ţintuiţi de stupoare şi de spaimă. Ceva cenuşiu,

lucitor şi nedesluşit ca sticla înconjură deodată iola, lanţurile se sfărâmară, o forţă necunoscută făcu goeleta să se încline la babord, un val se sparse acoperind puntea şi se prăbuşi în magazia de pânze încă deschisă.

Nu mai rămăsese nici urmă din mica ambarcaţie de salvare, aspirată de abis.

Jellewyn şi Friar Tuck coborâră.

Nu văzuseră pe nimeni.

Jellewyn luă o cârpă şi-şi şterse mâinile, cuprins de un tremur. Găsise velatura şi frânghiile stropite cu sânge cald.

Cu o voce sfâşiată, am rostit rugăciunile pentru morţi, împletind cuvintele sfinte cu blesteme la adresa oceanului şi a misterului.

*

Foarte târziu, am urcat pe punte împreună cu Jellewyn, hotărâţi să petrecem noaptea împreună, la cârmă.

Cred că la un moment dat am început să plâng şi că tovarăşul meu m-a bătut pe umăr afectuos. Apoi m-am mai liniştit; mi-am aprins pipa.

N-aveam nimic să ne spunem. Jellewyn părea adormit la cârmă, eu stăteam cu privirile pierdute în tenebre.

Deodată, am rămas încremenit de un spectacol neaşteptat: mă aplecasem peste vergeaua de la babord şi m-am ridicat, scoţând o exclamaţie înăbuşită.

— Ai văzut, Jellewyn, sau am halucinaţii?

— Nu, domnule – spuse el, foarte încet – aţi văzut foarte bine, dar, pentru Dumnezeu, nu spuneţi nimic celorlalţi, creierul lor e şi aşa foarte aproape de nebunie.

A trebuit să fac un efort pentru a reveni la bastingaj.

Jellewyn mi se alătură.

Fundul mării era parcă incendiat de o vastă lucire sângerie care luneca sub chilă şi lumina, de jos, pânzele şi parâmele.

Era ca şi cum ne-am fi aflat pe un vas de pe scena teatrului din Drury-Lane, luminat de o rampă invizibilă cu mişcătoare flăcări de Bengal.

— Fosforescenţă? Am sugerat eu.

— Priviţi, şopti Jellewyn.

Apa devenise transparentă ca o sferă de sticlă.

Am văzut, la o adâncime uriaşă, mari forme întunecate cu contururi ireale; erau castele cu turnuri imense, domuri

gigantice, străzi înfricoşător de drepte, mărginite de clădiri frenetice.

Ni se părea că zburăm, la o înălţime fantastică, deasupra unui oraş plin de o viaţă agitată.

— S-ar spune că acolo e mişcare, am murmurat eu.

— Da, încuviinţă Jellewyn, abia auzit.

Căci totul colcăia de o mulţime amorfă, de făpturi cu contururi nedefinite, care se grăbeau spre nu ştiu ce treburi febrile şi infernale.

— Înapoi! Urlă deodată Jellewyn, trăgându-mă brutal de centură.

Din adâncul genunii, una dintre, aceste făpturi ţâşnise cu o iuţeală de necrezut. În mai puţin de o secundă, umbra ei imensă ne ascunse oraşul submarin; era ca un val de cerneală răspândindu-se instantaneu în jurul nostru.

Chila fu izbită cu violenţă: în lumina purpurie, am văzut trei tentacule enorme, cât trei catarge suprapuse, bătând hidos spaţiul şi un formidabil chip de umbră, străpuns de doi ochi de ambră lichidă, ridicându-se la înălţimea balustradei de la babord şi aruncându-ne o privire înfricoşătoare.

Totul dură mai puţin de două secunde şi o hulă neaşteptată ne lovi dintr-o parte.

— Cârma la tribord! Strigă Jellewyn.

Era timpul. Balansinele fiind rupte, ghiul tăie aerul ca o secure, catargul cel mare pârâi aproape să se sfărâme. Fungile plesniră cu sunete clare de corzi de harpă.

Formidabila viziune se tulburase şi apa se frământa, uleioasă. La tribord, sub vânt, lucirea goni ca un franj aprins pe înaltele creste galopante, apoi dispăru.

— Sărmanul Walker, sărmanul Turnip, suspină Jellewyn.

Se auzi soneria în sala echipajului; începea cartul de la miezul nopţii.

*

Urmă o dimineaţă lipsită de evenimente.

Cerul rămase acoperit cu nori groşi, neclintiţi, de o nuanţă cărămizie murdară; era relativ rece.

Către amiază, mi se păru că văd, îndărătul înaltelor ceţuri, o pată luminoasă care ar fi putut fi Soarele. Am hotărât să determin poziţia vasului, cu toate că, după Jellewyn, asta nu însemna nimic.

Marea era agitată; încercam să păstrez linia orizontului, dar de fiecare dată valuri repezi alergau în câmpul vederii mele şi orizontul se năpustea spre cer.

Până la urmă, am reuşit. Căutam în oglinda sextantului reflexia petei luminoase, când am văzut că, în faţa ei, palpita la mare înălţime un fel de banderilă lăptoasă.

Din adâncurile sidefii ale oglinzii, ceva de nedefinit ţâşni spre mine; sextantul îmi fu smuls din mâini, am primit o lovitură puternică în creştet, apoi am auzit strigăte, zgomote de luptă şi din nou strigăte…

*

Nu eram propriu-zis leşinat; mă prăbuşisem pe chepeng. Un interminabil dangăt de clopot îmi suna în urechi. Am crezut chiar că aud sonoritatea gravă a lui Big-Ben din serile petrecute pe Tamisa.

Peste aceste zgomote plăcute se suprapuneau şi rumori neliniştitoare, dar mai îndepărtate.

Voiam să fac un efort ca să ies din amorţeală, când m-am simţit apucat şi ridicat.

Am început să urlu şi să dau din picioare, cu toată puterea care-mi revenise.

— Domnul fie lăudat! Exclamă Jellewyn. Asta nu-i mort.

Am încercat să ridic o pleoapă grea ca un capac de plumb.

Se ivi un petic de cer galben, haşurat de parâme oblice, apoi l-am văzut pe Jellewyn zigzagând ca un om beat.

— În numele cerului, ce ni se întâmplă? Am întrebat cu un glas plângăreţ, căci chipul marinarului şiroia de lacrimi.

Fără să răspundă, mă duse spre cabina mea.

Una dintre cele două cuşete era ocupată de o masă imobilă.

Mi-am recăpătat întreaga cunoştinţă; mi-am dus mâinile la inimă. Recunoscusem capul groaznic de tumefiat al lui Steevens.

Jellewyn îmi dădu să beau.

— E sfârşitul, l-am auzit murmurând.

— Sfârşitul, sfârşitul, repetam eu stupid, încercând să înţeleg.

El schimbă compresele de pe faţa matelotului.

— Unde e Friar Tuck? Am întrebat.

Jellewyn izbucni în suspine violente.

— Ca şi… pe ceilalţi… n-o să-l mai vedem… niciodată!

Îmi povesti, cu un glas întretăiat de criza de plâns, puţinul pe

care-l ştia.

Totul se petrecuse cu o rapiditate dementă, asemeni celorlalte drame succesive care jalonau existenţa noastră actuală.

Verifica gresorul, când auzise strigăte de ajutor pe punte.

Când urcă, îl văzu pe Steevens zbătându-se cu furie în mijlocul unui fel de bulă de argint, apoi prăbuşindu-se şi rămânând nemişcat. Mănuşile şi acele pentru pânze ale lui Friar Tuck zăceau răspândite în jurul catargului principal; el nu se mai afla acolo, dar de pe vergeaua de la babord picura sânge proaspăt. Eu eram întins pe chepeng, lipsit de cunoştinţă. Asta era tot ceea ce ştia.

— Când îşi va reveni, Steevens ne va spune mai multe, am murmurat.

— Să-şi revină! Replică amar Jellewyn. Trupul lui nu mai e decât un sac oribil, un amalgam de oase sfărâmate şi de organe zdrenţuite; constituţia lui de uriaş îl face să respire încă, dar se poate spune că e mort, mort ca şi ceilalţi.

Am lăsat „Psaltirea” să navigheze în voia ei. Velatura fiind redusă, înaintarea era aproape anulată de derivă.

— Totul pare să demonstreze că pericolul e mai ales pe punte, spuse Jellewyn, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi.

La căderea serii, eram închişi în salonul meu cabină.

Horcăitul lui Steevens era greu de suportat; trebuia să ştergem mereu spuma sângerie care-i acoperea buzele.

— N-am să dorm, am spus.

— Nici eu, încuviinţă Jellewyn.

Înşurubasem şi astupasem hublourile, cu toate că atmosfera era înăbuşitoare; vasul avea puţin ruliu.

Deodată, pe la ora două din noapte, în timp ce o toropeală de neînvins îmi înceţoşa gândurile şi un somn încărcat de coşmaruri punea stăpânire pe mine, am tresărit.

Jellewyn era foarte treaz şi ochii lui priveau îngroziţi tavanul de lemn lucitor.

— Cineva merge pe punte, spuse el încet.

Am luat puşca.

— La ce bun? Mă opri el. Să stăm aici, în linişte… O, nici măcar nu se mai jenează!

Un zgomot de paşi repezi făcea să răsune puntea, ca şi cum o mulţime grăbită s-ar fi agitat deasupra noastră.

— Mă aşteptam la asta, spuse Jellewyn şi adăugă, rânjind: Iată-ne rentieri! Muncesc alţii în locul nostru.

Zgomotele se precizaseră. Cârma scârţâia – o manevră complicată, cu vântul împotrivă.

— Se ridică pânzele!

— Drace!

„Psaltirea” făcu o mişcare de tangaj, apoi se înclină mult spre tribord.

— Să navighezi mura tribord pe un asemenea vânt! Exclamă Jellewyn. Sunt nişte monştri, nişte bestii însetate de sânge şi de omoruri, dar sunt marinari. Cel mai bun yahtmen al Angliei; pe un racer de anul trecut, n-ar îndrăzni să navigheze aproape împotriva vântului. Şi ce dovedeşte asta? Întrebă el, cu un aer doctoral.

Am ridicat din umeri, descurajat, nemaiînţelegând nimic.

— Că avem o destinaţie precisă şi că ei doresc să ne facă să ajungem undeva.

Am reflectat şi am spus, la rândul meu:

— Şi că nu sunt nici demoni, nici fantome, ci fiinţe ca noi.

— E cam mult spus…

— M-am exprimat greşit… fiinţe materiale, nedispunând decât de forţe naturale.

— Nu m-am îndoit nicio clipă de asta, replică Jellewyn, impasibil.

Spre ora cinci dimineaţă, o altă manevră făcu goeleta să se angajeze din nou într-un ruliu puternic. Jellewyn deschise un hublou: zorii murdari se filtrau prin norii compacţi.

Ne-am hazardat cu precauţie pe punte. Era curată şi pustie.

Vasul era la capă.

*

Trecură două zile liniştite.

Manevrele nocturne încetaseră, dar Jellewyn constată că eram purtaţi de un curent foarte rapid care ne ducea spre ceea ce ar fi trebuit să fie nord-vestul.

Steevens continua să respire, dar mai slab.

Jellewyn scosese din bagajele sale o mică farmacie portativă şi, din când în când, îi făcea injecţii muribundului. Vorbeam puţin, cred chiar că nu gândeam; în ceea ce mă priveşte, eram abrutizat de alcool, bând ocale întregi de whisky.

O dată, în timpul unor blesteme de beţiv în care-i făgăduiam

învăţătorului că am să-i sfărâm mutra în o sută de mii de bucăţi, am amintit despre cărţile luate de el la bord.

Jellewyn făcu un salt şi mă scutură energic.

— Ei, uiţi că eu sunt căpitanul! Am îngăimat.

— La naiba cu căpitanii de soiul dumitale! Replică el, cu grosolănie. Ce spui? … Cărţi!

— Da, în cabina lui, o ladă plină, le-am văzut, sunt în latineşte; nu cunosc acest jargon de spiţer.

— Eu îl cunosc. De ce nu mi-ai vorbit niciodată despre ele?

— Ce importanţă ar fi avut? Am ripostat eu, cu gura încleiată. Şi apoi, eu sunt căpitanul… trebuie… să mă respecţi!

— Beţiv afurisit! Spuse el furios, pornind spre cabina învăţătorului, în care l-am auzit încuindu-se pe dinăuntru.

Inertul şi lamentabilul Steevens, mai taciturn ca oricând, fu confidentul meu în ceasurile de beţie care urmară.

— Eu… sunt… căpitanul, sughiţam eu, şi am să mă plâng… autorităţilor maritime… El mi-a… spus beţiv blestemat… După Dumnezeu, sunt singurul stăpân la bord… Nu-i aşa, Steevens? Eşti martor… m-a insultat în chip josnic! Am să-l pun… în lanţuri…

Apoi am aţipit.

*

Când Jellewyn veni să înghită în grabă biscuiţi şi conserve, obrajii îi erau în flăcări, ochii îi scânteiau.

— Domnule Ballister, învăţătorul nu v-a vorbit niciodată despre un obiect de cristal, poate o cutie?

— Nu eram confidentul lui, am mormăit, amintindu-mi încă purtarea lui necuviincioasă.

— Ah, dacă aş fi cunoscut cărţile astea înaintea întâmplărilor de până acum!

— Ai aflat ceva? L-am întrebat.

— Licăriri… Caut, se arată o pistă. Probabil e fără sens, dar oricum e uluitor, înţelegeţi? Uluitor.

Era teribil de excitat. N-am putut să scot mai mult de la el. Alergă să se închidă în faimoasa cabină și l-am lăsat în pace.

Nu l-am văzut decât spre seară, pentru câteva minute; venise să pună gaz într-o lampă şi nu mi-a spus niciun cuvânt.

Am dormit până a doua zi, foarte târziu şi, cum m-am trezit, m-am dus în cabina învăţătorului.

Jellewyn nu mai era acolo.

Cuprins de o dureroasă nelinişte, l-am strigat.

N-am primit niciun răspuns.

Am cutreierat vasul şi, uitând de prudenţă, puntea, strigându-i numele.

Atunci m-am prăbuşit pe podeaua salonului plângând şi implorând ajutorul cerului.

Eram singur la bordul goeletei blestemate, singur cu muribundul Steevens. Singur, groaznic de singur.

*

Abia către prânz m-am târât până în cabina învăţătorului; privirea mi-a căzut imediat pe o foaie de hârtie prinsă pe perete, la vedere.

Erau câteva rânduri scrise de Jellewyn:

„Domnule Ballister, urc în vârful catargului principal, trebuie să văd ceva.

Poate că n-am să mă mai întorc; în acest caz, iertaţi-mi moartea care vă lasă singur, căci Steevens este şi el un om pierdut, o ştiţi.

Dar atunci nu întârziaţi să faceţi ceea ce vă spun:

Ardeţi toate aceste cărţi în partea din spate a vasului, departe de catargul principal şi fără să vă apropiaţi de bordaj. Cred că se va încerca să fiţi oprit, totul mă face să cred asta.

Dar ardeţi-le, ardeţi-le imediat, chiar dacă riscaţi să daţi foc „Psaltirei”. Asta vă va salva? Nu îndrăznesc să sper. Poate că providenţa vă mai acordă o şansă? Dumnezeu să aibă milă de dumneavoastră, domnule Ballister, ca şi de noi toţi!

Ducele de… zis Jellewyn”.

*

Întorcându-mă în salon, răscolit de acest neobişnuit rămas bun şi blestemându-mi beţia ruşinoasă care-l împiedicase probabil pe curajosul meu camarad să mă trezească, n-am mai auzit respiraţia sacadată a lui Steevens.

M-am aplecat asupra bietului său chip crispat.

Plecase şi el.

Am luat din cămăruţa motorului două bidoane cu benzină şi, împins de nu ştiu ce instinct providenţial, am pornit motorul şi l-am făcut să meargă cu toată viteza.

Am îngrămădit cărţile pe punte, lângă roata cârmei şi le-am stropit din belşug cu benzină.

O flacără înaltă şi pală urcă în văzduh.

În aceeaşi clipă, de pe mare se auzi un strigăt şi m-am pomenit chemat pe nume.

Am strigat şi eu, de stupoare şi de spaimă!

În siajul „Psaltirii din Mainz”, la douăzeci de braţe în urmă, înota învăţătorul…

*

Flăcările trosneau, cărţile se transformau rapid în cenuşă.

Infernalul înotător urla făgăduinţi şi ameninţări.

— Ballister! Am să te fac bogat, mai bogat decât toţi oamenii de pe Pământ la un loc. Imbecilule, am să te fac să mori în chinuri groaznice, necunoscute pe planeta ta blestemată! Am să te fac rege, Ballister… iadul ţi-ar fi mai blând decât ceea ce te aşteaptă!

Înota cu disperare, dar se apropia încet de vasul lansat cu toată viteza.

Deodată, goeleta făcu vreo câteva mişcări ciudate, lovituri surde o zguduiră.

Am văzut valul urcând spre mine: vasul era atras către adâncurile oceanului!

— Ballister, ascultă! Urlă învăţătorul.

Se apropia acum cu iuţeală, chipul îi era de o impasibilitate atroce, dar ochii îi ardeau cu o strălucire insuportabilă.

În mijlocul grămezii de resturi arzânde, am văzut deodată un pergament zbârcindu-se ca pielea şi un obiect scânteind.

Mi-am amintit cuvintele lui Jellewyn.

Un volum trucat ascundea faimoasa cutie de cristal despre care îmi vorbise.

— Cutia de cristal! Am strigat.

Învăţătorul mă auzi; scoase un urlet dement şi am avut incredibila viziune de a-l vedea ridicându-se în picioare pe valuri, cu mâinile întinse înainte ca nişte gheare.

— E ştiinţa! Cea mai înaltă ştiinţă pe care tu ai s-o distrugi, blestematule! Răcni el.

Din fiecare punct al orizontului ajungeau acum până la mine tiroleze ascuţite.

Primele valuri se prăvăliră pe punte.

Am sărit în mijlocul flăcărilor şi am spart cutia de cristal, cu o lovitură de călcâi.

Atunci am avut o senzaţie de prăbuşire, o greaţă oribilă.

Apa, cerul, se răsturnau într-un haos fulgurant; un urlet imens

zgudui văzduhul. Am început o cădere formidabilă în tenebre…

Iată-mă, v-am spus tot, m-am trezit în mijlocul vostru, am să mor. Am visat? Aş vrea să fie aşa!

Dar am să mor printre oameni, pe Pământul meu. Sunt fericit!

*

Naufragiatul a fost descoperit de Briggs, musul de pe „Nord-Caper”. Băiatul şterpelise un măr din bucătărie şi, ghemuit în mijlocul unei grămezi de cabluri încolăcite, se pregătea să savureze produsul furtului său, când îl văzu pe Ballister înotând greoi, la câţiva iarzi de vas.

Briggs începu să urle din toate puterile, temându-se ca înotătorul să nu fie aspirat de vârtejul elicei. L-am pescuit. Era fără cunoştinţă şi părea să doarmă; mişcările lui de înot fuseseră absolut automate, cum se întâmplă câteodată cu foarte bunii înotători.

Nu se vedea niciun vas şi pe apă nu plutea nicio epavă; dar musul pretinse că o formă de vas transparentă ca sticla – sunt chiar cuvintele lui – se înălţase la babord, pentru ca apoi să dispară în adâncimi.

Asta îl făcu de altfel să primească două palme de la căpitanul Cormon, ca să se înveţe minte să mai spună astfel de nerozii.

Am reuşit să turnăm un pic de whisky în gura celui pescuit; mecanicul Rose îi cedă cuşeta sa şi l-am învelit ca să-i fie cald.

Curând, el trecu, fără tranziţie, de la leşin la un somn profund şi febril. Trezirea îi era aşteptată cu curiozitate, când se produse groaznicul eveniment.

Ceea ce urmează este povestit acum de mine, John Copeland, secund la bordul lui „Nord-Caper” care, împreună cu matelotul Jolks, am văzut misterul şi groaza ivindu-se din noapte.

*

Ultima determinare a poziţiei efectuată în ziua aceea ne arătase că „Nord-Caper”se află la 22° longitudine vest şi 60° latitudine nord.

M-am aşezat eu însumi la cârmă şi mi-am făgăduit să petrec noaptea pe punte pentru că, în ajun, văzusem mari blocuri de gheaţă strălucind spre nord-vest, în lumina lunei.

Matelotul Jolks agăţă felinarele şi, cum suferea de o violentă durere de dinţi, agravată de căldura din sala echipajului, veni să-şi fumeze pipa lângă mine.

M-am bucurat, căci carturile solitare sunt teribil de monotone

când se prelungesc într-o noapte întreagă de veghe.

Vas bun şi solid, „Nord-Caper”nu e totuşi un trauler de ultimul tip, cu toate că are un post de radio. Spiritul de acum jumătate de veac îl impregnează încă, dotându-l cu un sistem de velatură care compensează forţa redusă a maşinii sale cu aburi. Pe el nu există inestetica şi înalta cabină cu geamuri a traulerelor moderne, proţăpindu-se ca un stânjenitor chalet în mijlocul punţii. Roata cârmei se află încă brav instalată în spate, făcând faţă vântului şi stropilor aduşi de vânt.

Fac această descriere pentru a situa mai bine drama de neînţeles la care am asistat, nu dintr-un observator închis şi cu geamuri, ci chiar de pe punte.

Luna dispăruse, cerul fiind destul de acoperit; doar o lucire tulbure şi, pe creasta hulei, o fosforescenţă ca aceea a unui brâu de stânci îngăduiau oarecare vizibilitate.

Putea fi ora zece; primul somn îi strivea cu greutatea lui pe oameni.

Jolks, stăpânit de durerea lui de dinţi, gemea şi înjura în surdină. Lumina lămpii de habitaclu îi scotea chipul crispat din umbra înconjurătoare.

Deodată, i-am văzut rictusul dureros transformându-se într-o expresie de uluire, apoi de adevărată teroare.

Pipa îi căzu din gura acum larg deschisă. Atitudinea lui mi se păru la început atât de caraghioasă, încât l-am luat peste picior.

Drept răspuns, el arătă cu degetul spre felinarul de la tribord.

Pipa mea se alătură celei a lui Jolks: la câteva degete sub felinar, agăţate în hobane, două mâini ude şi crispate ieşeau din tenebre.

Brusc, mâinile se descleştară şi o formă întunecată şi umedă sări pe punte.

Jolks făcu un salt într-o parte şi lumina habitaclului izbi forma în plin.

Am văzut atunci, cu o indescriptibilă stupefacţie, un fel de pastor într-o jachetă neagră, şiroind de apă de mare, cu un cap mic şi ochi de jăratic care ne priveau.

Jolks făcu o mişcare, ca să-şi scoată cuţitul de pescuit, dar n-avu timp să o sfârşească: arătarea se năpusti asupra lui şi îl doborî dintr-o singură lovitură. În aceeaşi clipă, lampa habitaclului fu prefăcută în ţăndări. O secundă mai târziu, musul care-l veghea pe naufragiat în sala echipajului începu să strige:

— Îl omoară! Îl omoară! Ajutor!

De când trebuise să potolesc încăierările dintre mateloţi, mă obişnuisem să-mi iau revolverul în timpul nopţii.

Era o armă de calibru mare, cu gloanţe blindate, pe care o mânuiam foarte bine. Am tras piedica.

Vasul răsuna de o rumoare confuză.

La câteva clipe după această suită de evenimente, o rafală de vânt, care pălmui pescadorul, sfâşie norii şi un mănunchi de raze de lună căzu asupra lui ca un proiector.

Înjurăturile căpitanului începură să acopere strigătele lui Briggs, când am auzit, în dreapta mea, un zgomot înăbuşit de salturi de pisică şi l-am văzut pe pastor trecând peste bordaj şi sărind în valuri.

I-am văzut capul înălţându-se pe coama unui val; l-am ochit cu sânge rece şi am tras.

Omul scoase un urlet ciudat şi hula îl aduse lângă bord.

Lângă mine, Jolks se ridicase, încă puţin ameţit, dar mânuind o cange cu gheare.

Trupul plutea de-a lungul vasului, izbindu-l cu mici lovituri surde.

Cangea dibui hainele, muşcă şi îşi urcă prada cu o uşurinţă de necrezut. Jolks aruncă un pachet inform pe punte, întrebând dacă era vorba de o pană.

Ben Cormon ieşi din sala echipajului, balansând un felinar aprins.

— Cineva a încercat să-l ucidă pe naufragiatul nostru! Strigă el.

— Am pus mâna pe bandit, am spus eu. A ieşit din mare.

— Eşti nebun, Copeland!

— Priviţi-l, patroane. Am tras şi…

Ne-am aplecat asupra rămăşiţelor, dar ne-am ridicat îndată, strigând ca nişte apucaţi.

Nu era decât un veşmânt gol, de care erau prinse două mâini artificiale şi un cap de ceară; glonţul meu găurise peruca şi sfărâmase nasul…

*

Mai târziu, spre sfârşitul acestei nopţi infernale, Ballister se trezi şi ne povesti aventura lui. O făcu foarte simplu, cu un fel de bucurie.

Îl îngrijisem cu devotament. Avea umărul stâng străpuns de

două puternice lovituri de cuţit; totuşi, dacă am fi putut să-i oprim hemoragia, l-am fi salvat, căci niciun organ vital nu era atins.

După ce vorbise atât, recăzu într-un fel de toropeală, din care ieşi pentru a întreba în ce împrejurări fusese rănit.

În clipa aceea, lângă el se afla doar Briggs care, vrând să-şi dea importanţă, îi răspunse că la miezul nopţii, în timp ce-l veghea, văzuse o formă năpustindu-se spre cuşetă şi lovindu-l de două ori. El îi povesti apoi despre focul de revolver şi îi arătă veşmântul burlesc.

Văzându-l, naufragiatul strigă îngrozit:

— Învăţătorul! Învăţătorul!

Fu cuprins apoi de o febră violentă, din care nu se trezi decât după şase zile, la spitalul maritim din Galway, pentru a săruta imaginea lui Christ şi a muri.

*

Manechinul fu încredinţat reverendului Leemans, care a străbătut Pământul şi cunoaşte bine secretele mării şi ale ţinuturilor sălbatice.

El examina îndelung aceste rămăşiţe.

— Ce putea să se afle înăuntru? Întrebă Archie Heines. Pentru că totuşi a fost ceva – şi ceva viu.

— Te cred, şi încă ce viu! Mormăi Jolks, pipăindu-şi gâtul roşu şi umflat.

Reverendul Leemans mirosi obiectul, aşa cum ar fi făcut un câine, apoi îl aruncă dezgustat.

— Îmi închipuiam, spuse el.

Ne-am apropiat şi noi nasurile.

— Miroase a acid formic, am spus eu.

— A fosfor, adăugă Reines.

Cormon reflectă un minut, apoi buzele îi tremurară.

— Miroase a caracatiţă, murmură el.

Leemans îl privi fix.

— În ultima zi a Creaţiei – spuse el – Dumnezeu va face să iasă Bestia înfricoşătoare din adâncul mării. Să nu grăbim Destinul printr-o cercetare nelegiuită.

Ne-am plecat capetele şi am renunţat să înţelegem.

Prezentând Psaltirea din Mainz *într-un volum antologic, Jean-Baptiste Baronian consideră că ea „este fără îndoială cea mai*

uimitoare povestire scrisă vreodată pe tema blestemelor mării”(48). Căutând rădăcina filonului legendar al textului, am ajuns la „călugării de mare”despre care scria medicul elveţian Konrad Gesner, în Istoria animalelor *(cinci volume publicate între 1551–1558). Resturile unei asemenea ființe fabuloase au fost găsite de savantul danez Steenstrup, în subsolul Muzeului din Copenhaga, într-un articol publicat în 1854, el arăta că e vorba despre un animal din grupa moluştelor… „învăţătorul” lui Jean Ray ne apare astfel ca un avatar al „călugărului de mare”, în contextul aluziilor alchimice şi al supoziţiilor inspirate de explorările cele mai îndrăzneţe ale ştiinţei şi pseudo-ştiinţei contemporane autorului. Cutia magică de cristal se învecinează astfel cu ipoteza lui Jellewyn despre lumea cu „n”dimensiuni, despre „un spaţiu diferii de al nostru; un spaţiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem şi care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul şi poate viitorul, însăşi lumea atomilor şi a electronilor, cu aştri rotitori, cu spatii relative şi imense, cu vieţi vertiginoase şi misterioase”.*

Revenind la misteriosul „învățător”şi la civilizaţia submarină căreia pare să-i aparţină, trebuie să subliniem că ideea unei posibile evoluţii spre inteligenţă a cefalopodelor e mai puţin fantastică decât s-ar crede. Aceste ipotetice concurente acvatice ale omului au creierul închis într-o capsulă cartilaginoasă, ca un fel de craniu. Organele gustului, mirosului, auzului, cele tactile şi de echilibru sunt foarte dezvoltate. Sistemul lor circulator şi digestiv posedă atribute specifice animalelor superioare: inimă, gâtlej, esofag, stomac. Ochii au o structură foarte asemănătoare celei a ochilor noştri, fiind capabili şi de acomodare. Unele cefalopode nasc pui vii. Cu tot caracterul ei pur speculativ, primejdia evocată în finalul povestirii se înscrie astfel în logica extrapolărilor specifice anticipaţiei, chiar dacă, şi în acest caz, subiectul şi atmosfera aparţin mai curând unui domeniu limitrof. Dar Jean Ray se numără printre acei autori care „se slujesc de ipotezele ştiinţifice nu pentru a sărăci universul fantastic, ci pentru a-l îmbogăţi şi, prin aceasta, lărgindu-i câmpul de acţiune, îi deschid posibilităţi nebănuite de vechile poveşti“(21).

Un ultim cuvânt despre atitudinea personajelor scriitorului belgian faţă de Necunoscutul cu care sunt confruntate. „Renunţarea la înţelegere”a celor patru membri ai echipajului

traulerului „Nord-Caper”ni se pare a fi un act mai curând formal, de vreme ce nici nu au posibilitatea de a descifra un mister localizat într-o zonă inaccesibilă. Reacţia tipică este aceea a lui Jellewyn, cercetând cărţile „învăţătorului”şi urând pe catargul ultimului supliciu, sau chiar a lui Ballister, distrugând receptaculul unei ştiinţe nelegiuite. Doctorul Paukenschläger şi domnul Wohlmut sunt şi ei posedaţi până la capăt de demonul cunoaşterii. Lumea pe care o descoperă nu este, de altfel, „fundamentul diferită de a noastră. Dacă omul rătăceşte în ea ca un orb, este pentru că totul îl derutează şi-l surprinde. Dacă trece de primul şoc, el percepe intuitiv că nu e o lume incoerentă şi ilogică. E o tapiserie căreia nu-i vede decât spatele şi al cărei desen îi scapă. Dar, o dată găsită grila care ordonează acest plan, totul se limpezeşte: omul poate face faţă acestor fiinţe şi acestor forţe care i se dezvăluie, neputinţa sa datorându-se ignoranţei, şi nu însăşi naturii lui” (21). Şi atunci, Alphonse Archiprêtre dă foc stradelei întunecoase, făcând să dispară acest cuib de entităţi feroce, iar Dick Forceville, din Adevărul despre unchiul Thimotéus, *descoperind că moartea este o fiinţă materială, o pândeşte și o apucă de gât. O superbă răzvrătire împotriva fatalităţii, pe care o vom întâlni şi la agresivul profesor Challenger al lui Arthur Conan-Doyle.*

Destul de curând după debutul ciclului holmesian (Un studiu în roşu, *1887), Doyle s-a aventurat pe tărâmul anticipaţiei, sub semnul autorului său favorit, Jules Verne.* Descoperirea lui Raffles Haw *(1891) constă în posibilitatea de a transforma orice metal în aur, cu ajutorul electricităţii. Intenţiile nobile ale descoperitorului se izbesc însă de legile aspre ale realităţii capitaliste. Neînţelegând mecanismul acestor legi – ca şi părintele său spiritual, de altfel – Haw consideră că eşecul se datoreşte imperfecţiunilor naturii umane. Şi atunci distruge rezervele de aur, laboratorul şi formula transmutaţiei, sucombând în urma unui atac de cord. Electricitatea joacă un rol hotărâtor şi în acel* Fiasco de la Los Amigos *(1892), parodie făţişă a povestirilor americane cu bandiţi intraţi în legendă. Condamnat la moarte prin electrocutare, redutabilul şantajist, jefuitor şi asasin Duncan Warner este” supraîncărcat la extrem”şi devine cvasi-nemuritor, pentru că „electricitatea înseamnă viaţă...” Menţionăm şi aparatul aerian cu aripi batante propulsat de* Motorul Brown-Péricord (1911) – *Un motor* electric

– *pentru a încheia ciclul naraţiunilor ştiinţifico-fantastice minore şi a trece la prima aventură a profesorului Challenger,* Lumea pierdută (1912).

Romanul reia şi amplifică ideea lui Jules Verne din Călătorie spre centrul Pământului: *supravieţuirea în condiţii speciale a unor specii animale şi vegetale de mult dispărute. Platoul izolat pe care ajung cei patru eroi ai lui Doyle a fost identificat mai întâi drept muntele Roraima, din Guyana. Percy Fawcett ne asigură că e vorba despre dealurile Ricardo Franco*; *„Stăteau ca o lume pierdută, împădurite până în vârf şi numai închipuirea putea să-şi reprezinte ultimele vestigii ale unei vremi de mult opuse. Izolaţi de lupta pentru existenţă, monştrii din timpul începuturilor vieţii omeneşti puteau încă să cutreiere netulburaţi aceste înălţimi, închişi şi apăraţi de povârnişurile inaccesibile. Aşa socotea Conan Doyle când, mai târziu, la Londra, povesteam despre aceste înălţimi şi arătam fotografiile lor (17). Dar localizarea* Lumii pierdute *constituie o operaţie hazardată şi oarecum gratuită, dat fiind caracterul imaginar al naraţiunii – ceea ce nu se poate spune despre identificarea modelului lui Challenger, pe care o face însuşi scriitorul, în lucrarea autobiografică* Memorii şi aventuri, *amintindu-şi anii de studenţie: „Dintre toţi profesorii noştri, cel pe care memoria mea îl reconstituie mai viu este Rutherford, cu silueta lui îndesată, barba asiriană, vocea prodigioasă, torsul enorm şi manierele ciudate. El exercita asupra noastră o fascinaţie amestecată cu respect şi teamă. Am încercat să-i redau întrucâtva înfăţişarea şi caracterul în imaginarul profesor Challenger" (cf. 37). Cât despre ziaristul Edward, D. Malone, însoţitorul profesorului în toate peripeţiile sale, subscriem la opinia lui Pierre Nordon: „E foarte posibil ca scriitorul să fi cedat fanteziei de a ne prezenta o indulgentă şi surâzătoare caricatură a unora dintre trăsăturile tinereţii sale, de pildă gustul pentru profesiunea de corespondent de război"(37). Adăugăm câteva argumente suplimentare. Ameninţat de Challenger, Malone îi declară: „Cântăresc 15 stone*[36] *sunt tare ca fierul şi joc mijlocaş centru în fiecare duminică în echipa «London Irish»". Or, Doyle cântărea cam 110 kg., avea o rezistenţă fizică deosebită şi* a *practicat numeroase sporturi, printre care şi fotbalul.*

Apariţia celei de-a doua aventuri a profesorului Challenger,

---

[36] *Stonă*, măsură de greutate, egală cu 6,340 kg.

Centura toxică *(1913), a declanşat o controversă pe care nu o putem trece sub tăcere. În „Avertismentul” la romanul* Forţa misterioasă, *J. H. Rosny Ainé scria:*

„La *11 martie 1913, un prieten american îmi adresa următorul bilet:*

«Ai cedat unui scriitor englez – şi dintre cei mai celebri – dreptul de a reface romanul care-ţi apare acum în Je sais tout; *i-ai dat dreptul de a lua teza şi detaliile, ca tulburarea liniilor spectrului, agitaţia mulţimii, discuţiile despre o posibilă anomalie a eterului, otrăvirea umanităţii – totul? Celebrul scriitor englez publică asta acum, fără să te numească, fără nicio referire la Rosny Ainé, plasând acţiunea în Anglia».*

În urma *lecturii acestui bilet, am parcurs numărul din* Strand Magazine *în care confratele meu britanic, d-l Conan Doyle, începea publicarea unui roman intitulat* The Poison Belt[37]. *Într-adevăr, între povestirea lui şi povestirea mea există coincidenţe supărătoare, între altele, tulburările luminii, fazele de exaltare şi de depresiune ale oamenilor etc; coincidenţe care vor apare cu limpezime oricărui cititor al celor două lucrări.*

Nu exagerez importanţa acestor coincidenţe, scopul meu nu este de a protesta. Socotesc posibilă o întâlnire de idei între d-l Conan Doyle şi mine; dar cum ştiu, datorită unei îndelungate experienţe, că eşti acuzat deseori că-i urmezi pe cei care-ţi urmează, mi se pare util să iau notă şi să observ că Je sais tout *publicase primele părţi ale* Forţei misterioase *când* The Poison Belt *a început să apară în* Strand Magazine” (39).

Coincidenţele apar, într-adevăr, cu limpezime. Există însă şi destule deosebiri, de la aceea dintre atitudinea activă a lui Challenger şi resemnarea lui Georges Meyral, eroul lui Rosny, până la unele chestiuni de detaliu. De altfel amândouă lucrările ar putea să-şi aibă punctul de pornire în opera lui Edgar Allan Poe (Convorbire între Eiros și Charmion, *1839), Jules Verne* (Doctorul Ox, *1872), H.G. Wells* (În vremea cometei, *1906).*

Întrerupând ciclul aventurilor profesorului Challenger, Doyle publică, în 1913, Oroarea înălţimilor, *care ne înfăţişează un fel de monştri fluizi bântuind straturile înalte ale atmosferei şi provocând moartea unui aviator curios. Apropierea primei conflagraţii mondiale orientează fantezia ştiinţifică a scriitorului spre domeniul strategiei militare. Partizan al alianţei anglo-*

---

[37] În engleză, în original.

franceze, el consideră că eficienţa acesteia poate fi compromisă de apariţia unei noi arme: submarinul. Soluţia pe care o propune este construirea unui tunel pe sub Canalul Mânecii. Şi pentru a sensibiliza opinia publică, scrie povestirea Pericol!, *relatare a unui război imaginar între Marea Britanie şi „Norlanda”,* o *ţară mică dispunând de o escadră de submarine comandată de căpitanul Sirius. Blocada instituită de acesta obligă în cele din urmă guvernul maiestăţii-sale să ceară pace. Dacă ar fi să-l credem pe Sam Moskowitz „multă lume i-a acuzat ulterior pe Doyle că a furnizat Germaniei formula războiului submarin”(35).*

Doyle ne propune şi o armă ipotetică mai redutabilă decât submarinele lui Sirius: Maşina de dezintegrare *(1929), inventată de misteriosul şi diabolicul Theodore Nemor. Utilizarea ei ar fi atât de dezastruoasă, încât Challenger părăseşte turnul de fildeş al indiferenţei faţă de orice fenomen situat în afara domeniului ştiinţei pure*. *Printr-un subterfugiu pueril dar eficient, el îl dezintegrează definitiv pe Nemor. Ideea ştiinţifico-fantastică a povestirii, formulată prima oară de Ralph Milne Farley în* Omul-radio *(1924), a fost dusă până la ultimele ei consecinţe de autorii moderni, care îşi închipuie că, într-un viitor mai îndepărtat, omenirea va putea cuceri astfel, prin dezintegrare şi reintegrare la distanţe astronomice, sistemul solar şi întreaga noastră galaxie.*

Şi iată-ne în faţa celei de-a patra aventuri a profesorului Challenger, inspirate de o ipoteză străveche. Pitagora, Anaximene, Platon credeau că Pământul este un animal – credinţă perpetuată până în secolul nostru[38]. *Challenger susţine şi el că „Pământul pe care trăim este el însuşi un organism, înzestrat, precum cred, cu o circulaţie, o respiraţie şi un sistem nervos al lui, propriu”. Dar, spre deosebire de gânditorii contemplativi ai trecutului, el vrea să înştiinţeze acest organism că „cel puţin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde atenţie”. Şi o face într-o povestire publicată, împreună cu* Maşina de dezintegrare, *în 1929*.

---

[38] **Cum demonstrează, de pildă, cartea lui Helan Jaworski, *Le Geon ou la Terre Vivante*, Librairie Gallimard, 1928.**

A. Conan Doyle

CÂND A RĂCNIT PĂMÂNTUL

Îmi amintesc vag că l-am auzit pe prietenul meu Edward Malone de la *Gazette* vorbind despre profesorul Challenger, cu care a participat la câteva remarcabile aventuri, sunt însă atât de ocupat cu propria-mi profesie, iar firma mea a fost copleşită într-atât cu comenzi, încât ştiu prea puţin despre ceea ce se întâmplă în lume, cu excepţia treburilor mele personale. În general îmi amintesc că Challenger[39] era zugrăvit ca un geniu sălbatic, cu o fire violentă şi intolerantă. Am fost nespus de mirat când am primit de la el o scrisoare de afaceri, redactată în termenii următori:

14 (bis) Enmore Gardens Kensington

„Domnule,

Aş dori să angajez serviciile unui specialist în fântâni arteziene. Nu voi ascunde domniei-voastre că opinia mea despre specialişti nu este prea strălucită şi că de obicei am socotit că un om care, ca mine însumi, posedă o minte bine înzestrată, poate avea o perspectivă mai profundă şi vederi mai largi decât acela specializat într-o anumită ştiinţă – care, vai, este atât de adesea o simplă profesie – având ca atare un orizont limitat. Totuşi, sunt gata să vă ofer o şansă. Privind lista specialiştilor în fântâni arteziene, o ciudăţenie oarecare – aproape că scrisesem absurditate – a numelui domniei-voastre mi-a atras atenţia, şi am descoperit, după investigaţii, că de fapt tânărul meu prieten, domnul Edward Malone, vă cunoaşte. De aceea vă scriu spre a vă informa că aş fi bucuros să am o întrevedere cu dumneavoastră, şi în caz că-mi veţi satisface exigenţele care ating un înalt nivel, s-ar putea să fiu dispus să vă încredinţez o afacere foarte importantă. Nu pot spune mai mult deocamdată, întrucât afacerea aceasta are un caracter strict secret, putând vorbi despre ea numai prin viu grai. În consecinţă vă rog să contramandaţi de îndată orice angajament aţi avea eventual şi să-mi faceţi o vizită la adresa de mai sus, la orele 10,30 dimineaţa, vinerea viitoare. Afară se află un răzuitor

---

[39] În engleză, *challenge* are sensul de cutezanţă, provocare.

precum şi un ştergător, doamna Challenger fiind nespus de pretenţioasă.

Rămân, domnul meu, precum am început, *George Edward Challenger”*

Am înmânat această scrisoare primului meu secretar, spre a răspunde, şi el l-a informat pe profesor că domnul Peerless Jones va fi bucuros să considere întrevederea ca aranjată. Era o notă de afaceri întru totul politicoasă, dac ea începea cu fraza:

„Scrisoarea dumneavoastră (nedatată) a fost primită” … Aceasta provocă o a doua epistolă a profesorului:

„Domnule – spunea el, şi rândurile lui păreau un gard de sârmă ghimpată.

…Observ că îmi reproşaţi faptul lipsit de însemnătate că scrisoarea mea a fost nedatată. Aş putea să vă atrag atenţia asupra împrejurării că, drept contraprestaţie penetra o taxare monstruoasă, guvernul nostru are obiceiul de a aplica pe plic una ştampilă mică, circulară, sau una marcă notificând data expedierii. Dacă ştampila aceasta lipseşte sau este neciteaţă, n-aveţi decât să vă răfuiţi direct cu autorităţile poştale. Între timp, aş solicita să vă mărginiţi observaţiile la probleme care privesc afacerea în privinţa căreia vă consult şi să încetaţi de a comenta forma în care se prezintă scrisorile mele”.

Era limpede pentru mine că aveam de-a face cu un nebun, aşa încât m-am gândit că e mai bine ca, înainte de a face un pas mai departe, să stau de vorbă cu prietenul meu Malone, pe care-l cunoşteam de multă vreme, de pe când jucam amândoi pentru Richmond. L-am găsit acelaşi vesel irlandez de totdeauna şi s-a amuzat nespus de cea dintâi ciocnire a mea cu Challenger.

— Nu-i nimic, băiete, spuse el, după ce ai să stai de vorbă cu el cinci minute, o să te simţi ca şi când ai fi fost jupuit de viu. Nu-i altul pe lume mai bătăios ca el.

— Dar de ce-l suportă lumea?

— Nu-l suportă. Dacă ai colecţiona toate acţiunile pentru injurii, toate plângerile pentru acte de violenţă la instanţele poliţieneşti…

— Acte de violenţă?

— Dumnezeu să te aibă în pază – dacă o să ai neplăceri cu el n-o să pregete să te arunce pe scări. E un troglodit primitiv în

haine civilizate. Îl văd cu o măciucă într-o mână şi cu o cremene ascuţită în cealaltă. Unii oameni sunt născuţi în afara secolului lor, dar el este născut în afara mileniului său. Aparţine neoliticului timpuriu, sau cam aşa ceva.

— Şi e profesor!

— Acesta-i paradoxul! E cea mai mare minte din Europa, posedând o forţă motrice care poate transforma toate visele în realitate. Colegii nu pot să-l sufere şi fac tot ce pot ca să-l ţină în loc, dar tot atât de bine ar putea o sută de vase pescăreşti să încerce să ţină în loc un transatlantic... Pur şi simplu el îi ignorează şi-şi vede de drum.

— Ei, am spus eu, un lucru e limpede: nu doresc să am de-a face cu el. Am să revoc această întâlnire.

— Câtuşi de puţin! Ai să te duci punctual până la secundă, fii atent, la secundă, dacă nu vrei s-o păţeşti.

— De ce aş face-o?

— Ei bine, ascultă. În primul rând nu lua prea în serios ceea ce ţi-am spus despre bătrânul Challenger. Oricine se apropie de el începe să-l iubească. Nu e nimic dăunător în bătrânul urs. Ehei, mi-amintesc cum a dus în spate un copil indian bolnav de variolă, o sută de mile din interiorul ţării până la râul Madeira. E un om mare în toate privinţele. N-o să te bruscheze dacă te înţelegi cu el.

— N-am să-i dau prilejul.

— Ai fi un prost dacă n-ai face aşa. Ai auzit vreodată despre misterul din Hengist Down, o localitate de pe coasta de sud?

— Vreo explorare secretă minieră?

Malone îmi făcu cu ochiul.

— Mă rog, poţi să-i spui astfel dacă vrei. Vezi bine, eu sunt unul dintre confidenţii bătrânului, da nu pot destăinui nimic până nu-mi dă dezlegare. Totuşi aş putea să-ţi povestesc ceva din ceea ce a apărut în presă. Un oarecare Betterton, care a făcut bani cu cauciucul, şi-a lăsat acum câţiva ani întreaga avere lui Challenger, cu condiţia ca aceasta să fie întrebuinţată în interesul ştiinţei. S-a dovedit o sumă uriaşă – câteva milioane. Challenger a cumpărat o proprietate la Hengist Down în Sussex. Era un pământ sterp, la marginea de nord a ţinutului calcaros. A luat o suprafaţă mare, pe care a împrejmuit-o cu sârmă. În mijlocul ei era o râpă adâncă. Acolo au început săpăturile. A anunţat – Malone îmi făcu din nou cu ochiul – că există petrol în

Anglia şi că va dovedi acest lucru. A înfiinţat un sat model, cu o colonie de muncitori bine plătiţi, care au jurat cu toţii să-şi ţină gurile. Râpa e împrejmuită cu sârmă, ca şi întreaga proprietate şi împrejurimile, iar locul e păzit de copoi. Din pricina acestor animale, câţiva ziarişti aproape că şi-au pierdut viaţa, ca să nu mai vorbim despre fundul pantalonilor. Acolo e o exploatare intensă, executată de firma „Thomas Morden”, ai cărei oameni au jurat de asemenea să păstreze secretul. Şi, în sfârşit e limpede, a venit vremea specialiştilor în puţuri arteziene. Acum, n-o să fii aşa de naiv să refuzi o asemenea lucrare plină de interes pentru dumneata, care ai experienţă şi te preocupă asemenea probleme, nemaivorbind de faptul că până la urmă îţi va aduce şi un cec gras şi pe deasupra te va pune în contact cu cel mai minunat om pe care l-ai întâlnit sau probabil îl vei întâlni vreodată.

Argumentele lui Malone au fost hotărâtoare şi dimineaţa de vineri m-a găsit în drum spre Enmore Gardens. Am avut grijă să fiu la timp, încât am ajuns la uşa profesorului cu douăzeci de minute mai devreme. Aşteptam în stradă, când, deodată, am dat cu ochii de un automobil cunoscut, un Rolls-Royce cu mascotă – o săgeată de argint – pe uşă. Era, neîndoielnic, maşina lui Jack Devonshire, asociatul junior al marii firme „Morden”. Mi s-a părut întotdeauna cel mai urban dintre oameni, aşa încât am fost de-a dreptul uluit când l-am văzut apărând deodată din casă, oprindu-se în afara uşii, ridicând mâinile spre cer şi rostind cu mare aprindere: „Blestemat să fie! Oh! Blestemat să fie!”

— Ce s-a întâmplat, Jack? Pari necăjit astăzi de dimineaţă?

— Hello, Peerless! Şi tu eşti amestecat în treaba aceasta?

— Se pare că mi se oferă o ocazie.

— Ei bine, ai să-ţi dai seama că asta-i o pedeapsă.

— Mai mult decât poate suporta omul, pe cât se vede.

— Hm, aşa s-ar părea. Intendentul mi-a comunicat un mesaj: „Profesorul doreşte să vă spun, domnule, că în prezent e ocupat, mănâncă un ou, dar dacă veţi binevoi să veniţi la o oră ceva mai potrivită, mai mult ca probabil v-ar primi”. Asemenea mesaj mi l-a trimis printr-un servitor! Pot să adaug că am fost chemat să primesc suma de douăzeci şi două de mii de pfunzi pe care ni-i datorează.

Am fluierat.

— Şi n-ai primit banii?

— O, ba da – e foarte corect cu banii. Dar plăteşte când are chef şi cum are chef, fără să-i pese de nimeni. Totuşi du-te şi-ţi încearcă norocul. O să vezi dacă are să-ţi placă. Spunând aceste cuvinte, el se repezi glonţ în automobil şi se făcu nevăzut.

Am rămas pe loc, aruncându-mi când şi când privirile la ceas, aşteptând ora fixată. Sunt, aş putea să spun, destul de bine clădit – concurez la finalele pentru clubul de box „Belsize”, categoria mijlocie – dar niciodată n-am aşteptat o întrevedere cu atâta emoţie. Nu era o teamă fizică, fiindcă sigur că m-aş fi putut apăra dacă nebunul acela m-ar fi atacat, dar era un amestec de simţăminte din care nu lipsea teama de vreun scandal public, cât şi aceea de a pierde un contract rentabil. Totuşi lucrurile se vădesc întotdeauna mai uşoare când încetează imaginaţia şi începe acţiunea. Am închis zgomotos capacul ceasului şi m-am îndreptat spre uşă.

Aceasta mi-a fost deschisă de un bătrân intendent cu faţa imobilă, un om cu o expresie sau o lipsă de expresie care spunea că e atât de obişnuit cu surprizele, încât nu-l mai miră nimic pe lumea asta.

— Sunteţi convocat, domnule? M-a întrebat el.

— Desigur.

Aruncă privirea pe o listă pe care o avea în mână.

— Numele dumneavoastră, domnule? … aşa, domnul Peerless Jones… o mie treizeci. Totul e în ordine. Trebuie să fiţi foarte atent, domnule Jones, pentru că suntem tare sâcâiţi de gazetari. Profesorul, după cum poate sunteţi în

Format, nu prea agreează presa. Poftiţi, domnule. Profesorul Challenger vă primeşte îndată.

În clipa următoare eram faţă în faţă cu el. Cred că prietenul meu Ted Malone l-a descris pe acest om în povestirea lui *Lumea pierdută* mult mai bine decât aş putea s-o fac eu, aşa încât las acest lucru în seama lui. Tot ceea ce vedeam era făptura uriaşă a unui bărbat înapoia mesei de mahon, cu o mare barbă neagră, în forma unei cazmale, şi doi ochi mari, cenuşii, pe jumătate acoperiţi de pleoapele care se lăsau în jos. Arogant, capul lui mare era dat pe spate, iar barba zbârlită întinsă înainte. Toată înfăţişarea lui întrunea o singură impresie, de intoleranţă trufaşă.

— „Ei bine, ce naiba vrei dumneata?” Aşa scria pe toată fiinţa

lui. Mi-am pus cartea de vizită pe masă.

— A, da, spuse el, luând-o şi ţinând-o în mâna întinsă departe, ca şi când i-ar fi displăcut mirosul ei. Desigur, dumneata eşti aşa-numitul specialist… domnul Jones… domnul Peerless Jones. Îi poţi mulţumi naşului dumitale, domnule Jones, pentru că acest pronume năstruşnic mi-a atras în primul rând atenţia asupra dumitale[40].

— Sunt aici, profesore Challenger, pentru o întrevedere de afaceri şi nu ca să vorbesc despre numele meu, am protestat cu toată demnitatea de care eram în stare.

— Dragă Doamne, pari să fii o persoană foarte susceptibilă, domnule Jones. Nervii dumitale sunt într-o stare nespus de iritabilă, deci trebuie să fim precauţi în tratativele cu domnia-ta, domnule Jones. Rogu-te, şezi şi linişteşte-te. Am citit broşurică dumitale despre corectarea peninsulei Sinai. Ai scris-o chiar dumneata?

— Fireşte, domnule! Numele meu figurează pe ea.

— Întocmai! Întocmai! Dar una nu presupune întotdeauna pe cealaltă, nu? Totuşi sunt gata să accept afirmaţia dumitale. Cartea nu e lipsită de un oarecare merit: sub lipsa de culoare a limbajului, sclipeşte, ici-colo, câte o idee, câte un germen al gândirii. Eşti căsătorit?

— Nu, domnule. Nu sunt.

— Atunci există o oarecare şansă că vei păstra un secret.

— Dacă voi făgădui să-l ţin, desigur că îmi voi ţine făgăduiala.

— Ei, tânărul meu prieten Malone – vorbea despre Ted ca şi când acesta ar fi fost un copil de zece ani – are o bună părere despre domnia-ta. Zice că pot să am încredere în domnia-ta. Această încredere este de mare importanţă, pentru că în prezent sunt angajat într-una din cele mai mari experienţe – aş putea chiar spune cea mai mare experienţă din istoria lumii. Îţi solicit participarea.

— Voi fi onorat.

— Este, într-adevăr, o onoare. Recunosc că nu mi-aş fi împărţit lucrările cu nimeni, dacă uriaşul caracter al întreprinderii nu ar necesita cea mai înaltă iscusinţă tehnică. Şi acum. Domnule Jones, obţinând promisiunea dumitale asupra secretului inviolabil, ajung la punctul esenţial. Problema e aceasta – pământul pe care trăim este el însuşi un organism viu,

---

[40] ***Peerless,* în engleză, înseamnă fără asemănare.**

înzestrat, precum cred, cu o circulaţie, o respiraţie şi un sistem nervos al lui, propriu.

Clar, omul era un nebun.

— Creierul dumitale, observ, continuă el, nu izbuteşte să înregistreze. Încet-încet, însă, el va absorbi ideea. Aminteşte-ţi cum seamănă o câmpie înţelenită sau un câmp de buruieni cu suprafaţa păroasă a unui animal gigantic. O oarecare analogie se găseşte în toată natura. Vei considera atunci ridicarea şi lăsarea uscatului, în decursul erelor, ca respiraţia domoală a unei fiinţe. În sfârşit, îi vei nota agitaţia înregistrată de percepţiile noastre liliputane – cutremurele, seismele.

— Dar despre vulcani ce spuneţi? Am întrebat eu.

— Hm! Vulcanii şi lava lor corespund erupţiilor pricinuite de căldură pe propriile noastre trupuri.

Mintea mi se învârtea, încercând să găsesc vreun răspuns la aceste afirmaţii.

Temperatura! Am strigat. Nu este un fapt cert că ea creşte vertiginos pe măsura ce se coboară în adâncime şi că centrul pământului este alcătuit din magmă – un lichid cald?

El respinse afirmaţia mea.

— Domnia-ta probabil ştii, domnul meu, acum când şcolile municipale sunt obligatorii, că pământul este turtit la poli. Ceea ce înseamnă că polul este mai aproape de centru decât orice alt punct şi ca atare ar putea fi mai mult afectat de această căldură despre care vorbeşti domnia-ta. Atunci ar trebui ca în mod firesc condiţiile de la pol să fie tropicale, nu?

— Ideea este cu totul nouă pentru mine.

— Desigur. Este privilegiul gânditorului original să expună idei noi, care de obicei nu sunt bine primite de plebe. Şi acum, domnule, ce-i aceasta? El ridică de pe masă un obiect mic.

— S-ar putea spune că este un arici de mare.

— Exact! Strigă el cu un aer de exagerată surpriză, ca şi când un copilaş ar fi rostit cine ştie ce mare deşteptăciune. E un arici de mare – un *echinus* comun. Natura se repetă ea însăşi în multe forme, indiferent de proporţii. Acest *echinus* este un model, un prototip al lumii. Observă că este inegal, circular, că e turtit la poli. Hai să privim atunci pământul ca un *echinus* uriaş. Ce ai de obiectat?

Obiecţia mea de căpetenie era că un asemenea lucru părea prea absurd pentru a fi discutat, dar n-am îndrăznit s-o spun.

Am ocolit obiecţia, căutând o afirmaţie mai puţin tranşantă.

— O fiinţă vie are nevoie de hrană, am spus eu. Cum ar putea pământul să-şi susţină volumul său masiv?

— Excelent, excelent! Exclamă profesorul cu un covârşitor aer de superioritate. Domnia-ta ai un ochi ager pentru ceea ce este evident, deşi judeci încet în ceea ce priveşte sesizarea implicaţiunilor mai subtile. Cum se hrăneşte pământul? Ne-am întors din nou la *echinus*, micul nostru prieten. Apa care îl înconjoară curge printre arterele acestei mici făpturi şi se îngrijeşte de nutriţia sa.

— Atunci socotiţi că apa…

— Nu, domnule. Eterul. Pământul paşte pe o cărare circulară, pe câmpiile spaţiului, şi, pe măsură ce se mişcă, eterul îl străbate necontenit, are grijă de vitalitatea lui. O adevărată turmă de alţi mici *echini* fac acelaşi lucru – Venus, Marte şi celelalte, fiecare cu păşunile sale.

Omul era evident un nebun, dar nu se putea discuta cu el, aşa că îmi lua tăcerea drept încuviinţare şi-mi zâmbea nespus de mărinimos.

— Ei, pare-mi-se că ajungem unde trebuie, spuse el. Începe să se facă lumină. Îţi cam ia ochii la început, fără îndoială, dar ne vom obişnui curând cu ea. Rogu-te, acordă-mi atenţia dumitale, în timp ce eu am să mai fac câteva observaţii asupra acestei mici făpturi din mâna mea.

Vom presupune că pe această scoarţă exterioară mişună o infinitate de mici insecte. Îşi poate oare da seama vreodată un *echinus* de existenţa lor?

— Aş spune că nu.

— Atunci îţi poţi imagina foarte bine că pământul nu-şi dă seama câtuşi de puţin cum mişună pe suprafaţa lui speţa umană… El nu-şi dă seama câtuşi de puţin de această exuberanţă de ciupercă a vegetaţiei şi de evoluţia vieţuitoarelor microscopice care s-au adunat pe el în timpul călătoriilor sale în jurul Soarelui, aşa cum se adună iabaşele pe un vas vechi. Aceasta este starea de lucruri actuală şi aceasta este ceea ce îmi propun să schimb.

L-am privit uimit.

— Vă propuneţi s-o schimbaţi?

— Îmi propun să înştiinţez pământul că cel puţin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde

atenţie. Este, fără îndoială, cea dintâi înştiinţare unică în felul ei, pe care a primit-o.

— Şi cum veţi face acest lucru, domnule?

— Ei, am ajuns unde trebuie. Ai pus punctul pe i. Îţi voi solicita din nou atenţia asupra acestei interesante vieţuitoare mici pe care o ţin în mână. Sub acest înveliş protector sunt numai nervi şi sensibilitate. Nu este evident că, atunci când un parazit ar vrea să-i solicite atenţia, i-ar găuri carapacea şi astfel i-ar excita aparatul senzorial?

— Desigur.

— Hai să ne gândim acum la un purice domestic sau un ţânţar care explorează suprafaţa trupului omenesc. S-ar putea să nu ne dăm seama de prezenţa lor. Deodată însă, când ne înfig trompa în piele, care e carapacea noastră, ne amintesc neplăcut că nu suntem cu totul singuri. Ideile mele vor începe fără îndoială să se limpezească în mintea domniei-tale. Lumina licăreşte în întuneric.

— Dumnezeule mare!! Vă propuneţi, evident, să foraţi un puţ prin scoarţa pământului.

Challenger închise ochii cu o vanitate nespusă.

— Înaintea domniei-tale vezi pe cel dintâi om care va sfredeli vreodată pielea bătătorită a acestui animal. Aș putea chiar să vorbesc la prezent: care o sfredeleşte.

— Aţi făcut acest lucru?!

— Cu prea preţiosul ajutor al lui Morden. Cred c-aş putea spune chiar: am sfredelit-o! Ani de-a rândul de muncă stăruitoare, neîntreruptă zi şi noapte, efectuată cu tot felul de sfredele, maşini de găurit, de perforat, de tasat, de explozive, ne-au dus până la urmă la ţinta dorită.

— Nu cumva vreţi să spuneţi c-aţi străpuns scoarţa terestră?

— Dacă felul în care te-ai exprimat denotă uimire, e acceptabil. Dacă denotă îndoială…

— Nu, domnule, nici pomeneală de aşa ceva.

— Vei accepta declaraţia mea fără întrebări. Am străpuns scoarţa. Am forat patrusprezece mii patru sute patruzeci şi doi de iarzi, sau, aproximativ, opt mile. În cursul forării noastre, e interesant să ştii, am scos la lumină o comoară în materie de zăcăminte carbonifere, care cu timpul vor compensa costul întreprinderii noastre. Dificultatea cea mai mare au fost jeturile de apă în straturile adânci de calcar şi în nisipurile Hastings, dar

le-am venit de hac. Ultimul stadiu a şi fost atins – şi ultimul stadiu nu este altul decât domnul Peerless Jones. Domnia-ta, domnule, reprezinţi ţintarul. Maşina de forat arteziană a domniei-tale la locul acelei *proboscis* înţepătoare. Mintea şi-a îndeplinit opera. Gânditorul *exit*[41]. Intră mecanicul, un *peerless* oarecare cu bagheta magică de metal. E limpede?

— Vorbiţi de opt mile! Am exclamat eu. Vă daţi seama, domnule, că cinci mii de picioare sunt considerate aproape o limită pentru maşini de forat arteziene. Am aflat că există o asemenea maşină în Silezia de Sus, care a ajuns la şase mii două sute de picioare, ceea ce a fost privit ca un miracol.

— Nu m-ai înţeles, domnule Peerless. Fie explicaţia mea, fie mintea domniei-tale este deficitară – n-am să cercetez care din două. Îmi dau seama foarte bine de limitele perforatoarelor arteziene; nu, nu este probabil că aş fi cheltuit milioane de pfunzi pentru tunelul meu colosal, dacă un perforator de şase inci s-ar fi dovedit corespunzător. Tot ceea ce îţi cer este să-mi pui la dispoziţie un sfredel cât mai ascuţit cu putinţă, nu mai lung de o sută de picioare şi acţionat de un motor electric. Un perforator obişnuit, adus înapoi de o cumpănă, va fi întru totul satisfăcător.

— De ce acţionat de un motor electric?

— Sunt aici, domnule Jones, ca să dau dispoziţii, nu explicaţii. Înainte de a sfârşi se poate întâmpla, se poate, zic, întâmpla ca însăşi viaţa domniei-tale să depindă de faptul că acest sfredel e acţionat de la distanţă de electricitate. Se poate, presupun, realiza aşa ceva, nu?

— Desigur că se poate.

— Atunci pregăteşte-te s-o faci. Lucrarea nu este încă în stadiul în care ar trebui să intervii domnia-ta, dar deocamdată poţi să te pregăteşti. Nu mai am nimic de adăugat.

— Dar este esenţial, am obiectat eu dojenitor, ca să mă informaţi asupra materiei pe care trebuie s-o străpungă sfredelul. Nisip, lut sau humă, fiecare necesită un tratament deosebit.

— Hai să-i zicem gelatină, spuse Challenger, Da, deocamdată vom presupune că va trebui să forezi în gelatină. Şi acum, domnule Jones, am anumite treburi relativ importante, care mă preocupă, aşa că îţi voi spune bună ziua. Poţi redacta un

[41] Iese (lat.).

contract în toată regula, în care să fie menţionate obligaţiile domniei-tale, contract pe care să-i înaintezi şefului meu de lucrări.

M-am înclinat şi-am vrut să plec, dar înainte de a ajunge la uşă, curiozitatea a fost mai puternică decât mine. Profesorul şi începuse să scrie aprig cu o pană de pasăre scârţâind pe hârtie. Se uită mânios în sus, când văzu că-l întrerup.

— Ei, domnul meu, ce mai e? Speram c-ai plecat.

— Doream numai să vă întreb, domnule, care poate fi scopul unei experienţe atât de neobişnuite.

— Pleacă, pleacă, domnul meu! Strigă el mânios. Ridică-ţi spiritul deasupra bazei mercantile şi a necesităţilor utilitariste ale comerţului. Scutură-ţi mentalitatea vrednică de dispreţ. Ştiinţa are nevoie de cunoştinţe. Chiar dacă cunoştinţele ne-ar călăuzi de la sine, noi tot ar trebui să le căutăm activ. A şti, o dată pentru totdeauna, ce suntem, de ce suntem, unde suntem, nu este aceasta în sine cea mai înaltă dintre toate, aspiraţiile umane? Pleacă, domnul meu, pleacă.

Marele lui cap negru se înclină din nou deasupra hârtiilor şi se făcu totuna cu barba. Pana scârţâia mai ascuţit ca de obicei. Aşa l-am părăsit pe acest om extraordinar, cu capul învârtindu-mi-se la gândul ciudatelor lucrări în care mă aflam acum ca asociat al lui. Când m-am întors la biroul meu, l-am găsit pe Ted Malone aşteptându-mă cu un zâmbet larg pe toată faţa, curios să afle rezultatul întrevederii.

— Ei bine! Exclamă el. Nu s-a întâmplat nimic? Niciun asalt, nicio baterie în poziţie? Ehei, pesemne că ai tratat cu mult tact. Ce impresie ţi-a făcut bătrânul?

— Cel mai exagerat, cel mai insolent, cel mai intolerant şi mai încrezut om pe care l-am întâlnit vreodată… dar…

— Întocmai! Exclamă Malone. Toţi ajungem la acest „dar”. Desigur, el este tot ceea ce zici, şi chiar mai mult, dar simţi că un om atât de mare nu trebuie măsurat cu măsura noastră şi că noi putem suporta din partea lui ceea ce n-am putea răbda din partea oricărui alt muritor în viaţă. Nu-i aşa?

— Ei, încă nu-l cunosc prea bine ca să confirm, dar presupunând că nu este un megaloman arţăgos, că spune adevărul, atunci, hotărât, este un om unic în felul lui. Dar este adevărat ceea ce spune?

— Desigur că este adevărat. Challenger întotdeauna emite

numai adevăruri. Ei, unde anume aţi ajuns? Ţi-a vorbit despre Hengist Down?

— Da, destul de sumar.

— Atunci, află de la mine că întreaga afacere este colosală în concepţie şi colosală în execuţie. Challenger nu poate să-i sufere pe gazetari, dar eu mă bucur de încrederea lui. Ştie că nu voi relata mai mult decât mă autorizează. De aceea îi cunosc planurile sau unele dintre planuri. E o vulpe bătrână – niciodată nu eşti sigur că l-ai dibuit. Oricum, ştiu destul pentru a te asigura că Hengist Down reprezintă o ofertă concretă, o tranzacţie aproape perfectă. Părerea mea este, pur şi simplu, să aştepţi evenimentele şi, între timp, să-ţi pregăteşti tot utilajul. Vei auzi curând multe lucruri, fie de la el, fie de la mine.

Întâmplător am auzit ceea ce trebuia chiar de la Malone. După câteva săptămâni a venit personal la biroul meu, relativ devreme, ca purtător al unui mesaj.

— Vin de la Challenger, mi-a comunicat el.

— Tu eşti ca peştele-pilot pentru rechin.

— Sunt mândru că pot fi ceva pentru el. Omul acesta este într-adevăr un miracol. El a perfectat totul. E rândul tău acum. După aceea va fi gata să ridice cortina.

— Eu nu cred până nu văd. Tot utilajul e însă gata încărcat pe un camion. Pot să pornesc în orice clipă.

— Atunci fă-o de îndată. Ţi-am dat o recomandare formidabilă în ce priveşte energia şi punctualitatea, aşa că vezi să nu mă faci de râs. Între timp, hai să mergem amândoi cu trenul. Am să-ţi dau o idee de ceea ce trebuie făcut.

Era o dimineaţă de primăvară plăcută – ca să fiu exact, în ziua de 22 mai – când am făcut acea călătorie predestinată, care m-a adus pe o scenă sortită să rămână istorică. Pe drum, Malone mi-a înmânat o notă de la Challenger, pe care trebuia s-o consider drept instrucţiunile mele.

„Domnule,

După ce vei sosi la Hengist Down, te vei prezenta la dispoziţia domnului Barforth, inginerul-şef, care se află în posesia proiectelor mele. Tânărul meu prieten Malone, purtătorul prezentei, este, de asemenea, în legătură cu mine şi mă poate scuti de orice contact personal. Am constatat până în prezent anumite fenomene în puţ, chiar sub nivelul celor 14.000 de

picioare, care confirmă pe deplin vederile mele asupra naturii organismului planetar, dar este necesară o dovadă şi mai concretă, înainte de a putea spera să fac o impresie asupra inteligenţei amorţite a lumii ştiinţifice contemporane. Această dovadă domnia-ta eşti indicat s-o furnizezi, iar oamenii de ştiinţă să fie martori. În timp ce vei coborî cu lifturile, vei observa – presupunând că ai rara însuşire a observaţiei – că treci succesiv prin straturi secundare de calcar, prin zăcăminte de cărbune, prin anumite indicaţii ale devonianului şi ale cambrianului şi, în sfârşit, prin zone de granit, străbătute de cea mai mare parte a tunelului nostru.

Fundul este acum acoperit cu pânză gudronată, de care dispun să nu te atingi, dat fiind că o manevră stângace a învelişului interior sensibil al pământului ar putea să provoace oarecum rezultate premature. După instrucţiunile mele, două traverse rezistente au fost aşezate de-a curmezişul puţului, la 20 picioare de fund, cu un spaţiu între ele. Spaţiul acesta va acţiona ca o menghină, pentru a susţine tubul dumitale artezian. Pentru acţionarea sfredelului vor fi de ajuns cincizeci de picioare, dintre care douăzeci sunt proiectate a rămâne sub traverse, aşa încât vârful sfredelului să ajungă aproape de pânza gudronată. Dacă îţi preţuieşti viaţa, nu lăsa să se meargă mai departe. Deasupra sfredelului va exista un spaţiu de treizeci de picioare şi, când vei face conectarea, trebuie să putem presupune că nu mai puţin de patruzeci de picioare de sfredel vor fi de ajuns în inima pământului. Întrucât magma este foarte moale, consider că probabil nu vei mai avea nevoie de forţă motrice şi că pur şi simplu o slăbire a tubului va fi suficientă ca greutatea lui însăşi să-l introducă în stratul pe care l-am scos la iveală. Aceste instrucţiuni vor părea satisfăcătoare pentru orice inteligenţă normală şi nu mă îndoiesc că domnia-ta vei avea nevoie de mai mult, ceea ce îmi poate fi comunicat prin prietenul nostru Malone.

George Edward Challenger”.

E lesne de închipuit că atunci când am ajuns la gara Storrington, aproape de pintenul nordic de la South Downs, eram într-o stare de extraordinară tensiune nervoasă. Ne aştepta o landoletă 30 Vauxhall, ponosită de intemperii, care ne-a dus hurducăind şase sau şapte mile în sus, pe cărări şi

drumeaguri, unde, în ciuda izolării naturale, erau săpate făgaşe adânci, arătând toate semnele unei circulaţii intense. Un camion avariat zăcea pe iarbă undeva într-un punct, arătând că avuseseră de furcă şi alţii cu terenul accidentat. La un moment dat, o uriaşă piesă mecanică, părând să fie valvele şi pistonul unei pompe hidraulice, ieşea ruginită de tot dintr-un hăţiş de răchită.

— Asta-i opera lui Challenger, zise Malone zâmbind.

— Spunea că depăşea, cu o zecime de inci calculul iniţial, aşa încât pur şi simplu a aruncat-o la marginea drumului.

— Implicând drept consecinţă un proces, fără îndoială.

— Un proces, dragă băiete! Ehei, noi ar trebui să avem un tribunal al nostru propriu. Am avea de lucru un an întreg pentru un judecător, ba chiar şi pentru guvern. Bătrânului diavol nu-i pasă de nimeni.” Rex N… George Challenger N. Rex!” Şi unul şi altul ar dănţui drăceşte de la un tribunal la altul. Ei, am ajuns. E în ordine, Jenkins, poţi să ne laşi aici!

Un vlăjgan cu o ureche ca o conopidă, care sărea în ochi, se uită pătrunzător în maşină, încruntându-se bănuitor. Se destinse însă şi salută, recunoscându-mi tovarăşul.

— E în regulă, domnule Malone. Credeam că sunt americanii de la *Associated Press*.

— Ce spui, adulmecă pe aici?

— Astăzi ei, ieri ăia ele la *Times.* Ehei, bâzâie de mama focului. Ia priveşte! Arătă un punct îndepărtat pe linia cerului. Vedeţi licărirea aceea? Acolo este telescopul celor ele la *Daily News* din Chicago. Da, se ţin scai de noi. Se înşiruie ca ciorile acolo, de-a lungul râului Beacon.

— Sărmană gaşcă a vechii prese! Spuse Malone, în timp ce intram pe poarta unui gard formidabil de sârmă ghimpată. Hm, eu fac parte dintre ei şi ştiu ce înseamnă asta.

În clipa aceea am auzit înapoia noastră un behăit jalnic:

— Malone! Ted Malone!

Behăitul venea de la un omuleţ rotofei care tocmai sosise pe o bicicletă cu motor şi se zvârcolea în înşfăcarea herculeană a portarului.

— Lasă-mă să trec, bâiguia el. Ia mâna de pe mine! Malone, cheamă-ţi gorila.

— Lasă-l, Jenkins! E un prieten al meu! Strigă Malone. Ei, păstaie bătrână, ce s-a întâmplat? Ce vânt te aduce? Fieful tău e

Fleet Street[42], nu pustietăţile din Sussex.

— Ştii prea bine ce nevoie mă aduce, spuse necunoscutul. Am primit misiunea de a scrie un reportaj despre Hengist Down şi nu pot să mă întorc cu mâna goală.

— Regret, Roy, dar aici n-ai să obţii nimic. Va trebui să rămâi de partea cealaltă a gardului. Dacă doreşti ceva mai mult, trebuie să vorbeşti cu profesorul Challenger şi să-i ceri autorizaţia.

— Am fost la el, se tângui gazetarul. Am fost azi-dimineaţă.

— Ei, şi ce a zis?

— A zis c-o să mă arunce pe fereastră.

Malone râse.

Şi tu ce-ai spus?

— I-am spus: dar uşa ce cusur are? Şi am zbughit-o prin eu, tocmai ca să arăt că n-are niciun cusur. Nu aveam timp să mai stau la taifas. Mi-am văzut de drum. Ted Malone, la Londra păreai să fii prieten la cataramă cu taurul ăsta, asirianul ăsta bărbos care mi-a distrus clişeele.

— Nu te pot ajuta, Roy. Aş face-o, dacă aş putea. În Fleet Street se zice că tu te descurci totdeauna, dar de data asta nu-ţi merge. Întoarce-te la birou şi aşteaptă câteva zile – îţi dau de veste îndată ce bătrânul se înmoaie.

— Nicio şansă să intru?

— Pentru nimic în lume.

— Banii n-au niciun cuvânt de spus?

— Ar trebui să ştii prea bine, ce să mai vorbim?

— Am auzit că mai e puţin până în Noua Zeelandă.

— Va fi şi mai puţin până la spital, dacă mai dai mult târcoale pe aici, Roy. Şi acum, la revedere. Avem şi noi treburile noastre. Acesta-i Roy Perkins, corespondent de război, îmi spuse Malone, în timp ce străbăteam complexul. I-am doborât recordul – până acum era socotit invincibil. Matriţa lui grăsulie şi nevinovată îl făcea să pătrundă peste tot. Cândva am lucrat în aceeaşi redacţie. Ei iată – arătă spre un pâlc de vilişoare cochete cu acoperişuri roşii – aici sunt cantonamentele oamenilor. La foraje lucrează un colectiv splendid de muncitori plătiţi cu mult peste salariile obişnuite. Trebuie să fie burlaci, membri ai ligii antialcoolice şi să depună jurământ că vor păstra secretul. Nu cred să fi fost până acum vreo defecţiune. Câmpia aceasta este

---

[42] **Stradă în Londra, azi cartierul presei.**

terenul lor de fotbal şi în casa aceea izolată au biblioteca şi camera de recreere. Bătrânul este un bun organizator, poţi fi sigur. Dumnealui este domnul Barforth, inginerul-şef.

Înaintea noastră se ivi un bărbat înalt, slab, melancolic, cu liniile adânci ale neliniştii săpate pe faţă.

— Sper că sunteţi inginerul de puţuri arteziene, ne întâmpină el mohorât. Am fost informat că veţi veni. Îmi pare bine că vă văd. Nu trebuie să vă mai spun că răspunderea acestor lucrări mă calcă pe nervi. Forăm mereu şi niciodată nu ştim dacă nu ne trezim cu un jet de apă calcaroasă, un strat de cărbuni, o vână de petrol sau, poate, în sfârșit, cu focul iadului. Până în prezent, am fost cruţaţi de această surpriză, dar acum vei intra în acţiune dumneata, după câte ştiu.

— Este atât de cald acolo jos?

— Da, e cald, nu se poate spune că nu. Totuşi poate nu e mai cald decât o indică presiunea barometrică şi spaţiul limitat. Din păcate, ventilarea e cu totul nesatisfăcătoare. Pompăm aer în jos, dar oamenii de schimb şi chiar flăcăii voluntari pot sta cel mult două ore. Profesorul a coborât ieri şi a fost încântat de tot ce a văzut. Cel mai bun lucru este ca, după ce luaţi o gustare, să vedeţi totul cu ochii dumneavoastră.

După ce am luat la repezeală o gustare frugală, am fost introduşi cu o grabă amabilă de director în tainele uzinei electrice. Peste tot se vedeau mormane de utilaj învechit, presărat pretutindeni în iarbă. Într-o parte era o lopata hidraulică Arrol, uriaşă, demontată, cu care se făcuseră repede primele excavaţii. Lângă ea se afla un scripete mare, care acţiona un odgon de oţel, scoţând rapid din fundul puţului, una după alta, cupele pline cu excavaţii. În uzina electrică se aflau mai multe turbine Escher Wyss de mare putere, cu o sută patruzeci de turaţii pe minut, comandând acumulatorii hidraulici care dezvoltau o presiune de 1400 pfunzi pe inciul pătrat, transmisă prin conducte de 3 inci în fundul puţului, unde acţionau patru sfredele de stânci cu cuţite de foraj de tip Brandt. Alături de sala maşinilor era uzina electrică ce furniza energie pentru o amplă instalaţie de lumină, iar lângă ea se afla altă extraturbină de 200 cai putere, care acţiona un ventilator, de 10 picioare, cu aer comprimat, transmis printr-o conductă de 12 inci până în fundul lucrărilor. Directorul îmi arăta aceste minunăţii, însoţindu-le de numeroase explicaţii tehnice care mă

plictiseau de moarte, aşa cum am făcut la rândul meu cu cititorul. Interveni o întrerupere binevenită. Când auzii huruitul unor roţi, m-am bucurat văzându-mi Leyland-ul de 3 tone rulând şi hurducând pe iarbă, încărcat până sus cu utilaj şi conducte şi aducându-l pe Peters, contramaistrul meu şi pe un alt lucrător nespus de mânjit pe faţă. Amândoi au început de îndată să descarce materialele şi să le care unde trebuia. Lăsându-i să-și vadă de treabă, directorul, Malone şi eu însumi ne-am apropiat de puţ. Era o lucrare uimitoare, la o scară mult mai mare decât mi-o închipuisem. Miile de tone de excavaţii formau o haldă înaltă, în formă de potcoavă, în jurul puţului. În concavitatea acestei halde alcătuită din calcar, lut, cărbuni şi granit, se zbârleau în sus stâlpi de fier şi roţi care acţionau pompele şi lifturile conectate cu uzina electrică, adăpostită într-o clădire de cărămidă care se ridica lângă gura puţului: aceasta se căsca asemenea unui hău uriaş cu un diametru de vreo 30–40 picioare, consolidat cu cărămidă şi ciment. În timp ce întindeam gâtul pe marginea lui şi priveam în jos abisul înfiorător despre care fusesem informat că era adânc de 8 mile, mi se învârtea capul la gândul acelei adâncimi ameţitoare. Lumina soarelui cădea pieziş pe gura puţului şi nu puteam să văd decât vreo câteva sute de iarzi de calcar alb, murdar de noroi, zidit ici şi colo, unde peretele păruse instabil. Deodată am zărit departe, în întunericul din adânc, o licărire slabă, un mic punct de lumină limpede şi stăruitor pe fundul negru ca smoala.

— Ce-i lumina aceea? Am întrebat eu.

Malone s-a aplecat lângă mine peste parapet.

— Urcă un lift, spuse el. Impresionant, nu? Licărirea aceea slabă este a unei lămpi puternice cu arc, aflată la o milă şi mai bine de aici. Urcă repede. O să fie aici în câteva minute.

Stăruitor, punctul de lumină crescu tot mai mult, până ce razele sale argintii umplură puţul, trebuind să-mi feresc ochii de lumina lor orbitoare. O clipă după aceea cuşca de fier zăngăni pe platforma de oprire şi din ea ieşiră patru oameni.

— Nu-i glumă să faci un schimb la o asemenea adâncime, spuse Malone. Pe cât se vede, echipa dumitale e gata să pornească la treabă. Cred că cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut este să coborâm. Atunci vei putea să vezi totul cu ochii dumitale.

M-a condus într-o anexă a sălii maşinilor. Pe pereţi atârnau

câteva costume dintr-o ţesătură foarte uşoară. Urmând exemplul lui Malone, mi-am scos totul de pe mine, am îmbrăcat unul din acele costume şi m-am încălţat cu o pereche de papuci cu tălpi de cauciuc. Malone, care se echipase înaintea mea, a ieşit din vestiar.

O clipă după aceea am auzit nişte bufnituri, ca şi când s-ar fi încăierat o haită de câini şi, alergând afară, l-am găsit pe prietenul meu rostogolindu-se pe pământ, încleştat de muncitorul care ajutase la aşezarea în ordine a conductelor mele arteziene. El încerca să smulgă ceva din mâna celuilalt, care strângea acel ceva cu disperare. Dar Malone, mult mai puternic decât el, i-l smulse din mâini şi-l călcă în picioare, până ce-l făcu zob. Abia atunci mi-am dat seama că era un aparat fotografic. Lucrătorul cu faţa mânjită se ridică jalnic de jos.

— La naiba, Ted Malone! Exclamă el. Era un aparat nou-nouţ de zece guinee.

— N-am ce-ţi face, Roy. Te-am văzut când ai luat poze şi n-aveam altceva de făcut.

— Cum naiba te-ai amestecat printre utilajele mele? Am strigat eu, cu o indignare îndreptăţită.

Pişicherul făcu cu ochiul, rânjind.

— Găseşti totdeauna felurite mijloace, spuse el. Dar nu-l osândi pe contramaistrul dumitale. N-a ştiut nimic. Mi-am schimbat hainele cu ajutorul lui.

— Şi acum ai să pleci, spuse Malone. Orice discuţie e de prisos, Roy. Dacă ar fi fost aici Challenger, asmuţea câinii pe tine. Am fost şi eu în asemenea situaţii, aşa că n-am să fiu prea aspru. Aici sunt însă câine de pază şi pot să muşc tot aşa de bine precum latru. Hai! Şterge-o!

Aşadar întreprinzătorul nostru vizitator fu scos afară din complex de doi lucrători care îl priveau rânjind. Publicul va înţelege, în sfârşit, geneza acelui senzaţional articol pe patru coloane cu titlul: *Visul nebun al unui om de ştiinţă,* cu subtitlul *Un tunel spre Australia,* care a apărut în *The Adviser* câteva zile mai târziu, aducându-l pe Challenger în pragul apoplexiei şi pe redactorul-şef al publicaţiei *The Adviser* la cea mai neplăcută şi primejdioasă întrevedere din viaţa lui. Articolul era un reportaj foarte colorat şi înflorit al aventurii lui Roy Perkins, „experimentatul nostru corespondent de război”, şi conţinea pasaje violente ca: „taurul hirsut de la Enmore Gardens”, „un

complex păzit de sârmă ghimpată, de bătăuşi pociţi, de copoi", şi, în sfârşit: „am fost smuls de la gura tunelului anglo-australian de două brute, cel mai sălbatic fiind un fluieră-vânt pe care îl cunoscusem mai înainte din vedere ca pe un parazit al profesiei gazetăreşti, în timp ce al doilea, o figură sinistră într-un bizar costum tropical, poza ca inginer de fântâni arteziene, deşi înfăţişarea lui amintea mai curând de Whitechapel[43]". Etichetându-ne în felul acesta, pezevenghiul zugrăvea minuţios construcţiile de la gura puţului şi o excavaţie în zigzag prin care trenuri funiculare trebuiau să pătrundă în pământ. Singurul inconvenient practic pe care îl avea articolul era că sporea simţitor mulţimea acelor pierde-vară care cutreierau pe la South Downs, aşteptând să se întâmple ceva. A venit şi acea zi când s-a întâmplat într-adevăr ceva şi când ei ar fi preferat să se afle în altă parte.

Contramaistrul meu şi aşa-zisul lui ajutor presăraseră peste tot aparatele, lăzile cu materiale, sfredelele W, verigile de încărcătură, dar Malone stăruia să lăsăm totul baltă şi să coborî în în fundul puţului. În acest scop, am intrat într-un lift construit din bare de oţel şi, în compania inginerului-şef, am coborât vertiginos în măruntaiele pământului. În puţ funcţionau mai multe lifturi automate, fiecare cu propria sa staţie operativă, scobită în peretele excavaţiei. Ele circulau cu mare viteză şi aveai mai curând senzaţia că goneşti pe o cale ferată verticală decât într-un lift lent, aşa cum sunt cele britanice.

Întrucât liftul era făcut din bare şi era viu iluminat, vedeam clar straturile pe care le străbăteam. Le priveam pe rând, în timp ce erau prinse fulgerător în lumină, în goană. Erau calcaruri gălbui, straturi Hastings cafenii, straturi Ashburnham mai deschise, luturi carbonifere negre şi apoi, sclipind în lumina electrică, strat după strat de lignit negru sclipitor, alternând cu conglomerate de lut. Ici-colo erau consolidate cu lucrări de cărămidă. În general însă pereţii puţului nu aveau nevoie de consolidare şi te minunai privind munca uriaşă şi iscusinţa tehnică pe care o reprezentau. Sub straturile, de cărbuni se vedeau zăcăminte alternative, cu o înfăţişare asemănătoare cu betonul şi după ele am trecut glonţ prin zone de granit primitiv, unde cristalele de cuarţ sclipeau şi licăreau, ca şi când pereţii negri ar fi fost presăraţi cu pulbere de diamante. Coboram tot

---

[43] **Cartier de periferic londonez.**

mai jos şi mai jos – mai jos decât pătrunseseră vreodată alţi muritori.

Coloritul stâncilor arhaice era variat şi n-am să uit niciodată o centură lată de feldspat trandafiriu, care sclipi cu o frumuseţe nepământeană înaintea puternicelor noastre lămpi. Strat după strat, nivel după nivel, aerul deveni tot mai dens şi mai cald, până ce chiar şi costumul nostru uşor devenise de nesuportat şi sudoarea curgea şiroaie de pe noi în papucii cu tălpi de cauciuc. În sfârşit, tocmai când aveam impresia că nu mai pot să suport, ne-am oprit la ultimul nivel şi am ieşit pe platforma circulară tăiată în rocă, Malone arunca de jur-împrejur spre pereţi priviri pline de îndoială. Dacă n-aş fi ştiut că era unul dintre bărbaţii cei mai curajoşi, aş fi putut spune că părea extrem de nervos.

— Ciudată materie, observă inginerul şef, trecându-şi mâna peste cea mai apropiată secţiune de stâncă. În lumina aceasta sclipea ca o zgură bituminoasă.

— Aici s-au produs zguduiri, cutremure. Nu ştiu ce se întâmplă. Profesorul pare încântat de acest lucru, dar mie mi se pun probleme cu totul noi.

— Sunt obligat să spun că am văzut peretele vibrând destul de perceptibil, spuse Malone. Ultima oară când am fost aici se fixau traversele acestea încrucişate pentru instalarea sfredelului dumitale. Când s-au scobit pereţii pentru introducerea suporturilor, aceştia vibrau la fiece lovitură. Teoria bătrânului pare absurdă în solida şi bătrâna Londră, dar aici jos, la opt mile de la suprafaţa pământului, nu prea mai sunt sigur de nimic.

— Dacă ai vedea ce se află sub pânza aceea gudronată ai fi şi mai puţin sigur, spuse inginerul. Stânca de la bază se taie ca brânza şi când am străbătut-o am ajuns la o nouă formaţie, care nu semăna cu nimic de pe pământ. „Acoperiţi-o! N-o atingeţi!” a strigat profesorul. Aşa că după instrucţiunile sale am acoperit-o cu pânza gudronată şi ea zace acolo neatinsă.

— Nu putem să aruncăm o privire?

Pe faţa lugubră a inginerului se oglindi teama.

— Nu-i de glumit cu profesorul, şovăi el. Este atât de afurisit, de şiret, încât niciodată nu ştii de unde te pândeşte. Totuşi vom risca să tragem puţin cu ochiul. El întoarse în jos lampa-reflector, aşa încât lumina sclipi pe pânza neagră. Apoi se aplecă şi, apucând o funie legată de colţul pânzei, o răsfrânse pe o suprafaţă de câţiva iarzi. Se ivi cea mai extraordinară şi

înspăimântătoare privelişte. Dedesubtul pânzei era o substanţă cenuşie, strălucitoare şi lucioasă, care creştea şi descreştea, palpitând încet. Pulsaţiile nu erau directe, ci dădeau impresia unui ritm uşor, care unduia la suprafaţa substanţei… Această suprafața în sine nu era întru totul omogenă, dar sub ea se vedeau ca printr-o sticlă nişte pete alburii nedesluşite şi nişte bulboane care îşi schimbau mereu forma şi mărimea. Ne uitam toţi trei vrăjiţi la acea privelişte extraordinară.

— Pare mai curând un animal jupuit, şopti Malone cu teamă. Bătrânul nu e prea departe de adevăr cu acel nefericit *echinus* al lui.

— Doamne, Dumnezeule! Am exclamat. Şi eu trebuie să împlânt o cange în fiara asta.

— Asta-i norocul tău, fiule, spuse Malone. Îmi pare rău, dar şi eu voi fi obligat să mă aflu lângă tine când ai s-o faci.

— Ei bine, eu nu voi participa, protestă inginerul-şef cu hotărâre.

— Niciodată n-am fost mai lucid decât acum în faţa acestei privelişti. Dacă bătrânul stăruie, renunţ la portofoliul meu. Dumnezeule mare, ia priviţi!

Suprafaţa cenuşie săltă deodată, unduind spre noi, cum face un val când îl priveşti de după dig… Apoi descrescu şi pulsaţiile abia perceptibile continuară ca şi mai înainte. Barforth lăsă funia şi trase pânza la loc.

— Parcă ar şti că suntem aici.

— De ce o fi unduind aşa spre noi? S-ar putea ca lumina să aibă un efect oarecare asupra ei.

— Acum ce trebuie să fac? Am întrebat eu.

Domnul Barforth arătă spre cele două traverse puse de-a curmezişul puţului chiar sub punctul de oprire al liftului. Între ele era un interval de aproape nouă inci.

— Asta a fost ideea bătrânului, spuse el. Cred c-aş fi putut să le fixez mai bine, dar încearcă să discuţi cu bizonul turbat. E mai comod şi mai sigur să faci întocmai cum spune în orice privinţă. El e de părere să lucrezi cu sfredelul de şase inci şi să-l fixezi într-un fel oarecare între suporturile acestea.

— Ei bine, nu cred că treaba asta e prea dificilă, am răspuns eu. Mă apuc de lucru chiar azi.

A fost, cum e lesne de închipuit, cea mai stranie experienţă a vieţii mele cu adevărat variate, în timpul căreia am săpat puţuri

pe toate continentele pământului. Întrucât profesorul Challenger stăruia foarte mult ca operaţia să fie dirijată de la distanţă şi cum începusem să văd o bună doză de raţiune în această pretenţie a sa, trebuia să imaginez un procedeu de comandă electrică, a cărui realizare era destul de uşoară, întrucât în puţ erau instalate fire de sus până jos.

Cu o grijă deosebită, împreună cu Peters, contramaistrul meu, am coborât în puţ conductele, sprijinindu-le pe stratul stâncos. După aceea, am ridicat platforma de la ultimul strat ca să ne facem loc. Întrucât eram de părere să folosim sistemul de percuţie, deoarece nu ne puteam baza exclusiv pe gravitate, am suspendat cumpăna de o sută de pfunzi pe un troliu, sub lift, şi am întins conductele dedesubt, încheind cu una terminală în formă de V. În sfârşit, cablul care susţinea cumpăna era montat pe marginea puţului în aşa fel încât cumpăna să rămână degajată la o comandă electrică. Era o muncă delicată şi grea, executată într-o căldură mai mult decât tropicală şi stăpâniţi fiind de sentimentul întotdeauna prezent că o lunecare a piciorului sau căderea unei scule pe pânza de sub noi putea provoca cine ştie ce catastrofă de neînchipuit. Ne înfricoşa tot ceea ce vedeam împrejur şi la picioarele noastre.

Mereu şi mereu se simţea un tremur, o vibraţie unduind de-a lungul pereţilor şi chiar am simţit sub mâini o pulsaţie nedesluşită, când îi atingeam. Nici lui Peters, nici mie nu ne-a părut rău când am semnalat pentru ultima oară că eram gata să ieşim la suprafaţă şi să raportăm domnului Barforth că profesorul Challenger îşi putea face experienţei când dorea.

Şi n-am avut mult de aşteptat. Nu mai târziu decât după trei zile de la executarea lucrărilor, am primit o notă. Era o invitaţie obişnuită „între intimi” şi suna astfel:

„PROFESOR G. E. CHALLENGER
F.R.S., M.D., D. Sc.,[44] ETC.

(Fost preşedinte al institutului zoologic şi deţinător al atâtor titluri şi funcţiuni onorifice încât acestea depăşesc capacitatea prezentei invitaţii) solicită prezenţa Domnului Jones (fără doamna), la orele 11,30 a.m., joi 21 iunie, pentru a fi martor la un remarcabil triumf al spiritului asupra materiei

[44] Diferite titluri academice.

la
HENGIST DOWN, SUSSEX.
Tren special gara Victoria 10,5

Pasagerii îşi plătesc biletul. Masa, după experienţă, sau nu, în funcţie de împrejurări. Gara Storrington 14 bis, Enmore Gardens S.W.”.

Am aflat că Malone tocmai primise şi el o misivă asemănătoare, pentru care pufnea de râs.

— Pur şi simplu îşi dă ifose, trimiţându-ne asemenea marafeturi, spuse el. Trebuie să fim acolo, orice s-ar întâmpla, aşa cum îi spune călăul ucigaşului. Dar află că a făcut toată Londra să bâzâie. Este oriunde îi place să fie, cu un reflector, în prim plan, proiectat în plin asupra bătrânului său cap păros. În sfârşit, veni ziua cea mare. În ceea ce mă priveşte, m-am gândit că era bine să mă duc la faţa locului în ajun, seara, ca să mă asigur că totul era în ordine. Maşina noastră de forat era fixată în poziţie, cumpăna ajustată, dispozitivele electrice puteau fi conectate cu uşurinţă. Eram satisfăcut că participarea mea la acea stranie experienţă avea să se petreacă fără obstacole. Comanda electrică se dădea dintr-un punct aflat la vreo cinci sute de iarzi de gura puţului, spre a evita orice pericol.

Când în dimineaţa hotărâtă – o ideală zi de vară engleză – am ieşit la suprafaţă liniştit, am urcat până la jumătatea colinei Down, de unde aveam o vedere generală asupra celor ce se petreceau.

Toată lumea părea să vină la Hengist Down. Cât vedeai cu ochii, drumurile erau pline de oameni. Autobuzele veneau hurducându-se şi clătinându-se pe şosele şi-şi descărcau pasagerii la poarta complexului. Acolo sfârşea drumul lor de cele mai multe ori. O mare ceată de paznici veghea la poartă; nici pomeneală să între careva în complex prin promisiuni sau bacşişuri, ci numai prezentând jinduitele tichete galbene. De aceea oamenii se răspândeau pe povârnişul colinei, până sus, pe creastă, unde se adunase o mulţime de spectatori. Era o atmosferă ca la Epson Down în ziua derbyului. Înăuntrul complexului, pe anumite porţiuni, se instalaseră împrejmuiri din sârmă şi feluriţii privilegiaţi erau conduşi spre aceste locuri rezervate pentru ei. Unele împrejmuiri erau pentru *pairi*[45], elitele pentru membrii Camerei Comunelor, una pentru fruntaşii

[45] **Pair, membru al Camerei Lorzilor.**

asociaţiilor ştiinţifice şi oamenii de ştiinţă celebri, inclusiv Leppelier de la Sorbona şi Dr. Driesinger de la Academia din Berlin. O împrejmuire special rezervată, cu saci de nisip şi cu acoperiş de tablă ondulată, era amenajată deoparte pentru trei membri ai familiei regale. La orele 11 şi un sfert un şirag de automobile au adus de la gară pe oaspeţii cu invitaţii speciale şi eu am intrat în complex pentru a asista la recepţie.

Profesorul Challenger stătea în prima îngrăditură rezervată elitei, strălucitor, în frac cu vestă albă şi joben lucios, cu expresia omului atotputernic îmbinată cu o condescendenţă aproape agresivă, şi cu un orgoliu de rău augur. „Vădit, expresia tipică a complexului Iehova”, aşa cum l-a descris unul dintre criticii lui. El asista, conducea și uneori îşi îndemna oaspeţii să-şi ocupe locurile. În sfârşit, după ce îşi adună elita în jur, se opri pe un dâmb potrivit şi privi în jurul lui cu aerul unui preşedinte care aşteaptă nişte aplauze binevenite. Întrucât aşa ceva nu se auzea deloc, Challenger intră brusc în subiect, cu glasul lui tunând până departe.

— Domnilor, rosti el, cu prilejul acesta nu e nevoie să spun şi „doamnelor”. Dacă nu le-am invitat să fie de faţă cu noi în dimineaţa aceasta, nu este, vă pot asigura, din lipsă de preţuire, pentru că pot spune, urmă el cu un umor elefantin şi cu o falsă modestie, că relaţiile dintre noi au fost întotdeauna din ambele părţi excelente şi chiar intime. Adevăratul motiv este că experienţa noastră conţine o oarecare doză de pericol, deşi acesta nu este suficient pentru a justifica emoţia pe care o văd pe multe din feţele domniilor-voastre. Va interesa membrii presei să ştie că am rezervat scaune anume pentru ei pe terasamentele de rocă, având câmp de vedere direct asupra scenei operaţiilor.

Domniile-lor au dovedit un interes inoportun, rareori deosebit de impertinenţă, în ceea ce priveşte treburile mele, aşa încât, cu această ocazie cel puţin, nu se pot plânge că nu le-am satisfăcut exigenţele. Dacă nu se va întâmpla nimic, ceea ce este foarte posibil, cel puţin eu am făcut tot ce am putut. Pe de altă parte, dacă se va întâmpla ceva, ei vor fi într-o excelentă poziţie pentru a vedea experienţa, a o înregistra total, simţindu-se până la urmă mândri de misiunea lor.

După cum poate fi uşor de înţeles, e imposibil pentru un om de ştiinţă să explice acelora care pot fi denumiţi, fără

desconsiderare nejustificată, oameni de rând, variatele motive ale concluziilor şi acţiunilor sale. Se aud unele întreruperi nemanierate, aşa că vom cere domnului cu ochelari în ramă de corn să nu-şi fluture umbrela (un glas: „asemenea vorbe despre oaspeţii dumitale sunt mai mult decât ofensatoare”). Probabil că expresia mea „oa meni de rând”să te fi jignit pe domnia-ta. Să-mi fie permis să spun atunci că ascultătorii mei sunt o gloată câtuşi de puţin de rând. Nu ne vom pierde în jocuri de cuvinte. Eram pe punctul de a spune, înainte de a fi întrerupt de această remarcă necuviincioasă, că întreaga problemă este pe deplin şi cu multă limpezime discutată în cartea mea despre pământ, în curs de apariţie, pe care o pot aprecia cu toată modestia cuvenită ca una dintre cărţile epocale despre istoria lumii (larmă generală şi strigăte: „La fapte. Pentru ce-am venit aici? E o glumă?”). Tocmai voiam să explic totul şi dacă voi mai fi întrerupt, mă voi vedea silit să iau măsuri ca să restabilesc buna-cuviinţă şi ordinea, a căror lipsă este atât de dureros vădită. Problema în sine constă în faptul că am forat un puţ prin scoarţa pământului şi că sunt pe punctul de a încerca efectele unei viguroase excitări asupra aparatului său senzorial, o operaţie delicată care va fi efectuată de subordonaţii mei, domnul Peerless Jones, un aşa-zis specialist în fântâni arteziene şi domnul Edward Malone, care e reprezentantul meu în această ocazie. Substanţa dezvăluită, sensibilă, va fi excitată, şi cum va reacţiona rămâne de văzut. Dacă acum veţi fi atât de amabili să vă ocupaţi locurile, aceşti doi domni vor coborî în puţ şi vor face ultimele pregătiri… După aceea vom apăsa pe acest buton electric de pe masă şi experienţa va avea loc.

Auditorii cuvântărilor lui Challenger simţeau de obicei, ca şi pământul, că epidermele lor protectoare erau înţepate şi nervii lăsaţi descoperiţi. Adunarea de faţă nu făcea excepţie, întrucât, în timp ce invitaţii se întorceau la locurile lor, se auzea un murmur înfundat de critici şi resentimente. Challenger şedea singur pe dâmb lângă măsuţă, cu coama şi cu barba neagră fremătând de agitaţie – o imagine rău prevestitoare. Nici Malone nici eu nu puteam admira priveliştea aceea. Întrucât ne grăbeam să ne îndeplinim extraordinara misiune. Douăzeci de minute mai târziu ne aflam în fundul puţului şi trăgeam pânza gudronată de pe magma dată la iveală!

Înaintea noastră se dezvăluia o privelişte uimitoare. Printr-o

stranie telepatie cosmică, bătrâna planetă părea să fi aflat că un nemaiauzit atentat la libertate era pe punctul de a se săvârşi. Magma dezvăluită era ca o oală în clocot. Mari bulboane cenuşii se ridicau şi plesneau cu un ecou asurzitor.

Bulele de aer şi golurile din interior se separau şi se contopeau într-o activitate agitată. Unduirile transversale erau mai puternice şi mai repezi decât înainte. Un fluid purpuriu întunecat se ivi, pulsând în anastomozele şerpuitoare ale canalelor de sub suprafaţă. În toate se vădea palpitaţia vieţii. Un miros greu făcea aerul anevoie de respirat pentru plămânii omeneşti. Privirile îmi erau fixate asupra acestei stranii privelişti, când Malone, lângă cotul meu, tresări deodată, alarmat.

— Dumnezeule, Jones! Strigă el. Priveşte!

Am aruncat într-acolo o privire şi o clipă după aceea am deconectat dispozitivul electric şi am sărit în lift.

— Vino! I-am strigat. S-ar putea să urmeze o goană pe viaţă şi pe moarte.

Ceea ce văzusem era într-adevăr înspăimântător. Tot fundul puţului părea că participă la activitatea tot mai intensă pe care o observasem sub picioarele noastre.

Pereţii păreau, prin asociaţie, să palpite, să pulseze şi ei. Această mişcare avea o înrâurire asupra orificiilor pe care se sprijineau traversele şi era clar că la cea mai mică retragere a pereţilor – totul depinzând de câţiva inci – traversele se vor prăbuşi. Dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva, atunci vârful ascuţit al conductei mele ar fi străpuns desigur magma, cu totul independent de deconectarea electrică.

Înainte de a se întâmpla acest lucru, era o chestiune de viaţă şi de moarte pentru Malone şi pentru mine să ieşim din puţ. Să fii la opt mile în pământ, cu posibilitatea anei subite convulsiuni extraordinare, era o perspectivă înfiorătoare. Zburam disperaţi spre suprafaţă.

Va uita cândva vreunul dintre noi acea goană, acel coşmar? Lifturile bâzâiau, zumzăiau – totuşi minutele păreau ore. Îndată ce ajungeam la un etaj, ţâşneam afară şi ne repezeam în liftul următor, apăsam pe buton şi zburam mai departe. Prin acoperişul din drugi de oţel puteam să vedem sus, departe, micul punct de lumină de la gura puţului. Tot mai mare şi mai mare, în cele din urmă deveni un cerc deplin şi ochii noştri

bucuroşi se opriră asupra ghizdului de cărămidă de la intrare. Ţâşnind afară, în sfârşit, într-o clipă plină de bucurie şi de recunoştinţă nebună, am sărit din închisoarea noastră, simţind sub picioare, încă o dată, iarba verde. Am scăpat ca prin urechile acului. Nu făcusem nici treizeci de paşi de la gura puţului când, jos, departe, în adâncuri, suliţa mea de fier s-a înfipt în ganglionul de nervi ai Maicii Glii şi marea clipă sosi. Ce se întâmplase? Nici Malone, nici eu n-am fost în stare să spunem, căci amândoi am fost măturaţi ca de un ciclon şi zvârliţi în iarbă, rostogolindu-ne mereu şi mereu ca două pietricele care lunecau pe gheaţă. În acelaşi timp, urechile noastre au fost asurzite de urletul cel mai îngrozitor care s-a auzit vreodată. Cine din toate sutele de oameni care au trăit clipele acelea a putut să descrie fidel îngrozitorul vuiet? Durerea, mânia, ameninţarea şi maiestatea ultragiată a naturii, totul se contopea într-un singur răcnet cumplit. *VA* ţinu un minut întreg – o mie de sirene într-una singură – paralizând toată mulţimea aceea cu stăruinţa lui sălbatică şi plutind departe prin văzduhul liniştit al verii, până ce ecoul lui se răspândi de-a lungul întregii coaste de sud, ba chiar ajunse şi la vecinii noştri francezi, dincolo de canal. Niciun sunet n-a egalat vreodată în istorie răcnetul pământului rănit.

Uluiţi, asurziţi, Malone şi cu mine am simţit şocul, am auzit vuietul, dar am aflat din relatările altora celelalte amănunte ale acelei scene extraordinare.

Cele dintâi proiectile azvârlite din măruntaiele pământului au fost lifturile. Celelalte dispozitive, prinse de pereţi, au scăpat suflului, dar duşumelele trainice ale lifturilor au fost izbite în plin de şuvoiul vertical. Când mai multe alice sunt plasate laolaltă într-o ţeavă în care se suflă, ele ţâşnesc la rând, una după alta. Tot astfel, cele paisprezece lifturi se iviră unul după altul în văzduh, înălţându-se unul după altul şi descriind o parabolă superbă, unul din ele aterizând în mare aproape de digul de la Worthing şi al doilea pe o câmpie nu departe de Chichester. Privitorii au declarat că din toate priveliştile stranii pe care le-au văzut vreodată, niciuna n-a fost întrecută de aceea a celor paisprezece lifturi plutind lin pe cerul albastru.

După aceea a ţâşnit gheizerul, tromba uriaşă a unei substanţe urât mirositoare ca melasa, consistentă ca gudronul, ridicându-se la o înălţime apreciată la două mii de picioare. Un aeroplan

de observaţie, care plutea deasupra priveliştii, a fost lovit, a fost înşfăcat ca de un balaur şi a aterizat forţat, om şi maşină făcuţi totuna de noroi. Acea substanţă respingătoare cu miros urât, pătrunzător, greţos, trebuie să fi fost sângele vieţii planetei sau, precum susţin profesorul Driesinger şi şcoala de la Berlin, o secreţie protectoare asemenea aceleia a sconcsului, secreţie cu care Natura a înzestrat-o pe Maica Glie, ca să se apere de Challengerii indiscreţi şi inoportuni. Totuşi cel dintâi ofensator, aşezat pe tronul lui, pe dâmb, scăpă neatins, în timp ce nefericiţii gazetari aflaţi în linia întâia de foc au fost atât de împroşcaţi, de udaţi, încât niciunul din ei n-a putut să iasă în lume mai multe săptămâni. Torentul de putreziciune a fost dus de vânt spre sud şi a căzut peste nefericita mulţime care aşteptase atât de mult şi cu atâta răbdare pe colinele de la Downs ca să vadă ce se va întâmpla. N-au fost accidente. Nimeni n-a avut de suferit ceva, dar mulţi au mirosit urât după aceea şi încă mai păstrează între pereţii lor câte o amintire a marii întâmplări.

În cele din urmă puţul s-a surpat. Aşa cum natura închide încet o rană din adânc spre suprafaţă, tot astfel pământul vindecă nespus de repede orice leziune făcută în substanţa sa vitală. S-a auzit un scrâşnet prelung, strident, în timp ce pereţii puţului se împreunau, zgomotul răbufnind din adâncuri şi apoi ridicându-se tot mai sus, până ce, cu un tunet asurzitor, ghizdurile de cărămidă ale puţului se turtiră şi se sfărâmară, în timp ce o vibraţie, ca un cutremur uşor, nărui terasamentele şi ridică deasupra locului unde fusese puţul o piramidă de cinci sute de picioare, alcătuită din sfărâmături şi fier rupt. Experienţa profesorului Challenger nu era numai încheiată, dar fusese înmormântată, ascunsă pentru totdeauna vederii omeneşti. Dacă nu s-ar vedea acolo obeliscul ridicat de Royal Society, ar fi îndoielnic că urmaşii noştri vor şti vreodată locul exact al acelui eveniment neobişnuit.

Apoi veni marele final.

Multă vreme după acele fenomene succesive s-a aşternut o linişte şi o tăcere încordată, în timp ce oamenii îşi recăpătau cumpătul şi încercau să-şi dea seama exact ce se întâmplase şi cum se ajunsese acolo. Şi deodată ţâşni în minţile lor revelaţia măreţei realizări, uriaşa întindere a concepţiei, geniul şi minunăţia execuţiei. Şi ei se întoarseră brusc spre Challenger.

Din toate părţile câmpiei răsunară strigăte de admiraţie. Pe dâmb, el privea în jos spre marea de chipuri întoarse către el, întretăiată doar de batistele care fluturau. Privind înapoi îl văd mai bine acum decât îl vedeam atunci. Se ridicase de pe scaun cu ochii pe jumătate închişi, pe faţă cu zâmbetul conştient al meritului, cu mâna stângă în şold, cu dreapta dusă la piept, sub frac.

Fără îndoială că imaginea aceea va rămâne nemuritoare, întrucât am auzit împrejurul meu ţăcănitul aparatelor, ca acela de la jocul crichetului pe câmp. Soarele de iunie strălucea auriu deasupra capului său, în timp ce el se întorcea grav, făcând o plecăciune spre fiecare punct cardinal. Challenger super-om de ştiinţă, Challenger arhi-pionierul, Challenger primul om dintre toţi oamenii pe care Maica Glie a fost silită să-l recunoască.

Şi drept epilog, încă un cuvânt. Desigur, e bine cunoscut că efectul experienţei s-a simţit pe tot pământul. Este adevărat că planeta rănită n-a scos nicăieri un asemenea urlet ca în punctul de pătrundere, dar prin comportarea sa, pretutindeni ea a arătat că e într-adevăr o entitate. Şi-a arătat indignarea prin fiecare orificiu, prin fiecare vulcan. Hecla a mugit până ce islandezii s-au temut de un cataclism. Vezuviul a răsuflat adânc din măruntaie. Etna a împroşcat o cantitate oarecare de lavă şi, drept urmare, împotriva lui Challenger a fost intentat un proces de o jumătate de milion de lire în faţa instanţelor de judecată din Italia, reprezentând daune pentru nimicirea viilor. Chiar în Mexic şi în centrul Americii Centrale erau semne ale unei intense mânii plutonice, iar urletele vulcanului Stromboli au asurzit întreaga Mediterană răsăriteană. E o ambiţie obişnuită a oamenilor să facă întreaga lume să vorbească, dar a fost numai privilegiul lui Challenger să facă întregul pământ să răcnească.

Sam Moskowitz consideră că povestirea se caracterizează printr-o „puternică originalitate” (35). Fără a-i contesta nicio clipă meritele, trebuie să menţionăm că ideea aparţine scriitorului francez G. De *Wailly, autorul romanului* Asasinul globului, *publicat în* Journal des Voyages, în *1910. Pentru că şi-a pierdut familia într-un cutremur, eroul romanului jură să ucidă Pământul, care i se pare a fi un animal imens şi rău.* El *încearcă să distrugă un „organ vital”, dar se produce un cataclism şi „animalul” nu moare.*

Oricum, Când a răcnit Pământul, *ca* şi Maşina de dezintegrare, *ne oferă din nou prilejul de a-l admira pe Challenger în postura agresiv triumfătoare pe care i-o cunoaştem din* Lumea pierdută. *Căci între timp apăruse* Ţara ceţurilor *(1925), în care monumentul de certitudine se transformase în contrariul său, cele câteva accente mistice din* Centura toxică *amplificându-se până la proporţiile unei „apologii romanţate a spiritismului" (37). Evoluţia teribilului profesor nu face decât să repete, de altfel, evoluţia creatorului său, care devenise, începând din 1916, un adept deosebit de activ al „religiei psihice", termen preferat de el „spiritismului". Influenţa acestei doctrine, întemeiate pe autosugestie şi pe înşelătorii, uneori foarte abile, este vizibilă şi în a doua parte a ultimei incursiuni doyleene pe tărâmul fantasticului-ştiințific,* Fosa Maracot.

După lumea pierdută *din Matto Grosso, scriitorul ne înfăţişează acum* Lumea pierdută sub mare, *cum e subintitulată povestirea. Datorită unui incident, batisfera doctorului Maracot ajunge pe fundul Atlanticului, la sud-vest de insulele Canare şi echipajul îi descoperă pe urmaşii legendarilor atlanţi. Îmbrăţişând teoriile teozofilor şi ocultiştilor, Doyle pune pieirea Atlantidei pe seama coruperii locuitorilor ei de către semi-demonul Baal-Seepa, care vrea acum să-şi desăvârşească opera. Planurile lui sunt însă dejucate de doctorul Maracot, depozitar efemer al spiritului unui geniu atlant, adversarul dintotdeauna al lui Baal-Seepa…*

A venit momentul să ne întrebăm în ce constă contribuţia lui Arthur Conan Doyle la dezvoltarea literaturii ştiinţifico-fantastice. Este el doar „unul dintre cei mai buni discipoli ai lui Jules Verne"? (37). Cu toate asemănările pe care le-am semnalat, credem că în aventurile profesorului Challenger există un ferment aparţinând exclusiv secolului al XX-lea, o nouă modalitate de a exprima plastic fenomenul lărgirii explozive a graniţelor cunoaşterii. Doyle nu este niciun epigon al lui Wells. *El nu anticipează pentru a da avertismente sau pentru a-şi afirma concepţia asupra viitorului*. *Opera sa ştiinţifico-fantastică reprezintă mai curând o prelungire a ciclului holmesian în alte coordonate. De aici preocuparea pentru* suspense, *pentru un ritm susţinut cd acţiunii.*

Pierre Nordon greşeşte, după părerea noastră, şi atunci când vrea să ne convingă că „Ciclul lui Challenger, care, în Lumea

pierdută, *inaugura ultima-fază a activităţii sale literare, înseamnă din partea lui Conan Doyle un fel de renunţare, căci aparţine în mod deliberai literaturii pentru copii" (37). Se face simţită aici concepţia eronată potrivit căreia* science fiction-*ul s-ar adresa exclusiv tinerilor cititori – şi autorul pare s-o împărtăşească, de vreme ce îi scria lui Greenhough Smith, editorul publicaţiei* The Strand, *referitor la* Lumea pierdută: *„Ambiţia mea este ca ea să însemne în literatura pentru băieţi ceea ce a însemnat Sherlock Holmes în povestirea detectivă"(cf. 35). Dar cum să lipeşti o astfel de etichetă pe* Centura toxică *şi* Când a răcnit Pământul, *ca să nu mai vorbim de* Ţara ceţurilor? ...

Criticul francez are în schimb dreptate afirmând că: „Această operă ca singură (Lumea pierdută) *şi seria de povestiri pe care o inaugurează ar fi fost fără îndoială de ajuns pentru a-i asigura lui Conan Doyle o reală reputaţie literară". Şi, adăugăm noi, pentru a-l situa ferm printre maeştrii anticipaţiei clasice.*

În 1925, când apărea Ţara ceţurilor, *Aleksandr Beleaev îşi făcea debutul în* science fiction. *Povestirea* Capul profesorului Dowell, *amplificată ulterior până la dimensiunile unui roman, pornea de la posibilitatea menţinerii în viaţă a unui cap izolat, ceea ce părea atunci* o *enormitate. O bună parte a operei lui Beleaev „,* în*temeietorul literaturii ştiinţifico-fantastice sovietice, unul dintre cei mai mari reprezentanţi ai cP (28), se caracterizează prin ingeniozitate şi îndrăzneală, chiar atunci când apelează la fondul de aur al anticipaţiei. După 1920, revistele şi editurile sovietice publicau numeroase lucrări ale autorilor străini, în primul rând Jules Verne, H. G. Wells, Arthur Conan Doyle, dar şi Maurice Renard,* al *cărui D*octor Lerne, sub-zeu ar *fi putut să-i sugereze lui Beleaev ideea primei sale povestiri. Scriitorul considera, de altfel, că tânăra anticipaţie sovietică „trebuia în mod inevitabil să treacă prin stadiul uceniciei la maeştrii vest-europeni. Fireşte că trebuia să ne însuşim şi formele standard" (7). Aşa se explică, de pildă,* pr*ezenţa unor candidaţi la dominaţia mondială (Stirner din S*tăpânul lumii, *Baily din V*ânzătorul de aer), vi*ziunea unei omeniri viitoare degenerate din punct de vedere fizic (*Lupta în eter), ut*ilizarea anabiozei pentru călătoria în timp (*Nici viaţă, nici moarte), te*me şi idei întâlnite frecvent în s*cience fiction-*ul o*ccidental. Există şi similitudini mai exact circumscrise: O*mul

din dulapul de cărţi a *făcut corpurile materiale penetrabile şi trece el însuşi prin pereţi, iar şomerul din L*umea care nu se vede es*te sensibil la radiaţiile electromagnetice* – ca *şi O*mul trucat, re*spectiv O*mul cu trup inconsistent di*n povestirile cu aceleaşi titluri ale lui Maurice Renard; O*mul amfibie ar*e grefate bronhii de rechin, asemeni cu O*mul care poate trăi în apă al *lui Jean de La Hire (numele eroilor, Ihtiandr* şi *Hictaner, sunt şi ele destul de apropiate). Evident, nu e vorba de plagiat şi nici măcar de adaptare,* Be*leaev fiind un creator în adevăratul sens al cuvântului. Topind în creuzetul imaginaţiei sale aceste sugestii, el ştie să le dea o formă proprie şi să integreze ideile anticipatoare într-o acţiune trepidantă, punându-le în slujba reliefării unor puternice drame individuale.*

Un loc aparte în opera lui Beleaev revine Invenţiilor miraculoase ale profesorului Wagner. *Sunt peste zece povestiri, care nu-şi propun să creeze un personaj complex, cu o personalitate covârşitoare (cum e, de pildă, profesorul Challenger), ci se concentrează asupra „invenţiilor” înseşi, asupra genezei şi implicaţiilor utilizării lor, învăluindu-le într-o aură de amuzament ironic.*

Iată cum descoperă fostul asistent al profesorului, Peskov, aria extrem de largă a preocupărilor acestuia: „Am impresia că am nimerit în cabinetul lui Faust. Laboratorul profesorului Wagner este uluitor. Ce nu poţi vedea aici! ... Fizică, chimie, biologie, electrotehnică, microbiologic, anatomie, fiziologie – s-ar părea că nu exista domeniu al ştiinţei care să nu-l intereseze pe Wagner, sau Wag, cum mi-a cerut să-i spun. Microscoape, spectroscoape, electroscoape şi diferite alte „scoape „care-i îngăduie să vadă lucruri altfel inaccesibile ochiului nostru. Urmează aparate pentru auz,” microsaoape” acustice, cu ajutorul cărora Wagner recepţionează mii de sunete noi: „şi lunecarea jivinelor marine, şi fiorul răchitei îndepărtate „. Sunt aici materiale de sticlă, cupru, aluminiu, cauciuc, porţelan, ebonit, platină, aur, oţel, în cele mai variate forme şi combinaţii. Retorte, baloane, serpentine, eprubete, lămpi, bobine, spirale, fire, şaltere, întrerupătoare, butoane... Oare toate acestea nu reflectă însăşi complexitatea creierului lui Wagner? Camera de alături este un adevărat panopticum: acolo Wagner întreţine culturi de ţesuturi, hrăneşte un deget viu, o ureche de iepure, o inimă de câine, un cap de berbec şi... un creier de om. Da, da,

un creier viu, care gândeşte!” Este creierul unui tânăr savant german, Ring, mort într-un accident. Wagner a găsit un mijloc de comunicare cu el şi ştie că ar vrea să nu mai fie condamnat la imobilitate. Întrucât creierul, hrănit cu o soluţie specială, a crescut foarte mult, nu mai poate fi vorba de a-l transplanta într-un craniu omenesc. Şi atunci, Wagner îl introduce în craniul unui elefant care, botezat Hoiti-Toiti, *va ajunge în cele din urmă în arena unui circ berlinez.*

Subliniind că şi în acest caz o idee mai veche (în Doctorul Lerne, *creierii lui Mac-Bell şi Nicolas Vermont sunt transplantaţi în cranii de câine şi, respectiv, taur) este dezvoltată în mod independent, amintim o altă operaţie extraordinară*, *săvârşită de Wagner în Africa. Un membru al expediţiei a suferit un accident, iar asistentul profesorului a murit înainte de a spune pe ce drum se poate ajunge la el. Wagner extrage creierul asistentului*, *află ceea ce doreşte descifrându-i oscilaţiile electromagnetice şi-l înzestrează cu ochi de vacă, descoperindu-l astfel pe cel accidentat* (Amba).

Un întreg capitol al operei lui Beleaev este consacrat popularizării diferitelor noţiuni ştiinţifice, într-o manieră atractivă. Apărând iniţial în revista Ioj (Ariciul), *din Leningrad, sub titlul generic” Întâmplări extraordinare”, micile povestiri-enigmă au fost amplificate ulterior, potrivit metodei de lucru a scriitorului. Beleaev pare să adreseze logicii şi fanteziei noastre întrebarea: ce-ar fi dacă… s-ar micşora viteza luminii* (Moartea luminii), *ar dispare bacteriile* (Lumea nepieritoare), *am realiza un aliaj din substanţe mai uşoare decât aerul* (Covorul zburător), *ar reînvia însuşirile naturale pierdute ale omului primitiv* (Instinctul străbunilor)? *Din această categorie*, *am ales o povestire în care îl vom reîntâlni pe profesorul Wagner*.

Aleksandr Beleaev

ÎN ABIS

I. Vila misterioasă

În timpul plimbărilor mele prin împrejurimile Simeizului am remarcat o vilă singuratică pe un povârniş al muntelui. La vilă nu ducea niciun drum. Era împrejmuită cu un gard înalt şi avea o portiţă scundă, întotdeauna bine închisă. De cealaltă parte a gardului nu se vedea niciun tufiş, niciun copac. În jurul vilei – colţuri de stânci gălbui, între care creşteau ici-colo ienuperi piperniciţi şi brazi de munte mici şi strâmbi.

„Cui i-o fi trecut prin minte să se stabilească pe stânca asta sălbatică şi golaşă? Îmi ziceam hoinărind prin jurul vilei. Oare o fi stând cineva aici?"

N-am văzut încă niciodată pe cineva ieşind de-acolo. Eram aşa de curios încât, mărturisesc, încercam să arunc o privire în curtea misterioasei vile urcându-mă pe stâncile din apropiere. Dar vila era situată astfel încât, din orice parte mă uitam, nu puteam să văd decât un colţişor al curţii. Curtea era la fel de golaşă ca şi locul din jur.

Dar după câteva zile de observaţii am surprins trecând prin curte o femeie în vârstă, îmbrăcată în negru.

Asta m-a intrigat şi mai mult.

— Dacă aici stau oameni, ei trebuie să întreţină cât de cât o legătură cu lumea exterioară, cel puţin să meargă la piaţă după de-ale gurii!

Am început să culeg informaţii printre cunoştinţele mele şi în cele din urmă curiozitatea mi-a fost satisfăcută. E drept, nimeni nu ştia ceva precis despre locatarii vilei, dar unul din cunoscuţi mi-a spus că, după cum se zvoneşte, acolo stă profesorul Wagner.

Profesorul Wagner!

Atât era de ajuns ca să nu mai las vila din vedere. Acum voiam cu orice chip să-l văd pe omul acesta ieşit din comun, care a făcut atâta vâlvă cu invenţiile sale. Dar cum? … Am început pur şi simplu să spionez vila. Simţeam că nu e bine ceea ce fac, totuşi continuam să ţin casa sub observaţie, stând la pândă ceasuri întregi, la diferite ore din zi şi chiar din noapte, după o tufă de ienupăr din apropierea vilei.

Se zice că dacă un om urmăreşte neabătut un ţel, mai devreme sau mai târziu îl va atinge.

Într-o dimineaţă, devreme de tot, de cum s-a luminat de ziuă, am auzit deodată scârţâind portiţa din gardul înalt. Cu atenţia încordată, m-am făcut ghem, urmărind cu răsuflarea tăiată ce-o să fie mai departe.

Portiţa se deschise, lăsând să iasă un bărbat înalt, rumen în obraji, cu o barbă blondă şi cu mustăţile lăsate în jos. Omul aruncă atent o privire în jur. Desigur era el, profesorul Wagner!

Convingându-se că nu se află nimeni prin preajmă, porni să urce încet, ajunse la o mică platformă din munte şi aici începu să facă nişte exerciţii cu totul de neînţeles pentru mine. Pe platformă erau risipiţi bolovani de diferite mărimi. Wagner se apropia de ei şi încerca să-i ridice, apoi, călcând cu grijă, îşi schimba locul şi reluă operaţia. Dar toţi bolovanii erau aşa de mari şi de grei încât chiar şi un atlet profesionist abia dacă i-ar fi putut urni din loc.

„Ce îndeletnicire stranie!” mi-am zis. Şi deodată am rămas atât de uluit încât am lăsat să-mi scape o exclamaţie. S-a petrecut ceva de necrezut: profesorul Wagner s-a apropiat de o bucată uriaşă de stâncă, mai mare cât un stat de om, a apucat-o de un colţ ascuţit care ieşea în afară şi a ridicat-o cu atâta uşurinţă ca şi cum ar fi fost o bucată de carton. Întinzând braţul, începu să descrie segmente de arc cu bucata de stâncă.

Nu ştiam ce să cred. Ori Wagner avea o forţă supranaturală… dar atunci de ce nu a putut să ridice bolovanii ceilalţi, destul de mici, ori… Nu mi-am dus gândul până la capăt, când o nouă scamatorie a lui Wagner mă uimi şi mai mult.

Wagner aruncă bucata de stâncă în sus ca pe o pietricică şi ea se ridică la vreo douăzeci de metri. Aşteptam cu emoţie s-o văd izbindu-se de pământ. Dar recădea destul de încet. Numărasem zece secunde înainte ca ea să înceapă să revină. Şi când ajunse aproape de pământ la înălţimea unui om, Wagner întinse mâna, o prinse şi o reţinu, şi trebuie să spun că mâna nici nu i-a tremurat.

— Ho-ho-ho! Râse cu o voce veselă de bas Wagner şi aruncă departe de el bucata de stâncă. Aceasta, zburând o vreme paralel cu pământul, căzu brusc şi se sfărâmă în bucăţi cu un zgomot asurzitor.

— Ho-ho-ho! Râse iar Wagner şi făcu un salt neobişnuit.

Ridicându-se la vreo patru metri, zbură în lungul platformei în direcţia mea. Se pare însă că nu şi-a calculat bine saltul, pentru că i s-a întâmplat acelaşi lucru ca şi bucăţii de stâncă: deodată începu să cadă brusc. Şi dacă n-ar fi fost panta pe care se prăvăli, poate că Wagner şi-ar fi pierdut viaţa. Căzu nu departe de mine, de cealaltă parte a tufei de ienupăr, scoase un geamăt şi trânti o înjurătură, apucându-se de genunchi. Frecându-se de câteva ori pe locul lovit, încercă să se ridice şi gemu iar.

După un moment de ezitare m-am decis să-mi trădez prezenţa şi să-i dau o mână de ajutor.

— V-aţi lovit rău? Pot să vă ajut cu ceva? L-am întrebat, ieşind de după tufiş.

Se pare că apariţia mea nu l-a mirat pe profesor. În orice caz n-a lăsat să se vadă asta în niciun fel.

— Nu, mulţumesc, răspunse el. Calm. Şi încercă din nou să se ridice. Faţa i se schimonosi de durere. Ba chiar se răsturnă pe spate. Piciorul lovit se umfla repede la genunchi. Era evident că trebuia neapărat să-i vin într-ajutor.

Drept care am început să acţionez decis.

— Să mergem până nu vă pierdeţi şi mai mult puterile, i-am spus, ajutându-l să se ridice.

Wagner se supuse. La fiecare mişcare, piciorul lovit îl făcea să sufere. Am urcat încet panta abruptă. Aproape că îl căram în cârcă pe Wagner, și corpul lui destul de greu mă istovea. În acelaşi timp, însă, eram extrem de mulţumit că în felul acesta aveam prilejul nu numai să-l văd pe profesorul Wagner, dar să-l şi cunosc, să-i vizitez casa. De altfel, poate că odată ajunşi la portiţă, el îmi va mulţumi şi nu mă va pofti înăuntru. Gândul acesta mă nelinişte în timp ce ne apropiam de gardul înalt al vilei sale. Dar Wagner nu spuse nimic, şi poate că nici nu pu tea să spună, aşa încât am trecut pragul mult râvnit. Wagner se simţea prost de tot. Din pricina loviturii şi a comoţiei aproape că îşi pierduse cunoştinţa. Şi eu cădeam din picioare de oboseală. Şi totuşi, mai înainte de a-l duce în casă, am aruncat peste umăr o privire cercetătoare în curte.

Curtea era destul de mare. În mijlocul ei stătea un aparat semănând cu aparatul lui Maurain. În fundul curţii, pe pământ, se vedea un orificiu rotund, acoperit cu un geam gros. În jurul acestui orificiu, de la el spre casă şi încă în câteva direcţii porneau din pământ nişte arcuri aflate la o distanţă de jumătate

de metru unul de altul.

Mai mult n-am apucat să văd nimic. Din casă ne ieşi în întâmpinare femeia aceea în vârstă, îmbrăcată în negru, menajera lui, aşa cum am aflat mai târziu.

Amândoi l-am aşezat pe profesorul Wagner în pat.

II. „Cercul vrăjit”

Wagner se simţea foarte rău. Respira greu, stătea cu ochii închişi, delira.

„Oare din cauza unei comoţii poate să piară această genială maşină care este creierul profesorului Wagner mă gândeam îngrijorat.

Bolnavul delira rostind formule matematice şi în răstimpuri gemea. Menajera, pierzându-se cu firea, stătea neajutorată, repetând într-una:

— Ce ne facem acum? Doamne, ce ne facem? …

A trebuit să-i dau profesorului primul ajutor şi să-l îngrijesc.

Abia a doua zi, spre dimineaţă, Wagner îşi veni în fire. Deschise ochii şi mă privi perfect conştient.

— Vă mulţumesc… rosti el abia auzit.

I-am dat să bea, iar el, făcându-mi un semn cu capul, mă rugă să-l las singur. Obosit de emoţiile din ajun şi de noaptea nedormită, m-am decis, în sfârşit, să-l las pe bolnav singur şi am ieşit în curte, ca să respir aerul proaspăt al dimineţii. Aparatul acela necunoscut din mijlocul curţii îmi atrase din nou atenţia. M-am apropiat de el şi am întins mâna.

— Staţi pe loc! Am auzit din spate vocea înfundată, speriată a menajerei. Şi în aceeaşi clipă am simţit că mâna mea a devenit neînchipuit de grea, ca şi când s-ar fi atârnat de ea o greutate uriaşă, trăgându-mă în jos cu atâta putere încât am căzut la pământ. O greutate nevăzută îmi apăsa încheietura braţului. Făcând un mare efort, mi-am retras mâna. Mă durea şi se înroşise.

Lângă mine stătea menajera şi clătina din cap afectată.

— Păi cum aşa? … Păi se poate? … Mai bine nu umblaţi prin curte, că vă striveşte cu totul!

Neînţelegând nimic, m-am întors în casă şi mi-am pus o compresă pe mâna bolnavă.

Când profesorul se trezi din nou, arăta cât se poate de bine. Pare-se că omul acesta avea un organism din cale-afară de sănătos.

— Ce-i asta? Întrebă el, arătând spre braţul meu.

I-am spus ce s-a întâmplat.

— Aţi fost într-un mare pericol, zise el.

Eram tare dornic să aflu cât mai grabnic de la Wagner o explicaţie a tuturor întâmplărilor extraordinare prin care trecusem, dar m-am abţinut să pun vreo întrebare, nedorind să-l deranjez pe bolnav.

În aceeaşi zi, seara, Wagner, cerând să fie întors în pat cu faţa la geam, începu să vorbească singur despre ceea ce mă preocupa atât.

— Ştiinţa studiază manifestările forţelor naturii, începu el fără nicio introducere, stabileşte legile ştiinţifice, dar cunoaşte prea puţin esenţa acestor forţe. Noi spunem: „electricitate, forţă de gravitaţie”. Le studiem însuşirile, le folosim în scopurile noastre. Dar ele ne dezvăluie foarte anevoie ultimele taine ale naturii lor. De aceea nu le folosim nici pe departe în deplină măsură. Electricitatea s-a dovedit a fi în această privinţă mai docilă. Am supus această forţă şi punând stăpânire pe ea, am silit-o să lucreze pentru noi. O deplasăm dintr-un loc în altul, o acumulăm ca rezervă, o consumăm pe măsura necesităţilor. Dar forţa de gravitaţie este într-adevăr forţa cea mai recalcitrantă. Cu ea trebuie să fim înţelegători, mai mult să ne adaptăm noi la ea decât s-o adaptăm pe ea la nevoile noastre. Dacă am putea să modificăm forţa de gravitaţie, s-o dirijăm cum vrem noi, s-o acumulăm aşa cum acumulăm electricitatea, gândiţi-vă ce armă puternică am căpăta! Este o veche dorinţă a mea să pun stăpânire pe această forţă ce nu se lasă supusă.

— Şi aţi pus stăpânire pe ea! Am exclamat, începând să înţeleg cele ce se întâmplă.

— Da, am pus stăpânire pe ea. Am găsit un mijloc pentru a regla forţa de gravitaţie aşa cum doresc eu. Aţi asistat la primul meu succes… Uf… succesele sunt uneori scump plătite! … oftă Wagner, frecându-şi genunchiul lovit. Am făcut o experienţă reducând forţa de gravitaţie într-un mic sector de lângă casă. Aţi văzut cu câtă uşurinţă am ridicat bucata aceea de stâncă. Am reuşit asta prin creşterea forţei de gravitaţie într-un mic sector al curţii mele… Era cât pe ce să plătiţi cu viaţa curiozitatea dumneavoastră apropiindu-vă de „cercul vrăjit”. Priviţi, urmă el, arătând cu mâna pe geam. În direcţia vilei vine un stol de păsări. Poate măcar una din ele va trece pe deasupra

sectorului cu gravitaţie amplificată…

Wagner tăcu. Eu urmăream tulburat păsările ce se apropiau. Iată-le zburând pe deasupra curţii…

Deodată, una din ele căzu ca o piatră la pământ. Nu se zdrobi doar, ci se prefăcu într-o pată, acoperind pământul cu un strat, cred, nu mai gros ca o foiţă de ţigară.

— Aţi văzut?

M-am cutremurat, gândindu-mă că şi eu puteam să am aceeaşi soartă.

— Da, îmi ghici el gândul, v-ar fi strivit greutatea propriului dumneavoastră cap, prefăcându-vă într-o turtă. Şi, râzând din nou, continuă: Fima, menajera mea, spune că eu am inventat un mijloc excelent de a feri alimentele de pisicile vagabonde. „Nu le omorâţi chiar de” tot, zice ea, numai să li se lipească labele de pământ, ca altă dată să nu mai vină!” Da… zise el după o pauză, există pisici mai păguboase şi mai periculoase, cu două picioare, înarmate nu cu gheare şi cu dinţi, ci cu tunuri şi cu mitraliere. Închipuiţi-vă ce barieră va constitui forţa de gravitaţie supusă de om! Eu pot să fac o zonă de baraj la frontierele statelor, peste care nu va trece niciun duşman. Aeroplanele vor cădea ca pasărea asta. Mai mult decât atât, nici chiar obuzele nu vor putea trece peste această zonă de baraj. S-ar putea face şi invers: să-l lipseşti pe inamicul în ofensivă de forţa de gravitaţie, şi atunci soldaţii, la cea mai mică mişcare, vor sări în sus şi se vor bălăbăni neputincioşi în aer… Dar toate acestea sunt fleacuri în comparaţie cu ceea ce am realizat. Am găsit un mijloc de a reduce forţa de gravitaţie pe toată suprafaţa globului pământesc, cu excepţia polilor…

— Cum veţi realiza asta?

— Voi sili globul pământesc să se învârtească mai repede, asta-i tot, răspunse profesorul Wagner cu un aer ca şi cum ar fi fost vorba de un titirez.

— Vreţi să măriţi viteza de rotaţie a Pământului?! Nu m-am putut stăpâni eu să exclam.

— Da, voi mări viteza lui de rotaţie, şi atunci forţa centrifugă va începe să crească, şi toate corpurile aflate pe pământ vor deveni tot mai uşoare. Dacă nu aveţi nimic împotrivă să mai rămâneţi la mine câteva zile…

— Cu plăcere!

— Am să încep o experienţă de îndată ce am să mă dau jos

din pat, şi veţi vedea multe lucruri interesante.

III. Se învârteşte!

După câteva zile, profesorul Wagner se făcu bine, dacă nu puneam la socoteala faptul că şchiopăta puţin. Se retrăgea pentru scurt timp în laboratorul său subteran, aflat într-un colţ al curţii, punându-mi mie la dispoziţie biblioteca. Dar în laborator nu mă poftea.

O dată, când şedeam în bibliotecă, intră Wagner, foarte surescitat, şi încă din prag îmi strigă:

— Se învârteşte! Am pus aparatul meu în funcţiune şi acum să vedem ce-o să fie mai departe!

Mă aşteptam să se petreacă ceva neobişnuit. Dar orele treceau, trecu ziua şi nu se schimbă nimic.

— Aşteptaţi, surâse profesorul pe sub mustaţă, forţa centrifugă creşte proporţional cu pătratul vitezei. Iar Pământul e un titirez cam mare, durează până să-i faci vânt!

A doua zi dimineaţă, dându-mă jos din pat, m-am simţit parcă mai uşor. Ca să mă controlez, am ridicat un scaun. Mi se păru şi el mult mai uşor ca de obicei. Se pare că forţa centrifugă a început să acţioneze. Am ieşit pe terasă şi m-am aşezat cu o carte în mână. Pe carte cădea umbra unei coloane. Fără să vreau, am băgat de seamă că umbra se deplasează destul de repede. Ce putea să însemne asta? Era ca şi cum Soarele ar fi început să se deplaseze mai repede pe cer.

— Aha, aţi observat? Am auzit vocea lui Wagner, care mă urmărea. Pământul se învârteşte mai repede, iar zilele şi nopţile se fac mai scurte.

— Şi ce-o să fie mai departe? L-am întrebat nedumerit.

— Om trăi şi-om vedea, răspunse profesorul.

În ziua aceea soarele a apus cu două ore mai devreme ca de obicei.

— Îmi închipui ce zarvă trebuie să fi produs acest eveniment în toată lumea! I-am zis profesorului. Ar fi interesant de ştiut…

— Puteţi afla asta la mine în cabinet, acolo e un aparat de radio, răspunse Wagner.

M-am dus repede în cabinet şi m-am convins că populaţia întregului glob pământesc e într-o teribilă stare de surescitare.

Dar acesta era numai începutul. Rotaţia Pământului creştea mereu. O zi şi o noapte durau doar patru ore.

— Acum toate corpurile aflate la ecuator au pierdut a patruzecea parte din greutate, spuse Wagner.

— De ce numai la ecuator?

— Acolo puterea de gravitaţie a Pământului e mai mică, iar raza rotaţiei mai mare, ceea ce înseamnă că şi forţa centrifugă acţionează mai tare.

Oamenii de ştiinţă au şi înţeles pericolul. A început o mare migraţie a popoarelor din regiunile ecuatoriale spre latitudini mai înalte, unde forţa centrifugă este mai mică. Deocamdată, însă, scăderea greutăţii era chiar folositoare: trenurile puteau transporta încărcături uriaşe, un motor slab de motocicletă era suficient pentru a tracta un mare aeroplan de călători, viteza de deplasare creştea. Oamenii deveniră dintr-odată mai uşori şi mai puternici. Eu însumi am simţit cum devin din ce în ce mai uşor. Un sentiment extraordinar de plăcut!

Radioul începu să aducă curând veşti tot mai triste. Trenurile deraiau tot mai des în pante şi la curbe, de altfel fără să se producă cine ştie ce catastrofe: vagoanele, chiar deraind, nu se sfărâmau. Vântul ridica nori de praf, care nu se mai lăsa pe pământ, ci se transforma în uragan. De peste tot se anunţau inundaţii catastrofale.

Atunci când viteza de rotaţie a crescut de şaptesprezece ori, obiectele şi oamenii de la ecuator nu mai aveau deloc greutate.

Într-o seară am auzit la radio o veste înfricoşătoare: în Africa Ecuatorială şi în America au fost câteva cazuri când oamenii, neavând nicio greutate, sub efectul forţei centrifuge, cădeau în sus. Curând apoi a venit altă veste îngrozitoare: la ecuator, oamenii au început să se sufoce.

— Forţa centrifugă smulge învelişul de atmosferă al globului pământesc, „fixat” de Pământ prin forţa gravitaţiei terestre, mă lămuri calm profesorul.

— Atunci… şi noi o să ne sufocăm, nu? L-am întrebat îngrijorat.

Wagner ridică din umeri.

— Noi suntem bine pregătiţi pentru orice schimbări.

— Dar de ce aţi făcut asta? Bine, dar e o catastrofă mondială, asta înseamnă pieirea civilizaţiei!… Nu m-am putut stăpâni să nu exclam.

Wagner rămase imperturbabil.

— Veţi afla mai târziu de ce am făcut-o.

— Oare numai pentru o experienţă ştiinţifică?

— Nu înţeleg ce vă miră atâta, răspunse el. Ciudat! Când trece un uragan sau erupe un vulcan și ucide mii de oameni, nimănui nu-i trece prin minte să învinuiască vulcanul. Consideraţi asta ca o calamitate…

Răspunsul nu mă satisfăcu. Fără să vreau, începeam să resimt ostilitate faţă de profesorul Wagner.

„Trebuie să fii un monstru, să n-ai inimă, pentru ca de dragul unei experienţe ştiinţifice să condamni la pieire milioane de oameni”, mi-am zis.

Ostilitatea mea faţă de Wagner sporea pe măsură ce eu însumi mă simţeam din ce în ce mai prost, şi aveam şi de ce: veştile acestea îngrozitoare despre o lume care piere, perindarea aceasta tot mai accelerată a zilelor şi nopţilor pot să te scoată din fire. Eu aproape că nu dormeam şi eram extrem de nervos. Trebuia să mă deplasez cu cea mai mare prudenţă. Cel mai mic efort muscular mă făcea să sar în sus şi să mă izbesc cu capul de tavan, e drept nu prea tare. Obiectele îşi pierdeau greutatea, şi era tot mai dificil s-o scoţi la capăt cu ele. Era destul să atingi din întâmplare o masă sau un fotoliu, că mobila se mişca din loc.

Apa din spălător curgea foarte încet şi jetul de apă se deplasa într-o parte. Mişcările noastre erau repezite. Membrele corpului, aproape lipsite de greutate, se mişcau aiurea, ca la o marionetă. „Motoarele” corpului nostru, muşchii, erau prea puternice pentru greutatea scăzută a corpului. Şi nu puteam nicicum să ne obişnuim cu această situaţie nouă, deoarece greutatea scădea mereu.

Fima, menajera lui Wagner, nu era mai puţin furioasă decât mine. Când gătea, semăna cu un jongleur. Cratiţele şi tigăile zburau în sus sau în lături; ea încerca să le prindă şi făcea mişcări caraghioase.

Numai Wagner era într-o dispoziţie excelentă şi chiar râdea de noi.

Cutezam să ies în curte numai după ce îmi umpleam buzunarele cu pietre, „ca să nu cad în cer”. Vedeam cum scădea apa în mare; apa era mânată spre vest, unde probabil inunda ţărmurile… Pe lângă toate astea, am început să simt ameţeli, mă sufocam. Aerul se rarefia. Vântul uraganic, care bătea tot timpul dinspre est, parcă începuse să slăbească… în

schimb temperatura scădea rapid.

Aerul se rarefia… în curând va veni sfârşitul… Mă simţeam atât de groaznic de prost, încât am început să mă gândesc ce moarte să-mi aleg: să cad în cer, sau să mă sufoc. Asta e moartea cea mai rea; în schimb am să văd până la capăt ce-o să se întâmple cu Pământul…

„Nu, e mai bine totuşi s-o sfârşesc imediat”, m-am decis, simţind că mă sufoc, şi am început să scot pietrele din buzunar.

Mâna cuiva mă opri.

— Staţi aşa! Am auzit vocea lui Wagner. În aerul rarefiat, vocea lui suna foarte slab. E timpul să coborâm la subsol!

Mă luă de braţ, făcu un semn din cap menajerei, care stătea pe terasă respirând anevoie, şi pornirăm spre un colţ al curţii, spre „geamul” acela mare, rotund, din pământ. Eu îmi pierdusem cu totul voinţa, mergeam ca în vis. Wagner deschise uşa grea care ducea în laboratorul subteran şi mă împinse prin ea. Pierzându-mi cunoştinţa, am căzut lin pe pardoseala de piatră.

IV. Cu capul în jos

Nu ştiu cât am stat în nesimţire. Prima senzaţie a fost că respir iar aer curat. Am deschis ochii şi m-am mirat mult văzând un bec electric fixat în mijlocul podelei nu departe de locul unde mă aflam.

— Să nu vă miraţi, am auzit vocea profesorului Wagner. Podeaua noastră va deveni curând tavan. Cumva simţiţi?

— Mulţumesc, mai bine.

— Atunci ridicaţi-vă, aţi stat destul culcat! Spuse el, şi mă luă de braţ. M-am săltat în sus, spre tavanul de sticlă, apoi am început să cobor, foarte încet.

— Să mergem să vă arăt locuinţa mea subterană, spuse Wagner.

Locuinţa se compunea din trei camere: două din ele întunecoase, luminate doar de becuri electrice, şi una mare, cu tavanul de sticlă, sau poate cu podeaua, mi-e greu să precizez. Trebuie spus că noi treceam, se pare, prin acel moment când forţa de gravitaţie a Pământului şi forţa centrifugă făcuseră corpurile noastre imponderabile.

Asta ne îngreuna foarte mult deplasarea prin camere. Făceam cele mai fanteziste piruete, ne agăţam de mobilier, ne avântam proptindu-ne în mobile, săream, cădeam peste mese, uneori

rămâneam atârnaţi în aer, neajutoraţi, întinzându-ne, unul altuia mâinile. Ne despărţeau doar câţiva centimetri, dar nu puteam străbate acest spaţiu până nu găseam vreun truc care să ne scoată din starea asta de echilibru instabil. Lucrurile pe care le deplasam din loc zburau împreună cu noi. Un scaun plutea în mijlocul camerei, paharele cu apă stăteau culcate şi apa aproape că nu se vărsa, doar se prelingea pe pereţii lor exteriori…

Am observat o uşă care ducea într-o a patra cameră. Acolo se auzea un duduit, dar Wagner nu mă lăsă să intru în această încăpere. Aici se afla probabil mecanismul care accelera rotaţia Pământului.

Curând însă „călătoria noastră interplanetară” luă sfârşit şi coborârăm pe… plafonul de sticlă, care de-acum înainte trebuia să ne slujească de podea. Lucrurile nu trebuiau deplasate, ele îşi schimbaseră singure locul, şi becul electric fixat în podea stătea acum deasupra noastră, luminându-ne camera în nopţile scurte.

Wagner a prevăzut într-adevăr totul. Camera noastră era bine alimentată cu aerul păstrat în nişte rezervoare speciale. Aveam destule conserve şi apă. „Iată de ce nu mergea menajera la piaţă”, m-am gândit eu. Mutaţi pe tavan, mergeam pe el tot aşa de liber ca pe podea, deşi de fapt mergeam cu capul în jos. Dar omul se obişnuieşte cu toate. Mă simţeam relativ bine. Când priveam în jos, sub picioare, prin geamul gros dar transparent, vedeam sub mine cerul şi mi se părea că stau pe o oglindă rotundă în care se reflectă stelele.

Dar oglinda reflecta uneori nişte lucruri neobişnuite şi chiar înfiorătoare.

La un moment dat, menajera spuse că trebuie să meargă în casă, deoarece a uitat acolo uleiul.

— Cum ai să mergi? I-am zis. Ai să cazi jos, adică sus… Pfui, drace, hai că s-au încurcat toate!

— Am să mă ţin de scoabele din pământ, aşa m-a învăţat profesorul. Înainte de a ne întoarce cu capul în jos, aveam în casă scoabe înfipte în tavan, şi eu m-am învăţat „să merg în mâini” mă apucam de ele şi mergeam pe tavan.

Profesorul Wagner a prevăzut totul!

Nu mă aşteptam la atâta eroism de la o femeie. Să-şi pună viaţa în pericol, „să meargă în mâini” deasupra hăului pentru nişte ulei!

— Totuşi e foarte periculos, am zis.

— Nu chiar aşa cum vă închipuiţi dumneavoastră, interveni profesorul Wagner. Greutatea corpului nostru e încă neînsemnată, ea abia a început să crească peste zero, şi e suficientă o forţă musculară cât de mică pentru ca să te poţi ţine. Şi apoi am s-o însoţesc eu, fiindcă tot trebuie să-mi iau blocnotesul, pe care l-am uitat în casă.

— Bine. Dar în exterior nu e aer!

— Am nişte scafandre…

Şi oamenii aceştia ciudaţi, punându-şi scafandrele, c-a şi cum ar fi vrut să coboare pe fundul mării, porniră la drum. Uşa dublă se închise cu zgomot. Am auzit apoi zgomotul produs de uşa exterioară.

Culcat pe podeaua mea de sticlă, mi-am lipit faţa de geamul gros şi am început să-i urmăresc emoţionat pe cei doi. Cu căştile sferice pe cap, stând cu picioarele în sus şi agăţându-se de scoabele fixate în pământ, „mergând în mâini”, ei înaintau repede spre casă. Nici că puteai să-ţi închipui ceva mai bizar!

„Adevărat, nu e chiar aşa de înfiorător, mi-am zis. E totuşi o femeie extraordinară. Dacă o apucă ameţeala? …” Wagner şi menajera urcară în aceeaşi atitudine treptele terasei şi se făcură nevăzuţi.

Curând cei doi reapărură.

Străbătuseră jumătate de drum, când deodată se petrecu ceva ce făcu să mă treacă toţi fiorii. Menajera scăpă borcanul cu ulei și, vrând să-l apuce, se desprinse şi căzu în hău…

Wagner încercă s-o salveze: desfăcu funia pe care o avea prinsă la brâu şi, agăţând-o de o scoabă, se precipită în urma menajerei. Nefericita femeie cădea destul de încet. Şi cum Wagner îşi făcuse vânt. Imprimând corpului său o viteză de deplasare mai mare, izbuti s-o ajungă. Întinse mâna, dar nu putu s-o prindă: forţa centrifugă abătuse zborul ei puţin într-o parte. Curând ea se depărta de Wagner… Profesorul rămase o vreme suspendat de capătul funiei, apoi începu să urce încet din hăul cerului spre pământ…

Am văzut-o pe nefericită dând din mâini… corpul ei se micşora cu repeziciune… Noaptea care se lăsă învălui în faldurile ei tabloul acestei morţi…

M-am cutremurat, închipuindu-mi ce trebuie să fi simţit ea în ultimele momente… Ce o să se întâmple cu ea? … Cadavrul ei,

care nu se va descompune în frigul cosmic, va zbura veşnic tot mai departe, dacă nu cumva vreun astru trecând pe aproape îl va atrage spre el.

Eram aşa de cufundat în gândurile mele, încât nici n-am observat când Wagner a intrat şi s-a aşezat lângă mine.

— Splendidă moarte, spuse el calm.

Am scrâşnit din dinţi şi nu i-am răspuns. Deodată am simţit că îl urăsc pe Wagner.

Priveam îngrozit hăul ce se că ca sub picioarele mele, şi pentru prima oară am înţeles surprinzător de clar că cerul nu e spaţiul albastru de deasupra noastră, ci un hău… că noi „trăim în cer” lipiţi de un firicel de praf, care este Pământul, şi că de-aceea e mai drept să ni se spună locuitori ai cerului decât locuitori ai Pământului. Nişte prăpădiţi de locuitori celeşti! Gravitaţia Pământului acţiona, se pare, nu numai asupra corpului nostru, ci şi asupra conştiinţei noastre, lipind-o de Pământ. Acum această legătură s-a rupt. Simţeam cât de şubredă era existenţa noastră terestră… Conştiinţa noastră s-a născut odată cu Pământul, în hăurile cerului, în hăurile acestui spaţiu infinit, şi tot aici se va stinge…

Mă gândeam aşa şi în faţa ochilor mei se petrecea ceva neobişnuit… Din pământ se desprindeau bolovani şi cădeau în sus… Curând începură să se desprindă bucăţi întregi de stâncă… Zilele şi nopţile se succedau tot mai repede. Soarele gonea pe bolta cerului şi se făcea noapte, stelele goneau şi ele cu aceeaşi viteză nebună, şi iar apărea soarele, şi iar se înnopta… Iată, în lumina soarelui văd cum s-a desprins şi a căzut gardul, descoperind orizontul. Văd fundul secat al mării, pământul pustiit… Văd că se apropie sfinţitul…

Dar mai sunt încă oameni pe Pământ… Aud în micul difuzor apelurile uneia din staţiile noastre de radio…

Pământul e pustiit aproape până la poli. Totul piere… Aceasta e ultima staţie de radio în funcţiune, de pe insula Vranghel. Emite semnale şi aşteaptă un răspuns, pe care nu-l primeşte… Undele radio se precipită în pustietatea asta de moarte… Pământul tace, tace şi cerul.

Zilele şi nopţile se succed atât de repede, încât totul se învălmăşeşte într-o pâclă… Soarele, zburând pe cer, trage o dâră de foc pe un fond negru; împreună cu ultimele rămăşiţe de atmosferă, Pământul şi-a pierdut pologul albastru, lumina

azurului celest… Luna s-a făcut mai mică: Pământul nu mai poate să-şi reţină satelitul şi Luna se îndepărtează de Pământ…

Simt cum geamurile groase ale podelei noastre s-au încordat, s-au bombat, tremură… În curând n-au să mai reziste şi eu am să mă prăbuşesc în hău…

Cine oare tot bolboroseşte lângă mine? … A, profesorul Wagner…

Mă ridic anevoie: viteza nebună a Pământului mi-a umplut corpul cu plumb. Respir greu…

— Hei! … îi spun furios profesorului Wagner. De ce aţi făcut asta? Aţi nimicit omenirea, aţi distrus viaţa pe Pământ. Răspundeţi-mi! Încetiniţi imediat rotaţia Pământului, altfel eu…

Dar profesorul clatină din cap fără a rosti o vorbă.

— Răspundeţi-mi! Ţip eu, strângând din pumni.

— Nu pot să fac nimic… Se pare că am comis o eroare de calcul…

— Veţi plăti pentru eroarea asta! Am ţipat iar şi, ieşindu-mi cu totul din minţi, m-am năpustit asupra lui Wagner şi am început să-l sugrum… În aceeaşi clipă am simţit că podeaua noastră crapă, geamurile plesnesc şi eu, fără a-i da drumul lui Wagner, zbor cu el în hău…

V. „O nouă metodă de predare”

Văd înaintea mea faţa zâmbitoare a profesorului Wagner. Mă uit mirat la el, apoi în jurul meu.

E dimineaţă devreme. Deasupra se aşterne pologul azuriu al cerului. În depărtare văd marea albastră. Dinaintea terasei se zbenguie doi fluturi. Pe lângă mine trece menajera, cu o farfurie pe care se află o bucată mare de unt…

— Ce-i asta? … Ce înseamnă asta? Îl întreb pe profesor.

Wagner zâmbeşte pe sub mustăţi.

— Îmi cer scuze, zice el, că fără permisiunea dumneavoastră şi chiar fără a vă fi cunoscut v-am folosit pentru un experiment. Dacă mă cunoaşteţi, ştiţi probabil că eu lucrez de mult timp la problema acumulării de către un om a unei cantităţi uriaşe de cunoştinţe contemporane. Eu personal, bunăoară, am ajuns acolo încât fiecare emisferă a creierului meu funcţionează în mod independent. Eu am desfiinţat somnul şi surmenajul…

— Am citit despre asta, i-am răspuns.

Wagner încuviinţă cu un semn din cap.

— Cu atât mai bine. Dar asta nu e la îndemâna oricui. Atunci

mi-am propus să folosesc în scopuri didactice hipnoza. Pentru că în definitiv şi pedagogia obişnuită are o anumită doză de hipnoză… Ieşind azi de dimineaţă să mă plimb, v-am observat pe dumneavoastră… Staţi de mai multe zile la pândă după o tufă de ienupăr, nu? Mă întrebă el cu un licăr vesel în ochi.

M-am simţit stânjenit.

— Ei bine, am vrut să vă pedepsesc pentru această curiozitate, hipnotizându-vă…

— Cum, toate astea au fost doar? …

— Hipnoză şi nimic mai mult, din clipa în care m-aţi văzut. Nu-i aşa că aţi trăit totul ca şi cum ar fi fost realitate? Şi fără îndoială că nu veţi uita niciodată prin ce aţi trecut. În felul acesta aţi avut posibilitatea să urmăriţi o lecţie practică despre legile gravitaţiei şi ale forţei centrifuge… Dar v-aţi arătat a fi un elev prea nervos şi la sfârşitul lecţiei eraţi oarecum surescitat…

— Bine, dar cât timp a durat lecţia?

Wagner se uită la ceas.

— Vreo două minute, nu mai mult. Nu-i aşa că e o metodă productivă de însuşire a cunoştinţelor?

— Bine, am exclamat eu, dar geamul acela de sticlă, dar scoabele înfipte în pământ! … Zicând aşa, am întins mâna şi deodată am amuţit. Curtea era absolut netedă, nu se vedeau niciun fel de scoabe, nici „geamul” rotund de sticlă. Şi asta a fost… tot hipnoză?

— Ce altceva? … Recunoaşteţi că nu prea v-aţi plictisit la lecţia mea de fizică, nu? Fima, strigă Wagner, cafeaua e gata? Să mergem la masă!

Deziluzia finală – totul n-a fost decât o amăgire – e îndulcită întrucâtva de apariţia în extremis *a unei alte idei anticipatoare: folosirea hipnozei în scopuri didactice. Şi mirajul integral pe care-l trăieşte povestitorul constituie, într-adevăr, „o metodă productivă de însuşire a cunoştinţelor”, superioară oricărei lecturi sau proiecţii auxiliare. Desigur, asemeni multora dintre* Invenţiile miraculoase, *miracolul wagnerian este acoperit şi aici cu un „voal de umor şi de aventură amuzantă”, cum scrie A. Britikov, continuând: „Acest aliaj complex ne face să discernem o anumită doză* de *posibil în imposibil. Oare nu cumva într-o povestire ştiinţifică se află germenul unei descoperiri? Wagner a apărut la hotarul dintre basm şi fantezia ştiinţifică pentru a*

camufla şi totodată a explica această idee. E greu să înţelegem altfel prezenţa acestei figuri în centrul unui întreg ciclu, e greu să găsim o altă explicaţie a faptului că autorul unor romane serioase a scris în acelaşi timp o epopee glumeaţă...” (10).

În timpul vieţii şi chiar mai târziu, Beleaev a fost deseori criticat pentru „caracterul neştiinţific”al unor romane ca Omul amfibie *şi* Capul profesorului Dowell. *Luându-i apărarea, B. Leapunov invocă dreptul anticipaţiei la „neconcordanţă cu ştiinţa”, recunoscând că „Ihtiandr... nu poate să existe”(29). Dar evoluţia cunoştinţelor şi realizărilor practice ale omenirii se efectuează cu o rapiditate care-i depăşeşte uneori şi pe exegeţii bine intenţionaţi! Iată, de pildă, ce declara în 1968 eminentul chirurg sovietic dr. Nikolai Amosov: „Putem să declanşăm tentativa de a menţine în viaţă capete izolate, într-un viitor apropiat? Moraliştii spun, desigur, că nu. Eu spun că da. Cred că atunci când vor fi depăşite dificultăţile tehnice în experienţele pe animale, acest lucru ar putea fi propus unei persoane cu un intelect foarte dezvoltat, aflată pe patul morţii. Nu văd niciun sacrilegiu în această idee şi, în cea ce mă priveşte, aş accepta”. La rândul său, comandantul Yves Cousteau afirmă: „Pentru a putea trăi în adâncuri, omul trebuie să renunţe la plămâni. În sistemul lui circulator trebuie introduse butelii care să aprovizioneze sângele cu oxigen şi să îndepărteze bioxidul de carbon... Studiem aceste butelii. Primele experienţe chirurgicale pe animale vor fi făcute în 1975, iar pe oameni în 1980”.*

Se pare, deci, că oamenii-amfibii şi capetele menţinute în viaţă vor înceta să mai constituie un apanaj al literaturii de anticipaţie. Cei care susţin că realitatea întrece fantezia vor mai face două crestături pe răboj, fără să înţeleagă că micşorarea decalajului dintre previziuni şi împliniri – până ce, printr-un proces dialectic, termenii relaţiei îşi schimbă poziţia – este însoţită de elaborarea continuă a materialului unei noi confruntări. Rolul de ferment stimulator al fantasticului-ştiinţific se exercită deci şi pe această cale.

Climatul efervescent creat în Statele Unite de concurența între magazinele de science fiction *avea să favorizeze apariţia autorilor de certă valoare, unii dintre ei – Jack Williamson, Murray Leinster, Edmond Hamilton, Catherine L. Moore – sortiţi unei cariere îndelungate. Dar influenţa cea mai profunda şi mai durabilă asupra dezvoltării anticipaţiei americane din anii 30–40*

avea s-o exercite apariţia meteorică a lui Stanley O. Weinbaum.

„Weinbaum a explodat în lumea science fiction-*ului* cu *efectul unei bombe de 100 de megatone*, *cu prima sa povestirea* Odiseea marţiană…” *(38). Prezentând textul publicat în numărul din iulie 1934 al lui* Wonder Stories, *editorul Hugo Gernsback şi redactorul şef Charles Hornig nu-şi drămuiau entuziasmul: „Autorul de faţă a scris o povestire ştiinţifico-fantastică atât de nouă*, *atât de spumoasă*, *încât se distinge*, *întrecându-le*, *de celelalte povestiri pe teme interplanetare (cf. 35). Peste patru decenii Jacques Sadoul consideră că „Acest text*, *devenii clasic*, *rămâne una dintre capodoperele* science fiction-*ului din toate timpurile…” (41). Să vedem cum se explică această avalanşă de superlative.*

Stanley G. Weinbaum

ODISEEA MARŢIANĂ

Jarvis se întinse atât cât îi îngăduia spaţiul redus din cabina lui” Ares”.

Exulta:

— În sfârşit, aer respirabil… Faţă de ceea ce îi ţine locul afară, pare dens ca o supă.

Arătă, cu un semn din cap, peisajul marţian care se întindea, plat şi posomorât, sub lumina celui mai apropiat satelit, dincolo de geamul hubloului.

Ceilalţi trei îl priveau cu atenţie: Putz, inginerul, Leroy, biologul şi Harison, astronomul comandant al expediţiei. Dick Jarvis, chimistul, completa echipa venită, la bordul lui „Ares”, să păşească pentru prima oară pe solul misterioasei vecine a Pământului, planeta Marte.

Asta se petrecea, desigur, cu destulă vreme în urmă, la mai puţin de două decenii după ce smintitul de Doheny, celebrul pilot american, plătise cu viaţa punerea la punct a primei rachete atomice, şi numai la zece ani după ce alt smintit, Cardoza, o pilotase până pe Lună.

Cei patru de pe „Ares”erau deci adevăraţi pionieri.

În afara unei jumătăţi de duzină de expediţii lunare şi a călătoriei nenorocoase a lui Lancey către seducătorul glob venusian, erau cei dintâi oameni care suportau o altă gravitaţie decât cea a Pământului şi, fără îndoială, primul echipaj care izbutise să părăsească sistemul Pământ-Lună.

Şi îşi meritau succesul, dacă ne gândim la dificultăţile, încercările, lunile petrecute, acolo pe Pământ, în camerele de aclimatizare, pentru a învăţa să respire un aer atât de rarefiat ca acela de pe Marte… Apoi, brusc sfidarea vidului în minuscula rachetă propulsată de reactoarele atât de nesigure ale secolului al XXI-lea… Şi să nu uităm uimitoarea cutezanţă de a înfrunta o lume cu totul necunoscută.

Jarvis se întinse, îşi pipăi cu precauţie vârful nasului său muşcat de ger şi suspină din nou, satisfăcut.

Harrison explodă:

— Ai de gând să te hotărăşti odată? Putem şti, în fine, ce ţi s-a întâmplat? Pleci ca un fante cu o rachetă auxiliară, nu ştim

nimic despre tine timp de zece zile şi, în sfârşit, Putz te descoperă într-un furnicar de fiinţe aiurite, cu un fel de struţ drept însoţitor. Dă-i drumu… povesteşte!

Jarvis scoase un mormăit de mulţumire şi începu:

— De acord… Aşadar… după cum ne-ai ordonat, l-am lăsat pe Karl să decoleze spre nord, iar eu am pornit spre sud, în cada mea zburătoare. Ţi-aminteşti, şefule, aveam ordin să nu coborâm pe sol, ci numai să patrulăm în căutarea unor zone interesante. Am declanşat cele două aparate de filmat şi m-am menţinut la o înălţime convenabilă, circa şase sute de metri. În primul rând, pentru a avea un unghi de filmare mai larg și apoi pentru ca jeturile inferioare, care ajung atât de departe în semividul de aici, să nu ridice vârtejuri de praf.

— Am aflat toate astea de la Putz, bombăni Harrison. Măcar dacă ai fi salvat filmele… Ar fi acoperit cheltuielile de călătorie. Ţi-aminteşti cum se-ngrămădea publicul să vadă primele filme de pe Lună?

— Dar le am! Replică Jarvis. Sunt toate aici… Deci, reluă el, zburam destul de iute. Aşa cum ne închipuisem, în această atmosferă aripile n-au mare portanţă, la mai puţin de 160 pe oră şi a trebuit să utilizez duzele inferioare. Datorită vitezei, altitudinii şi prafului ridicat de jeturi, vizibilitatea nu era grozavă. Am reuşit să văd că zburam mereu deasupra acestei nesfârşite câmpii pe care o contemplam de la sosirea noastră, cu opt zile în urmă… aceleaşi specii de tufe murdare, aceleaşi covoare de plante – animalcule colcăitoare pe care Leroy le numeşte biopode. La fiecare oră, îmi semnalam poziţia, aşa cum ne înţelesesem, dar nu ştiu dacă mă auzeaţi…

— Te auzeam! Confirmă Harrison.

— La o distanţă de două sute cincizeci de kilometri spre sud, continuă Jarvis, imperturbabil, am văzut un fel de platou scund, un deşert de nisip portocaliu. Am conchis că ipoteza noastră se adeverea: câmpia cenuşie pe care coborâsem era într-adevăr Mare Cimerium iar deşertul meu portocaliu trebuia să fie regiunea numită Xanthus. Dacă aveam dreptate, urma să descopăr o altă întindere cenuşie, Mare Chronium, la o distanţă de trei sute de kilometri, apoi un al doilea deşert portocaliu, Thyle 1 sau 2. Este tocmai ceea ce s-a întâmplat.

— Putz verificase poziţia noastră cu o săptămână şi jumătate în urmă, mârâi comandantul. Treci la fapte.

— Imediat, încuviinţă Jarvis. La treizeci de kilometri în interiorul lui Thyle, mă credeţi sau nu, am survolat un canal!

— Putz a fotografiat cel puţin o sută… Spune-ne ceva nou.

— A văzut şi vreun oraş?

— Douăzeci – dacă numeşti oraşe grămezile astea de nămol!

— Bine. Atunci am să vă descriu câteva lucruşoare pe care Putz nu le-a văzut.

Îşi scarpină nasul, care-l mânca mereu, şi reluă:

— Ştiam că în acest anotimp dispuneam de şaisprezece ore de lumină de zi; deci, după opt ore de zbor, adică o mie trei sute de kilometri, am hotărât să mă întorc. Mă aflam deasupra lui Thyle 1 sau 2, nu ştiu exact care, şi la mai puţin de patruzeci de kilometri în interior. Tocmai în clipa aceea, motoraşul lui Putz m-a abandonat.

— Abandonat? … Cum asta? Se interesă Putz.

— Reacţia atomică a slăbit, am pierdut din înălţime şi deodată, după o izbitură violentă, m-am pomenit în mijlocul deşertului… şi cu nasul strivit de parbriz!

Îşi frecă amărât capătul apendicelui nazal.

— Ai încercat să injectezi acid sulfuric în camerele de combustie? Întrebă Putz. Câteodată, plumbul emite o radiaţie secundară…

— Nu, replică Jarvis, scârbit, nu mi-ar fi dat niciodată prin gând… Am făcut operaţia asta doar de zece ori! De altfel, şocul turtise aterizorul şi distrusese duzele inferioare. Admiţând că aş fi reuşit să pun drăcia în mişcare, după cincisprezece kilometri partea de jos mi s-ar fi topit sub picioare.

Îşi atinse din nou vârful nasului.

— Noroc că aici un kilogram e mai puţin -de-o livră, altfel mă făceam zob.

— Eu aş fi reparat racheta, insistă inginerul. Pariez că nu era ceva grav.

— Probabil, zise Jarvis, sarcastic. Doar că nu mai putea să zboare. Nu era grav, dar n-avem decât o alternativă: să aştept să fiu găsit, sau să încerc să mă întorc pe jos – o mie trei sute de kilometri, când nu mai erau decât douăzeci de zile până la plecarea de pe Marte! … Şaizeci şi cinci de kilometri pe zi! Evident, am ales întoarcerea. Îmi lăsa tot atâtea şanse de a fi reperat şi aveam cel puţin o ocupaţie.

— Te-am fi găsit, spuse Harrison.

— Poate. Oricum, mi-am făcut un ham din câteva chingi de scaun şi mi-am prins rezervorul de apă în spate. Am luat o cartuşieră, un pistol automat, câteva alimente şi am pornit la drum.

— Rezervorul de apă? Exclamă micul Leroy, biologul. Dar cântăreşte un sfert de tonă!

— Nu era plin. Cântărea numai o sută de kilograme terestre, ceea ce înseamnă treizeci şi opt aici. Pe de altă parte, cum cele nouăzeci şi cinci de kilograme ale mele nu fac decât treizeci şi unu pe Marte, cântăream cu totul, inclusiv rezervorul, şaizeci şi nouă de kilograme, deci cu douăzeci şi şase mai puţin ca pe Pământ. Contam pe asta când m-am încumetat să străbat şaizeci şi cinci de kilometri pe zi. A, desigur, am luat şi un termo-sac de dormit pentru nopţile marţiene, atât de glaciale.

Şi am pornit, făcând salturi destul de rapide. Opt ore însemnau cel puţin treizeci de kilometri. M-am plictisit repede să merg aşa într-un deşert de nisip moale, fără nimic împrejur, nici măcar biopodele colcăitoare ale lui Leroy, dar cam după un ceas am ajuns la canal, un fel de şanţ secat larg de o sută douăzeci de metri şi drept ca o linie de cale-ferată pe harta unei companii particulare. Totuşi, cândva fusese plin cu apă. Acum, şanţul e acoperit cu o frumoasă peluză verde care, la apropierea mea, îmi făcu loc să trec.

— Cum? Sări Leroy.

— Da… Nişte rude ale biopodelor tale. Am prins una, un fel de iarbă de lungimea unui deget, cu două labe subţiri ca nişte fire.

— Unde e? Întrebă Leroy, cu mult interes.

— La naiba! … Nu mă gândeam decât că trebuie să merg şi peluza continua să se deschidă în faţa mea, închizându-se de îndată în urmă. Apoi m-am pomenit, din nou, în deşertul portocaliu al lui Thyle.

Înaintăm cu regularitate, înjurând nisipul care-mi încetinea mersul şi idiotul tău de motor, Karl.

Chiar înainte de căderea serii, am atins marginea de nord a deșertului Thyle, de unde am putut să privesc, la picioarele mele, imensitatea cenuşie a Mării Chronium. Aveam deci de înghiţit o sută douăzeci de kilometri din această întindere dezolantă, apoi cei trei sute douăzeci de kilometri ai deşertului Xanthus şi o porţiune aproape dublă din Mare Cimmerium. Vă daţi seama cât mă încânta această perspectivă. Am început să

vă blestem pentru că nu mă reperaseți încă…

— Făceam tot ce eram în stare, cretinule! Spuse Harrison.

— Asta nu mă ajuta deloc… în sfârşit, mi-am zis că puteam folosi ceea ce mai rămăsese din zi pentru a coborî de pe faleză şi am găsit până la urmă un loc comod.

Mare Chronium seamănă leit cu zona asta: plante baroce, fără frunze şi grămezi de fiinţe colcăitoare. Am aruncat o privire de jur-împrejur şi mi-am instalat sacul de dormit. În lumea asta pe jumătate moartă nu văzusem până atunci nimic în stare să mă nelinişească, vreau să spun nimic periculos.

Da… Şi? Zise Harrison.

— Ai răbdare. Spuneam deci că voiam să mă culc, când se stârni un tărăboi teribil…

— Tărăboi? Se miră Putz. Ce-nseamnă asta?

— Mult zgomot, explică Leroy. Dar nu ştiu pentru ce.

— Ei bine, nici eu nu ştiam, reluă Jarvis, şi m-am apropiat uşurel ca să aflu cauza scandalului. Parc-ar fi fost un cârd de corbi spintecând nişte canari: şuierături, cârâieli, piuituri, croncănituri, tot ce vă dă prin cap. Şi atunci, ocolind un hăţiş de tulpini lemnoase, l-am descoperit pe Tuirl.

— Tuirl? Repetă Harrison, în timp ce Leroy şi Putz pronunţau „Tuil”.

— Da, soiul ăsta de struţ. Să-i zicem Tuil, e singurul fel în care pot să-l numesc fără să împroşc cu salivă. De-altfel îl chema cam aşa: Tttrrruirrrilll…

— Şi ce făcea pasărea asta?

— Era pe cale să fie mâncată! Şi scotea tot felul de strigăte, aşa cum ar fi făcut oricine în situaţia ei.

— Mâncată? De cine? De ce?

— N-am aflat decât mai târziu. Deocamdată, nu vedeam decât nişte tentacule negricioase încolăcite în jurul a ceea ce părea a fi un struţ. Evident, n-aveam de gând să intervin, căci dacă antagoniştii erau primejdioşi, ar fi rămas unul mai puţin pentru a mă stingheri.

Dar „pasărea” se apăra al naibii de bine. Între două piuituri ascuţite, izbea cu ciocul său lung de cel puţin patruzeci şi cinci de centimetri. Am zărit o dată sau de două ori şi animalul din care porneau tentaculele…

Jarvis se cutremură retrospectiv.

— Ceea ce mă hotărî să intervin, reluă el, fu un săculeţ negru,

sau poate o cutie, atârnată la gâtul pseudo-păsării. Fiinţa era deci inteligentă? Sau domesticită? N-am mai stat pe gânduri, am scos pistolul şi am tras în ceea ce puteam să văd din adversarul ei.

Tentaculele se crispară, ţâşni un jet negru de o abjectă putrefacţie, apoi creatura se ghemui în ea însăşi, cu un zgomot dezgustător de ventuză şi dispăru într-o gaură.

Cealaltă scoase o serie de cârâieli, pivotă, poticnindu-se, pe labele groase ca nişte crose de golf şi se află, dintr-o dată, cu faţa la mine. Ţineam încă pistolul în mână, fiind gata pentru orice eventualitate. Ne-am privit.

Marţianul nu era de fapt o pasăre. În afară de prima impresie, n-avea chiar nimic dintr-o pasăre. Poseda un cioc şi câteva accesorii semănând vag a pene, dar ciocul nici măcar nu era ceea ce părea. Fiind mai mult sau mai puţin flexibil, îi vedeam vârful mişcându-se încet dintr-o parte în alta, ca un fel de compromis între cioc şi trompă.

Făptura avea două picioare cu câte patru degete şi extremităţi terminate la fel – mâini, dacă vreţi, un mic trup rotund cu un gât lung având la capăt un cap minuscul – şi faimosul cioc.

Ca talie, era cu doi-trei centimetri mai înalt decât mine şi… pe cinstea mea, Putz l-a văzut!

Inginerul încuviinţă din cap:

— La… Am văzut.

— Deci, continuă Jarvis, ne priveam unul pe altul. Până la urmă, începu să cârâie cu însufleţire şi îmi întinse mâini le goale. Am considerat asta un semn de prietenie.

— Poate că îţi. Remarcase nasul şi credea că îi eşti frate, sugeră maliţios Harrison.

— Lasă-te de glume! … Deci, mi-am băgat pistolul în toc, am mormăit ceva de genul „N-ai pentru ce” şi asta a fost tot; eram prieteni.

Soarele coborâse mult la orizont şi trebuia să aleg între a face focul şi a mă refugia în termo-sacul de dormit. M-am hotărât pentru foc. Am căutat un loc la poalele falezei, unde stânca să-mi reflecte un pic de căldură în spate şi am început să strâng vegetaţie uscată. Însoţitorul meu înţelese imediat şi-mi aduse un braţ. Voiam să scot un chibrit, când marţianul făcu să apară din săculeţ ceva care semăna cu un cărbune aprins.

Un scurt contact şi totul începu să ardă cu flacără! … Ştiţi doar cât ne e de greu să facem focul în atmosfera asta! … Şi săculeţul, fraţilor… Apeşi la un capăt şi hop! S-a deschis. Apeşi la mijloc şi hop! S-a închis. Atât de ermetic, încât e imposibil să distingi fanta. Iată ceva care întrece toate fermoarele noastre.

Am privit flacăra o vreme, apoi am încercat să intru în vorbă cu marţianul. M-am împuns cu degetul şi am pronunţat clar „Dick!” A înţeles pe loc, a întins o gheară osoasă şi a repetat: „Tick!”. Apoi am arătat spre el şi a făcut să se audă strigătul acesta pe care îl traduc prin Tuil. Nu puteam să-i imit accentul, dar mergea. Pentru a întări cunoaşterea celor două nume, am reînceput: „Dick!” şi apoi, arătând spre el: „Tuil?”

N-a mai mers. Scoase nişte cârâituri care păreau dezaprobatoare şi lansă ceva de genul „Pppratt”. Nu era decât începutul. Eu eram mereu „Tick”, dar el, când „Tuil”, când „Ppprutt” şi, în restul timpului, o duzină de alte calificative.

Nu reuşeam să cădem de acord. Am încercat cu „piatră” am încercat cu „stea, „copac”, „foc”, şi Dumnezeu mai ştie ce, dar, cu toate eforturile mele, nu puteam să obţin niciun cuvânt coerent. Două minute în şir, nimic din ceea ce spunea nu se repeta şi dacă ăsta-i un adevărat limbaj, sunt gata să mă prefac într-un alchimist. În disperare de cauză, am abandonat, i-am spus Tuil şi asta păru să-i convină.

Dar Tuil se agăţase de câteva dintre cuvintele mele de care-şi amintea şi presupun că era o mare izbândă, când eşti obişnuit cu o limbă pe care trebuie s-o creezi pe măsură ce-o vorbeşti.

În ceea ce mă priveşte, nu izbuteam să înţeleg felul lui de a se exprima, fie că era prea subtil pentru mine, fie că pur şi simplu n-aveam acelaşi mod *de a gândi* – şi cred că adevărul e mai curând acesta.

Am avut şi alte motive de a opta pentru această explicaţie. După ce am renunţat la tentativele mele lingvistice, am încercat cu matematica. Am desenat pe sol 224 şi am făcut demonstraţia cu pietricele. Tuil înţelese şi mă informă, la rândul său, că 336 Se părea din nou că aveam să ajungem la un rezultat.

Ştiind deci că Tuil avea cel puţin o instrucţie primară, am desenat un cerc, am arătat spre el apoi spre Soarele gata să dispară. Am adăugat succesiv pe Mercur, Venus, Pământul şi Marte, am întârziat asupra acestei din urmă planete şi am făcut

o mişcare circulară cu mâna, înglobând tot ceea ce ne înconjura pentru a explica astfel că ne aflam acolo.

Voiam să-l fac să priceapă treptat că veneam de pe Pământ. Tuil înţelese perfect întreaga diagramă, cotcodac! Şi cârâi din belşug, apoi adăugă cu lovituri de cioc sateliţii lui Marte, Deimos şi Phobos, precum şi propria noastră Lună. Ştiţi ce dovedeşte asta? Pur şi simplu că rasa lui Tuil foloseşte telescoapele. Că posedă o civilizaţie înaintată!

— Ba deloc, ripostă Harrison. Luna se vede de aici ca o stea de mărimea a cincea. Mişcarea ei de revoluţie poate fi urmărită cu ochiul liber.

— Luna, da, amice, dar Mercur? Mercur nu poate fi văzut de pe Marte fără instrumente astronomice. Tuil cunoştea existenţa lui Mercur pentru că aşezase Luna lângă planeta a *treia*, nu a doua! … Altfel, ar fi plasat Pământul pe locul al doilea şi pe Marte pe al treilea. În loc de al patrulea! … N-am dreptate?

— Hm! Răspunse Harrison.

— În orice caz mi-am continuat lecţia, căci aveam speranţe. Am arătat spre Pământul din diagramă, apoi spre mine şi, spre a mă face mai bine înţeles, spre Pământul cel adevărat, scânteind verde-strălucitor aproape la zenit.

Tuil cârâi cu atâta ardoare, încât am fost sigur că înţelesese, Era teribil de agitat, sărea pe loc. Cu gesturi largi, arăta spre el, spre cer, din nou spre el, din nou spre cer.

Îşi lovea pântecul, arăta spre Arcturus, spre propriul său cap, spre Spica, îşi atingea picioarele şi îmi arăta o jumătate de duzină de stele, în timp ce eu îl priveam uluit.

Deodată, făcu un salt formidabil… Ah, ce salt! Drept spre stele, la o înălţime de cel puţin douăzeci de metri. L-am văzut profilat pe cer, rotindu-se în jurul propriei lui axe, şi căzând cu capul în jos, pentru a-şi înfige ciocul ca o suliţă în soarele meu desenat pe nisip. Drept în mijloc!

— Era nebun! Declară comandantul. Nebun de-a binelea.

— Este exact ceea ce gândeam şi eu. Am rămas cu gura căscată, privindu-l în vreme ce el îşi relua poziţia orizontală. Apoi mi-am zis că nu mă înţelesese. Am reînceput comedia mea afurisită, care s-a terminat în acelaşi fel: Tuil cu ciocul înfipt în mijlocul desenului meu.

— Poate că e un rit religios? Se încumetă Harrison.

— Poate, răspunse Jarvis, care părea să se îndoiască.

Ajunsesem într-un punct mort. Puteam să schimbăm idei până la un moment dat şi apoi – trosc! … Era ceva care ne deosebea, fără niciun raport posibil. Sunt sigur că Tuil mă socotea la fel de absurd precum îl socoteam eu pe el. Adevărul este că fiecare dintre noi privea lucrurile dintr-un unghi diferit şi că unghiul său de vedere era, poate, la fel de valabil ca al nostru.

Imposibil să găsim un punct de contact, asta-i tot. Totuşi. În ciuda dificultăţilor, aveam o adevărată simpatie pentru Tuil şi am o stranie certitudine că şi el ţinea la mine.

— Un nebun! Repetă comandantul, un smintit…

— Nu. Zău? Stai să vezi… Oricum, am renunţat la tentativele mele şi m-am strecurat în sacul de dormit. Focul nu mă încălzise deloc, dar afurisitul de termo-sac… După cinci minute, a trebuit să-l deschid puţin. — Şi brr! Nasul mi-a intrat în contact cu aerul la – 60° şi am fost înzestrat pe loc cu această mică şi plăcută degerătură, care s-a adăugat loviturii primite cu prilejul prăbuşirii rachetei.

Nu ştiu ce-o fi crezut Tuil despre somnul meu. Se aşezase la oarecare distantă dar, când m-am trezit, dispăruse.

În timp ce mă extrăgeam din sac, am auzit ceva ca un ciripit şi iată-l că soseşte, plonjând de la înălţimea a trei etaje, de pe faleza deşertului Thyle, pentru a ateriza în cioc, lângă mine.

Am arătat spre mine şi apoi spre nord, Tuil arătă spre el şi apoi spre sud, dar când mi-am luat lucrurile pe umeri şi am pornit la drum, a venit cu mine.

Şi atunci, să vezi goană! … Cincizeci de metri dintr-un salt, despicând aerul ca o săgeată şi înfingându-se în cioc, la sosire. Părea foarte surprins de mersul meu greoi, dar se resemna şi îmi ţinu tovărăşie. Numai că, după câteva minute, nu se mai putea reţine, trebuia să se avânte şi să aterizeze în cioc la cincizeci de metri în faţă.

Apoi, se întorcea în acelaşi fel. La început, eram cam nervos văzând ciocul uriaş sosind în direcţia mea, dar el se înfigea totdeauna alături, în nisip.

Străbăteam astfel, amândoi Mare Chronium. Mereu aceleaşi plante idioate şi aceiaşi biopozi verzi… Flecăream – nu pentru că ne-am fi putut înţelege, dar ca să ne treacă de urât. Eu cântam, şi cred că şi el făcea la fel. Unele dintre trilurile lui vădeau chiar un fel de ritm subtil.

Apoi, pentru variaţie, Tuil demonstra proaspetele lui noţiuni

de limbă engleză. Arăta spre o stâncă, spunea” piatră”, arăta spre un bolovan şi repeta „piatră”, sau îmi atingea braţul, spunea” Tick” şi-mi repeta numele de nu ştiu câte ori.

Părea să se amuze mai ales la gândul că un singur cuvânt poate să însemne acelaşi lucru de două ori la rând, sau poate să denumească două lucruri diferite.

M-am întrebat dacă limbajul său nu era, din întâmplare, asemănător celui al anumitor populaţii primitive de pe Pământ, ştii Harrison, de exemplu al triburilor de negri, care nu au niciun termen generic. Nu au cuvinte pentru mâncare, apă, om, ci cuvinte care înseamnă mâncare *bună,* sau mâncare *rea*, sau apă *de ploaie*, sau apă *de mare*, sau om *puternic,* sau om *slab,* dar, repet, nu denumiri generale.

Sunt prea primitivi pentru a înţelege că apa de ploaie şi apa de mare sunt două aspecte diferite ale aceluiaşi lucru.

Totuşi, cu Tuil era altceva, doar şi între noi exista o deosebire misterioasă, spiritele noastre erau cu totul străine unul altuia. Dar ne simţeam foarte bine împreună.

— Nici nu-i de mirare, doi smintiţi! Comentă Harrison. Eraţi făcuţi să vă simpatizaţi.

— Să admitem! Dar ţin şi la tine! Replică Jarvis, cu promptitudine. Te rog să mă crezi că Tuil nu era nebun. În orice caz, n-ar fi de mirare să aibă ceva de adăugat atât de lăudatei noastre inteligenţe omeneşti. O, nu cred că era superinteligent. Dar să nu uităm că reuşise să priceapă ceva din modul de funcţionare al minţii mele, pe când eu n-am izbutit încă să înţeleg nimic din al său.

— Pentru că n-avea! Decretă Harrison, în timp ce Putz şi Leroy clipeau de încordare.

— Ai să poţi să judeci după ce-am să isprăvesc... Deci, timp de două zile. Am mers prin Mare Chronium – Marea Timpului. Nu puteam decât să fiu de acord cu acest nume dai de Schiaparelli... Doar o întindere cenuşie, interminabilă şi niciun alt semn de viaţă în afara plantelor bizare. Era atât de monoton, încât am fost mulţumit, spre seara celei de-a doua zile, văzând cum apare deşertul Xanthus.

Eram destul de epuizat, dar Tuil părea la fel de proaspăt ca la început, cu toate că nu-l văzusem niciodată nici bând, nici mâncând. Presupun că ar fi putut să traverseze Mare Chronium în două ceasuri cu salturile sale de cincizeci de metri, dar a

rămas lângă mine.

O dată sau de două ori, îi oferisem apă. El luase paharul, aspirase lichidul cu ciocul, apoi îl retrimisese într-un jet subţire în paharul pe care mi-l înapoiase cu gravitate.

În clipa în care am găsit deşertul Xanthus, sau cel puţin falezele care-l mărginesc, s-a pornit unul dintre aceste blestemate vârtejuri de nisip – cum am avut şi aici, dar nu atât de neplăcute. Vă imaginaţi ce înseamnă asta în timpul mersului. Mi-am adăpostit faţa sub capuşonul transparent al termo-sacului şi am văzut că Tuil îşi acoperea nările cu un fel de pene care-i creşteau ca o mustaţă sub cioc, iar ochii cu un hăţiş de aceeaşi natură.

— Aha! Exclamă Leroy, micul biolog. E un animal de deşert!

— Şi de ce, mă rog?

— Nu bea apă… E adaptat la furtunile de nisip…

— Asta nu dovedeşte nimic! Nicăieri pe această pilulă uscată căreia-i spunem Marte nu există apă de risipit. Pe Pământ s-ar numi deşert de la un capăt la altul… După ce s-a potolit furtuna, a continuat să sufle o mică briză, nu destul de puternică pentru a ridica nisipul.

Şi deodată, dinspre falezele lui Xanthus se iviră bule transparente, ca nişte mingi de tenis de sticlă! Erau destul de uşoare pentru a pluti în acest aer rarefiat – şi goale. Ce puţin când am spart una sau două n-a ieşit decât un miros urât.

L-am întrebat pe Tuil şi tot ce am scos de la el a fost „Nu, nu, nu”. Am crezut că nu ştie ce erau. Bulele continuară să treacă, asemeni unor baloane de săpun, şi noi ne-am urmat drumul spre Xanthus.

După o clipă, Tuil îmi arătă o bulă, rosti „piatră”, dar eram prea obosit pentru a începe o discuţie atât de complicată. Am descoperit, mai târziu, ce voise să spună.

Nu se mai vedea prea bine când am ajuns, în sfârşit, la poalele falezelor. Am hotărât să dorm, dacă era posibil, pe platou. Presupuneam că vegetaţia din Mare Chronium, oricât de săracă ar fi fost, putea să adăpostească mai multe primejdii decât nisipul lui Xanthus. Nu pentru că aş fi avut motive de teamă – nu cunoaştem decât creatura neagră cu tentacule care-l înşfăcase pe Tuil şi ea era probabil sedentară, mulţumindu-se să atragă victimele care-i treceau prin preajmă.

Nu era deci niciun risc să fiu prins în capcană în timpul

somnului, cu atât mai mult cu cât Tuil părea să nu doarmă niciodată, mulţumindu-se să stea răbdător lângă mine toată noaptea. De fapt, cum ajunsese în situaţia aceea? N-aveam niciun mijloc de a mă lămuri.

Am aflat şi asta, mai târziu. E ceva groaznic, diavolesc…

Am căutat un loc prielnic pentru urcuşul falezei. Pentru Tuil, nu era nicio problemă: faleza era mai joasă decât aceea a deşertului Thyle, cam cu douăzeci de metri.

Am început să mă caţăr, blestemând rezervorul de apă – era singurul moment când mă jena – şi, deodată, am auzit un sunet care mi s-a părut cunoscut.

Ştiţi cât de înşelătoare sunt zgomotele în acest aer rarefiat. O împuşcătură seamănă cu destupatul unei sticle. Dar sunetul acela era zumzetul regulat al unei rachete şi, într-adevăr, cel de-al doilea vehicul auxiliar trecea cam la cincisprezece kilometri spre vest, în lumina apusului…

— Eram eu, încuviinţă Putz. Te căutam.

— Desigur… Dar asta nu-mi prea ţinea de cald… M-am agăţat de faleză, am urlat, am făcut semne cu un braţ. Tuil văzuse şi el şi cârâia, scotea triluri, sărea până pe platou, şi de acolo foarte sus, în văzduh.

Vai, obiectul pe care-l urmăream pătimaş cu privirea dispăru spre sud, în amurg…

M-am urcat pe platou. Tuil era la fel de frenetic, arătându-mi cerul, cârâind într-una, sărind şi aterizând cu nasul în nisip.

Am arătat spre sud, apoi m-am lovit cu pumnul în piept şi el spuse: „Da… Da…” Am avut impresia că, pentru el, obiectul zburător era o fiinţă din aceeaşi familie cu mine. Probabil o rudă.

Sunt sigur acum că îi subestimam inteligenţa.

Decepţionat că n-am putut să vă atrag atenţia m-am grăbit să mă vâr în termo-sac, căci frigul nocturn îşi arăta colţii. Tuil îşi înfipse ciocul în nisip, îşi replie labele şi braţele în sus, semănând astfel izbitor cu unul dintre acei arbuşti fără frunze pe care-i cunoaştem. Cred că a rămas toată noaptea în această poziţie.

— Mimetism protector, hotărî Leroy. Vezi, e într-adevăr o fiinţă de deşert.

— Am pornit din nou dimineaţa, reluă Jarvis. Nu făcusem o sută de metri, când am văzut ceva straniu. Un aliniament de piramide mici, foarte mici, neavând mai mult de cincisprezece

centimetri înălţime, cât vedeam cu ochii.

Erau construite din cărămizi minuscule, goale pe dinăuntru şi trunchiate sau sfărâmate în vârf, cu o deschizătură. Am arătat spre ele întrebându-l pe Tuil: „Ce-i asta?”, dar el scoase câteva piuituri ca pentru a-mi răspunde că nu ştie.

Am urmat aliniamentul piramidelor pentru că se înşirau spre nord, în direcţia rachetei noastre. Ceasuri după ceasuri…

Apoi, am observat un alt lucru bizar. Erau mai mari! Acelaşi număr de cărămizi în fiecare, dar cărămizile erau mai mari.

Spre prânz, piramidele îmi ajungeau la umăr. Am aruncat o privire într-una sau două, mereu asemănătoare, trunchiate în partea de sus şi goale. Am cercetat şi câteva cărămizi. Erau de siliciu şi vechi din vremea Facerii.

— De unde ştii? Interveni Leroy.

— Erau roase, rotunjite la colţuri… Siliciul nu se uzează uşor, nici pe Pământ… iar în atmosfera asta! …

— Ce vârstă crezi că aveau?

— Cincizeci de mii de ani… O sută de mii… De unde să ştiu? Cele mici, întâlnite dimineaţa, erau mai vechi, poate de zece ori mai vechi… Se sfărâmau… Ce înseamnă asta? Cinci sute de mii de ani? Cine ştie?

Jarvis tăcu o clipă, apoi reluă:

— Fără să se oprească din mers, Tuil spusese „piatră”, arătând spre piramide. Mai rostise acest cuvânt şi înainte. Dar acum avea mai mult sau mai puţin dreptate. Am încercat să-l întreb, indicând cu degetul una dintre ciudatele construcţii: „Ca şi noi?”, arătând succesiv spre el şi spre mine.

Tuil scoase un fel de cârâit negativ şi spuse: „Nu, nu”. Adăugă: „Nu, un-un-doi! … Nu, doi-doi-patru!” frecându-şi pântecul. L-am privit fix. El reîncepu: „Nu, un-un-doi! … Nu, doi-doi-patru!” Am rămas cu gura căscată.

— O dovadă în plus, exclamă Harrison. Un smintit!

— Crezi? Întrebă Jarvis, ironic. Nu e şi părerea mea. Desigur nu pricepi acest „Nu, un-un-doi”.

— Nu… ca şi tine, de altfel!

— Ba eu cred că pricep… Tuil folosea puţinele cuvinte englezeşti pe care le cunoştea pentru a exprima o idee foarte complexă. Poţi să-mi spui cu ce asociezi matematici le?

— Să vedem… Cu astronomia… sau… sau cu logica…

— Asta e! „Nu, un-un-doi” … Tuil îmi explica în felul acesta că

neştiuţii constructori ai piramidelor nu erau fiinţe ca noi, fiinţe inteligente, făpturi înzestrate cu raţiune. Ai înţeles?

— Să fiu al naibii!

— Nicio grijă: vine şi asta.

— Dar, interveni Leroy, de ce-şi freca pântecul bizarul tău însoţitor?

— De ce? … Pentru că, scumpul meu biolog, acolo i se află creierul. Nu în micul său cap… În burdihan!

— Imposibil!

— Pe Pământ, da, pe Marte, nu! … Nimic nu e terestru aici… Nici flora, nici fauna… biopodele tale o dovedesc!

Jarvis surâse ironic şi îşi reluă naraţiunea:

— Ne-am urmat drumul. Spre amiază, al treilea fapt straniu. Sfârşitul piramidelor.

— Nu mai era niciuna?

— Niciuna, iar ultima – aveau acum trei metri înălţime – ultima era închisă! Înţelegi? Constructorul, cine-o fi fost, era încă înăuntru şi pista lui, pe care mersesem, îşi avea originea cu jumătate de milion de ani în urmă.

Tuil observase şi el, odată cu mine, piramida închisă. Mi-am scos automatul, încărcat cu gloanţe explozive Bolland, iar Tuil, ca un prestidigitator, făcu să apară din săculeţul lui un mic şi ciudat pistol de sticlă. Semăna cu ale noastre, în afara mânerului care era mai mare, adaptat mâinii sale cu patru ghiare.

Înaintam cu prudenţă, cu armele pregătite, de-a lungul piramidelor goale. Tuil văzu cel dintâi ceva mişcându-se. Partea de sus a construcţiei se ridica prin smucituri repetate şi se nărui deodată, cu un zgomot înăbuşit. Şi atunci, am văzut… am văzut ieşind…

Un lung braţ gri-argintiu apăru, trăgând după el un trup cuirasat cu solzi de asemenea gri-argintii, cu reflexe vagi. Braţul scoase trupul din gaură şi animalul se prăvăli pe nisip.

O creatură imposibilă – un fel de butoiaş gros, cenuşiu, cu un braţ şi o gaură care putea fi socotită drept gură la un capăt, şi o coadă dreaptă, ascuţită, la celălalt. Asta-i tot.

Nici alte membre, nici ochi, nici urechi, nici nas, nimic! Monstrul se târî câţiva metri, îşi înfipse în nisip coada ascuţită, se ridică şi se lăsă în ea, pur şi simplu.

L-am privit zece minute înainte de a-l vedea mişcând din nou.

Cu un scârţâit şi un fâşâit – ca şi cum cineva ar fi boţit o hârtie foarte rigidă – braţul se îndreptă spre gură şi hop! … scoase din ea o cărămidă! …

Braţul aşeză cu grijă cărămida pe sol şi creatura îşi reluă imobilitatea.

Zece minute mai târziu… o altă cărămidă. O cărămidărie naturală, nu alta! Mă pregăteam să plec, când Tuil rosti „piatră”. Am zis: „Cum”? Şi el repetă. Apoi, cu acompaniament de triluri, adăugă: „Nu… nu”şi termină cu un zgomot repetat de respiraţie şuierătoare.

Ei bine, de data asta am înţeles imediat, ca prin miracol! Am articulat „Nu, respiraţie?” şi am demonstrat ceea ce voiam să spun. Extaziat, Tuil îmi răspunse: „Da… da… nu… nu… spiraţie”, urcă drept în sus dintr-un salt şi aterizǎ în cioc la mai puţin de un pas de cărămidar.

Am trecut printr-un moment de spaimă. Braţul tocmai urca, pentru a lua o cărămidă. Mă aşteptam să-l văd pe Tuil înhăţat, ciopârţit, dar… nimic! Tuil lovi cu ciocul creatura, braţul aşeză metodic cărămida lângă celelalte.

Tuil lovi şi mai tare, spunând” Piatră!” şi mi-am pus la încercare curajul ducându-mă să verific eu însumi.

Tuil avea din nou dreptate. Monstrul era într-adevăr de piatră, şi nu respira!

— De unde ştii? Îl întrebă Leroy, cu ochii sclipind de interes.

— Doar sunt chimist, bătrâne! Cărămidarul era literalmente un bloc de siliciu. Nisipul conţinea, probabil, siliciu pur şi monstrul se hrănea cu el. Mă urmăreşti, Leroy? Noi – şi Tuil, şi plantele astea ciudate, până şi biopodele – aparţinem unui sistem de viaţă bazat *pe carbon,* în vreme ce această fiinţă minerală trăieşte datorită unui alt joc de reacţii chimice, întemeiate pe siliciu.

— Viaţă silicioasă! Urlă Leroy. I-am bănuit întotdeauna existenţa şi iată acum dovada! … Trebuie neapărat să…

— Evident! … Evident! Îi întrerupse Jarvis. Poţi să te duci să vezi cu ochii tăi. În orice caz, creatura trăia fără să trăiască, mişca la fiecare zece minute şi numai pentru a aşeza o cărămidă… altfel spus, pentru a se debarasa de deşeurile sale. Înţelegi, bătrâne? Noi suntem alcătuiţi din carbon, deşeurile noastre constă deci din bioxid de carbon, dar cum cărămidarul nostru e alcătuit din siliciu, deşeurile *lui* sunt din bioxid de siliciu

– silice. Şi cum silicea este un corp solid, rezultatul: cărămizi.

În felul acesta, fiinţa minerală se zideşte, sfârşeşte prin a se închide în propria ei piramidă şi, atunci, iese din ea pentru a reîncepe mai departe.

Nu-i de mirare că scârţâie! O creatură de cinci sute de mii de ani! …

— Cum poţi să-i evaluezi vârsta? Interveni Leroy, nerăbdător.

— Să vedem… Am urmat aliniamentul piramidelor de la început, nu-i aşa? Dacă individul n-ar fi fost unicul constructor, seria s-ar fi întrerupt undeva, înainte ca eu să ajung la el şi ar fi reînceput cu piramide mici.

Nu-i uşor de înţeles?

Şi mai e ceva… Creatura se reproduce, sau cel puţin încearcă. Înainte de apariţia celei de-a treia cărămizi, am auzit un foşnet uşor şi am văzut apărând un val de bule mici şi cristaline: sunt sporii lui, sau ouăle, sau seminţele, cum vrei să le spui. S-au îndepărtat săltând şi resăltând prin deşertul Xanthus, aşa cum cele dinainte trecuseră pe lângă noi în Mare Chronium.

Am o idee în legătură cu modul lor de funcţionare – asta pentru informarea ta, Leroy. Presupun că subţirea coajă cristalină de silice nu e decât un simplu înveliş protector, ca o coajă de ou şi că principiul activ este mirosul, în interior. Un fel de gaz care atacă siliciul. Când coaja se sparge nu departe de un zăcământ, se produce probabil o reacţie care sfârşeşte prin a da naştere unei creaturi asemeni celei văzute de mine.

— Ar fi trebuit să încerci! Se lamentă micul francez. Trebuia să spargi una, ca să vezi…

— Dar este exact ceea ce am făcut. Am spart două, pe nisip. E de ajuns să treci din nou pe aici peste, să spunem, zece mii de ani, pentru a verifica dacă am plantat monştrii piramidelor… Atunci va exista cu siguranţă un rezultat.

Jarvis făcu o pauză, ca să-şi tragă răsuflarea.

— Ce creatură! … Vi-o puteţi înfăţişa? Oarbă, surdă, mută, fără nervi, fără creier, doar un automat şi, totuşi… o fiinţă nemuritoare! … Menită să scoată cărămizi, să construiască piramide atâta timp cât vor exista siliciu şi oxigen.

Chiar atunci, se va opri doar. Nu va muri. Şi dacă întâmplările unui milion de ani îi vor pune iar la îndemână hrana, ea va fi acolo, gata să funcţioneze din nou, în vreme ce creieri şi civilizaţii vor rămâne departe în trecut… O făptură incredibilă –

şi totuşi am întâlnit una şi mai stranie.

— Într-un coşmar, fără îndoială!

— Bine zis! Comentă Jarvis, sobru. Da, poate fi numită creatură de coşmar. Fiinţa cea mai teribilă, cea mai înfricoşătoare care poate fi imaginată! Mai primejdioasă decât un leu, mai vicleană decât un şarpe.

— Povesteşte! Imploră Leroy. Cât aş vrea să văd această fiinţă!

— Nu te sfătuiesc! Replică Jarvis, rămânând mut câteva clipe. Eram obosit, descurajat de dispariţia lui Putz şi a rachetei sale. Tuil mă călca pe nervi cu trilurile şi cu picajele lui în cioc. Lăsasem în urmă piramidele şi mergeam, tăcut, ceasuri după ceasuri, prin deşertul de o deznădăjduitoare uniformitate.

Pe la mijlocul după-amiezii, am ajuns într-un punct de unde se distingea la orizont o linie joasă şi întunecată. Ştiam despre ce era vorba. Un canal. Zburasem pe deasupra lui, la venire, în rachetă şi asta însemna că nu străbătusem decât o treime din deşert. O adevărată plăcere, nu-i aşa? Şi, totuşi, urmam întocmai orarul pe care mi-l fixasem.

Ne apropiam încet de canal. Mi-am amintit că era tivit cu o bandă largă de vegetaţie. – Şi că acolo se afla un *Oraş de noroi.*

Am spus că eram obosit. Visam la o mâncare caldă, apoi spiritul meu începu să vagabondeze, îmi spuneam că până şi Borneo mi-ar părea un rai dacă aş scăpa de planeta asta aiurită. Apoi mi-am amintit de bătrânul meu New York şi m-am gândit la o fată drăguţă, Fancy Long. Ştii la cine mă refer, Harrison?

— Da... Actriţă la televiziune. Am văzut-o de multe ori. O blondă drăguţă – dansează şi cântă în emisiunea *Matê Yerba.*

— Exact. O cunosc foarte bine. Suntem prieteni. A fost chiar de faţă la plecarea lui „Ares”. Mă gândeam deci la ea, mă simţeam singur, apropiindu-mă împreună cu Tuil de linia vegetaţiei sărace.

Şi atunci... Mi-a scăpat o înjurătură. Ea era acolo! ... Da... Fancy Long! ... N-aveam cum să mă înşel, stătea sub unul dintre copacii aceia stranii, numai surâs, şi-mi făcea semne, aşa cum mi-o aminteam din momentul decolării.

— Asta-i acum! ... Te-ai smintit şi tu! Declară Harrison.

— Bătrâne, în clipa aceea mi-am spus acelaşi lucru. Mă holbam la ea, mă ciupeam, închideam ochii, îi deschideam, priveam iar – și Fancy Long era mereu acolo, din ce în ce mai

fermecătoare, cu chemările ei.

Tuil văzuse şi el ceva. Cotcodăcea, cârâia dar abia îl auzeam. Alergam spre ea, fără să-mi pun nicio întrebare, fascinat.

Tuil mă ajunse dintr-o săritură, când eram doar la cinci metri de Fancy. Mă apucă de braţ şi croncăni cât îl ţinea gâtlejul: „Nu! Nu! Nu*!”* M-am scuturat ca să mă eliberez – era uşor de parc-ar fi fost de bambus – dar îmi înfipse ghearele în braţ, ţipând şi mai tare.

Până la urmă, am avut o sclipire de bun-simţ şi m-am oprit la mai puţin de trei metri. Ea era acolo, continuând să-mi facă semne şi să surâdă, să surâdă şi să-mi facă semne, iar eu o priveam, la fel de mut ca Leroy, în timp ce Tuil cârâia şi ţipa febril.

Ştiam că nu putea fi adevărat – şi totuşi ea era acolo, în faţa mea. Am îngăimat: „Fancy… Fancy Long!”

Ea continuă să surâdă şi să facă gesturi. Părea întrutotul reală, ca şi cum n-aş fi lăsat-o la o depărtare de şaizeci de milioane de kilometri. Tuil o ţinti cu pistolul său de sticlă. L-am apucat de braţ şi el încercă, să se elibereze din strânsoare.

Arătă spre Fancy, strigând: „Nu ’spiraţie! Nu ’spiraţie!”. Am înţeles: voia să spună că nu era vie. Ah, prieteni! Mi se-nvârtea capul. Oricum, mă treceau fiorii văzându-l cu arma îndreptată asupra ei. Nu ştiu de ce, am rămas nemişcat, privindu-l cum o ocheşte cu grijă. Apăsă pe mânerul pistolului, am văzut o pală de aburi şi… Fancy Long dispăru.

În locul ei, un nod de tentacule negre, hidoase, care se contorsionau… O creatură oribilă ca aceea căreia i-l smulsesem pe Tuil.

Creatura de coşmar! … Am rămas ţintuit locului, stupefiat şi prostit, privindu-i agonia, în vreme ce Tuil scotea triluri şi şuiera. Apoi îmi atinse braţul, arătă spre monstrul care se zvârcolea în ultimele spasme şi spuse:

„Tu-un-un-doi… El-un-un-doi” … N-am înţeles decât după ce l-am auzit repetând de opt, zece ori. Voi aţi priceput?

— Da, chelălăi Leroy. Ştiu… Creatura captează gândurile. Dacă ar fi fost un câine – un câine flămând care visează un os bine garnisit cu carne – ar fi văzut în faţa lui osul acesta… sau i-ar fi simţit mirosul… Aşa e?

— Exact, încuviinţă Jarvis. Creatura de coşmar foloseşte dorinţele victimei sale pentru a-i întinde capcana. Pasărea

mascul, în sezonul cuiburilor, şi-ar vedea soaţa, vulpea rătăcind în căutarea prăzii ar zări un iepure fără apărare.

— Dar cum face? Întrebă Leroy.

— De unde să ştiu? … Cum face şarpele, pe Pământ, pentru a vrăji o pasăre până ce-i cade în gură? Şi nu există peşti ai abisurilor care-şi atrag victimele în acelaşi fel? Dumnezeule! … Jarvis continuă cu un tremur în voce: Vă daţi seama de viclenia acestei creaturi de coşmar? Acum suntem preveniţi, dar cum să ne mai încredem în propriii noştri ochi? … Aţi putea să mă vedeţi, aş putea să-l văd pe unul dintre voi şi… s-ar. Putea să nu fie decât o alta dintre aceste orori negre!

— Şi însoţitorul tău cum a ghicit? Interveni Harrison.

— Tuil? Mă întreb şi acum… Poate că se gândea la un lucru care n-avea cum să mă atragă şi, când am început să alerg, şi-a dat seama că vedeam altceva decât el, ceea ce l-a alarmat. Sau poate că monstrul e capabil să proiecteze doar un singur miraj şi Tuil a văzut ce vedeam şi eu – sau nimic. N-am avut cum să-l întreb. Dar e încă o dovadă că inteligenţa lui este egală cu a noastră – dacă nu superioară.

— Cum? Protestă Harrison. Ce te face să crezi că inteligenţa lui rivalizează cu inteligenţa umană?

— Multe lucruri. Mai întâi, creatura piramidelor. El nu văzuse niciuna înainte, mi-a spus-o. Totuşi a clasat-o printre automatele moarte-vii minerale.

— Putea să fi auzit vorbindu-se… Nu uita că trăieşte prin părţile astea, bătrâne.

— Să admitem… Dar limbajul? N-am putut să prind niciuna dintre ideile lui, iar el a reţinut imediat şase sau şapte din cuvintele noastre. Şi-ţi dai seama ce idei complexe a izbutit să exprime cu aceste câteva cuvinte? Monstrul piramidelor, creatura de coşmar! Cu o singură frază, m-a făcut să înţeleg că unul era un automat inofensiv, cealaltă un hipnotizator teribil de primejdios. Ce părere ai?

— Hm, mormăi Harrison.

— Poţi s-o faci pe scepticul… Ai fi reuşit acelaşi lucru cunoscând doar şase cuvinte dintr-o limbă străină? Mai mult, ai fi fost capabil să-mi explici că o altă fiinţă posedă o inteligenţă atât de diferită de a noastră, încât orice înţelegere între noi era imposibilă – mai imposibilă chiar decât între mine şi Tuil?

— Asta ce mai e?

— Am să revin. Ceea ce vreau să demonstrez este că Tuil şi ai lui sunt demni de prietenia noastră. Există cu siguranţă undeva, pe Marte – şi veţi vedea că am dreptate – o civilizaţie şi o cultură care le egalează pe ale noastre şi, poate, le întrec. Comunicarea între ei şi noi este posibilă. Tuil a dovedit-o. Asta ar putea să ceară ani şi ani de încercări răbdătoare, căci spiritul lor nu e situat pe acelaşi plan cu al nostru, dar e oricum mai puţin îndepărtat decât cel al fiinţelor pe care aveam să le întâlnesc mai târziu – dacă au un spirit.

— Ce fiinţe?

— Locuitorii oraşelor de noroi, situate de-a lungul canalelor. Credeam că monstrul de siliciu şi creatura de coşmar sunt cele mai stranii fiinţe imaginabile, dar mă înşelasem.

Făpturile despre care am să vă vorbesc sunt şi mai uluitoare, şi mai puţin de înţeles – infinit mai puţin decât Tuil, cu care, prin perseverenţă şi concentrare, e posibil să te împrieteneşti şi să faci un schimb de idei.

Am lăsat deci bestia cu tentacule să crape, încercând să se târască până la vizuină, şi am pornit spre canal. Covorul de ierburi colcăitoare se ferea din calea noastră şi, Când am ajuns pe mal, am văzut un firicel de apă gălbuie. Oraşul pe care-l zărisem din rachetă semăna cu un muşuroi de cârtiţe. Se afla cam la un kilometru şi jumătate, în dreapta, şi aveam mare chef să merg acolo şi să arunc o privire.

Mi se păruse pustiu şi, chiar dacă ar fi fost bântuit de niscaiva făpturi, Tuil şi cu mine eram înarmaţi. Trebuie să spun, în treacăt, că pistolul lui Tuil e un instrument remarcabil. L-am examinat după povestea cu creatura de coşmar. Se pare că lansează o mică săgeată de sticlă otrăvită. Am socotit că avea o încărcătură de cel puţin o sută de lovituri. Şi funcţionează cu abur, bătrânul nostru abur!

— Cu abur? Repetă Putz. Şi de unde provine aburul?

— Din apă, fireşte! … Se poate vedea uşor, prin mânerul transparent. Mai era şi o mică parte dintr-un alt lichid, gros şi gălbui – cam cincisprezece centilitri. Strângând mânerul – căci nu are trăgaci – o picătură de apă şi o picătură de lichid galben sunt injectate în camera de explozie şi apa se vaporizează… plop! …

E simplitatea însăşi, iar noi am putea utiliza acelaşi principiu. Acidul sulfuric concentrat ridică temperatura apei până aproape

de punctul de fierbere. La fel şi varul, potasiul, sodiul... Evident, arma nu avea bătaia armei mele, dar nu era un lucru foarte important în văzduhul ăsta rarefiat şi putea să tragă tot de atâtea ori ca un revolver de *cowboy* într-un *western*. Şi ce eficacitate, cel puţin faţă de viaţa marţiană!

Am încercat-o trăgând într-una dintre plantele astea absurde şi să mă ia dracu dacă planta nu s-a ofilit imediat, prefăcându-se în fărâme! Este ceea ce mă face să cred că săgeţile de sticlă sunt otrăvite.

Jarvis îşi reluă povestirea:

— Mergeam deci spre oraşul de noroi, întrebându-mă dacă nu cumva constructorii acestor oraşe erau aceia care săpaseră canalele. Tuil îmi dădu un răspuns negativ, gesticulând spre sud.

Am conchis că sistemul de canale era opera unei alte rase, poate cea a lui Tuil. Dacă nu cumva există o altă rasă inteligentă sau... o duzină. Marte e o lume atât de ciudată!

La o sută de metri de oraş, am traversat un fel de drum, o simplă pistă de noroi întărit, şi acolo am văzut prima oară pe unul din constructorii muşuroaielor.

Ah, prieteni, vorbiţi de creaturi fantastice!

Un butoiaş alungit, mergând la trap pe patru labe şi având patru tentacule. Fără cap, doar un trup şi membre şi un şir de ochi de jur-împrejur. Partea de sus a butoiaşului era o diafragmă întinsă ca pielea pe o tobă – şi asta era tot.

Făptura trecu în goană pe lângă mine, împingând un cărucior gol, care părea din aramă. Nu păru să-şi dea seama de prezenţa noastră, cu toate că parcă îşi aţinti ochii spre mine, în trecere.

Puţin după aceea sosi alta, tot cu un cărucior gol. Şi, la fel, o şterse fără să ne dea cea mai mică atenţie. N-aveam să mă las ignorat de o bandă de butoiaşe cu labe, care se jucau de-a trenul! Când se ivi un al treilea personaj, m-am înfipt în calea lui, gata să sar de-o parte, dacă nu s-ar fi oprit.

Dar el se opri. Se opri şi diafragma lui emise un fel de sunet de tamburină. Am întins îndată amândouă mâinile, exclamând: „Suntem prieteni!” Şi ce credeţi că mi-a răspuns?

— „încântat să vă cunosc”, sugeră Harrison.

— Dacă ar fi zis asta, n-aş fi fost mai stupefiat. El tamburină din diafragmă şi zbieră deodată: „Suntem p-p-p-prieteni!” în acelaşi timp, împinse pe neaşteptate.

Căruciorul spre mine. Am sărit în lături şi el spălă putina, în timp ce îl urmăream din ochi, prostit.

După un minut, sosi altul. Nu se opri, dar zbieră, în trecere: „Suntem p-p-p-prieteni!” şi o şterse în galop. Cum învăţase fraza asta? Erau oare toate aceste creaturi în comunicare permanentă unele cu altele? Făceau toate parte dintr-un organism central? N-am idee, dar cred că Tuil trebuie să ştie.

Şi acum, toţi cei care treceau ne salutau cu aceeaşi declaraţie. Era caraghios, n-aş fi crezut niciodată că am să găsesc atâţia prieteni pe această sferă blestemată. Am făcut un gest întrebător la adresa lui Tuil. A înţeles probabil, căci a spus: „Un-un-doi, da! … Doi-doi-patru, nu! …” înţelegeţi?

— Evident, răspunse Harrison. E micul cântec marţian.

— Cum? … Ei bine, mă obişnuisem cu simbolismul lui Tuil şi am interpretat astfel: „Un-un-doi, da!” Aceste făpturi sunt inteligente. „Doi-doi-patru, nu!” Această inteligenţă nu este similară cu a noastră, ci diferită şi dincolo de logica lui doi şi cu doi fac patru.

Poate că greşeam şi Tuil voia doar să precizeze că inteligenţa lor era rudimentară, neîngăduindu-le să înţeleagă nimic mai presus de „Un-un-doi”. Dar ceea ce aveam să observ mai târziu mă face să cred că prima ipoteză este întemeiată.

După câteva clipe, creaturile se întoarseră în grabă, una după alta, cu cărucioarele umplute cu pietre, nisip, bucăţi de plante zgrunţuroase, tot felul de resturi. Ele ne aruncară, în tăcere, salutul lor prietenesc – nu chiar atât de prietenesc, cum veţi vedea – şi dispărură rapid.

Mi se păru că al treilea butoiaş cu labe era cel căruia mă adresasem şi am hotărât să mai încerc o mică discuţie.

El sosi, zbierând „Suntem p-p-p-prieteni!” şi se opri. Patru sau cinci dintre ochii lui mă priveau. Proferă din nou cuvântul de trecere, împinse căruciorul, dar nu m-am mişcat. Atunci, afurisitul de butoiaş îşi lungi un tentacul şi-mi suci vârful nasului cu doi cleşti în formă de degete.

— Ha! Ha! Izbucni Harrison. Au precis simţul frumosului!

— Îţi convine să râzi! Bietul meu nas lovit şi degerat… Am urlat: „Ai!” Am sărit deoparte. Mizerabilul o şterse în goana mare şi, din clipa aceea, formula generală deveni: „Suntem prieteni ai! …” Ciudate fiinţe!

Împreună cu Tuil, am urmat atunci pista până la cel mai

apropiat muşuroi. Creaturile plecau şi veneau fără să se ocupe de noi, aducând încărcăturile şi coborând într-un culoar care părea să ducă într-o mină părăsită. Şi mereu acea frază invariabilă rostită în trecere, la fiecare ieşire sau intrare a unui butoiaş.

M-am apropiat de gura tunelului. Undeva în adânc se zărea o lumină. Nu era nici flacără, nici torţă, ci un veritabil aparat de iluminat. Am presupus că voi putea să aflu vreun indiciu privind treapta de evoluţie a acestei rase şi am coborât la rândul meu, cu Tuil urmărindu-mă pas cu pas, ceea ce îi prilejui un mic concert de triluri şi ciripituri.

Lumina era ciudată. Pârâia şi trosnea ca o veche lampă cu arc, dar provenea de la o simplă tijă neagră înfiptă în peretele culoarului. Lumină electrică, fără nicio îndoială. Butoiaşele păreau deci să fie destul de civilizate.

O altă lumină făcea să sclipească ceva nelămurit. M-am dus să văd. Nu era decât o grămadă de nisip lucitor. M-am întors, cu intenţia de a ieşi. Să mă ia naiba dacă intrarea nu dispăruse!

Mi-am spus că, probabil, culoarul făcea un unghi, sau că intrasem într-un pasaj lateral, dar mi-am dat seama curând că mă aflam într-un adevărat labirint... Doar culoare sinuoase şi uneori luminate, în care întâlneam, din când în când, un butoiaş cu labe, galopând ca de obicei, câteodată cu căruciorul, câteodată fără.

Drept să vă spun, la început nu m-am neliniştit. Nu făcusem decât vreo câţiva paşi în interior. Dar toate încercările noastre de a regăsi ieşirea păreau să ne ducă mai la adânc.

Mi-a venit ideea de a urmări unul dintre butoiaşele care împingeau un cărucior gol, gândindu-mă că avea să iasă pentru a căuta resturi, dar el nu făcu decât să meargă în cerc, prin diferite culoare, fără nicio ţintă sigură. Până la urmă, începu să se rotească în jurul unui stâlp, ca un şoarece dansator japonez. Am abandonat, am lăsat rezervorul cu apă să cadă pe sol şi m-am aşezat.

Tuil era la fel de pierdut ca şi mine. Am arătat în sus, iar el mi-a răspuns „Nu-nu-nu!”, pe un ton neputincios. Şi n-aveam ce aştepta de la localnici. Nu se ocupau deloc de noi, chiar atunci când afirmau că „Suntem prieteni, ai!”.

Nu ştiu câte ceasuri ne-am tot învârtit acolo! Am aţipit de două ori, de oboseală. Tuil părea în continuare să n-aibă nevoie

de somn. O luasem pe culoare ascendente, dar ele coborau imediat. În acest blestemat muşuroi, temperatura era constantă şi n-aveai cum să deosebeşti ziua de noapte. După prima mea trezire, n-am ştiut nici măcar dacă dormisem o oră sau treisprezece; eram incapabil să precizez, după ceas, dacă era amiază sau miezul nopţii.

Am văzut o mulţime de lucruri stranii. În unele culoare am întâlnit maşini în mişcare, care nu păreau să producă ceva – pur şi simplu roţi care se învârteau.

De mai multe ori, am văzut trecând două butoiaşe cu labe legate printr-unul mai mic, care creştea între ele.

— Partenogeneză! Izbucni Leroy. Partenogeneză prin înmugurire, ca lalelele!

— Dacă vrei, admise Jarvis. Şi niciodată cel mai mic semn de atenţie faţă de noi, în afară de, cum am mai spus, acel „Suntem prieteni, ai!” … Niciun fel de viaţă de familie; se mulţumeau să galopeze cu cărucioarele, să aducă resturile. Dar până la urmă, am descoperit ce făceau cu ele!

Avusesem un pic de noroc cu unul dintre coridoare: urcam de un timp şi simţeam că trebuie să ne apropiem de suprafaţă, când, deodată, am ieşit într-o sală al cărei tavan se rotunjea în boltă, singura pe care o întâlnisem în peregrinările noastre.

Şi, prieteni, mi-a venit să dansez când am zărit o lumină care părea să fie aceea a zilei, printr-o fisură a bolţii.

În sală era un fel de… de… maşină, o roată enormă care se învârtea încet. Unul dintre butoiaşe tocmai se îndeletnicea cu vărsarea conţinutului căruciorului său sub această roată care strivea totul, zdrobind nisipul, pietrele, plantele şi prefăcându-le într-o pulbere care curgea undeva.

Şi în timp ce priveam, alte butoiaşe soseau, îşi goleau cărucioarele şi… asta era tot. Fără niciun sens. Ceea ce era întru totul în nota acestei planete aiurite.

Dar se mai petrecu şi altceva, prea uluitor pentru a fi credibil. Una dintre aceste fiinţe abracadabrante, după ce îşi goli încărcătura, aruncând căruciorul cu zgomot, se strecură sub roată. Am privit-o cum se lăsa măcinată, prea stupefiat pentru a putea emite vreun sunet. Şi, peste o clipă, alta o imită. Era absolut metodic. Unul dintre butoiaşele fără cărucioare îl lua pe cel părăsit.

Tuil nu părea uimit. I-am semnalat sinuciderea următoare şi el

ridică din umeri, cât se poate de omeneşte, ca pentru a spune: „Ce pot să fac?” Probabil că era întrucâtva la curent.

Şi mai e ceva.

Dincolo de roată, pe un piedestal nu prea înalt, strălucea un obiect. Era un fel de ou de cristal fluorescent, cu iradiaţii de o temperatură infernală. Faţa şi mâinile mă dureau de parcă aş fi suportat o descărcare statică. Atunci am făcut o nouă descoperire surprinzătoare. Îţi aminteşti, Harrison, negul pe care-l aveam la degetul mare? Poftim, uită-te!

Jarvis întinse mâna.

— S-a uscat, bătrâne… Şi a căzut… uite-aşa. Iar nasul… Bietul meu nas… Durerea a dispărut ca prin magie! Oul avea proprietăţile razelor X dure, sau ale radiaţiilor gama, dar mult mai folositoare, pentru că nu atacau decât ţesutul bolnav, cruţând ţesutul sănătos.

Îmi spuneam că ar fi un magnific dar pentru Pământ, când izbucni o hărmălaie asurzitoare. M-am precipitat, împreună cu Tuli, de cealaltă parte a roţii şi am constatat că un cărucior fusese sfărâmat. Probabil o neglijenţă a unui sinucigaş…

Atunci toate butoiaşele începură să zbiere să tamburineze în jurul nostru şi vacarmul lor era fără îndoială ameninţător. Un grup înaintă, noi am dat înapoi pentru a ieşi din culoarul prin care mi se păruse că intrasem şi butoiaşele ne urmară mârâind, unele împingând cărucioare, altele fără nimic.

Ce brute înnebunite! … Urlau toate în cor: „Suntem prieteni, ai!” … Nu-mi plăcea deloc acest „ai”, care mi se părea mult prea sugestiv…

Tuil îşi scoase pistolul de sticlă. M-am debarasat grăbit de rezervorul de apă, pentru a avea o mai mare libertate de mişcare, şi m-am înarmat şi eu. Am continuat să ne retragem în culoarul ascendent, cu douăzeci de butoiaşe cu labe urmărindu-ne de aproape.

Lucru uimitor, cele care veneau de afară cu cărucioarele pline treceau la câţiva centimetri de noi, fără să se oprească.

Tuil observase şi el asta. Deodată, scoase cărbunele său aprins, îl apropie de un cărucior cu resturi vegetale… Puf! … întreaga încărcătură începu să ardă, dar butoiaşul îşi continuă drumul imperturbabil, fără să-şi schimbe alura!

Incidentul creă totuşi oarecare dezordine printre prietenii noştri şi, în acest timp, am observat fumul care trecea prin

culoar învârtejindu-se pe lângă noi şi am văzut ieşirea!

L-am înhăţat pe Tuil şi ne-am năpustit afară, cu douăzeci de butoiaşe pe urmele noastre. Lumina zilei mi se păru un paradis, cu toate că, după cum am constatat îndată, soarele era gata să dispară la orizont. Era un dezastru, fiindu-mi imposibil să supravieţuiesc nopţii marţiene fără termo-sac, sau cel puţin fără foc.

Lucrurile mergeau din ce în ce mai rău. Am fost încolţiţi între două muşuroaie, fără putinţa de scăpare. Nu deschisesem încă focul. Era inutil să irităm şi mai mult brutele care ne asediau. Se opriseră la mică distanţă şi reîncepură să-şi urle asigurările de prietenie, acompaniate de „ai!”.

Situaţia continua să se agraveze. Un butoiaş cu labe se ivi împingând un cărucior din care toţi semenii lui se aprovizionară cu suliţe subţiri de aramă, lungi cam de treizeci de centimetri şi foarte ascuţite… Zing! Una dintre aceste săgeţi sosi, şuierându-mi pe la urechi. Era acum o problemă de viaţă şi de moarte. Trebuia să tragem.

Scurt timp lucrurile au mers bine. Ne ocupam mai ales de cei care erau aproape de cărucior, ceea ce reducea la minimum ploaia de suliţi, dar, deodată, se auzi un tunet de „prieteni” şi de „ai” şi din tunel ieşi o veritabilă armată.

Eram pierduţi, cu totul pierduţi, ştiam asta… Şi în aceeaşi clipă, mi-am dat seama că Tuil nu se afla în aceeaşi situaţie. Ar fi putut să sară cu uşurinţă peste muşuroiul de care ne lipisem cu spatele. Dar rămânea *pentru mine*! …

Aş fi plâns, dacă aş fi avut timp pentru asta. Îl simpatizasem pe Tuil de la început, dar aş fi fost oare capabil de un astfel de gest? Admiţând că l-aş fi smuls într-adevăr primei creaturi de coşmar, nu făcuse acelaşi lucru pentru mine? L-am apucat de braţ, am făcut un gest în sus zicând „Tuil”. El protestă „Nu-nu-nu Tick” şi continuă să tragă cu arma lui de sticlă.

Ce era de făcut? … Oricum, aş fi fost pierdut după apusul soarelui, dar cum să-i explic asta? Am îngânat: „Mulţumesc, Tuil… Eşti un om adevărat!” şi mi-am dat seama că nu era deloc un compliment. Un *om?* Puţini sunt capabili de un asemenea gest.

Şi *bang*! … trăgeam eu, şi *puf*! … trăgea Tuil, şi butoiaşele aruncau suliţe, pregătindu-se de asalt, fără a înceta să strige că sunt prieteni…

Renunţasem la orice speranţă când, fără veste, un înger căzu din cer sub înfăţişarea lui Putz, care, cu jeturile inferioare, prefăcu în pulbere butoiaşele cu labe.

Uraaa! … Am scos un urlet de bucurie, alergând spre rachetă. Putz mi-a deschis trapa şi am intrat râzând, plângând, vociferând… Abia după un minut sau două mi-am amintit de Tuil. M-am uitat prin hublou tocmai la timp ca să-l văd sfârşind un salt prin picajul tradiţional în cioc, apoi avântându-se din nou şi dispărând.

Mi-am scos sufletul până să-l conving pe Putz să-l urmărească. Dar înainte ca racheta să decoleze, s-a înnoptat – ştiţi cum se petrece fenomenul ăsta aici, ca şi cum a-i întoarce comutatorul ca să stângi lumina.

Am pornit pe deasupra deşertului, am aterizat o dată sau de două ori, am urlat „Tuil”cât mă ţinea gura.

Imposibil să-l regăsim. Putea să se ia la întrecere cu vântul şi tot ceea ce am auzit – dacă nu cumva mi s-a părut – au fost câteva triluri îndepărtate, spre miazăzi.

Plecase şi, pe cinstea mea, eu… eu aş fi vrut să nu fi plecat…

Cei patru oameni de pe „Ares”rămaseră tăcuţi, chiar şi ironicul Harrison. Leroy le întrerupse meditaţia:

— Aş fi fost tare bucuros să-l văd.

— Da, încuviinţă Harrison, şi apoi, apropo de povestea asta cu vindecarea negului, e totuşi păcat că n-ai reuşit să aduci oul de cristal… Poate că e acel leac al cancerului pe care-l căutăm zadarnic de un secol şi jumătate!

— Păi tocmai asta a dus la declanşarea ostilităţilor! Mormăi Jarvis.

Şi scoase din buzunar un obiect strălucitor:

— Iată-l.

Este incontestabilă capacitatea autorului de a descrie într-o manieră credibilă forme de viaţă radical diferite de cele terestre, fără a face uz de clişeele atotstăpânitoare în magazinele de science fiction *ale timpului. Jacques van Herp are dreptate afirmând că aceste publicaţii „Sunt responsabile mai ales de înmulţirea rapidă a B.E.M.-ilor,* Bug-Eyed-Monsters, *monştrii cu ochi de scarabei, întru totul dezgustători şi antisociabili, cu tendinţe lubrico-gastronomice”(21). Alternativa o constituie antropomorfismul cel mai plat, caracterizând atât înfăţişarea,*

cât şi comportamentul făpturilor extraterestre. Nu în zadar saluta H. P. Lovecraft Odiseea marţiană *în aceşti termeni: „Constat cu plăcere că cineva a scăpat în sfârşit de lamentabilele banalităţi care alcătuiesc 99,99 din substanţa tuturor povestirilor interplanetare. Mă bucur să văd că există cineva care poate să-şi imagineze o altă planetă lipsită de regi antropomorfi şi preafrumoase prinţese şi bătălii între nave spaţiale şi tunuri cu radiaţii şi atacuri ale sub-oamenilor păroşi...” (cf. 35). În aceste condiţii, struţul inteligent şi celelalte exemplare ale faunei marţiene descrise de Weinbaum reprezentau, fără îndoială, o deschidere spre înţelegerea mai exactă şi mai cuprinzătoare a noţiunii de posibilă stranietate a altor lumi. Dar „inovaţia”nu era decât o adaptare sau o redescoperire a unei viziuni prezente în destule texte anterioare, aparţinând scriitorilor europeni.*

În ce constă, de fapt, noutatea personajului Tuil? „Această făptură este inteligentă, dar spiritul ei este total ireductibil la înţelegerea umană”, scrie Jacques Sadoul (41). „Total”e prea mult spus, de vreme ce între cei doi tovarăşi de drum prin pustiul marţian se înfiripă totuşi un început de comunicare. Mai „ireductibile” ni se par a fi, în acest sens, spiritele Xipehuzilor lui Rosny Ainé, sau ale „păianjenilor”lui Maurice Renard, din Pericolul albastru. *Suntem de acord, în schimb, cu Sadoul, când conchide astfel: „Tuil este într-adevăr prima fiinţă gânditoare fără nicio urmă de antropomorfism pe care a reuşit s-o creeze* science fiction-*ul american”.*

După părerea noastră, aportul întru totul original al lui Weinbaum la dezvoltarea anticipaţiei mondiale trebuie căutat în individualizarea *straniilor sale creaturi extraterestre. Xipehuzii şi „păianjenii”la care ne-am referit rămân, în cel mai bun caz, o sumă de entităţi acţionând aproape exclusiv împreună. Tuil, în schimb, este doar un reprezentant al unei rase necunoscute şi reacţiile lui îl definesc drept un individ cu o puternică personalitate.*

Succesul Odiseei marţiene, *poate şi o înclinaţie secretă spre căutarea formelor insolite ale vieţii, l-au determinat pe scriitor să reia formula care-l consacrase într-o bună parte a operei sale, destul de reduse din punct de vedere cantitativ.* Zbor pe Titan *ne înfăţişează ulii-cuţit, furnici de gheaţă, copaci biciuitori şi viermi filiformi.* Planeta parazit, *prima parte a unei trilogii*

avându-i drept eroi pe Ham Hammond şi Patricia Burlingame, aduce în scenă ferocii triopşi de pe Venus, asemănători ciclopilor legendari. Ei apar şi în Mâncătorii de lotuşi, *în care Ham şi Pat descoperă un fel de făpturi vegetale extrem de inteligente, capabile să construiască mental o imagine a universului, dar lipsite de orice urmă de voinţă, ceea ce face din ele o pradă inofensivă a triopşilor. Un ultim exemplu de acest fel îl constituie* Luna nebună, cu *menajeria ei de cufundări chicotitori cu gâtul lung şi capul enorm, de „pisipapi” (jumătate pisică, jumătate papagal*), *de „furişăitori” semi-inteligenţi, asemănători şobolanilor…*

Devenind propriul său epigon, Weinbaum nu mai reuşeşte turul de forţă din Odiseea marţiană, *apelând la „combinaţii de elemente disparate ale diferitelor animale”. Simţind probabil primejdia transformării inovaţiei sale într-un poncif, scriitorul îşi exercită talentul şi în alte zone ale* science fiction-*ului.* Adaptarea finală, *povestire semnată cu pseudonimul John Jessel, urmăreşte destinul unei tinere tuberculoase pe care un ser special nu numai că o vindecă, dar o şi înzestrează cu capacitatea de a se adapta instantaneu la orice schimbare a mediului înconjurător. Sub acelaşi pseudonim a apărut, după moartea autorului (14 decembrie 1935),* Insula Proteus, o *fantezie biologică pe tema schimbării structurii genetice a faunei şi florei de pe numita insulă, astfel încât niciun animal şi nicio plantă nu seamănă cu celelalte.* Spectacolele lui Pygmalion *constă în proiecţia unui nou tip de film, sub ai cărui efect hipnotic spectatorul crede că participă la acţiune. Mai amintim* Lumile lui Dacă, *prima dintre aventurile profesorului von Manderpootz şi ale tânărului Dixon Wells, care ne prezintă un aparat capabil să înfăţişeze desfăşurarea imaginară a vieţii privitorului,* dacă *într-un anumit moment aceasta ar fi luat un alt curs decât în realitate. Un alt aparat revelează orientarea mentală şi emoţională a omului către realitate, printr-o explorare sistematică a motivărilor subconştiente* (Idealul). *În fine, cea mai remarcabilă invenţie a profesorului Manderpootz îngăduie să vezi lumea prin ochii altora* (Punctul de vedere). *Susţinând uneori pe nedrept anterioritatea ideilor lansate de autorii americani, Sam Moskowitz recunoaşte de astă dată că „Există o asemănare izbitoare în privinţa temei şi a caracterizării între această povestire şi scurta povestire a lui Erckmann-*

Chatrian, Luneta lui Hans Schnaps, *până şi în utilizarea termenului «punct de vedere»” … (35).* Povestirile fantastice *ale cuplului Emile Erckmann – Alexandre Chatrian au apărut în 1860, dar Weinbaum a cunoscut probabil* Luneta lui Hans Schnaps *în versiunea engleză publicată în culegerea* Clopotele sau Evreul polonez *(1872). O ultimă menţiune pentru romanul postum* Flacăra neagră, *care aparţine acelei specii distincte, larg reprezentate în literatura conjecturală străină şi botezată de anglo-saxoni* heroic fantasy, *sau* science fantasy. *Este vorba despre o civilizaţie post-atomică, despre splendida, cruda şi nemuritoarea Margo cea Neagră, dominând împreună cu fratele său Joaquin peste o parte a omenirii recăzute la nivelul Evului Mediu. Părerile sunt împărţite, în ceea ce priveşte valoarea romanului. După opinia noastră, povestirile lui Weinbaum sunt oricum mai la adăpost de lenta eroziune a timpului.*

Întorcându-ne la Odiseea marţiană, *putem, desigur, să ne întrebăm – ca şi în legătură cu* Oul de cristal – *în ce măsură mai operează seducţia lor astăzi, când credinţa în existenţa unei vieţi marţiene este considerată cel mult ca o manifestare anacronică a dorinţei omului de a nu fi singur în univers. Nu vom invoca argumentele celor care nu vor să renunţe la supremul miraj. În definitiv,* science fiction-*ul nu îşi propune să concureze manualele de astronomie, ci să descrie multiplele implicaţii ale pătrunderii în Cosmos. Iată de ce suntem întru totul de acord cu Ray Bradbury care afirma, cu prilejul dezbaterii organizate de „California Institute of Technology”pe tema „Marte şi raţiunea umană”: „… sentimentul omului faţă de celelalte planete, această pasiune ciudată şi intensă, a constituit principala pârghie a întregii aventuri spaţiale la care asistăm”. Am adăuga doar că „această pasiune ciudată şi intensă” operează în toate domeniile cunoaşterii şi că la temelia ei se află, nu o dată, literatura ştiinţifico-fantastică. Este unul dintre motivele care ne-au îndemnat să vă înfăţişăm această galerie, desigur incompletă, a maeştrilor anticipaţiei clasice.*

BIBLIOGRAFIE

1 Alberés, R. M. *Faillite de la fiction scientifique ou devous-nous participer à la conquète litteraire du cosmos? Combat,* 21 novembre 1957
2 Aldani, Lino, *La Fantascienza,* Editrice la Tribuna-Piacenza, 1962
3 Amis, Kingsley, *Nw Maps of Hell,* The Science Fiction Book Victor Gollanez, 1962
4 Andreev, Kiril, *Studiu introductiv* la *Operele complete* ale lui Jules Verne Goslitizdat, 1954
5 Barborică, C, *Karel Čapek,* Editura Univers, 1971
6 Baudin, Henri, *La science fiction,* Bordas, 1971
7 Beleaev, Aleksandr, O *moih rabotah, Detskaia literatura,* No 5,1939
8 Bergier, Jacques, *La science fiction, în Histoire des littératures,* III, Editions Gallimard, 1958
9 Bridenne, Jean-Jacques, *La littérature française d'imagination scientifique,* Gustave Arthur Dassonville, 1950
10 Britikov, A. F., *Russkii sovetskii naucino fantasticeski roman,* Izdatelstvo Nauka, 1970
11 Brochon, Pierre, *Du surnaturel à la „Fabrique de l'Absolu", Europe,* No 139–140, Juillet-Août 1957
12 Castex, Pierre-Georges, *Le conte fantastique en France de Nodier à Maupassant,* Librairie José Corti, 1951
13 Chesneaux, Jean *Une lecture politique de Jules Verne,* Librairie François Maspero, 1971
14 Clarke, Ian, *Tale of the future,* The Library Asociation, 1972
15 Colling, Alfred, *Edgar Poe,* Albin Michel, 1952
16 Daudet, Léon, *Ecrivains et artistes,* Editions du Capitole, 1928 — 1929
17 Fawcett, Brian, *Călătorie neterminată,* Editura Ştiinţifică, 1963
18 Ferrini, Franco, *Che cosa é la fantascienza,* Ubaldini Editore, 1970
19 Gattégno, Jean, *La science fiction,* Presses Universitaires de France, 1971
20 Goncourt, Edmond et Jules de *Journal, Fasquelle* Flammarion 1956
21 Herp, Jacques van *Panorama de la science fiction,* André

Gerard, 1973
22 Hobana, Ion, *Viitorul a început ieri,* Editura Tineretului, 1966
23vHobana, Ion, *Jules Verne, acest necunoscut, Secolul* XX, No. 43, aprilie 1975
24 Kére, François. *Karel Čapek, Europe,* No 139–149, *Juillet-Août* 1957
25 Klein, Gerard, *Pentru a-l citi pe Jules Verne, Viaţa Românească,* No 1, ianuarie 1974
26 Kornbluth, C. M., *The failure of the science fiction novel as social criticism* în *The science fiction novel,* Advent: Publishers, 1969
27 Lalou, René, *Histoire de la littérature française contemporaine,* Presses, Universitaires de France, 1953
28 Leapunov, B., *Prefaţă* la *Operele alese* ale lui Aleksandr Beleaev, Editura Tineretului, 1962
29 Leapunov, B., *Aleksandr Beleaev – Sovietskii Pisatel, 1967*
30 Lundwall, Sam J. *Science fiction: what it's all about,* Ace Books, 1971
31 Martin, Charles-Noël, *Jules Verne, sa Vie et son Oeuvre,* Editions Rencontre, 1971
32 Mauclair, Camille, *Le genie d'Edgar Poe,* Albin Michel, 1925
33 More, Marcel, *Un révolutionnaire souterrain,* L'Arc, Numero Special Jules Verne
34 Morton, A. L., *Utopia Engleză,* Editura de stat pentru literatură politică, 1958
35 Moskowitz, Sam, *Explorers of the Infinite*, The World Publishing Company, 1963
36 Nagl, Manfred, *Science Fiction* în *Deutschland,* Tubinger Vereinigung für Volkskunde, E. V. Tubingen Schloss, 1972
37 Nordon, Pierre, *Sir Arthur Conan Doyle, L'homme et l'oeuvre,* Paris, 1964
38 Rogers, Alva, *A Requiem for Astounding, Advent*; *Publishers,* 1964
39 Rosny Ainé, J.H., *Les autres vies et les autres mondes,* Georges Crès et Cie, 1924
40 Rottensteiner, Franz, *Ordnungsliebend în Weltraum: Kurd Lasswitz, Polaris,* 1, Insel Verlag, 1973
41 Sadoul Jacques, *Histoire de la science fiction moderne*, Albin Michel, 1973
42 Valery, Paul, *Varieté,* Editions Gallimard, 1924.

43 Versins, Pierre, *Outrepart,* Editions L'Age de l'Homme, 1971
44 Versins, Pierre, *Encyclopédie de l'utopie*, *des voyages extraordinaires et de la science fiction,* Editions L'Age de l'Homme, 1972
45 Weber, H. Preface la *L'Autre Monde* de Cyrano de Bergerac. Editions Sociales, 1959
46 Wells, H. G. *Seven famous novels,* Alfred A. Knopf, New York, 1934
47 Wollheim, Donald, A. *The Universe Makers*, N. Y. Harper and Row, 1971
48 *** „La *Belgique fantastique avant et après Jean Ray", 28 contes bizarres et surnaturels choisis et présentés par* Jean-Baptiste Baronian, André Gerard, 1975